

İSAM Kütüphanesi

0056560

FİYATI: 10 TL.

37

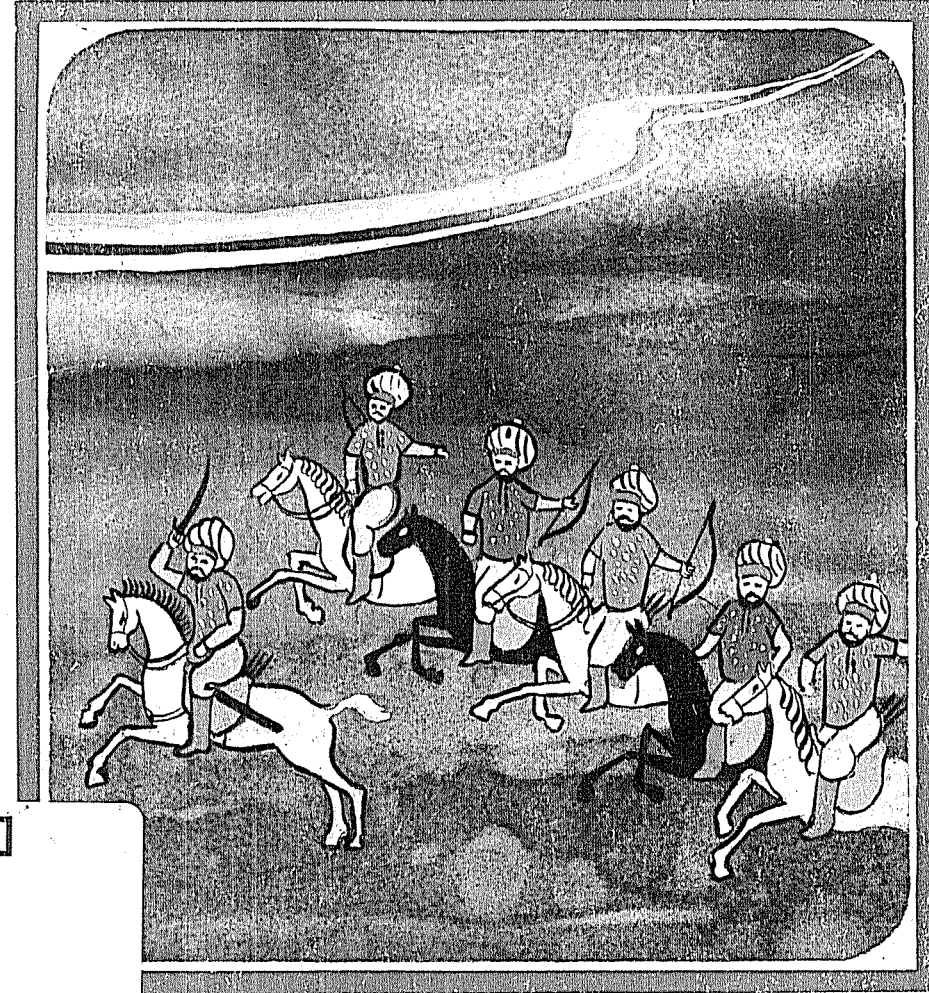
Tercüman
1001 TEMEL ESER

ECİMBASI TARIHI

ÖŞG

297.9
MÜN.S
008375G

Müneccimbaşı Ahmet Dede
MÜNECCİMBASI TARIHI
BİRİNCİ CİLT

Tercüman 1001 TEMEL ESER

Tercüman
1001 TEMEL ESER

37

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Orhan Şaik GÖKYAY Bölümü	
Demirbaş No :	8375
Tasnif No :	297.9 MÜNS

★

Yazan :
MÜNECCİMBAŞI AHMED DEDE

v. 1702

Arapça aslından Türkçeleştiren :
İSMAİL ERÜNSAL

SAHAİF - ÜL - AHBAR
fî Vekayi - ül - a'sâr

BİRİNCİ CİLT

Tercüman gazetesinde hazırlanan
bu eser Kervan Kitapçılık A. Ş.
ofset tesislerinde basılmıştır

1001 Temel Eser'i iftiharla sunuyoruz!

Tarihimize mânâ, millî benliğimize güç ka-
tan kütüphaneler dolusu birbirinden seçme eser-
lere sahip bulunuyoruz. Edebiyat, tarih, sosyo-
loji, felsefe, folklor gibi millî ruhu geliştiren, ona
yön veren konularda "Gerçek eserler" elimizin
altındadır. Ne var ki, elimizin altındaki bu
eserlerden çoğunlukla istifade edemeyiz. Çünkü
devirler değişmelere yol açmış, dil değişmiş,
yazı değişmiştir.

Gözden ve gönülden uzak kalmış unutulmaya yüz tutmuş -Ama değerinden hiçbir şey kaybetmemiş, çoğunluğu daha da önem kazanmış- binlerce cilt eser, bir süre daha el atılmazsa, tarihin derinliklerinde kaybolup gideceklerdir. Çünkü onları derleyip - toparlayacak ve günümüzün türkçesi ile baskıya hazırlayacak değerdeki kalemler, gün geçtikçe azalmaktadır.

Bin yıllık tarihimizin içinden süzülüp gelen ve bizi biz yapan, kültürümüzde "Köşetaşı" vazifesi gören bu eserleri, tozlu raflardan kurtarıp, nesillere ulaştırmayı plânladık.

Sevinçle karşılayıp, ümitle alkışladığımız "1000 Temel Eser" serisi, Millî Eğitim Bakanlığınca durdurulunca, bugüne kadar yayınlanan 66 esere yüzlerce ek yapmayı düşündük ve "Tercüman 1001 Temel Eser" dizisini yayınlamaya karar verdik. "1000 Temel Eser" serisini hazırlayan çok değerli bilginler heyetini, yeni üyelerle genişlettik. Ayrıca 200 ilim adamımızdan yardım vaadi aldık. Tercüman'ın yayın hayatındaki geniş imkânlarını 1001 Temel Eser için daha da güçlendirdik. Artık karşınıza gururla, cesaretle çıkmamız, eserlerimizi gözlerle ve gönüllere sergilememiz zamanı gelmiş bulunuyor. Millî değer ve mânâda her kitap ve her yazar bu serimizde yerini bulacak, hiç bir art düşünce ile değerli değersiz, değersiz de değerli gibi ortaya konmayacaktır. Çünkü esas gaye bin yıllık tarihimizin temelini, mayasını gözler

önüne sermek, onları lâayık oldukları yere oturtmaktır.

Bu bakımdan 1001 Temel Eser'den maddî hiç bir kâr beklemiyoruz. Kârımız sadece gurur, iftihar, hizmet zevki olacaktır.

KEMAL ILICAK

Tercüman Gazetesi Sahibi

BİRKAÇ SÖZ

Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin, «Sahaifü'l—Ahbâr» adlı eseri, tarihçiler, on yedinci asır Türk âleminde vücuda getirilen üç büyük umumî İslâm ve Türk tarihinden biri kabul edilir. (1) Nitekim eserin değeri ve ehemmiyeti derhal anlaşıldığından, telif edildikten otuz sene sonra, Damad İbrahim Paşa'nın gayretleriyle arapça aslından Türkçe'ye tercümeğe çalışılmış ve tercüme işi bir heyete havale edilmiştir.

Devrin ilim adamlarından meydana gelen heyetin başına, ünlü şâir Nedim getirilmiş ve eserin tercümesi on yılda tamamlanmıştır. Sonraları, heyete Nedim başkanlık ettiğinden, Sahaifü'l—Ahbâr tercümesi Nedim'e izafe olunmuştur. (2) Bu tercüme, 1285 (1868/1869) yılında, İstanbul'da, üç cilt halinde basılmıştır.

(1). A. Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, sh. 219 (İstanbul, 1969), *Nihâl Atsız, Münecimbaşı, Şeyh Ahmed Dede Efendi, Hayatı ve Eserleri*, sh. 4 (İstanbul, 1940), *Tayyib Gökbilgin, İslâm Ansiklopedisi Münecimbaşı maddesi. Mülkrimin Halil Yinanç ise, Türkiye Tarihi, Selçuklular Devri* (İstanbul, 1944) adlı eserinde, Münecimbaşıdan en büyük tarihçimiz» diye bahseder.

(2). Matbu tercümenin başında şu satırlar yer alır: *Sultan Mehmed Han-ı Salisin (rabiin olacak) zamanı sadetinde reisi'l—müneccimin olan fâdıl-ı muhakkik Der-iş Ahmed Efendi'nin tertip ettiği «Sahayifü'l—Ahbâr» nam arabî tarihin, Sultan Ahmed Han-ı Salis asrı üdeba ve ürefasından, şair-i meşhur Nedim Efendi'nin eseri himmeti olan tercümesinden cildi evveldir.*

Telifinden itibaren me'haz olarak kullanılmaya başlanan Sahaifü'l—Ahbâr, Türkçe'ye tercüme edildikten sonra aslı uzun bir müddet unutulmuş ve ilim âleminde, ancak geçen asrın başlarında, Hammer tarafından tanıtılmıştır. Hammer, eserin kaynaklarının bir listesini de neşretmiştir. (3)

Son zamanlara kadar eserin Türkçe tercümesi kullanılmıştır. Ancak bu asrın birinci yarısından itibaren bazı tarihçiler, Sahaifü'l—Ahbâr tercümesinin eksik ve hatalı olduğunu farkedip (4) eseri Türkçe'ye aktarmak için çalışmışlardır. Kitap Sarayları Direktörü Hasan Fehmi Turgal, eserin Anadolu Selçukluları kısmını tercüme etmiş ve bu tercüme «Anadolu Selçukluları, Müneccimbaşı'ya Göre» adıyla 1935 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. Bir müddet sonra eserin Karahanlılar bö-

(3). Hammer Purgstall, *Histoire de l'Empire Ottoman*, c. XIII; sh. 75, 559 (Paris, 1839).

(4). «Nedim, ağıdalı kısımlarından birazını çıkardım dediğine göre, epeyce kısaltmalar yapmış demektir. Bizim aldığımız parça Kayseri yazmasında elli iki büyük sayfa kaplamışken Nedim'in çevirmesinde (Sahaifü'l—Ahbârda) ancak on yedi orta sayfa kadar olmuştur. Demek epeyce bir kırpılma görmüş oluyor.» (Hasan Fehmi Turgal, *Anadolu Selçukluları*, sh. 4, İstanbul, 1935)

«Heyet, eserin umumî tarih kısmını hayli kısaltarak, Osmanlı tarihi kısmını da yer yer ihtisarlar ve çıkarmalar yaparak bu tercümeyi meydana getirmiştir. Bu itibarla Müneccimbaşı tarihinden sıhhatli bir istifade, münhasıran arapça aslına müracaatla mümkün olabilmektedir. (İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* c. III/II, sh. 549, Ankara, 1954).

lümü, Bayezid Umumi Kütüphanesi müdürü Necati Lugal tarafından «Müneccimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi'nin Sahayifü'l—Ahbâr fi Vekayi'il—Âsâr yahut Camiü'd—Düvel adlı eserinden: Karahanlılar Fasikülü» adıyla Türkçeye çevrilmiş ve Nihâl Atsız'ın, Müneccimbaşı'nın hayatı ve eserlerine dair yazdığı bir önsözle birlikte basılmıştır. (İstanbul, 1940) (5)

Merhum Necati Lugal'den sonra Sahaifü'l—Ahbâr üzerinde çalışan olmamıştır. Bu yüzden Sahaifü'l—Ahbâr'ın Osmanlı Tarihine ayrılan kısmını çevirmeye çalıştım. Eseri kusursuz değil ama tam olarak çevirmeye gayret ettim. Metne fazlaca bağlı kaldığımdan, belki de hadiseleri akıcı bir üslûpla anlatamadım. Tarihî bir eser için bu kuruluşun hoş karşılanacağını ümid ederim.

Eseri baskıya hazırlarken en çok yer ve şahıs isimlerinin tesbitinde güçlük çektim. Bibliyografyada adlarını zikrettiğim makale ve kitaplara müracaat ederek, bu güçlüğü bir dereceye kadar gidermeye çalıştım. Okunışları şüpheli olan özel isimlerin yanına soru işareti koydum. Çalışmamda, eserlerinden büyük ölçüde faydalandığım muhterem Nihâl Atsız, İ. Hami Danişmend, İ. Hakkı Uzunçarşılı, Şahabeddin Tekindağ, Cengiz Orhunlu, Faruk Sümer, Bekir Kütükoğlu ve M. Altay Köymen beylere teşekkürü manevî bir borç bilirim.

İsmail ERÜNSAL

(5). Eserin sonuna, Hasan Fehmi Turgal'ın «Anadolu Selçukluları» adlı tercemesi de ilâve edilmiştir.

MÜNECCİMBAŞI Derviş Ahmed Dede

BİN LÜTFULLAH

I

Hayatı

XVII. Asrın büyük âlim ve tarihçilerindendir. Babası Lütfullah Efendi, memleketi olan Karaman'da asayiş kalmadığından, Selanığe gelip yerleşti. Münecimbaşı Ahmed Dede, 1041 (1631) yılında Selanik'de doğdu. Bir müddet babasının yanında çalıştı. Fakat ilme ve tahsile karşı büyük bir arzu duyuyordu. Selânik mevlihânesi şeyhi Mehmed Efendi'ye intisab ederek mevlevî oldu. Tahsiline, mevlevîhânedede başladı. Bir yandan mevlevî âdâb ve erkânını öğreniyor, bir yandan da şeyhinin yazdığı eserleri temize çekiyordu.

Selânik müftüsü Abdullah Efendi'den de zahirî ilimleri okuduktan sonra, 1066 (1665) yılında, tahsilini tamamlamak için, şeyhinden izin alıp İstanbul'a geldi. Galata mevlevîhanesi şeyhi Arzî Dede'nin hizmetine girdi. Devrin meşhur alimleri Minkarîzade İbrahim Geredi ve Ahmed Nahlî Efendilerden tefsir, hadis ve fıkıh okudu.

Sonra, Kasımpaşa mevlevî tekkesi şeyhi Halil Dede'ye intisab etti. Halil Dede'den Mesnevî, hadis, tef-

sir, fıkıh, usulu fıkıh ve belâgat dersleri aldı. Halil Dede, zâhid bir kimse olduğundan talebesinin mantık ve hikmet (felsefe) öğrenmesine müsaade etmedi. Fakat bütün ilimleri öğrenmek isteyen Derviş Ahmed Dede, bunları dersîâm Salih Efendi'den okudu. Hey'et, riyaziye ve ilm—i nücumu da devrin müneccimbaşı Mehmed Efendi'den tahsil etti.

1078 (1667/1668) yılında, müneccimbaşı Mehmed Efendi ölünce, onun yerine geçti. Hoşsohbet bir kimse olduğundan, kısa zamanda Sultan Avcı Mehmed'in musâhibi oldu. Kemer ve Biga kazaları kendisine arpalık olarak verildi. Avcı Mehmed'in saltanatı müddetince büyük bir itibar gördü. Ava çok meraklı olan padişahın, ava çıkmadan önce, avın nasıl geçeceğini Müneccimbaşı'ya sorduğu rivayet edilir. Müverrih Raşid hattâ, Sultan Avcı Mehmed'in Müneccimbaşı'yı huzuruna çağırıp imtihan ettiğini nakleder. (6)

(6). Padişah-ı âlem—penâh hazretleri, fende mahir ve istihrac-ı ahkâm-ı nücumiyyede kemâli zahir olan Müneccimbaşı Ahmed Efendi'yi huzuru hümayunlarına davet buyurup, Mevlâna'yı mülşariin ileyh-i, imtihan için, Enderun ağalarından biri yerinde, bir kıl'a billur pinhon kıldktan sonra, Mevlâna'ya teklif-i temyiz ve beyân olunduktan, derhâl âlât-ı nücumiye i'maliyle evsafından haber verip, fen-ni merkumda kemal-i istihdam ve zayırçe bastıttiği kâğıda nazar esnasında, bazı düyunu zahrında muharrer olduğuna nazar-ı hümayun müsadij olcuk, isinde cem'iyjet-i hatırına tefrika verecek halet kalmasun, deya latifeler ile mecmu' düyunun eda idecek akçe ihсан buyruldu. (Raşit Tarihi. c. I. sh. 144, İstanbul, 1282).

1099 (1687) de, Sultan Avcı Mehmed tahttan indirilince, Müneccimbaşı Ahmed Dede de vazifesinden azledilip Mısır'a sürüldü. O sırada vezaret rütbesi ile Mısır eyaletine tayin edilen manevî oğlu Moralı Hasan Paşa, bu yolculukta kendisine refakat etti.

Müneccimbaşı, Hasan Paşanın beylerbeyliği müddetince Kahire'de kaldı. 1102 (1691) tarihinde, haccetmek içi Mekke'ye gitti. Mekke'deki mevlevîhanede iki yıl şeyhlik ettikten sonra 1105 (1694)de Medine'ye geçti. Medine'de kaldığı altı yıl boyunca hadis, tefsir ve fıkıh okuttu. 1112 (1700)de tekrar Mekke'ye döndü. 30 Ramazan 1113 (28 Şubat 1702) tarihinde, burada vefat etti. Hazreti Peygamber'in zevcelerinden Hazreti Hatice'nin türbelerinin ayak ucu tarafında bulunan mevlevî mezarlığına defnolundu.

Sakıb Dede'ye göre, Müneccimbaşı Ahmed Dede, Hicaz'da bulunduğu sıralarda devlet erkânı tarafından tekrar İstanbul'a çağrılmışsa da ihtiyarlığını ve uzun bir yolculuğun meşakkatlerine katlanamayacağını ileri sürmüş ve özür dilemiştir.

II

Eserleri

Devrinin ünlü bilginlerinden olan Müneccimbaşı Ahmed Dede, mantık, tıp, hadis, tefsir, ahlâk ve hende gibi çeşitli sahalarda eserler vermiştir. (7) Aşık-

(7) Eserlerinin listesi için bk. Nihâl Atsız, Müneccimbaşı Şeyh Ahmed Dede Efendi, Hayatı ve Eserleri, sh. 4 (İstanbul, 1940) ve İslâm Ansiklopedisi Müneccimbaşı maddesi.

mahlasıyla şiirler de yazmıştır. Fakat asıl şöhretini tarih sahasında yazdığı «Sahaifü'l-Ahbâr fi Vekayi'l-Âsâr» adlı eseriyle kazanmıştır.

Sahaifü'l-Ahbâr, 1083 (1673) yılına kadar meydana gelen hadiseleri anlatan bir dünya tarihidir. Müneccimbaşı, eserin mukaddimesinde, tarihini yazarken faydalandığı eserlerin adlarını sayar. Bu eserlerden kırk yedisi Arapça, on yedisi Farsça ve sekizi de Türkçedir. Müneccimbaşı'nın mukaddimede zikrettiği Türkçe tarihler şunlardır. Âli'nin «Kühnü'l-Ahbâr'ı» ve «Hall ü Akd'i», «Hoca Tarihi» Katip Çelebi'nin «Fezleke'si», «Aşıkî Tarihi» Ruhi-i Müverrih Tarihi, İbrahim Efendi'nin «Muradname'si», Cuvanes (Joannes) Tarihi tercümesi. Fakat Müneccimbaşı'nın kaynaklar arasında adlarını saymamakla beraber, zaman zaman kendilerine atıflar yaptığı eserler de vardır: Neşri Tarihi, Şekayikü'n-Nu'maniyye, Nişanî Tarihi gibi.

Müneccimbaşı, kaynaklar kısmından sonra, zaman, tarih ilmi ve tarihçide olması gereken vasıflar hakkında bilgi vererek bir giriş yapar ve yaradılıştan itibaren Peygamberler tarihini, Hazreti Peygamber ve halifelerinin devrini, İslâmdan evvel ve sonra kurulan hükûmetleri, tavaif-i mülûku ve 1673 tarihine kadar ki Osmanlı Tarihi'ni anlatır.

Müneccimbaşı, bugün mevcut olmayan bazı eser ve mecmualardan faydalandığı, mühim vak'aların hiç birisini gözden kaçırmayıp zikrettiği ve zaman zaman rivayetler arasında mukayeseler yapıp doğrularını bulmağa çalıştığı için tarihine büyük bir kıymet kazandırmıştır.

Sahaifü'l-Ahbâr'ın bazı yazma nüshaları Camiü'd-Düvel adını taşır. Bu, esere, bazı kimseler tarafından muhtevasına bakılarak, sonradan verilmiş bir isimdir.

ESERİN HAZIRLANIŞINDA TAKİP EDİLEN USÛL

Bir dünya tarihi olan Sahaifü'l-Ahbâr'ın, Osmanlılara ait bölümünü, eserin Arapça aslından tercüme ettim. Sahaifü'l-Ahbâr'ın şâir Nedim başkanlığındaki bir heyet tarafından yapılmış bir tercümesi mevcuttur. 1285 (1868/1869) yılında, üç cilt halinde İstanbul'da basılan bu tercüme, bir kaynak olarak kullanılamayacak kadar kötüdür. (8) Zira eser Türkçe'ye tercüme edilirken kısaltmalar yapılmış, bazı yerleri de tamamen çıkarılmıştır. Eserde geçen yer ve şahıs isimlerinin çoğu ve bazı tarihler yanlış basılmıştır. Vüzera'ya ve devlet erkânına karşı yapılan tenkidler, padişahlardan bazılarının zaafalarını belirten cümleler ya tercüme edilmemiş, ya da eser tab edilirken çıkarılmıştır.

(7). Maalesef Müneccimbaşı'nın Türkçe tercümesi hem muhtasar hem de hatalarla dolu olduğu için yeni bir Türkçe tercümesini yapmak zaruri olduğu gibi, Arapça metnin yayınlanması da çok faydalı olacaktır (Faruk Sümer, Çukur—Ova Tarihine dair Araştırmalar, dipnot 166, Tarih Araştırmaları Dergisi, c. I, s. I. Ankara, 1963). Mamafih Müneccimbaşı'nın Cami'd—Düvel de denilen Sahayifü'l—Ahbâr adlı tarihi gibi hemen bütün üç dilde —yani Türk, Arap ve Acem lisânlarında— misli bulunmayan ve bütün bu üç dildeki eserlere ve hattâ Bizans menbalarına müracaat edilerek yazılmış, muhtasar olmakla beraber çok mükemmel, tarihimiz de yok değildir. Ne yazık ki bu kitap arapçadır ve vaktiyle Türkçe'ye yapılmış tercümesi de çok yanlış ve eksiktir. (Mükrimin Halil Yinanç, Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik, sh. 583, Tanzimat I, İstanbul, 1940).

Sahaifü'l-Ahbâr'ın, İstanbul'daki bazı kütüphanelerde yazma nüshaları vardır. Ben tercümemde Nuruosmaniye Kütüphanesindeki müellif hattıyla yazılmış olan 3172 numaralı nüsha ile bu nüshadan istinsah edilen ve mukabele kayıtları taşıyan Topkapı Sarayı Üçüncü Ahmed Kütüphanesindeki 2954 numaralı nüshaları kullandım. Tercüme sırasında eserin aslına mümkün olduğu kadar sadık kalmağa çalıştım. Şahıs ve yer isimlerini, Türkçe'ye, yazıldığı gibi aktardım. Bunları doğru okuyabilmek için bibliyografya'da gösterdiğim eser ve makalelere başvurdum. Birkaç türlü okunan isimlerin meşhur olan okunuşunu tercih ettim.

Müneccimbaşı, tarihini, ünvan, satır, kelime ve harf gibi bölümlere ayırmıştır. Bu karışık bir tasnif olduğundan kaldırdım ve eseri padişahlara göre fasıllara ayırdım. Kitabın kolay okunmasını ve aranacak herhangi bir hadisenin güçlük çekilmeden bulunabilmesini temin için de ara başlıkları koydum. Bu hususta tecrübesinden ve bilgisinden faydalandığım aziz dostum Ertuğrul Düzdağ Bey'e teşekkür ederim.

Türkçe'ye aktarılması mümkün olmayan bazı tabir ve ıstılahları, kelimeleri, eserin sonuna eklediğim lügatçede açıkladım. Bazı hadiselerin daha iyi anlaşabilmesi için kitabın sonuna bir açıklamalar kısmı koydum. Açıklamalar kısmında, metnin içinde numaralandığım özel isimler, açıklanmasında fayda mülhaza ettiğim hadiseler hakkında bilgi verdim.

Müneccimbaşı'nın muhtasar olarak anlattığı bazı hadiseleri diğer tarihlerle nakiller yaparak aydınlatmaya çalıştım. Bu nakilleri, notlarla karışmaması için sayfa altlarına koydum.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdurrahman Şeref: Sokullu Mehmed Paşa'nın Evail-i Ahvâli ve Ailesi Hakkında Bazı Ma'lûmat. Ce—vahirü'l-Menakib (T.O.E.M, c. V, s. 29, İstanbul, 1330)
- Akdağ, Mustafa: Celâli İsyânlarının Başlaması (D.T.C.F. Dergisi, c. IV, s. I, Ankara, 1945)
- Akdağ, Mustafa: Yeniçeri Ocak Nizamının Bozuluşu (D.T.C.F. Dergisi, c. V, s. 3, Ankara, 1946)
- Akdağ, Mustafa: Timar Rejiminin Bozuluşu (D.T.C.F. Dergisi, c. III, s. 4, Ankara, 1945)
- Akdağ, Mustafa: Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar (D.T.C.F. Dergisi, c. XIII, s. 1—2, Ankara, 1955)
- Akdağ, Mustafa: Celâli Fetretî (D.T.C.F. Dergisi, c. XVI, s. 1—2, Ankara, 1958)
- Akdağ, Mustafa: Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi (2 c., Ankara, 1959 — 1971)
- Akdağ, Mustafa: Celâli İsyânları (1550—1603) (Ankara, 1963)
- Aktepe, M. Münir: Osmanlıların Rumelide İlk Fethet—tikleri Çimbi Kal'ası (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 2, İstanbul, 1950)
- Aktepe, M. Münir: İpsir Mustafa Paşa ve Kendisiyle İlgili Bazı Belgeler (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 24, İstanbul, 1970)

- Âli: Osmanlı İmparatorluğu'nun İlk Sikkesi ve İlk Akçeleri (T.O.E.M. c. VIII, s. 48, İstanbul, 1334)
- Âli: Fatih Zamanında Akçe ne idi? (T.O.E.M. c. VIII—XI, s. 49—62, İstanbul 1335—1337)
- Âli: Birinci Murad'ın Sikkesi (T.T.E.M. c. XIV, s. 81, İstanbul, 1340)
- Âli: Yıldırım Bayezid'in Sikkeleri (T.T.E.M. c. XIV, s. 82, İstanbul, 1340)
- Âli: Emir Süleyman Han Sikkeleri (T.T.E.M. c. XIV, s. 83, İstanbul, 1340)
- Âli: İsa Çelebi Sikkeleri (T.T.E.M. c. XV, s. 85, İstanbul, 1341)
- Âli: Mustafa Çelebi Akçeleri (T.T.E.M. c. XV, s. 89, İstanbul, 1341)
- Âli: Çelebi Sultan Mehmed'in Sikkeleri (T.T.E.M. c. XVI, s. 90, İstanbul, 1926)
- Âli: Murad-ı Sani Sikkeleri (T.T.E.M. c. XVI, s. 91, İstanbul, 1926)
- Altınay, Ahmed Refik: Sokollu Mehmed Paşa ve Lehistan İntihabı (T.O.E.M. c. VI, s. 35, İstanbul, 1331)
- Altınay, Ahmed Refik: Konya Muharebesinden Sonra Şehzade Sultan Bayezid'in İran'a Firarı (T.O.E.M. c. VI, s. 36, İstanbul 1331)
- Altınay, Ahmed Refik: Sultan Murad-ı Rabiin Hatt-ı Hümayunları (T.O.E.M. c. VII, s. 39, İstanbul, 1332)
- Altınay, Ahmed Refik: Fatih Devrine Ait Vesikalar (T.O.E.M. c. VIII—XI, s. 49—62, İstanbul, 1335—1337)

- Aşıkpaşaoğlu Ahmed Aşıkî: Tevârih-i Âli Osman, düzenleyen: Çiftçioğlu N. Atsız (İstanbul, 1949)
- Ateş, Ahmed: İstanbul'un Fethine Dair Fatih Sultan Mehmed Tarafından Gönderilen Mektuplar ve Bunlara Gelen Cevaplar (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 7, İstanbul, 1952)
- Artuk, İbrahim: Fatih Sultan Mehmed ve Onu Müteakip Bayezid'le Cem Adına Kesilen Sikkeler (Fatih ve İstanbul Dergisi, c. II, s. 7—12, İstanbul, 1954)
- Ayverdi, Ekrem Hakkı: Yugoslavya'da Türk Abideleri ve Vakıfları (Vakıflar Dergisi, c. III, Ankara, 1956)
- Ayverdi, Ekrem Hakkı: Osmanlı Mimarisinin İlk Devri (1230—1402) (İstanbul, 1966)
- Ayverdi, Ekrem Hakkı: Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri (1403—1451) (İstanbul, 1972)
- Ayverdi, Ekrem Hakkı: Gazi Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defteri (Vakıflar Dergisi, c. VII, Ankara, 1968)
- Ayverdi, Ekrem Hakkı: Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri (1451—1481) (İstanbul, 1973)
- Babinger, Franz: Fatih Sultan Mehmed ve İtalya, çeviren Bekir Sıtkı Baykal (Belleten, c. XVII, s. 65, Ankara, 1953)
- Barkan, Ömer L.: Türk—İslâm Toprak Hukuku, Tatbikatının Osmanlı İmparatorluğunda Aldığı Şekiller, I. Malikâne — Divani Sistemi (T.H.İ.T.M. c. II, İstanbul, 1932—1939)

- Baştav, Şerif: 16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi (Ankara, 1973)
- Baykal, Bekir Sıtkı: Fatih Sultan Mehmed'in Muhiti ve Şahsiyeti Üzerinde bir deneme (D.T.C.F. Dergisi, c. XIV, s. 3—4, Ankara, 1956)
- Baykal, Bekir Sıtkı: Fatih Sultan Mehmed — Uzun Hasan Rekabetinde Trabzon Meselesi (Tarih Araştırmaları Dergisi, c. II, s. 2—3, Ankara, 1964)
- Baysun, M. Cavid: Emir Sultan'ın Hayatı ve Şahsiyeti (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. I, İstanbul, 1949)
- Cezar Mustafa: Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler (Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeler I, İstanbul, 1963)
- Çağatay, Neşet: Osmanlı İmparatorluğu Reayadan Alınan Vergi ve Resimler (D.T.C.F. Dergisi, c. V, s. 5, Ankara, 1949)
- Danişmend, İsmail Hami: Osmanlı Tarihi Kronolojisi (4 c., İstanbul, 1947—1955)
- Danişmend, İsmail Hami: Gurbetname-i Cem (Fatih ve İstanbul Dergisi, c. II, s. 7—12)
- Düzdağ, M. Ertuğrul: Şeyhülislâm Ebussuud Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı (İstanbul, 1972)
- Düzdağ, M. Ertuğrul. Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıraları (2 c., İstanbul, 1973)
- Eldem, Halil Edhem: Hersekoğlu Ahmed Paşa'nın Esaretine Dair Kahire'de Bir Kitabe (T.O.E.M. c. V, s. 28, İstanbul, 1330)
- Eldem, Halil Edhem: Yörgüç Paşa ve Evlâdına Ait Bir-

- kâç Kitâbe (T.O.E.M. c. II, s. 9, İstanbul, 1327)
- Erzi, Adnan Sadık. Türkiye Kütüphanelerinden Notlar ve Vesikalar: II. Murad'ın Varna Muharebesi Hakkında Fetihnamesi (Belleten, c. XIV, s. 56, Ankara, 1950)
- Gazimihal, Mahmut R.: İstanbul Muhasarasında Mihaloğulları (Vakıflar Dergisi, c. IV, Ankara, 1958)
- Gelibolulu Âli: Kühü'l-Ahbâr, c. 4, Rükün I, (İstanbul, tarifsiz)
- Gelibolulu Âli: Kühü'l-Abâr, (Üniversite Kütüphanesi, T.Y. 5959)
- Gökbilgin, M. Tayyib: XVII. Asır Başlarında Erdel Hadiseleri Ve Bethlen Gabor'un Beyliğe İntihabı (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. I, İstanbul, 1949)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Kara Üveys Paşa'nın Beylerbeyliği (1578—1580) (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 3—4, İstanbul, 1950—1951)
- Gökbilgin, M. Tayyib: XVI. Asır Başlarında Osmanlı Devleti Hizmetindeki Akkoyunlu Ümerâsı (Türkiye Mecmuası, c. IX, İstanbul, 1951)
- Gökbilgin, M. Tayyib: XV—XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar, Mülkler, Mukataalar (İstanbul, 1952)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Murad I Tesisleri ve Bursa İmareti Vakfiyesi (Türkiyat Mecmuası, c. X, İstanbul, 1953)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Rüstem Paşa ve Hakkındaki İthamlar (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 11—12, İstanbul, 1955)

- Gökbilgin, M. Tayyib: XVI. Asır Ortalarında Osmanlı Devletinin Tuna Havzası ve Akdeniz Siyasetleri, Bunlar Arasındaki Alâka ve İrtibat, Muh-telif Vecheleri (D.T.C.F. Dergisi, c. XIII, s. 4, Ankara, 1955)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Kanunî Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti Livaları, Şehir ve Kasabaları (Belleten c. XX, s. 78, Ankara, 1956)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Arz ve Raporlarına Göre İbrahim Paşa'nın Irakkeyn Seferindeki İlk Tedbirleri ve Fütuhâtı (Belleten, c. XXI, sh. 483, Ankara, 1957)
- Gökbilgin, M. Tayyib: 15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rum (Vakıflar Dergisi, c. VI, Ankara, 1965)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Kanuni Süleyman'ın 1566 Szigetvar Seferi Sebepleri ve Hazırlıkları (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 21, İstanbul 1956)
- Gökbilgin, M. Tayyib: XVI. Asırda Karaman Eyaleti ve Lârende (Karaman) Vakıf ve Müesseseleri (Vakıflar Dergisi, c. VII, Ankara, 1968)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Yeni Belgelerin Işığında Kanuni Sultan Süleyman Devrinde Osmanlı—Venedik Münasebetleri (Kanuni Armağanı, Ankara, 1970)
- Gökbilgin, M. Tayyib: Kanuni Sultan Süleyman'ın Macaristan ve Avrupa Siyasetinin Sebep ve Amilleri, Geçirdiği Safhalar (Kanuni Armağanı, Ankara, 1970)
- Gross, M. L.: The Origins and Role of the Janissaries in Early Ottoman History (Middle East Research Association, 1969—1970)

- Hasan, S. A.: Münecçim Bashi's Account of Sultan Malik Shah's Reign (Islamic Studies, III, 1964)
- Hinz, Walter: Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, çeviren, Tefik Bıyıklıoğlu (Ankara, 1948)
- Hoça Sadeddin: Tacu't-Tevârih (2 c., İstanbul, 1862—1872)
- İbn-i Kemâl: Tevârih-i Âli Osman VI Defter, azırlayan, Şerafettin Turan (Ankara, 1957)
- İbn-i Kemlâ: Tevârih-i Âli Osman, I. Defter, yayına hazırlayan, Şerafettin Turan (Ankara, 1970)
- İnalcık, Halil: Yeni Vesikalara Göre Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Tâbiliğine Girmesi ve Ahdnâme Meselesi (Belleten, c. VIII, s. 30, Ankara 1944)
- İnalcık, Halil: Osmanlı—Rus Rekabetinin Menşei ve Don—Volga Kanalı Teşebbüs (1569) (Belleten, c. XII, s. 46, Ankara, 1948)
- İnalcık, Halil: Arnavutlukta Osmanlı Hakimiyetinin Yerleşmesi ve İskender Bey İsyanının Menşei (Fatih ve İstanbul Dergisi, c. I, s. 2, İstanbul, 1953)
- İnalcık, Halil: Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar I (Ankara, 1954)
- İnalcık, Halil: Osmanlılarda Raiyyet Rûsumu (Belleten, c. XXIII, s. 92, Ankara 1959)
- İnalcık, Halil: The Ottoman Empire, The Classical Age 1330—1600 (London, 1973)
- İnalcık, Şevkiye: İbn Hacer'de Osmânlılara Dair Haberler (D.T.C.F. Dergisi, c. VI, s. 3—5, Ankara, 1948)
- İslâm Ansiklopedisi, 12 c., (İstanbul, 1941—1973)

- İzzeddin, M.: Un Prince Turc en France et en Italie au XV Siecle. Djem Sultan (Orient, s. 30, 1964)
- Kampman, A. A.: XVII ve XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Hollandalılar (Belleten, c. XXIII, s. 91, Ankara, 1959)
- Kâtip Çelebi: Fezleke-i Tarih-i Osmanî (2 c., İstanbul. 1869—1870)
- Köprülü, M. Fuad: Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Te'siri Hakkında Bazı Mülâhazalar (T.H.İ.T.M., c. I, s. I, İstanbul, 1931)
- Köprülü, M. Fuad: Yıldırım Bayezid'in Esareti ve İntiharı Hakkında: I: Demir Kafes Rivayeti II. İntihar Mes'elesi (Belleten, c. I, s. 2, Ankara, 1937)
- Köprülü, M. Fuad: Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Meseleleri (Belleten, c. VII, s. 28, Ankara, 1943)
- Köprülü, M. Fuad: Yıldırım Bayezid'in İntiharı Mes'elesi (Belleten, c. VII, s. 27, Ankara, 1943)
- Köprülü, M. Fuad: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu (Ankara, 1959)
- Köymen, M. Altay: Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihinde Oğuz İstilâsı (D.T.C.F. Dergisi, c. V, s. 5, Ankara, 1947)
- Köymen, M. Altay: Büyük Selçuklular İmparatorluğunda Oğuz İsyanı (D.T.C.F. Dergisi, c. V, s. 2 1947)
- Kritovolos: Tarih-i Sultan Mehmed Han-ı Sanî, çeviren ve önsöz yazan, Karolidi (T.O.E.M. ilâveleri, İstanbul, 1328)

- Kun, T. Halasi: Avrupa'daki Yer Adları Üzerinde Araştırmalar (Türk Dili ve Tarihi Hakkında Araştırmalar, Ankara, 1950)
- Kunter, Halim Baki: Emir Sultan Vakıfları ve Fatih'in Emir Sultan Vakfiyesi (Vakıflar Dergisi, c. IV, Ankara, 1958)
- Kurat, Akdes Nimet. Türkiye ve İdil Boyu, 1569 Ashtarhan Seferi, Ten—İdil Kanalı ve XVI—XVII. Yüzyıl Osmanlı—Rus Münasebetleri (Ankara, 1966)
- Kurdoğlu, Fevzi: İlk Kırım Hanlarının Mektupları (Belleten, c. I, s. 3—4, Ankara, 1937)
- Kurdoğlu, Fevzi: Hadım Süleyman Paşa'nın Mektupları ve Belgradın Muhasara Plânı (Belleten, c. IV, s. 13, Ankara, 1940)
- Kütükoğlu, Bekir: Şah Tahmasb'ın III. Murad'a Cülus Tebriki (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 15, İstanbul, 1960)
- Kütükoğlu, Bekir: Osmanlı—İran Siyasî Münasebetleri 1578—1590 (İstanbul, 1962)
- Lamii Çelebi: Nefahatü'l-Üns Tercümesi (İstanbul, 1872)
- Lütfi Paşa: Tévârih-i Âl-i Osman (İstanbul, 1922)
- Mehmed Arif: İkinci Viyana Seferi Hakkında (T.O.E.M. c. III, s. 16, İstanbul, 1328)
- Mehmed Neşri: Kitab-ı Cihannüma, Neşri Tarihi, hazırlayanlar: Faik Reşit Unat—Mehmet A. Köymen (2 c., Ankara, 1949—1957)
- Mehmed Süreyya: Sicilli Osmanî (4 c., İstanbul, 1890—1893)

- Naima: Tarih (6 c., İstanbul, 1863)
- Oral, M. Zeki: Fatih Sultan Mehmed'in Gevale Kalesi ile Karaman İllerini Fethi ve Hamid'in Ter-ci-i Bendi (Vakıflar Dergisi, c. IV, Ankara, 1958)
- Orhunlu, Cengiz: XVI. Asrın İlk Yarısında Kızıldeniz Sahillerinde Osmanlılar (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 16, İstanbul, 1961)
- Orhunlu, Cengiz: Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretleri İskân Teşebbüsü (1961—1696) (İstanbul, 1963)
- Orhunlu, Cengiz: Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilâtı (İstanbul, 1967)
- Orhunlu, Cengiz, Seydi Ali Reis (Tarih Enstitüsü Dergisi, s. I, İstanbul, 1970)
- Orhunlu, Cengiz: Hind Kaptanlığı ve Pirî Reis (Belleten, c. XXXIV, s. 134, Ankara, 1970)
- Oruç Bey: Tevarih-i Âli Osman, baskıya hazırlayan, Atsız (İstanbul, 1972)
- Osmanzade Taib: Hadikatü'l-Vüzerâ (İstanbul, 1854)
- Öz, Tahsin: Murad I. ve Emir Süleyman'a ait iki Vakfiye (Tarih Vesikaları s. 4, İstanbul, 1941)
- Öz, Tahsin: Yemen Fatihî Sinan Paşa Arşivi (Belleten, c. X, s. 37, Ankara, 1946)
- Öz, Tahsin: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde Fatih II. Sultan Mehmed'e ait Belgeler (Belleten, c. XIV, s. 53, Ankara, 1950)
- Pakalın, Mehmed Zeki: Akınlar ve Akıncılar (T.O.E.M. c. 47, İstanbul, 1333)
- Pakalın, Mehmed Zeki: Köse Mihalet ve Mihalet Gazi Aynı Adam mıdır? (T.T.E.M. c. XV, s. 88, İstanbul, 1341)

- Pakalın, Mehmed Zeki: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü (3 c., İstanbul, 1971)
- Peçevi, İbrahim: Tarih-i Peçevî (2 c., İstanbul, 1866)
- Sağlam, Osman Ferit: Süleyman Kanuninin Vasiyetnamesi—Murad-ı Sâlisin Mührü (T.O.E.M. c. IV, s. 20, İstanbul, 1329)
- Sahillioğlu, Halil: Dördüncü Murad'ın Bağdat Seferi Menzîlnâmesi (Belgeler, c. II, s. 3—4, Ankara, 1967)
- Sümer, Faruk: Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar (Belleten, c. XII, s. 47, Ankara, 1948)
- Sümer, Faruk: Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi (Belleten, c. XXIV, s. 96, Ankara, 1960)
- Sümer, Faruk: Ağaç—Eriler Belleten, c. XXVI, s. 103, Ankara, 1962)
- Sümer, Faruk: Çukurova Tarihine Dair Araştırmalar (Fetihten XVI. Yüzyılın İkinci Yarısına Kadar) (Tarih Araştırmaları Dergisi c. I, s.1, Ankara, 1964)
- Sümer, Faruk: Anadolu'da Moğollar (Selçuklu Araştırmaları Dergisi, c. I, Ankara 1970)
- Sümer, Faruk: Oğuzlar (Ankara, 1972)
- Şemseddin Sami: Kamusu'l-A'lam (6 c, İstanbul, 1888—1898)
- Tansel, Selâhaddin: Osmanlı Prusya Münasebetleri Hakkında (Belleten, c. X, s. 38, Ankara, 1946)
- Tansel, Selâhaddin: Osmanlı Kaynaklarına göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasî ve Askerî Faaliyeti (Ankara, 1953)

- Tansel, Selâhaddin: Silâhşor'un Fetihname-i Diyar-i Arab Adlı Eseri (Tarih vesikaları, s. 17—18, İstanbul, 1958—1961)
- Tansel, Selâhaddin: Yavuz Sultan Selim (Ankara, 1969)
- Tezbaşar, Ahmed: Fatihin Tarihi (Tarih-i Ebu'l-Feth) (İstanbul, 1973)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: İbn Kemal'e Göre Fatih'in İstanbul'u Muhasara ve Zaptı (İstanbul Enstitüsü Dergisi, c. I, İstanbul, 1955)
- Tekindağ, Şehabeddin: Bayezid II'nin Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da vukua gelen Hâdiseler Üzerine Notlar (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 14, İstanbul, 1959)
- Tekindağ, Şehabeddin: Sadrazam Adnî Mahmud Paşa'ya Ait Bir Tetkik Münasebetiyle (Belleten, c. XXIV, s. 95, Ankara, 1960)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: Berkûk Devrinde Memluk Sultanlığı (İstanbul, 1961)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: Son Osmanlı Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 17—18, İstanbul, 1963)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: XIII. Yüzyıl Anadolu Tarihine Ait Araştırmalar, Şemsüddin Mehmed Bey Devrinde Karamanlılar (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 19, İstanbul, 1964)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: Fatih'in Ölümü Mes'elesi (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 21, İstanbul, 1966)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: Yeni Kaynak ve Vesikaları Işığında Yavuz Sultan Selim'in İran

- Seferi (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 22, İstanbul, 1967)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: II. Bayezid Devrinde Çukur—Ovada Nüfuz Mücadeleleri. İlk Osmanlı—Memlûkluk Savaşları (Belleten, c. XXXI, s. 123, Ankara, 1967)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: Bayezid'in Ölümü Mes'elesi (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 24, İstanbul, 1970)
- Tekindağ, M. C. Şehabeddin: Memlûk Sultanlığı Tarihine Toplu Bir Bakış (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 25, İstanbul, 1971)
- Togan, A. Zeki Velidi. Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadî Vaziyeti (T.H.İ.T.M. c. I, İstanbul, 1931)
- Togan, A. Zeki Velidi: Umumî Türk Tarihine Giriş (İstanbul, 1970)
- Tukin, Cemal: Osmanlı İmparatorluğunda Girit İsyanları, 1821 Yılına Kadar Girit (Belleten, c. IX, s. 34, Ankara, 1945)
- Turan, Osman: Kıbrıs Tarihi Üzerinde Çalışmalar I. Orta Çağlarda Türkiye—Kıbrıs Münasebetleri (Belleten, c. XXVII, s. 110, Ankara, 1964)
- Turan, Şerafettin: Şehzade Bayezid'in Babası Kanunî Sultan Süleyman'a Gönderdiği Mektuplar (Tarih Vesikaları, s. 16, İstanbul, 1955)
- Turan, Şerafeddin: Fatih'in İtalya Seferi (Vakıflar Dergisi, c. IV, Ankara, 1958)
- Turan, Şerafeddin: Lala Mustafa Paşa Hakkında Notlar ve Vesikalar (Belleten, c. XXII, s. 88, Ankara, 1958)

- Turan, Şerafettin: Kanunî'nin Oğlu Şehzâde Bayezid Vak'ası (Ankara, 1971)
- Turan, Şerafettin: Fatih Mehmed—Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik (Tarih Araştırmaları Dergisi, c. III, s. 4—5, Ankara, 1965)
- Turan, Şerafettin: Sakız'ın Türk Hakimiyeti Altına Alınması (Tarih Araştırmaları Dergisi, c. IV, s. 6—7, Ankara, 1968)
- Turan, Şerafettin: Rodos'un Zaptından Malta Muharasına (Kanunî Armağanı, Ankara, 1970)
- Uluçay, Çağatay: Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu? (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 9—12, İstanbul, 1954—1955)
- Uluçay, M. Çağatay. Selim—Bayezid Mücadelesi (Tarih Vesikaları, s. 18, İstanbul, 1961)
- Uluçay, Çağatay: Bayezid II'nin Ailesi (İ. Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s. 14, İstanbul, 1959)
- Uluçay, Çağatay: Kanunî Sultan Süleyman ve Ailesi İle İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar (Kanunî Armağanı, Ankara, 1970)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Kıbrıs Fethi ile Lepant (İnebahtı) Muharebesi Sırasında Türk Devletiyle Venedik ve Müttefiklerinin Faaliyetine Dair Bazı Hazinei Evrak Kayıtları (Türkiyat Mecmuası, c. III, İstanbul, 1935)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Arşiv Vesikalarına Göre Yedi Ada Cumhuriyeti (Belleten, c. I, s. 3—4, Ankara, 1937)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Gazi Orhan Bey Vakfiyesi (Belleten, c. V, s. 19, Ankara, 1941)

- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Tuğra ve Pençeler ile Ferman ve Buyruclulara Dair (Belleten, c. V, s. 17—18, Ankara, 1941)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Gazi Orhan Bey'in Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi (Belleten, c. IX, s. 34, Ankara, 1945)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Onbeşinci Yüzyılın İlk Yarısıyla Onaltıncı Yüzyılın Başlarında Memlûk Sultanları Yanına İltica Etmiş Olan Osmanlı Hanedanına Mensup Şehzadeler (Belleten, c. XVII, s. 68, Ankara, 1953)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Rodos Şövalyeleri Hakkında Antalya Valisi Şehzade Korkud'a Gönderilmiş Bir Mektup (Belleten, XVIII, s. 71, Ankara, 1954)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Onaltıncı Yüzyıl Ortalarında İslâmiyeti Kabul Etmiş Bir Boğdan Voyvodası (Belleten, c. XVIII, s. 69, Ankara, 1954)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Çelebi Sultan Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kiminle Evlendi (Belleten, c. XXI, s. 82, Ankara, 1957)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Osmanlı Tarihinin İlk Devrelerine Ait Bazı Yanlışlıkların Tashihi I. Ondördüncü Asır Sonlarıyla Onbeşinci Asır Başlarında Yaşamış Olan Timurtaş Paşalar, II. Murad Hüdâvendigârın Kızı ve Karamanoğlu Alâaddin Bey'in Zevcesinin Adı Nedir? III. Mihaloğlu Mehmed Bey Neden Dolayı Çelebi Mehmed Tarafından Tokat Kalesine Hapsedilmiştir? IV. Çelebi Sultan Mehmed'in Validesi Germiyanoglu'nun Kızı Değildir (Belleten, c. XXI, s. 81, Ankara, 1957)

- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Sultan II. Murad'ın Vasiyetnâmesi (Vakıflar Dergisi, c. IV, Ankara, 1958)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Şah İsmail'in Zevcesi Tacî Hanım'ın Mücevheratı (Belleten c. XXIII, s. 92, Ankara, 1959)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Çandarlı (Cenderli) Kara Halil Hayreddin Paşa. Menşei Tahsili, kadılığı, kazaskerliği, vezirliği ve kumandanlığı (Belleten, c. XXIII, s. 91, Ankara, 1959)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Hacı İvaz Paşa'ya Dair (İ.Ü.Ed.Fk. Tarih Dergisi, s. 14, İstanbul, 1959)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Babasından Sonra Saltanatı Elde Etmek İçin Kardeşi Selim'le Çatışan Şehzade Bayezid'in Amasya'dan Babası Kanunî Sultan Süleyman'a Göndermiş Olduğu Arıza (Belleten, c. XXIV, s. 96, Ankara, 1960)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Şehzade Selim'in Babasına Muhalefet Ederek Muharebe Ettiği Esnada Amasya Valisi Şehzade Ahmed'in Vezir-i Azam'a Mektubu (Belleten, XXIV, s. 96, İstanbul, 1960)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Cem Sultan'a Dair Beş Örijinâl Vesika (Belleten, c. XXIV, s. 95, Ankara, 1960)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: İran Şahi'na İltica Etmış Olan Şehzade Bayezid'in Teslimi İçin Sultan Süleyman ve Oğlu Selim Tarafından Şaha Gönderilen Altınlar ve Kıymetli Hediyeler (Belleten, c. XXIV, s. 93, Ankara, 1960)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Otranto'nun Zaptından Sonra Napoli Kralı İle Dostluk Görüşmeleri (Belleten, c. XXV, s. 100, Ankara, 1961)

- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Fatih Sultan Mehmed'in Vefatı Üzerine Vezir İshak Paşa'nın İkinci Bayezid'i Saltanata Da'veti (Belleten, c. XXV, s. 97, Ankara, 1961)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Hızır Bey Oğlu Sinan Paşa'nın Vezir-i Azamlığına Dair Çok Kıymetli Bir Vesika (Belleten, c. XXVII, s. 105, Ankara 1963)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Orhan Gazi'nin Vefat eden Oğlu Süleyman Paşa İçin Tertip Ettirdiği Vakfiye'nin Ashı (Belleten, c. XXVII, s. 107, Ankara, 1963)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Fatih Sultan Mehmed'in Vezir-i Azamlarından Mahmud Paşa İle Şehzade Mustafa'nın Araları Neden Açılmıştır (Belleten, c. XXVIII, s. 112, Ankara, 1964)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Kanunî Sultan Süleyman'ın Vezir-i Azamı İbrahim Paşa Padişah Damadı Değildir (Belleten, c. XXIX, s. 114, Ankara, 1965)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Değerli Vezir Gedik Ahmed Paşa II. Bayezid Tarafından Niçin Katledildi? (Belleten, c. XXIX, s. 115, Ankara, 1965)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut (Belleten, c. XXX, s. 120, Ankara, 1966)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Şehzade Mustafa'nın Ölümünde Medhali Olan Vezir-i Azam Rüstem Paşa'nın İkinci Sadaretinde Yeniçerilerin Ağalarından Şikâyeti Havi Kanunî Sultan Süleyman İle Rüstem Paşa'ya Pek Ağır Mektupları (Belleten, c. XXX, s. 122, Ankara, 1967)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu — Karakoyunlu Devletleri (Ankara, 1969)

- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı (Ankara, 1945)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı (Ankara, 1948)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı (İstanbul, 1965)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları (2 c., Ankara, 1943)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Osmanlı Tarihi (4 c., Ankara, 1947—1959)
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı: Fatih Sultan Mehmed'in Ölümü (Belleten, c. XXX, c. 134, Ankara, 1970)
- Ülgen, A. Saim: İznik'de Türk Eserleri (Vakıflar Dergisi, c. I, Ankara, 1938)
- Ünver, A. Süheyl: Dördüncü Sultan Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi. Şevval 1044 (1635) — Recep 1045 (1635) (Belleten, c.XVI, s. 64, Ankara, 1952)
- Ünver, A. Süheyl: Kanunî Sultan Süleyman'ın Son Avusturya Seferinde Hastalığı, Ölümü, Cenaze ve Defni (Kanunî Armağanı, 1970)
- Üstün, Cevat. 1683 Viyana Seferi (Ankara, 1971)
- Witteck, Paul: Von der Byzantinischen Zur Türkischen Toponymie (Byzantion, X, Brüksel, 1935)
- Witteck, Paul: Mentеше Beyliği, çeviren, Orhan Şaik Gökyay (Ankara, 1944)
- Witteck, Paul: Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zaptına (1402—1453) (Belleten, c. VII, s. 27, Ankara, 1953)
- Witteck, Paul: The Taking of Aydos Castle, A Gazi Legend and its Transformation (Arabic and Islamic Studies in Honor of H.A.R. Gibb, 1965)

- Yücel, Yaşar: Candarlıoğlu Çelebi İsfendiyar Bey (1392-1439) (Tarih Araştırmaları Dergisi, c. II, s. 2—3, Ankara, 1964)
- Yücel, M. Yaşar: Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı—Candar Münasebetleri (1361—1392) (Tarih Araştırmaları Dergisi, c. I, s. 1, Ankara, 1964)
- Yurd, Ali İhsan: Fatih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri (İstanbul, 1972)

Kısaltmalar

- D.T.C.F. : Dil ve Tarih—Coğrafya Fakültesi
- T.H.İ.T.M.: Türk hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası
- T.O.E.M. : Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası
- T.T.E.M. : Türk Tarih Encümeni Mecmuası

OSMANLI DEVLETİ BEYANINDADIR

Allah bu devleti dünya durdukça pâyidâr kılsın.
Duamı kabul eyle ey her an kâinâta tasarruf eden Al-
lahım. Uğurlu gelsin de zaman onunla sona ersin diye,
Osmanlı Devletini kitabımın son kısmında zikrettim.

OSMANLI EVLETİNİN FAZİLETLERİ, İSLÂM DEV.
LETLERİNİN ÇOĞUNDAN ÜSTÜN OLDUĞU, ZU-
HURUNU MÜJDELEYEN DOĞRU HABERLERİN
VE SADIK RÜYALARIN İZAHİ, NASIL ORTAYA
ÇIKTIĞI VE KURULDUĞU BEYANINDADIR.

Osmanlı Devletinin faziletleri ve üstünlükleri:

Bil ki bu devleti kuranlar, yeryüzünün en haşmetli ve en büyük hükümdarlarıdır. Onlar, en kudretli saltanata, en geniş memlekete sahiptirler. Yüksek bir kudret ve akıl sahibidirler. Bahtları ve kısmetleri açıktır. Çok hayır yaparlar ve ihsanda bulunurlar. Onların saltanatları en şevketli, kılıçları en keskin, mızrakları en sivridir. Mal, at ve silâh bakımından yeryüzünün en zenginidirler. Görüşleri en doğru, yolları en güzeldir. Şiddetli bir kuvvet ve tesirleri vardır.

Doğunun ve batının, karaların ve denizlerin hükümdarı, Mekke ve Medine'nin koruyucusudurlar. Allah onları, Süleyman Peygamberden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir hükümdarlıkla şereflendirmiştir. Bu husus hükümdarların ve sultanların hayatlarını tetkik edenlerin malûmudur.

Bununla birlikte bu devletin hükümdarları, kendilerinden önceki hükümdarların birbirlerine yaptıkları gibi, selefleri olan hükümdarlara zulüm ve haksızlık etmemişlerdir. Halbuki kendilerinden önce gelen hükümdarların halefleri seleflerine, çocukları babalarına, hizmetkârları efendilerine zulüm ve haksızlık etmiştir. Onlar memleketlerinin büyük bir kısmını kâfirlerden, zâlim ve fasidlerden almışlardır. Aldıkları memleketler kılıçlarının mahsûlü, mızraklarının meyvesidir.

Osmanlı Devleti, sahabe ve tabiinden olan —Allah onlardan razı olsun— selef-i salihinin ortaya çıkışı

gibi, en güzel bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu devletin hükümdarları, bütün gayretlerini İslâm'ın tevhid akidesini yüceltmek, ve müslümanlığı yaymak için (i'lâ-yı kelimetullah) sarfetmişlerdir. Kâfirleri, müşrikleri, dinsizleri ortadan kaldırmak için cihâd etmişlerdir. Allah onlara, Süleyman Peygamberden sonra hiç kimseye vermediği bir hükümdarlık lûtfetmiştir. Bu hükümdarlığı ve mülkü yavaş yavaş (tedricen) ihsan eyleyerek lûtfunu tekrarlamıştır. Ayrıca onlara, bu hükümdarlığın esaslarını kuvvetlendirebilmeleri, bu devleti kıyamet gününe kadar devam ettirebilmeleri için koymaları gerekli olan güzel kanunları ilham etmiştir. Allah onlara bu mülkü ve hükümdarlığı Cengiz Han, Timur ve onlara benzeyen zalim ve azgın hükümdarlara, zulümleri artsın diye, bir defada verdiği gibi vermeyip, yavaş yavaş ihsan eylemiştir.

Bu kadarla iktifâ edelim. Zira bu devletin faziletleri ve üstünlükleri saymakla bitmez. Basiret ve irfan sahibi olan kimseler bunu apaçık bir şekilde bilirler. İspata ve izaha da ihtiyâç hissetmezler.

Osmanlı Devletinin ortaya çıkışını ve devamlılığını müjdeleyen doğru haberler ve sadık rüyalar

Müverrihlerden birçoğunun rivayet ettiğine göre, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi doğmadan, bir gece rüyasında, ocağından bir suyun kaynayıp gittikçe çoğaldığını, büyük bir deniz haline gelerek bütün yeryüzünü doldurduğunu gördü. Uyanınca gördüğü rüyayı ârif bir kimseye anlattı, tabir etmesini istedi. O da Ertuğrul Gazi'nin rüyasını «senin bir çocuğun doğacak. O ve soyu bütün yeryüzüne, yahut da büyük bir kısmına

hükmedecekler» şeklinde tabir eyledi. Bir veya birkaç gün sonra da Osman Gazi doğdu.

Yine Ertuğrul Gazi, bir gece, ülemâdan bir kimseye misafir olup, bulunduğu odada bir kitap gördü. Sordukda, ev sahibi, «bu kitap, Allahu sübhanehü ve teâlâ hazretlerinin, Resul-i Ekremine inzâl buyurdukları Kur'an-ı Kerim'dir» dedi. Sonra ev sahibi uyumak için gidip de Ertuğrul Gazi mushafın bulunduğu odada yalnız kalınca, kalkıp sabaha kadar mushafı şerifin huzurunda, hürmet ve ta'zim için ayak üzere durdu. Fakat bir ara uykuya varınca, rüyada kendisine «sen benim Kelâmıma hürmet ve saygı gösterdin, ben de senin evlâdına kıyamet gününe kadar daim olacak bir ulu devlet ihsan eyledim» diye hitap olduğunu işitti. (*)

(*). Rivayet olunur ki, bir gece, bir köyde imam evinde, Osman Gazi konuk olup otururdu. Ardında bir pencere vardı. Meğer anda bir Mushaf-ı şerif komuşlardı. Sahib-i hane, Osman Gazi'ye eyitti: Küstahlık olmasun. Kere münden, eğil, ardında nesne var, alayım» dedi. Osman Gazi eyitti: Ne nesne var? Sahib-i hane eyitti: «Nebimüz, ahir zaman peygamberi Muhammed Resulallah Sal'allâhu Aleyhi ve Sellem'e inen Kelâmullah var», dedi. Osman Gazi hiç tınmadı. Tâ sahib-i hane uykuya varınca ebsem oldu. Sonra turub gusl idüp arı abdest alub Mushafdan yana müteveccih olub huşu' ve huzurla tâ sabaha dek el kavuşturub örütürdü. Ev ıssı uyanacak vakit olunca «Benim bu halîme muttali olmasın diye uyur gibi oldu. Yine Mushafdan yana müteveccih idi. Bir aralık uyhu göze galib gelüb imızgandı. Âlem-i rüyada gördü ki, Hak Celle ve Âlâ tarafından buna dinildi ki: «Ey Osman, çün sen benim kelâmuma hürmet ü ta'zim idüb izzet ü ikrâm eyledün, ben dahı seni ve senün evlâdunı ve etbamı, eşyanı âlemde ebedi muazzez ü mükerrem ü muhterem kıldum. (Neşri Tarihi, c. I, sh. 75—75).

Müverrihlerden birçoğunun naklettikleri rivayetlerden biri de şudur. Osman Gazi, sık sık, asrının meşâ-yihinden Şeyh Edebalî'nin zaviyesine giderdi. Şeyh Hazretleriyle ülfeti vardı. Bir gece rüyasında, Şeyhin koynundan bir nûr çıkıp kendi koynuna yahud içine girdiğini gördü. Sonra göbeğinden bir ağaç bitip o kadar büyüdü ki, gölgesi bütün yeryüzünü tuttu. Bütün insanlar onun gölgesinde toplandılar. Uyandığında rüyasını Edebalî Hazretlerine anlatınca, Edebalî Hazretleri, O'nu, ulu bir devletle müjdeledi ve kızı Malhun Hatun ile nikâhladı. Osman Gazi'nin bu evlilikten iki oğlu oldu: Alâaddin Paşa ve Orhan Gazi.

Bu meseledeki sahih rivayetlerden bir diğeri de şudur: Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbni Arabî (1) cifr ilmi yardımıyla ve ayetlerin gizli manâlarından Osmanlı Devleti'nin şânının yüceliğini ve kıyamete kadar daim olacağını keşfetmişlerdir. Bunu «Daire-i Nu'maniye fi'd-Devlet'il-Osmaniyye» adlı eserlerinde zikretmişlerdir. Bu, cifr ilmini bilenlerin malûmudur. Şeyh-i Ekber, bunu Osmanlı Devleti'nin zuhurundan yetmiş sene evvel istihrac etmişlerdir.

Mevlâna Celâleddini Rumî hazretleriyle —kuddise sirruhu— ilgili bazı menkıbelerde hikâye olunduğuna göre, Ertuğrul Gazi, Konya'ya her gelişinde kendilerini ziyaret ederlerdi. Bir keresinde, henüz küçük bir çocuk olan Osman Gazi'yi de beraberlerinde Şeyh'e getirip hayır dualarını rica eylediler. O sırada Selçuklu hükümdarı bulunan kimsenin kalenderî (2) olan bir şahsa bağlandığını işiten Hazreti Mevlânâ «hoş şimdi hükümdar kendine bir baba bulduysa biz de kendimize bir oğul bulduk» diyerek Osman Gazi'nin elinden

tutup hayır dua eylediler. O'nu ulu ve devamlı olacak bir devletle müjdelediler. Madem ki «bunun oğulları ve torunları benim neslime inanırlar ve bağlanırlar, devletleri daim olsun» diye de dua buyurdular. (3)

İdris Bidlisi'nin (4) «Heşt Behişt» adlı tarihinde naklettiğine göre, o devirde, Kumral Abdal adlı salih bir kimse vardı. Yenişehir havalisinde oturur, zaman zaman dervişleriyle küffâr köylerine gaza ederdi. Bir gün, Hazreti Hızır aleyhisselâm yahut evliyâullahdan bir kimse Kumral Abdal'la buluşup «Allahu Teâlâ Osman Gazi'ye kıyamet gününe kadar devam edecek ulu bir devlet ihsan eyledi, var müjdele» diye emretti. Kumral Abdal, Osman Gazi'yi bilmezdi. O kimse, Osman Gazi'nin tanınmasına yarayacak bazı işaretleri bildirdi. Kumral Abdal, o işaretler yardımıyla Osman Gazi'yi bulup müjdeyi verince, Osman Gazi çok sevindi ve «şimdi bir kılıç ile bir maşrabam var, ikisini de sana veriyorum» dedi. Kumral Abdal sadece maşrabayı uğur olarak (teberrüken) aldı. Bir müddet sonra Osman Gazi, onun için bir zaviye yaptırıp Yenişehir yakınlarındaki birçok köyü ve tarlayı bu zaviyeye vakfettiler.

Çok eskiden beri Rum İli'de, Siroz yakınlarındaki bir dağ üzerinde bir kilise vardı. İsmine Margirit kilisesi derlerdi. İçinde birçok keşiş oturur, ilmi nücum, felsefe gibi ulum-u kadîmeyle meşgûl olurlardı. Bu keşişler Osmanlı Devletinin zuhurunu ve kendi memleketlerini de istilâ edeceğini istihrac ettiler. Sorup soruşturarak Osman Gazi'nin varlığından haberdar olduklarında huzurlarına kıymetli hediyelerle bir elçi göndererek kilise ve vakıf köyleri için bir emannâme

istediler. Osman Gazi de istedikleri emannâmeyi verdi. Bir zaman sonra, Sultan Murad bin Orhan Han hazretleri, o memleketleri fethetmek istediklerinde ruhbanların gelerek o emannâmeyi gösterdikleri Türkçe bir tarihte görülmüştür.

Müverrih Ruhi'nin (5) tarihinde zikrettiğine göre, eskiden Türkmen kabileleri arasında, Korkut Ata adlı keşif ve kerâmet sahibi bir kimse vardı. Bir gün buyurdu ki «saltanat ve hanlık sonunda Oğuz Han'ın vasiyeti üzere Kayı Han'ın oğullarına geçecek ve ahir-zamana kadar onlarda kalacaktır». (*)

Osman Gazi'nin kabilesine de Türkmenler arasında, beyleri ve ileri gelenleri Kayı Han evlâdından olduklarından, Kayı Hanlı denirdi.

(*). *Resûl Aleyhisselâm zamanına yakın Bayat boyunca Korkut—Ata dirlir bir er kopdı. Oğuzun ol kişi tamam bilicisiydi. Ne dir ise olur idi. Gayıbdan dürlü haber söyler idi. Korkut—Ata aytdı: Ahır zamanda hanlık girü Kayı'ya dege, kimsene ellerinden almaya, ahır zaman olup kıyamet kopınça. Bu didügi Osman neslidür. (Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, sh. 73, İstanbul, 1958).*

KAYI HAN'LI KABİLESİNİN TÜRKİSTAN'DAN
ÇIKIP HORASAN VE İRAN'A GİTMESİ,
ERTUĞRUL GAZİ'NİN RUM DİYARINA GEL-
MESİ, NESEBİ VE VEFATINA KADAR MEYDANA
GELEN HADİSELER.

Kayı Han'lı kabilesinin Türkistan'dan çıkışı

Malûm olsun ki, Osman Gazi hazretlerinin kabilesi olan Kayı Han'lı, Guz dedikleri Türkmen kabilelerindendir. Önce Selçuklular ile Maverâünnehre gelip bir müddet onlarla Semerkand ve Buhara civarında oturdular. Bütün Guz kabilelerinin üzerine İsrail İbni Selçuk bin Yukak (6) hâkim idi.

Hicrî 400 (1009) yılından sonra, Mahmud bin Sebüktegin'in (7) izni ile, Ceyhunu geçip Horasan diyarına geldiler. Mahmud bin Sebüktegin, İsrail bin Selçuk'dan şüphelenip de onu hapsedince, Guz kabileleri dağıldılar. Her tarafı tahrip ve yağmaya başladılar. Her kabile kendi içinden ileri gelen birini reis seçti.

Osman Gazi'nin kabilesi olan Kayı Han'lı, Horasan diyarında, Mervi's Şahican kazalarından Mâhân havalisinde bulunuyordu. Osman Gazi'nin cedlerinden birini kendilerine reis olarak seçtiler. Selçuklu sultanlarına tâbi oldular. Bir zaman sonra, Selçuklu sultanları kuvvet ve kudretlerini kaybedince, istiklâllerini ilân ettiler. Sonunda, Sultan Sencer'e galebe çalan Guz tıfesi tamamıyla itaatten çıkıp memleketleri tahribe başladı. Bir zaman sonra cemiyetleri perişan olup ancak Mâhân etrafında Kayı Han'lı kabilesi kaldı. 616 (1219) da, Cengiz o havalıyı istilâ edince, mecburen Ermeniye diyarına göçüp bir müddet Ahlat yakınlarında kaldılar. Sonra Cengizilerin zararı o havalıye de ulaş-

makla Rum diyarına göçüp bir müddet Erzincan civarında oturdular. O zaman, Kayı Han'lı kabilesinin beyliği, Ertuğrul'un pederi Süleyman Şah bin Kaya Alp'a geçmişti.

Kabile halkı bulundukları yerin darlığından şikâyet ve yine Mâhân'a gitmeyi rica edince, Süleyman Şah müsaade etti. Önce Haleb'e, oradan da Ca'ber kalesine varıp Fırat suyu geçidinden geçerlerken Süleyman Şah boğuldu. Cesedini çıkarıp Ca'ber kalesi yakınında defnettiler. O yer, Türk mezarı diye meşhurdur.

Süleyman Şah'ın, Sungur Tekin, Gün Toğdu, Ertuğrul ve Dünder Alp adlarında dört erkek evladı kaldı. Sungur Tekin ve Gün Toğdu, kabile halkının bir kısmıyla asıl vatanları tarafına gittiler. Ertuğrul Gazi, biraderi Dünder Alp'la Pasin Ovası ve Sürmeli Çukur denilen yerlerde oturmaya karar verdiler. Sonra Rum diyarına yöneldiler.

Ertuğrul Gazi'nin nesebi

Ertuğrul'un nesebi konusunda tarihçiler ihtilâf etmişlerdir. İdris Bidlisi ve Müverrih Ruhi'ye göre —Hoca Sa'deddin Efendi de onlara uyar— Ertuğrul'un nesebi, Ays bin İshak bin İbrahim aleyhisselâm'a şöyle ulaşır: Ertuğrul bin Süleyman Şah bin Kaya Alp bin Kızıl Boğa bin Baytemür bin Kutluğ bin Tuğra bin Karaynu bin Baysunkur, bin Bolğay bin Sunkur bin Tok Temür, bin Yasak, bin Hamide, bin Okıtlık bin Kamarı, bin Çektemür, bin Turah, bin Kızıl Bığa, bin Yamak, bin Başuğa, bin Çörmez, bin Baysu, bin Tuğra, bin Sevinç, bin Çarbuğa, bin Kurtulmuş, bin Koruhan,

bin Balçuk bin Komaz bin Karaoğlu bin Süleyman Şah bin Korhulu bin Yorluğan bin Baytemür bin Türemiş bin Gökalp bin Oğuz bin Karahan bin Kayı Han.

Bir rivayete göre, Koy Han, Ays bin İshak aleyhisselâmdır. Fakat Neşri (9) Nişanî (10) ve bu ikisine uyanlara göre, Ertuğrul'un nesebi Yafes ibni Nuh aleyhisselâma şöyle ulaşır: Ertuğrul, Süleyman Şah, Kaya Alp, Kızıl Boğa, Baytemür, Kutluğ, Toğar, Kaytun; Sakur, Bolğay, Baysunkur, Tok Temür, Yasuk, Çemendur, Bakı Ağa, Gökalp, Oğuz, Karhan, Aykutluk; Toturka, Karahan, Baysuk, Yalvac, Toğar, Sevinç, Çarboğa, Kurtulmuş, Karacahan, Yahmur, Süleyman Şah, Karahul, Kolğay, Baytemür, Baylık Tus, Toğar, Toğmuş Küçük Beg, Artuk Kotak, Çektemür, Turah, Kızıl Boğa, Yamak, Başbuğa, Kurtulmuş, Kuruca Balçık, Karamas, Karaoğlu, Süleyman Şah, Korlu Borluğar, Türemiş, Gökalp, Oğuz Han, Karahan, Kayı Han, Bolcay bin Yafes bin Nuh aleyhisselâm.

Tarihçi Ali Çelebi, (11) ikinci nesebi daha doğru kabul eder. Çünkü bütün nesep alimlerinin Türklerin Yafes bin Nuh aleyhisselâm evlâdından olduğunda ittifakları vardır. Birinci nesebe göre, Kayı Han'lı kabilesinin Sam bin Nuh aleyhisselâm evlâdından geldiğini kabul etmek gerekir. Çünkü İbrahim aleyhisselâm Sam Evlâdındandır. Ays evlâdının Türkistan tarafına gittikleri malûm değildir. Onlar, Rum taifesi diye meşhurdurlar. Türk nesep alimlerine göre, Kayı Han, Oğuz Han'ın büyük oğludur. Oğuz Han'ın da nesebi şöyledir: Oğuz Han bin Karahan bin Bolcay Han bin Yafes, yukarıda da işaret edildiği gibi (Korkut Ata'.

nın rivayeti) Oğuz Han, hanlığı ona ve evlâdına vasiyet etmişti.

Tarihçi Ruhi'nin pek meşhur olmayan bir rivayetine göre, Kayı Han'lı kabilesi, Moğol hücumu dolayısıyla Horasan'dan Diyar-ı Rum'a geldiklerinde, Ankara yakınındaki Karacadağ bölgesine yerleştiler. O zaman beyleri Kabak Alp'tı. Sonra Çağablık adlı yere geçtiler ve Kabak Alp orada vefat etti. Yerine oğlu Sarukuk Alp geçti. Bir zaman sonra, o da, Kara Öyük'de vefat etti. Yerine oğlu Gökalp geçti. O'nun da Şarabane adlı yerde ölümü üzerine yerine oğlu Gündüz Alp geçti. Kâfirlerle gazaya ilk defa bu başladı. Bir zaman sonra Söğüt yakınında Saray adlı yerde vefat etti. Yerine Ertuğrul Gazi geçerek kâfirlerle cihada devam etti. Bu rivayete göre, Ertuğrul Gazi'nin nesebi şöyledir: Ertuğrul bin Gündüz Alp bin Gökalp bin Sarukuk Alp bin Kabak Alp. Bu rivayet iki bakımdan meşhur rivayetlere muhaliftir. Üzerinde düşünmek gerekir.

Ertuğrul Gazi'nin Rum diyarına gelişi

Ertuğrul Gazi Pasin Ovası'ndan ve Sürmeli Çukurdan Rum'a, takriben 630 (1232/1233) yılında ve Sultan Alâaddin Kevkubad bin Keyhüsrev'in saltanatının son yıllarında geldi. O zaman Ertuğrul'la beraber, dört yüz kırk yiğit, aileleri ve Türkmenlerde adet olduğu üzere, hayvanlarıyla Rum'a geldiler.

Ertuğrul Gazi, Savcı Bey diye meşhur olan oğlu Saru Bali'yi. Sultan Alâaddin'e, ülkesine girmek için izin istemeye ve oturmaları için bir yer tayin etmesini ricaya gönderdi. Alâaddin, Ertuğrul Gazi ve kabilesinin

yiğitlik ve cesaretini bildiğinden gelişlerine sevindi. Engürye yakınındaki Karacadağ'ı onlara verdi. Bulunduğu bölgenin sınırlarını düşmanlardan korumakla vazifelendirdiği Ertuğrul Gazi'yi, serhadlerde bulunan diğer Türkmen beyleri gibi bey tayin etti. Bunlara «uç beyi» tabir olunup hepsinin reislerine de «meli-kü'l-ümerâ» denilirdi.

Ertuğrul Gazi, bu bölgede bir müddet oturduktan sonra, Söğütcük'e geçti, gaza ve cihadla meşgûl oldu. Selçuklular bu sırada zayıfladığından, o'nun kuvvet ve kudreti günden güne arttı. 680 (1281) yılında, doksan yaşını geçmiş olarak öldü. Buna göre, Rum'da takriben elli yıl bulundu. Vefatı Gıyaseddin Keyhüsrev'in saltanatının son yıllarına rastlar. Üç oğlu kaldı: Gazi Osman Bey, Gündüz Bey ve Savcı Bey.

Ertuğrul Gazi'nin ünlü kumandanları ise şunlardır: Ağça Hoca, Konur Alp, Turgut Alp, Aygüt Alp, Hasan Alp, Saltuk Alp Samsama Çavuş kardeşi Sülemiş Çavuş, Abdurrahman Gazi, Ak Baş, Mahmud Alp, Kara oğlan, Kara Mürsel, Yahşılı, Kara Bege (?), Şeyh Mahmud, Tal Gal (?), Gal Mihmad (?), Kara Tekin. Bunlar Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi'nin de kumandanları oldular. Bazılarının soyları devam etmiştir.

Tarihçi Ruhi bir garip rivayet nakleder: Gıyaseddin Keyhüsrev bin Kılıç Arslan 675 (1271/1277)'de, Şereffüddin bin Hatir (12) fitnesi yatışınca, uç beylerinden rehineler aldı. Zira fitne esnasında bu beyler Şereffüddin'e tâbi olmuşlardı. Ertuğrul Gazi de o zaman uç beylerinden olduğundan, oğlu Osman Gazi'nin çocuklarından birini rehin olarak verdi. Gıya-

seddin o'nu, Kahta kalesinde hapseyledi. Bir zaman sonra herc ü merc olup hapisten kurtuldu. Kahta nahiyelerinden Pıgı'yı ele geçirdi. Bir rivayete göre, Gıyaseddin Pıgı'yı kendisine hâs olarak vermiş, fakat o kabul etmemiştir. Soyundan olan kimseler uzun müddet bu bölgede hükûmet ettiler. Hattâ Yıldırım Bayezid Han Malatya'ya geldiğinde, bunun çocuklarından Halil Bey, Bayat Bey ve Ahmed Bey huzuruna gelerek kendilerini tanıttılar, iltifat ve ihsanına mazhar oldular.

Bu rivayetlerin bazılarının birbirine muhalif olduğu dikkat sahibi kimselerin gözünden kaçmaz. Biz, sadece, bizden evvelkilerin naklettiklerini rivayet ettik.

BİRİNCİ FASIL

OSMAN GAZİ DEVRİ BEYANINDADIR

Osman Gazi'nin Beylik devri

Anadolu Selçukluları Devleti Moğol istilâsı neticesinde zayıflayıp, memleketleri de harap olunca, Moğol'lara tâbi olmak istemeyenler, Osman Gazi'nin etrafına toplandılar. Çünkü o sıralarda Osman Gazi, celâdeti, cömertliği ve yiğitliğiyle ün salmıştı. 696 (1296-1297) tarihinde Gazan Han (13) tarafından Memâlik-i Rum saltanatı, Alâaddin Keykubadü's-Sani İbnî Fera-murz bin Keyhüsrev'e tevcih olundu. Sultan Alâaddin, Osman Gazi'nin, diğer uç beyleri gibi, kendi ülkesine taarruz etmeyip küffâr ile gaza ve cihâdla meşgul olduğunu işitti. Bundan memnun olup, 699 (1299/1300) tarihinde Osman Gazi'yi, bütün uç beyleri üzerine melikü'l-ümerâ tayin etti, tabl, alem ve nakkare gönderdi.

700 (1300/1301) tarihinde, Alâaddin azl ve yerine amcası Sultan Gıyaseddin Mesud bin Keyhüsrev tayin olundu. Alâaddin'i yanına aldırان Gazan Han, Simre Kastomonu ve Sinop'u Gazi Çelebi bin Gıyaseddin Mesud'a verdi. Gazi Çelebi Kastomonu'da, babası Mesud ise Kayseri'de oturuyordu. Fakat üzerlerinde, nam-ı hükûmetten başka bir şey yoktu. Bütün idare Moğol beylerindeydi.

Bu durum Mesud'un vefatına kadar devam etti (708/1308). Bu tarihten sonra Moğol beyleri, idareyi tamamen ellerine geçirdiler ve Selçuklulardan hiç kimse hükümdar olmadı. Gazi Çelebi de, Moğol'ların korkusundan, deniz yoluyla Kefe'ye kaçtı ve orada vefat etti. Böylece Selçuklulardan saltanat mevkiine geçcek kimse kalmadı.

Anadolu'nun iç kısımları Moğol beylerinin idaresi altına geçince, uç bölgelerdeki Selçuklu emirleri —Aydın, Saruhan, Menteşe, Germiyan ve Karaman emirleri— ellerinde bulunan topraklara sahip çıkıp istiklallerini ilân ettiler. Bu, Osman Gazi'nin de istiklâlini ilân etmesine sebep oldu. Osman Gazi, soylu bir aileye mensuptu. Cömertti, yiğitti, cesurdu, salih kimselere ve alimlere bağlıydı. Onların hayır dualarını almak için bütün himmetini sarfederdi.

İdris Bidlisî, Osman Gazi'nin kendini korkusuzca tehlikelere atması ve gözüpekliği konusunda —ki şan ve şöhretinin artıp yayılmasına sebep olmuştur— garip bir sebep zikreder: Osman Gazi, Şeyh Edebalî'nin hayır duasını almak için arasıra zaviyesine gider, orada birkaç gün müridleriyle beraber olurdu. Bir gün tesadüfen Şeyh'in kızını gördü ve âşık oldu. Aşkı gün geçtikçe arttı. Aralarında dostluk ve yakınlık bulundugundan, bu sırrını Eskişehir hakimine açtı. Fakat Eskişehir hakimi, Osman Gazi ile aralarında olan hukuka riayet etmeyip Şeyh'ten kızını, kendisi için istedi. Şeyh, kızını Eskişehir hakimine vermedi. Bu yüzden araları açılınca, Şeyh Eskişehir civarından kalkıp Gazi Ertuğrul'un eyâleti olan Söğütçük havalisine göçtü. Eskişehir hakimi, Osman Gazi'ye düşman oldu.

Bu sırada İnönü hakimi, Osman Gazi'yi ziyafete davet etti. Osman Gazi, arkadaşlarıyla ziyafete gitti. Eskişehir hakimi, bunu duyunca, fırsattan faydalanmak istedi ve askerlerini toplayıp Harmankaya hakimi Köse Mihal'i de yardıma çağırdı. Köse Mihal hemen geldi ve büyük bir orduyla İnönü kalesini kuşattılar. Eskişehir Hakimi, İnönü Hakimine birini göndererek,

Osman Gazi'nin kendisine teslim edilmesini istedi. İnönü hakimi hayrete düşüp tereddüt etmekte iken, Osman Gazi durumdan haberdar oldu ve arkadaşlarıyla kaleden çıkıp, kaleyi muhasara edenleri bozdu. Eskişehir hakimi kaçtı. Osman Gazi, esir aldığı Köse Mihal'i, kendisinden dostluk ahdi aldıktan sonra serbest bıraktı. Köse Mihal müslümanlığı kabul edinceye kadar ahdini bozmadı.

Osman Gazi, hararet aşkından, az adam ile çok kişiye galebe etmekle, büyük bir şöhret kazandı. Aşkını üç sene kadar gizli tuttu. Bu zaman zarfında, kendini korkusuzca tehlikelere atıp şaşılacak işler yaptı. Bu yüzden, babasına tâbi olanlar, onu, kardeşlerine ve amcasına tercih ettiler. Aşkı ve şevki gittikçe artan Osman Gazi, sonunda yukarıda anlatılan rüyayı gördü ve Şeyh'e nakletti. Şeyh de kızı Malhun Hatun'u, Osman Gazi'ye nikâhladı. Osman Gazi, böylece, vechi şer'î üzerine muradına erdi. Malhun Hatun'dan, Alâaddin Paşa ve Orhan Gazi adlarında iki oğlu oldu. Edebalî uzun bir ömür sürdü. Vefat ettiği zaman yüz yirmi beş yaşındaydı. Oğlu Mahmud Paşa da yüz sene kadar yaşadı. Şekayıkda (14) zikredildiğine göre, Şeyh Edebalî servet sahibi bir kimseydi.

Kulaca Hırsar'ın fethi

Ertuğrul Gazi, 680 (1281) yılında vefat edince, Kayı boyunun ileri gelenleri, cesur, cömert ve kerem sahip olduğundan Osman Gazi'ye tâbi oldular. Halbuki, Ertuğrul Gazi'nin diğer oğlu Saru Yatu —Savcı Bey diye meşhurdur— yaşça Osman Gazi'den büyüktü. Osman Gazi, İnegöl tekfurunun, kabilesinin yaylak ve

kışlağa gidişinde davar ve mallarına zarar vermesine kızdı. İntikam almak için yetmiş kadar yiğitle, İnegöl'ün kazalarından Kulaca Hisar'ı bastı, ahalisini kılıçtan geçirtti, mallarını yağmalattı ve kaleyi de yak-tırdı.

İnegöl tekfurı «Eyne Nikola» durumdan haberdar olunca, bugün Karaca Şehir dediğimiz Karaca Hisar tekfuruyla anlaştı. Toplanan çok sayıdaki askerin başına geçti. Bir rivayete göre de kardeşi «Kalatur» ile asker gönderip Tomaliç Dağı'nda, dar bir yerde, Osman Gazi'nin yolunu kesti. Şiddetli bir çarpışma oldu. Osman Gazi, Allahın yardımıyla kâfirleri bozguna uğrattı ve Kalatoru da esir aldı. Askerlerine, bu itin karnını deşin ve yeri eşin, diyerek Kalator'un öldürülmesini emretti. Bu yüzden burası, günümüze kadar, «İt Eşeni» adıyla anıldı.

Bu savaşta, müslümanlardan birçok kimse şehit oldu. Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz Alp da bu savaşta şehid düştü. Bazı rivayetlere göre, Savcı Bey de şehid düşenler arasındadır. Osman Gazi çok üzüldü. Kardeşinin cenazesini Söğüt kasabasına naklettirip babası Ertuğrul Gazi'nin yanına defneyledi. Gündüz Alp'ın şehid olduğu yerde bulunan bir çam ağacına, o bölgenin halkı, mübarek gecelerde nur indiğini gördüklerinden «Kandilli Çam» adını vermişlerdir.

Ali Çelebi der ki: Osman Gazi ilk defa 684 (1285) tarihinde, yetmiş yiğitle İnegöl köylerini basıp yağmaladı. İnegöl tekfurunu da ansızın basmak istedi. Fakat mel'un, haberdar olup tuzak kurdu. Osman Gazi o tuzığa düştü. Şiddetli bir çarpışmadan sonra kâfirleri bozup mallarını yağmaladı. Bu gaza Osman Gazi'nin

ilk gazasıdır. Kardeşi Saru Yatu'nun oğlu da bu gazada şehid olmuştur.

Osman Gazi, kâfir kellelerini mızrak uçlarına tak-tırıp, selâmet ve ganimetle döndü. Bir zaman sonra, yani 685 (1286) tarihinde, üç yüz yiğitle varıp İnegöl'ün kazalarından Kulaca Hisar'ı feth ve ahalisini katlettirdi. Ganimetleri alıp hisarı yaktırdı, mansur ve muzaffer olarak döndü.

Bu hadiseden sonra, İnegöl tekfurı Eyne Nikola, Karaca Hisar tekfuruyla anlaşip çok sayıda asker topladı. Kardeşini askere kumandan tayin etti. Osman Gazi, bunlarla, Tomaliç derbendinde Egrice adlı yerde karşılaştı. Bütün gün cenk edip sonunda kâfirleri bozguna uğrattı. Çok kâfir helâk ve müslümanlardan da birçok yiğit ile Osman Gazi'nin kardeşi Gündüz Alp şehid oldu. Bu savaş 686 (1287) da vuku buldu.

Karaca Hisar'ın fethi

Osman Gazi, 688 (1289)de, küffârdan Karaca Hisar adlı kaleyi almıştır. Bundan önce yapılan savaşların hepsinde müslümanlar galip geldiklerinden kâfirler korkuya düşüp, müslümanları bu bölgeden söküp atmak için büyük hazırlıklar yaptılar. Bunun üzerine Osman Gazi, kardeşinin oğlu Ak Timur'u, Gündüz Alp ve kabilesinin ileri gelenlerinden Aygud Alp'la, Selçuklu sultanı Gıyaseddin ibni Mesud tarafına gönderdi. Kâfirlerin hazırlıklarını haber verip yardımını istedi. Gıyaseddin, Osman Gazi'ye mühimmat ve silâh göndererek yardım etti. O havalide bulunan beylere de «Osman Gazi'ye yardım edesiniz» diye emreyledi.

Osman Gazi, kendi askeri ve yardıma gelenlerle Karaca Hisar üzerine yürüdü. Hisarı feth ve ahalisini katleyledi. Tekfurunu da esir aldı. Kiliseleri yıktırarak yerlerine mescid yaptırdı. Kalenin evlerini ve ganimetlerini gazilere paylaştırdı. Gazilerin bir kısmını da orada iskân etti. Şehre bir hakim ve kadı tayin eyledi. Tursun Fakih, Osman Gazi adına hutbe okudu. Bu, Osman Gazi adına okunan ilk hutbedir. Osman Gazi, birçok kâfir esirini, öldürülenlerin başlarını ve esir alınan tekfur Sultan Gıyaseddin'e gönderdi.

Sultan Gıyaseddin çok memnun olup, fethedilen Karaca Hisar'ı, Eskişehir'i, İnönü ve civarını ve babasından miras kalan Söğüt'ü Osman Gazi'ye ikta' olarak verdi. Ayrıca, hil'at, topuz, kılıç ve kendi cins atlarından donanmış birkaç at gönderdi. Fethettiği yerler kendine ait olmak üzere gazaya izin verdi. Tabl, nakkare ve alem ihsan eyledi.

Osman Gazi, eskidenberi, her ikindiden sonra bir sofraya hazırlar, arkadaşlarını, misafirleri, yolcuları ve fakirleri ağırlardı. Sultan tarafından tabl ve nakkare gönderilince, her ikindiden sonra, herkesin toplanabilmesi için nevbet vurulmasını emretti. Osman Gazi, tabl ve nakkare çalınırken ayağa kalkar ve bitene kadar ayak üzere dururdu. Bu adet, evlâd-ı kirâmı zamanında da devam etti. Sonra Ebul-Feth Sultan Mehmed Han zamanında kaldırıldı.

Fakat tarihçilerin çoğu şöyle rivayet ederler: Osman Gazi, Karaca Hisar tekfurı üzerine gitmek için Sultan Alâaddin bin Keykubad'dan yardım istemiştir. Sultan Alâaddin, Osman Gazi'nin yardımına gelmiş ve kaleyi birlikte muhasara etmişlerdir. Fakat Alâaddin

muhasara sırasında Tatar taifesinin memleketine hücum ettiğini haber alınca Osman Gazi'yi muhasara üzere bırakıp, kendisi o gaileyi defetmek için gitmiştir.

Osman Gazi, gayret gösterip kaleyi fethetmiştir. Fetih müjdesi Alâaddin'e ulaştığında, o da Tatarları bozguna uğratmıştır. Tatarları şöyle kırmıştır ki taşaklarının dirilerinden çadır yapıp oturmuşlardır. Bu yüzden, bu yere «Taşak Yazısı» adı verilmiştir. Sultan Alâaddin Karaca Hisar'ın fethine çok sevinmiş ve yukarıda zikrolunan hediyeleri Osman Gaziye göndermiştir.

Bu rivayet ne Birinci Alâaddin'e ne de İkinci Alâaddin'e uyar. Çünkü Birinci Alâaddin 634 (1236/1237) de ölmüştür. İkinci Alâaddin ise, 696 (1296/1297) da padişah olmuştur. Bu sıralarda, Selçuklular Tatar ile savaşmak şöyle dursun, Birinci Alâaddin'in ölümünden sonra Tatarlar Rum memleketlerini istilâ eylediklerinden, Selçuklular onların elinde esir gibiydiler. Bizim önce zikrettiğimiz rivayet hakikate daha yakındır. Bazı rivayetlere göre de, Osman Gazi'ye tabl ve nakkare 699 (1299/1300) da, İkinci Alâaddin zamanında gönderilmiştir.

Sorkun, Mudurnu ve Göynük'ün fethi

Karaca Hisar'ın fethinden sonra Osman Gazi burada oturmaya başladı. Bazen Eskişehir ve Söğüt'e de giderdi. Bu sırada Harmankaya tekfurı Köse Mihal, Osman Gazi'yi, Sorkun, Mudurnu, Göynük ve Tarakçı Yenicesi'ni fethetmeye teşvik etti.

Osman Gazi, 691 (1291/1292) de, Köse Mihal'in de yardımıyla, Saru Kaya yolundan Sorkun üzerine yürüdü. Ertuğrul Gazi'nin kumandanlarından Samsama Çavuş, Sorkun yakınlarında oturuyordu. Osman Gazi'yi karşıladı ve Sorkun halkıyla, savaş yapmadan anlaşmasını sağladı. Sorkunlular, Osman Gazi'ye itaat edip haraç vermeyi kabul ettiler.

Osman Gazi, buradan Göynük üzerine varıp burasını da kolayca fethetti. Çokca ganimet aldı. Sonra Tarakçı Yenicesine vardı. Bura halkının kadın ve erkeği tarak, kaşık yapıp İstanbul'a götürüp satarlar ve çok para kazanırlardı. Bu yüzden çok zengindiler. Osman Gazi kaleye iltifat etmeyip civarını vurdu. Hadd ü hesaba gelmez ganimet ve esir aldı. Sonra, Köse Mihal'in memleketi olan Harmankaya yolundan Karaca Hisar'a döndü.

Bu hadiseden sonra, Köse Mihal'le aralarında olan dostluk daha da kuvvetlendi. Hattâ Osman Gazi'nin bazen Köse Mihal'e —mücahidlere yardım ettiğiinden, din ve devletin yükselmesi için çalıştığından— kardeşim diye hitap ettiği hikâye edilir.

Bilecik tekfurunun tuzağı

Köse Mihal'in yardımıyla, Bilecik tekfurunun da itaat etmesi sağlanmıştı. Osman Gazi, yaylağa giderken eşya ve yüklerinin bir kısmını Bilecik kalesine bırakırdı. Bir müddet sonra Bilecik tekfurunu münafıklık etti. Civardaki tekfurularla anlaşarak, Osman Gazi'yi ortadan kaldırmak için tuzak kurdu.

Bu sırada Yar Hisar tekfurunun kızıyla evlenmek için bir ziyafet tertiplemişti. Osman Gazi'yi de, tuzağa

düşürmek için, bu ziyafete davet etti. Fakat Köse Mihal, Osman Gazi'ye, kendisi için kurulan tuzağı haber verdi. Osman Gazi, Bilecik tekfuruna birini göndererek, her sene olduğu gibi bu sene de eşyalarının bir kısmını kaleye bırakmak için izin istedi. Ziyafetten sonra da yaylağa gideceğini bildirdi.

Bilecik tekfurunu, Osman Gazi'nin teklifini sevinerek kabul etti. Osman Gazi yüklerini, kadın kılığına girmiş kırk yiğitle kaleye gönderdi. Yiğitler, kale halkının çoğu, kale dışındaki Çakır Pınarı denen yere ziyafete gittiğinden, kaleyi bomboş buldular. Hemen zaptettiler.

Osman Gazi, adamlarının bir kısmını yol üstünde pusu kurmaları için bıraktı. Kendisi az kimse ile ziyafete vardı. Bir müddet sonra, kalenin alındığı gizlice bildirilince, ziyafet sofrasından kalkıp beraberindekilerle pusu kurduğu yere doğru kaçmaya başladı. Kâfirler de hemen ardına düştüler. Osman Gazi pusu kurduğu yeri geçince dönüp kâfirlere önden, pusudakiler de arkadan hücum ettiler. Diledikleri kadar kâfir kırdılar. Kâfirlerden pek azı kurtulabildi.

Osman Gazi hemen Yar Hisara vardı. Kaleyi alıp halkının bir kısmını kılıçtan geçirdi. Gelinle birlikte, kale ileri gelenlerinden birçoğunun kızlarını esir etti. Gelini, oğlu Orhan Bey'e nikâhladı. Gelinin ismi Nilüfer Hatun'du. Nilüfer Hatun, Orhan Bey'in oğullarından Sultan Murad ve şehid Süleyman Paşa'nın annesidir. (16). Bursa yakınındaki bir nehrin üzerine köprü yaptırmıştır. Bu nehir, hâlâ Nilüfer diye anılır. Daha birçok hayratı vardır. Ölünce, Bursa'da, Orhan Gazi'nin türbesine defnolunmuştur

Bileciğin ve Yar Hisar'ın fethi çok kolay oldu. Çok-
ca da ganimet alındı. Bu iki kalenin fethi 697 (1297/
1298), bir rivayete göre de 698 (1298/1299) yılındadır.

İnegöl'ün fethi

Bu hadisenin ardından, Osman Gazi, Aygud Alp'ı İnegöl'e gönderdi. Kendisi de askeriyle varıp İnegöl civarını yağmaladı, hisarını muhasara etti. Bir müddet sonra da Allahın izniyle aldı. İnegöl tekfurunu ve kalenin ileri gelenlerini esir etti. Bu mel'un tekfur, müslümanlara eziyet eden kâfirlerin en zâlimiydi. Osman Gazi, tekfur ve adamlarının öldürülmesini emretti. Kadınları ve kızları da esir etti. Kaleye muhafızlar kovdu ve alınan ganimetleri gazilere paylaştırdı. Gazilerin hepsi servet sahibi oldular.

Osman Gazi, 698 (1298/1299), yahut 699 (1299/1300) yılında Yenişehir ve yakındaki Köprü Hisarını, Yund Hisarını ve İnönü'nü fethetti.

Osman Gazi'nin saltanat mevkiine geçmesi

Osman Gazi'nin yaptığı işler şan ve şöhretini iyice artırdı. Selçuklu Devletine karşı gösterdiği itaatkârlığı, Moğol istilâsı dolayısıyla zayıf düşen Selçuklu topraklarına, diğer uç beyleri gibi fırsattan istifade edip de tarruz etmediğini, sadece kâfirlerle cihada meşgul olduğunu haber alan Sultan Alâaddin Keykubad Osman Gazi'ye tabl, alem ve nakkare gönderdi. O'nu diğer uç beyleri üzerine ve kâfirlerden aldığı topraklara bey tayin etti. Meşhur olduğu üzre 699 (1299/1300) da, yahut diğer bir rivayete göre, Gazan Han'ın, Sultan Alâaddin'i azlettiği haberinin geldiği 700 (1300/1301)

yılında, uç beyleri ve kabile ileri gelenleri, Osman Gazi'yi hükümdarlık tahtına oturtular. Osman Gazi'nin saltanatı yirmi sene kadar sürdü.

Osman Gazi'nin padişahlık devri

Osman Gazi, 657 (1258/1259) yılında, Söğüt kasa-
başında doğdu. 699 (1299/1300) yılında hükümdar oldu. 726 (1326) yılında vefat etti. Altmış dokuz sene yaşadı, yirmi yedi yıl hükümdarlık yaptı. Saltanat merkezi Yenişehir'di. Türbesi, Bursa kalesinde, Manastır adlı yerdedir.

Osman Gazi, orta boylu, kara yağız, çatık kaşlı ve yuvarlak yüzlü bir kimseydi. Omuzları arası açıktı. Ayakta dururken, ellerini dizlerini geçirdi. Vücudunun belden aşağısı, belden yukarısından büyüktü. Şan ve şeref sahibi, heybetli, cesur, cömerd ve tatlı dilliydi. Başına kırmızı çuhadan yapılmış çağatayî tarzda horasanî taç giyerdi. İç ve dış esvapları uzun yenli idi. Fakirleri giydirip yedirmeyi çok severdi. Bir fakir, üstündeki elbiseye biraz dikkatlice baksa hemen çıkarıp bağışlardı. Her gün fakir ve yetimler için sofralar kurdurur kendi de hizmet ederdi. Üç erkek çocuğu vardı: Büyükleri Alâaddin Paşaydı. Osman Gazi'nin veziri mesabesindeydi. Türkmen lüğatinde büyük kardeşe «paşa» denildiğinden Osman Gazi'nin bu oğlu Paşa diye çağırılırdı. İkincisi Orhan Bey'di. Emirü'l-üme-

râ mesabesindeydi. Askerlerle gazaya giderdi. Üçüncü-Savcı Bey'di. Bir savaşta şehid oldu.

Selçuklu Devleti yıkıldığında, Türkmen beyleri, Moğol'lara tâbi olmak istemediler, Osman Gazi'nin etrafında toplandılar. Oğuz Han töresi üzre önünde diz çöktüler. Osman Gazi'de her birine birer kadeh kımız sundu. Aldılar, itaat edeceklerine söz vererek içtiler. 699 (1299/1300), yahut 700 (1300/1301) yılında biat işi tamamlandı. Osman Gazi'nin adına, birkaç seneden beri hutbe okunuyordu.

Osman Gazi, 701 (1301/1302) yılında, Yenişehir'i merkez yapıp, fethedilen bölgeleri oğulları ve kumandanları arasında paylaştırdı. Orhan Bey'e Sultan Önü'nü, Gündüz Alp'a Eskişehir'i, Aygud Alp'a İnönü'nü, Hasan Alp'a Yar Hisarı, Turgut Alp'a İnegöl'ü verdi. Büyük oğlu Alâaddin Paşa'yı, validesi ile, Şeyh Edebali'nin hizmetini görmek için Bilecik'de bırakıp o bölgenin mahsulünü, Şeyh'in ve müridlerinin masraflarına tahsis etti.

Osman Gazi, Yeni Şehir'de bir çok mescid ve hamam yaptırdı. Bütün gayretini cihada ve yeni memleketler fethetmeye sarfediyordu. 702 (1302/1303) yılında, İznik kalesini almak istedi. O zamanlar İznik, sağlam ve müstahkem bir kale idi. İstanbul gibi geniş ve mamurdu. Osman Gazi hemen varıp kalenin civarını fethetti ve askerine dağıttı. Kaleyi de muhasara etti.

Lâkin kale gayet müstahkem olduğundan az zamanda fethi mümkün değildi. Bu yüzden, Yenişehir tarafında olan dağ üstüne, kaleye hakim bir yerde, bir kale yaptırdı. İçine kırk yiğit ve Tarğan — bir rivayete göre de Tar Ali — Adında namlı bir kumandanı, kâfirleri tazyik için bırakıp Yenişehir'e döndü.

Cıvardaki tekfurlarla savaş ve yeni fetihler

Kısa bir zaman sonra, Kite tekfurunun tahrikiyle, Bursa, Evrenos, Kestel ve Bedros tekfurularının anlaşmaları ve asker topladıkları haber alındı. Osman Gazi, askerleriyle Yenişehir'den çıkıp kâfirleri Koyun Hisarı yakınında karşıladı. Şiddetli bir savaştan sonra, Allah'ın yardımıyla hepsini kırdı. Kestel tekfurunu öldürüldü, geri kalan tekfurular kaçtı.

Osman Gazi, kâfirlerin anlaşmasına sebep olan Kite tekfurunun ardına düştü. Kite tekfurunu, Ulubat tekfuruna iltica etti. Osman Gazi, Ulubat tekfurundan Kite tekfurunu kendisine teslim etmesini istedi. O da Kite tekfurunu, Osman Gazi'nin ve soyunun Ulubat köprüsünden geçmemesi şartıyla teslim etti. Bu şarta zamanımıza kadar uyuldu. Osmanlı Sultanlarından herhangi biri Ulubat nehrinden geçmek istese gemiyle geçer, köprüden geçmez. Osman Gazi, Kite tekfurunu teslim alınca kalesinin önünde boynunu vurdu. Kale halkı teslim oldu. Kalenin civarı da alındı.

Bu savaşta, Osman Gazi'nin kardeşinin oğlu Ay Togdu Bey şehit düştü. Koyun Hisarı yakınında defnolundu. Hâlâ mübarek türbesi ziyaretgâh ve kabrinin toprağı hummalı ve sıtmalılara ilâçtır.

Osman Gazi, 708 (1308) — 717 (1317) yılları arasında Marmara Kalesini, Kestel, Lefke, Akça Hisar, Merhas (?), Tekfur Pınarı, Koç Hisar, Oynaş, Atranos, Leblebüci Hisar, Konrapa, Akyazı, Yalak Abad, Mudurnu, Ermeniyye, Samandıra ve Kara Mürsel'i fethetti. Fethedilen yerler beş sancaktır: Karesi livası, İnönü livası, Hüdavendigâr livası, Kocaili livası ve Kara Hisar livası. Kara Hisar'a Sultan Önü de derler. Hepsini bir beylerbeyine bağlıdır.

Aydos Hisarı'nın fethi

Aydos Hisarı, Abdurrahman Gazi eliyle fetholundu. Fethine garip bir hadise sebep oldu. Bu kalenin tekfurunun dilber bir kızı vardı. Bir gece rüyasında, pis bir suya düşüp boğulacakken güzel bir yiğidin gelip kendisini kurtardığını gördü. Uyandıkda o yiğidin sureti hatırında kaldı. Ehl-i İslâm kaleyi muhasara eylediklerinde, kız, Abdurrahman Gazi'yi görüp bildi ki bu rüyasında gördüğü yiğittir. Gönlü o'na bağlanıp «filân gece filân yere gelirsen seni kaleye alırım, kaleyi fethedersin» diye gizlice haber yolladı. Abdurrahman Gazi, kıza itimat edip bildirilen saatte, tayin edilen yere vardı. Kız sözünde durup Abdurrahman Gazi'yi kaleye soktu ve kale fetholundu. Osman Gazi, bu kaleyi Abdurrahman Gazi'ye iktâ olarak verdi. Abdurrahman Gazi, müslümanlığı kabul eden kızla evlendi. (*)

(*) Rivâyet iderler ki, Aydos tekvurı'nın bir mahbube kızı var idi. Be-ğayet güzellerden idi. Bir gece düşünde görür ki, bir çukura düşmüş, çıkamaz. Karşıdan bir hâb su-

Müverrih Ruhi ve Hoca Sadeddin'e göre yukarıda zikredilen kalelerden bazıları Bursa'nın fethinden sonra alınmıştır.

Bursanın muhasara edilmesi

Osman Gazi, 717 (1317) yılında, Bursa'yı muhasara etti. Lâkin burayı zorla almaya çalışırsa çok askerinin kırılmasına sebep olacağını anladı. Bu ise o'nun arzı etmediği bir şeydi. Kapluca tarafında bir kale yapıp buraya kardeşinin oğlu Ak Timur'u kumandan olarak tayin etti. Bu cihetten, Bursa'ya giriş ve çıkışı kapattı. Dağ tarafına yaptırdığı kaleye de kölesi Bala-

retlû yiğit gelir. Kendüyi çıkarur. Dahi kendünün evvelki libasını soyub bedenini yuyub harîr libaslar geyürür, kız heman bit-küllîye uyanub ta'accub ider. Ammâ bu düşünde gördüğü yiğidin hayali gözünden hiç gitmez. Dâim bu fikirde olur. Kendü kendüye eydür: «Zâhîr budur ki, bu benüm halüm tağyir olunacaktır. Ve hem bu makamdan gideceğim» diyüb dâim bu ahvâli fikir iderken, bir gün hisar üzerine Türk gelüb muhasara idüb cenge başladılar. Aşağadan yukarıdan bir nice gün cenk oldı. Bir gün bu kız, burc kenârına gelir; tâ ki Türkler nice cenk iderler, temâşa kıla, İttifak, aşağı nazar idüb, gözi Abdur-Rahman Gazi'ye tokınub görür, düşte gördüğü yiğit budur. Hal nîdüğün bilüb derhal varub Rumca bir mektub yazub bir taş bağlayub aşağı bırağur. İttifak Abdur-Rahman'ın önüne düşer. Görür ki ol taş bağlu bir mektup var; alub Akça-Koca'ya götürdi. Ol mektubu bir Rumca bilür kişiye okutdılar. Yazılmış-kim hisar üzerinden göçüp gidün, filân gece filân yirde bir nice ittimad itdüğünüz kişileri gönderün. Size kal'ayı alıvereyim dimiş. Çünkü Mazmûn-ı mektuba vakıf oldılar, ittimad ittiler. Heman Akça-Koca eytdi: «kimdür bu işe ol-gice mübâşeret iden?» Abdur-Rahman Gazi eytdi: «ben başımı bu yolda komu-

bancık'ı tayin buyurdu. Bu cihetten de Bursa halkının kaleye giriş ve çıkışına mani oldu. Adamlarına, köylerde ve civarda bulunan reaya'ya zulmetmemele-
rini, onlara iyilikle muamele etmelerini emretti. Kalelerde bulunan gaziler, Osman Gazi'nin emrinden çıkmadıklarından reaya tarafından sevidiler ve uzun zaman reayanın yardımını gördüler. Osman Gazi, mu-

şam»dır. Konur Alp eytdi: «imdi gitmeye bir hile it-mek gerek». Fi'l-hal hisarı oda urub kalktılar. O dahi hisara ziyan etmedi. Andan Aydos kâfirleri bu hâle şâdmân olub yimeye içmeye başladılar. Çünkü mev'id vaktı oldu, Abdur-Rahman dahi bir nice yarar Gazilerle mısıl ul-leylde kız va'de itdüğü mevzi'e vardılar. Kız, bunları gözedürdi, bunlara muntazırdı. Çünkü kız, Gazi Abdur-Rahman'ı gördi. Tizcek kemendi bedene berkidüb aşağı bıraktı. Gazi Abdur-Rahman dahi Allâhü Teâlâ'ya tevekkül idüp fi'l-hal kemendün ucuna yapışub ankebûtvar tarafat ül'yan içinde hisara çıkub nigârile buluşup hisarın kapusuna gelüb kapucıyı öldürüp, kapuyu açub Gaziler içeril girdiler. Doğru Tekvur'u sarayına gelüb gördüler. Tekvur sarhoş yaturken boğazın aldılar. Andan sabah olacak. Akça-Koca dahi Gazilerle yitişti; hisarı alınmış gördi. Kal'ayı muhkem idüb mesâlihini bi-kusur gördüler.

*Çünkü hisar fetholundu, tekvur'ı ve ol kız cümle esbâ-
biyle Abdur-Rahman'a virüb Orhan'a gönderdiler. Abdur-Rahman Gazi dahi Yini-Şehir'de Orhan'a gelüb beşaret haberin virüb ganâmi ve tekvur'u kızıyla teslim etti. Orhan dahi kızı Abdur-Rahman Gazi'ye virüb ganâimden dahi mübalağa nesne virdi. Ol iki âşık birbirine vâsıl olub murada irdiler. Ve bu zamanda dahi anın nestünden vardur. Kara Rahman dırler. İstanbul üzerinde ol dahi çok erlûkler itmişlerdür. Hattâ anın zamanında İstanbul kâfir iken oğlancuk ağılasa kâfirler, «Kara Rahman geldi» deyü oğlancuklarını korkudurlardı. Ağlamaz olurdu Ve Hüve a'lem.*
(Neşri Tarihi, c. I, sh: 139—143)

hasara için lüzumlu olan şeyleri ikmal ettikten sonra Yenisehir'e döndü.

Köse Mihal'in müslüman olması ve yeni fetihler

Bir müddet sonra, gaziler ve kumandanlar, Osman Gazi'den Yenice, Geyve, Leblebüci, Çadırlu ve Akhisar bölgelerinin fethedilmesini istediler, Osman Gazi «bu husus benim de hatırımdadır. Fakat o memleketler meçhulümüz olduğundan giriş ve çıkış yerlerini gösterecek, bizi düşmanın tuzağına düşmekten koruyacak bir yol göstericiye muhtacız. Köse Mihal'i davet edelim. Müslüman olmasını isteyelim. Eğer müslüman olursa bize yol gösterir, iş kolaylaşır» buyurdu. Köse Mihal'i davet ettiklerinde, çeşit çeşit hediyelerle gelip, teklif edilmeden müslümanlığı kabul ettiğini bildirdi. Böylece şeref-i İslâm ile müşerref oldu. Osman Gazi ve diğer müslümanlar buna çok sevindiler.

Osman Gazi, oğlu Orhan'ı, Saltuk Alp ve bir miktar askerle Karaca Hisar'ı muhafaza için gönderdiler. Mihal Bey, diğer kumandanlar ve askerler, yukarıda sayılan memleketlerin fethine azimet buyurdular. Leblebüci Hisarı'na vardıklarında buranın tekfurı eman isteyerek kaleyi teslim etti. Osman Gazi, tekfuru yerinde bıraktı ve oğlunu yanına rehin olarak alıp Lefke ve Çadırlu'ya doğru hareket etti. Bu iki kalenin tekfuru da Osman Gazi'yi karşılayıp eman isteyerek kalelerini teslim ettiler. Osman Gazi'nin babasının kadim dostlarından ve kumandanlarından Samsama Çavuş bu iki kalenin kendisine has olarak tayin

buyurulmasını rica etti. Fakat Osman Gazi «bu doğru bir şey olmaz. Zira bize itaat edenlerin mülkünü elerinden alırsak, sonra bize kimse itaat etmez ve daima savaşmaya mecbur oluruz» diyerek ricasını kabul etmeyip tekfuruları yerlerinde bıraktı. Kendi haslarından Yenişehir yakınlarındaki bir kaleyi de Samsama Çavuş'a vererek gönlünü hoş eyledi.

Yenice tekfuru da itaat edince yerinde bırakıldı. Sonra Akhisar üzerine varıldı. Akhisar tekfuru teslim olmadı. Yapılan savaşta ordusu bozuldu, kalesi fethedildi. Çok ganimet alındı.

Geyve Hisar'ı boş olarak bulundu. Ahalisi dağlara kaçmıştı. Karargâhları basıp yanlarında bulunan mallar ganimet olarak alındı. Sonra Tekfur Pınar'ı fethedildi. Alınan memleketler tımarlara taksim ve gazilere tevcih buyruldu.

Bu sırada Germiyan havalisinde sakin olan Çavdar Tatarı adlı kavim, Karaca Hisar üzerine hücum etti. Eskişehir'de atlarını nallatmakta olan Orhan Gazi, durumdan haberdar olur olmaz adamlarıyla birlikte atlarına atlayıp Tatarları Oynaş Hisar'ı yakınlarında karşıladı. Çoğunu esir etti, Tatarların bir kısmı da kaçtı. Osman Gazi, Yenişehir'e döndüklerinde, Orhan Gazi gelip esirleri takdim etti. Osman Gazi, Tatarlara acıyıp hepsini serbest bıraktı. Oğluna da cesaret ve yiğitliğinden dolayı iltifatta bulundu. Sonra Orhan Gazi'yi, yanına Gazi Abdurrahman, Akça Koca ve Konur Alp'i katarak Sakarya nehri kenarında bulunan Kocaili, Akyazı ve Kara Çişi'ne fethetme gönderdi.

Orhan Gazi önce Kara Çişi'ni, hüsn-ü tedbirle fethetkufurunu katli ve muhafazasına Konur Alp'i tayin ey-

ledi. Kendisi de Akyazı üzerine vardı. Akça Koça'yı da Kocaili taraflarına gönderdi. Akça Koca varıp, bugün Kocaili dediğimiz yerleri fethetti. Osman Gazi, Kara Tegin Hisarını feth ve tekfurunu katletti. Kalenin muhafızlığına Samsama Çavuş'u tayin edip ganimetlerle Yenişehir'e, babasının yanına döndü.

Osman Gazi, Kara Tegin muhafızını, bir miktar askerle, İznik muhasara eden gazilere yardıma gönderdi. İznik halkının İstanbul kayserinden yardım istemeleri üzerine birkaç sefine asker ve mühimmat gelip Yalak Ova iskelesinden karaya çıktı. Gazi Abdurrahman bunları basıp çoğunu kılıçtan geçirdi. Sadece gemilerde kalan askerler kurtulabildiler. Gemilerin bazılarını da batırdı. İznik halkı yeni bir yardım gelmesinden ümidlerini kestiler. Ancak Orhan Gazi zamanına kadar teslim olmadılar.

Bursa'nın fethi ve Osman Gazi'nin vefatı.

725 (1325) yılının sonlarında, ardı ardına gelen hastalıklar, Osman Gazi'de ata binip sefere gidecek hal bırakmadı. Osman Gazi, oğlu Orhan Gazi'yi, sekiz seneden beri muhasara edilen Bursa Hisar'ını fethetme gönderdi. Bursa halkı, uzun zamandan beri devam eden muhasaradan bıktıklarından hisarı teslim hazırdılar.

Orhan Gazi, önce Evrenos kalesini aldı. Kale tekfuru dağlara kaçtı. At ile takip mümkün olmadığından yaya olarak takip edildi. Mel'un kaçarken bir yüksek yerden düşüp helâk oldu. Tekfurun adamları eman istediler. Bunlara eman verilip kale yağmalandı ve tahrip edildi. Sonra Bursa üzerine varıldı. Orhan Gazi, tekfura, Mihal Bey'i gönderip teslim olması için nasihat etmesini istedi. Bursa tekfuru, Mihal

Bey'le aralarında kadim bir dostluk bulunmakla, onun nasihatlarını kabul etti. Orhan Gazi'ye, eman vermesi için kıymetli elbiseleriyle kırk bin altın gönderdi, ailesinin ve adamlarının mallarıyla birlikte kaleden ayrılıp deniz kıyısına kadar gidebilmeleri için izin istedi. Orhan Gazi, babasının tasvibini aldıktan sonra Bursa tekfuruna izin verdi. Bursa tekfurunu, adamları ve ailesiyle Gemlik sahiline gönderdi. Tekfur buradan bir gemiye binip İstanbul'a gitti.

Orhan Gazi, 726 (1326) yılında Bursa Hisarı'nı aldı. Müslümanlar buna çok sevindiler. Fakat bu sırada Osman Gazi'nin hastalığının çok şiddetlendiği ve vefat etmek üzere olduğu haber alınınca Orhan Gazi çok üzüldü ve geri döndü. İhtizar halinde olan Osman Gazi'nin elini ve ayağını öpüp nasihatlarını dinledi. Osman Gazi, saltanatı Orhan Gazi'ye bıraktı ve rahmet-i Hakka vasıl oldu. Na's-ı Bursa'ya nakledildi ve yukarıda zikri geçen kaleye defnolundu.

Tarihçi Ruhi'ye göre Osman Gazi 730 (1329/1330) yılında vefat etmiştir. Saltanat müddetleri yirmi bir senedir. Bu, tarihçilerin bu konudaki meşhur görüşlerine muhaliftir.

Osman Gazi'nin evlâd-ı kirâmı

En büyük evlâtları Alaaddin Paşa olup Şeyh Edebali'nin kerimleri Malhun Hatun'dan doğmuştur. Alaaddin Paşa babasının veziri mesabesindeydi. Sonra dünyadan el çekip kendilerini Şeyh Edebali'nin hizmetine verdiler. Osman Gazi'nin vefatından sonra Orhan Gazi, saltanatı Alaaddin Paşa'ya teklif ve kabu-

lû için de ısrar etti. Lâkin kabul etmediler. Orhan Gazi'nin ısrarıyla bir zaman vezirlik yapıp sonra onu da bıraktılar. Bursa'da bir mescid ve Kükürtlü yakınında bir zaviye yaptırmışlardır. Vakitlerinin çoğunu, âlimler, yolcular ve fakirlerle sohbet ederek geçirirlerdi. Orhan Gazi, Alaaddin Paşa'ya Kite'ye bağlı Fudura nahiyesini, masraflarını karşılamak için, has olarak vermişti. Alaaddin Paşa, vefat edene kadar Bursa'da, bu şekilde ömür sürmüştür. Bursa'da, soylarından gelen kimseler vardır. Osmanlı sultanları bunlara ikram ve ihsandâ bulunurlar.

İkincisi, Savcı Bey'dir. Babasının sağlığında bir savaşta şehit düşmüştür.

Üçüncüsü, Orhan Gazi'dir. Kendilerinden daha sonra bahsedilecektir.

Osman Gazi'nin ümerası.

Gündüz Alp, İnönü valisi; Hasan Alp, Yarhisarı valisi; Turgut Alp, İnegöl valisi idiler. Konur Alp, Gazi Abdurrahman, Akça Koca — ki Kocaili ona nisbet edilir — Kara Mürsel — ki İznikmid yakınında olan Kara Mürsel onun ismiyle anılır — Ak Timur — Osman Gazi'nin kardeşinin oğludur — Saltuk Alp, Sam-sama Çavuş ve Harmankaya hakimi Köse Miha — ki müslüman olduktan sonra Abdullah diye adlandırılmıştır — diğer kumandanlarıdır.

Osman Gazi devrindeki meşayih ve ülemâ

Şeyh Edebali-i Karamani: Arap memleketlerinde ilim tahsil ettikten sonra yine Rum'a gelip tasavvuf

yolunu seçtiler. Kızları Malhatun'u Osman Gazi'ye verdiler. Ömürleri, yüz yirmi beş seneye balığ olup 726 (1326) yılında vefat etmişlerdir. Oğlu Mahmud Paşa Devlet-i Aliyye'de mükerrer olmuştur.

Tursun Fakih: Şeyh Edebalî'nin akrabasıdır. Orhan Gazi adına ilk hutbe, Karaca Hisar'da, Tursun Fakih tarafından okunmuştur. Devleti aliyye'nin ilk kadısı ve müftüsüdür.

Molla Hattab bin Ebu'l-Kasım Karahisari: Şeyh Ömer Nesefî'nin (17) manzumesine bir şerh yazmıştır.

Şeyh Muhlis Paşa Karamani: Keramet sahibi bir kimse idi. Gıyaseddin Mesud, 707 (1307) yılında ölünce Selçuklu Devletinin ileri gelenleri toplandılar ve Muhlis Paşa'yı tahta geçirdiler. Altı ay sonra tahttan feragat etti.

Aşık Paşa: Muhlis Paşa'nın oğludur. Babası gibi evliyâullahtan olup Kırşehir'de medfundur.

Elvan Çelebi: Aşık Paşa'nın oğludur. Cezbe sahibi bir zat idi. Kabri Amasya yakınındadır.

Ahi Hasan: Keramet sahibi bir azizdir.

Baba İlyas: Acem diyarından olup Amasya'da otururdu. Müridlerine «Babaiye» denilir.

Ahi Evren Sultan (*), Geyikli Baba(**) ve Kumral Abdal (***) da bu devir meşayihindendir.

(*) Ahi Evren hakkında, *Vilayetname-i Hacı Bektaş-ı Velî*'de geniş bilgi verilir. (*Vilayetname*, sh: 50—54, hazırlayan Abdülbakî Gölpençe), Gelibolulu Ali, *Künhü'l-Ahbar*'da, aynı şeyleri tekrarlar (*Künhü'l-Ahbar*, IV/I, sh: 62—64). Notlar bölümünde ahilik ve Ahi Evren hakkında bilgi verilecektir.

(**) Geyikli Baba, Eursa kurbunda, Keşiş Dağı eteğinde yatan Sultan Orhan hazretleri anıtı üzerinde türbe ve za-

viye ve cami bina ettirmiştir. Dağda geyikler ile musâhebet edermiş. Turğud Alp ki Osman padişahın — aleyhi'rrahme — meşhur beylerindendir ve mezkur dağın ardında Turğud ili dedikleri il ona mensuptur, Sultan Orhan zamanında pir olup feragat edip ona iradet getirmişti ve mürid olmuştu. Binefsihi hizmetin iderdi. Sultan Orhan hazretleri dahi Geyikli Baba hizmetlerine muhabbet etmişti. Hattâ derler ki, İnegöl'ü, cemi kura ve nevahisiyle Baba hizmetlerine bağışladı, kabul etmedi. «Mülk ve mal padişahlara gerektür. Dervişlerin ona ihtiyacı yoktur ve onun ehli değildir» deyip ömrü eylemiş. Ahirü'l-emr, Padişah ziyade ibram edicek Padişahın nefsinin riayet edip «şol karşıdaki tepelikten birisi dervişlerin odunluğ olsun» demiş. Baba hazretlerine, kimin müridlerindensiniz diye sormuşlar. Buyurmuşlar ki Baba İlyas müridlerindensiniz ve Seyyid Ebu'l-Vefa tarikindemiz. Kaddesallahu Teala sırrehu. (Lamî, *Nefahatü'l-Üns Tercümesi*, sh: 690—691, İstanbul 1270)

(***) Kumral Abdal, Sultan Orhan zamanında bulunan mazannedendir. (M. Süreyya, *Sicillî Osmanî*, c. IV, sh: 62)

İKİNCİ FASIL

**MELİKÜ'L—MÜCAHİD SULTAN
ORHAN GAZİ DEVRİ**

BEYANINDADIR

Orhan Gazi bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının ikincisidir. Valideleri olan Malhan Hatun, Osman Gazi'den üç ay önce, Şeyh Edebalı'den bir ay sonra vefat etmiştir. Orhan Gazi, dedesi Ertuğrul Gazi'nin Vefat ettiği 680 (1281) yılında doğdu. Bir rivayete göre de 678 (1279) de. 726 (1326) yılında tahta çıktılar. Bu sırada kırk altı yaşındaydılar. 761. (1360) yılında vefat ettiler. Seksen bir yıl yaşadılar ve otuz beş sene saltanat sürdüler. Merkad-i şerifleri Bursa'da bina buyurdıkları türbededir.

Orhan Gazi, adına sikke bastıran ilk Osmanlı padişahıdır. Daha önceleri sikke, Selçuklu hükümdarlarının adına bastırılıyordu. Bursa da Orhan Gazi devrinde saltanat merkezi oldu.

Orhan Gazi'nin yüzü çok güzeldi. Rengi, beyaza ve kırmızıya çalardı. Çatık kaşlı, uzun boylu, sakalı ne çok uzun ne de çok kısıydı. Göğsü ve omuzları arası geniş, mehib ve vakurdu. Kulaklarının birinde bir siyah ben vardı. Cömertti, cesurdu, adildi. Affetmeyi severdi.

Samandıra'nın fethi

Tahta cüluslarından hemen sonra oğlu Murad Han'ın doğması ve Samandıra'nın fethi haberi gelmesi bahtlarının açık olduğunu gösterir.

Samandıra'yı fethetmek için, Akça Koca ve Konur Alp nice zamandanberi fırsat kolluyorlardı. Bu sıralarda tekfurun oğlu öldü. Tekfur, oğlunu defnetmek için adamlarıyla kaleden çıkınca, gaziler erişip kâfirlerle kalenin arasını kestiler. Kâfirleri kırıp tekfur esir ettiler ve kaleyi de aldılar. Sultan'ın izni ile bu tekfur, pahalı bir fiyata İznikmid tekfuruna sattılar.

728 (1328) de, bazı tarihçilere göre, Gazi Abdurrahman ve Konur Alp, yukarıda zikredildiği şekilde Aydos kalesini fethettiler. Gazi Abdurrahman'ın, Aydos tekfurunun kızıdan cesur ve bahadır bir oğlu oldu. Adını Kara Abdurrahman koydu. İstanbul'daki ve diğer memleketlerdeki kâfirler, çocuklarını onun adını söyleyerek korkuturlardı.

Koyun Hisar ve İznikmid'in fethi.

Bir müddet sonra, Orhan Gazi, İznikmid'i fethetmek için hazırlıklara başladı. İznikmid kâdim bir belde olup eskiden «Makdon» adıyla maruftu. Bazı rivayetlere göre, İskender'in doğum yeri ve babası Filibos'un da devletinin merkeziydi.

İznikmid'in etrafı, gazilerde korkup da kaçan kâfirlerle dolmuş, kaleşi de muhkem bir hale getirilmişti. Kalenin hakimi Yılakonya adında bir kadındı. Kale, babasından miras kalmıştı. Akça Koca ve Konur Alp kalenin civarını fethetmişler, Orhan Gazi'yi de daima, kaleyi almaya teşvik ediyorlardı. Orhan Gazi, 728 (1328) yılında İznikmid'i fethetme karar verdi.

Bu esnada Akça Koca'nın vefatı haberi ve Sultan'dan, İznikmid'in fethine azimet etmesini isteyen vasi-

yeti ulaştı. Orhan Gazi, Akça Koca'nın eyaletini oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Bir müddet sonra Konurpa vilayetinin valisi ve fatihi Konur Alp'in da vefat ettiği haber alındı. Orhan Gazi, Konur Alp'in eyaletini, Sultan Önü'ne kattı ve oğlu Sultan Murad'a ikta olarak verdi. Sonra İznikmid'i almak için hareket etti. Sakarya nehrini bir köprüden geçip köprü'nün tamirini ferman buyurdu. Köprü'nün başına da bir köy kurdurup tekâliften muaf olmak üzere, köprü'nün muhafazasını köy halkına bıraktı.

Gazi Abdurrahman, daha önce Samandıra tekfurunu satmak için İznikmid hisarına girdiğinden, Sultan, orduya öncü ve kılavuz yaptı. Orhan Gazi, İznikmid civarında konakladığında, kumandanlarından Ayğud Alp ve Kara Ali'yi, bir miktar askerle, Koyun Hisar'ı fethetmek için gönderdi. Yılakonya'nın kardeşi olan Kılâyun adlı kâfir, buranın hakimi olup müslümanlara zarar verirdi.

Muhaşara esnasında, bir gün Kılâyun burçların üstünden askerleri seyrederken okla vuruldu ve burçtan yere düşerek öldü. Kale halkı eman isteyerek kaleyi teslim ettiler. Tekfurun kalede bulunan hazineleri ganimet olarak alındı. Kaleye muhafızlar konuldu. Kılâyun'un başını da yanlarına alan gaziler Sultan'ın huzuruna geldiler.

Orhan Gazi, Kılâyun'un başının kale önüne asılmasını emretti. Yılakonya kardeşinin başını görünce çok korktu ve eman isteyerek kaleyi teslim etti. Mallarını ve adamlarını alarak İstanbul'a gitti.

Aydos Hisarı buraya çok yakın olup, lüzumu olmamakla yıktırdı. Mühimmat İznikmid'e nakledil-

di. İznikmid'in kiliseleri yıktırıldı. Yerine mescidler ve mabetler yaptırıldı. Köyleri tımarlara taksim edildi. İznikmid ve civarından çok ganimet alındı. Bu fetih 728 (1328) de vuku buldu.

Bu esnada bir kısım kâfirlerin Hereke kalesinde toplandıkları ve yol kesip müslümanlara zarar verdikleri haber alındı. Orhan Gazi, Timurtaş Paşa'nın babası Ali Bey'i, Hereke kalesine gönderdi. Ali Bey, Hereke'yi kuşattı ve zorla aldı. Cenge kadir olanların hepsini kılıçtan geçirdi, diğerlerini de esir etti. Sultan'ın emri üzerine de kaleyi yıktırdı. Muhasara sırasında Ali Bey'in gözüne bir ok saplandı, Oku, tutup eliyle çıkardı ve savaşmaktan geri kalmadı. Sultan'ın yanına muzaffer olarak döndü.

Sikke bastırılması ve düzenli bir ordu teşkili

Orhan Gazi, İznikmid dönüşü Bursa'ya geldi. Bazı rivayetlere göre, Bursa'yı bu yıl merkez yaptı. Sultan'ın büyük biraderi Alaaddin Paşa, huzuruna gelip, saltanat için lüzumlu olan üç şeyin yapılmasına işaret ettiler: Birincisi kendi adlarına sikke bastırmak — o zamana kadar sikke Selçuklu sultanları adına basılıyordu —, ikincisi, diğer insanlardan ayırdedilebilmek için kıyafetlerini değiştirmek, üçüncüsü, yaya askerine hazineden ulûfe tayin etmek. Orhan Gazi, üçünü de kabul ve Alaaddin Paşa'dan, kendisine vezir olmasını istedi. Alaaddin Paşa vezareti kabul eyledi. Bu sırada Bilecik kadısı Kara Halil de Orhan Gazi'nin müsteşarlarındandı. 729 (1328) yılının başlarında, Orhan Gazi'nin adına sikke bastırıldı.

Bu zamana gelinceye kadar asker taifesi siyah ve kırmızı kalansüve giyerlerdi. Orhan Gazi, artık beyaz kalansüve giymelerini emretti. Yıldırım Bayezid Han zamanına kadar bu şekilde devam etti. Bayezid Han, beyaz kalansüveyi padişahın hizmetinde olanların, kırmızıyı da diğerlerinin giymesini emir buyurdu.

Orhan Gazi, divanda ve alaylarda, hâlâ Bursa'da, merkad-i mübarekleri üzerinde bulunan destar şeklindeki sarıklarını giyerlerdi. Buna burma tülband tabir olunurdu. Diğer zamanlarda altın ve gümüşle yaldızlanmış, mevlevî külâhı şeklinde külâh giyerlerdi. Çocukları da bu şekilde giyinirdi. Bir zaman sonra devlet ileri gelenlerinin de bu şekilde giyinmesine izin verildi.

Piyade askeri hususunda da istişare yaptılar. Mevlânâ Halil'in fikri uygun bulunarak, Türk çocuklarının bahadırlarından seçilenlere, yevmiye bir Osmanlı dirhemi — şer'i dirhemın dörtte biridir — ulûfe tayin buyruldu. Ulûfe sefer esnasında veriliyor, sulh zamanlarında, bunlar işlerinin başlarına dönüyorlar, ulûfeleri kesiliyordu. Fakat tekâlif-i divaniyeden muaf tutuluyorlardı. Piyade askerinin başlarına, onbaşı, yüzbaşı, binbaşı tayin edildi.

Bir müddet sonra bunlar sefer ve hazarda, fesad çıkarmaya başladılar. Sultan da bu teşkilâtı kaldırdı, devşirme kaidesini koydu. Buna göre, vazifeli kimse-ler kâfirlerin çocuklarından savaşabilecekleri, cesur ve yiğit olanları seçiyorlar ve onlara muhtelif vazifeler veriyorlardı. Sultan bunların derecelerine ve kabiliyetlerine göre ulûfe verilmesine izin buyurdu. Bun-

lara «yeniçeri» adı verildi. Savaşlarda şükürle anılacak büyük hizmetler yaptılar. Sultan da bunlara, bol bol ihsanlarda bulundu. Kâfirler kendi rızalarıyla çocuklarını bu ocağa vermeye başladılar. Bu yüzden, birçok kimse, şeref-i islâmla müşerref oldu. Yeniçerilik kurulunca piyadelere, ulûfelerine karşılık toprak verildi. Bunlar seferden dönünce ziraatle uğraşıyorlardı. Tekâliften de muaf tutulmuşlardı. Yeniçeriliğin yanında, Türk çocuklarından meydana gelen bir sipahi teşkilâtı kuruldu. Bunlar, savaşlarda gazilere yardım ediyorlardı. Sipahilerin de başlarına onbaşı, yüzbaşı ve binbaşılar tayin edildi. Bir sancak beyinin emrine verildiler.

İznik'in fethi

731 (1331) yılında, İznik üzerine varıldı. İznik kalesindeki kâfirler, Targan ve Kara Tegin Hisarlarında bulunan gazilerin korkusundan bağlara çıkamıyorlardı. Kıtırlık ve veba hastalığı da kuvvetlerini iyice kırmıştı. İstanbul kayserinden, defalarca yardım istemişlerdi.

Bu yıl içinde, deniz tarafından birkaç geminin yardımı geldiği ve Yalak Ova sahiline asker çıkardığı haber alındı. Orhan Gazi, bunların üzerine oğlu Süleyman Paşa'yı gönderdi. Süleyman Paşa, karanlık bir gecede erişip kâfirleri bastı. Kumandanlarını esir, askerlerinin çoğunu da kılıçtan geçirdi. Kâfirlerden pek azı kurtulabildi. Süleyman Paşa, esir ettiği kumandanı, adamlarını ve kesik başları babasına gönderdi. İznik tekfuru da bu durumu görünce kaleyi terk ederek İstanbul'a kaçtı. Sultan Orhan İznik yakınlarına gelince

kale halkı tarafından karşılandı. Kale halkı, itaat edeceklerini bildirerek kaleyi teslim ettiler.

Orhan Gazi, kiliselerin yıkılarak yerlerine mescidlerin yapılmasını emretti. Büyük bir medrese yaptırıp buraya Mevlâna Şeyh Davud-ı Kayseri'ye müderris olarak tayin buyurdu (18). Davud-ı Kayseri zahiri ilimleri «Metali» müellifi Kadı Urmevi'den (19), batını ilimleri Sadreddin-i Konevi'den (20) okumuşlardır. Şöhret ve şanları tariften müstağnidir.

Derler ki, İznik'i ilk defa, Sam bin Nuh, tufandan kurtulunca kurmuş ve burada oturmuştur. Rum memleketlerinin en eskisidir.

İznik'te bir müddet kalan Sultan Orhan, buranın kadılığını Halil Çandarlı'ya verdi.

732 (1332) yılında, Süleyman Paşa, İznikmid'den Taraklı Yenicesi ve Mudurnu fethine azimet eyledi. Zira bu bölgedeki birçok kalenin halkı, adaletli ve insafli hareket ettiğinden, Süleyman Paşa'nın hükmü altına girmek istiyorlardı. Süleyman Paşa, Taraklı Yenicesi yakınlarına gelince, buranın tekfurı, kale halkının arzusuna uyarak kaleyi teslim etti. Göynük ve Mudurnu kaleleri de bu şekilde alındı. Süleyman Paşa, bu bölgelerde öyle adaletli ve insafli davrandı ki, kâfirler geçirdikleri eski günler için üzülmüyorlardı. Süleyman Paşa, bu sefer esnasında ganimet almayı ve yağmayı yasak etmişti. Gazilerine, alınan topraklardan bir kısmını dağıtarak, gönüllerini hoş eyledi.

Gemliğin fethi

Orhan Gazi, 734 (1333/1334) yılına kadar İznik'de oturdu. Sonra Gemlik kalesini fethine karar verdi. Önce,

hasad vaktinde, bir miktar asker ile Kara Timurtaş Bey'i gönderdi ve mahsulü yağmalamasını, bir kısmını asker için ayırıp, geri kalanını da imha etmesini emretti. Zira yiyeceksiz kalan düşmanı sıkıştırıp teslim mecbur etmek daha kolay olacaktı. Timurtaş Bey, bu havaliyi çok iyi biliyordu. Sultan'ın emirlerini yerine getirdi. Sonra Orhan Gazi gelerek kaleyi muhasara etti. Kış mevsimiydi. Kale halkı zor durumda kalmalarına rağmen ilkbahara kadar dayandılar. İlkbaharda kaleyi eman isteyerek teslim ettiler. Orhan Gazi, kalenin muhafazası için lüzumlu olan tedbirleri alıp Bursa'ya döndü.

736 (1335/1336) yılında, Orhan Gazi, Bursa'da bir cami, yanında imaret ve han, kale içinde, Manastır adlı yerde büyük bir medrese yapılmasını emir bu yurdular. Bunlar için birçok vakıflar yaptılar.

Karesi eyaletinin zaptı

737 (1336/1337) yılında, Orhan Gazi, Karesi eyaletini Karesi Beyi Aclan Bey'in oğlunun elinden alıp Süleyman Paşa'ya ikta olarak verdi. Aydıncık, Man- yas, Balıkesir, Bergama, Edremit, Pınar Hisar, Kızılcıca Tuzla ve Ayazmend bu eyalettendir.

Bu sefer sırasında, Koylanus ve Aylos da kafirlerin elinden alındı. Kirmastır'da ise İstanbul kayserinin kızlarından Kremastorya adlı bir kadın hakim olup, Orhan Gazi'nin hareketinden haberdar oldukça, çıkarak karşıladı, haraç vermeyi kabul etti ve yerinde bırakıldı. Kremastorya'nın kardeşi Mihalçe de Miha- liç hakimi idi. O da kızkardeşi gibi davranıp Sultan'a

çok kıymetli hediyeler takdim ettiğinden yerinde bırakıldı. Ulubat tekfurı da Sultan'ı karşıladı, hizmetinde olduğunu bildirdi. Bu yüzden ona da dokunulmadı.

Orhan Gazi, Karesi eyaletinin merkezi Balıkesir'ye varınca burada bir müddet oturdu. Merhum Aclan Bey'in veziri Hacı İlbeyi, oğlu Tursun Bey ve Karesi Beyliğinin ileri gelenleri — Evrenos Bey, Kadı Fazıl, Ece Bey v.d. — Sultan'ın huzuruna geldiler ve arzı hizmet ettiler. Bu sırada Aclan Bey'in oğlu Tursun Bey, büyük kardeşi tarafından öldürüldü. Sultan buna çok kızıp Karesi eyaletini elinden aldı ve oğlu Süleyman Paşa'ya verdi. Hacı İlbeyi de, oğluna vezir tayin edip Karesi eyaletinin işlerini ona havale etti. Süleyman Paşa'nın yanına diğer Karesi ileri gelenlerini de bıraktı. Oğluna, bunların tecrübelerinden faydalanmasını ve memleket işlerinde onlara danışmasını tavsiye etti.

Sultanın Bursa'ya dönüşü esnasında, Ulubat tekfurunun hiyaneti zuhur ettiğinden katl ve mülkü bazı kumandanlara ihsan buyuruldu. 738 (1337- yılında, Anahor, Emrud İl (?) ve sahildeki bazı bölgeler fet- holundu. Bu yerler eman ile teslim oldular. Orhan Gazi, buraya bir miktar müslüman yerleştirdi, mescid ve ma- bedler yapılmasını emir buyurdu ve Bursa'ya avdet etti.

Rum İli'ne geçiş

Orhan Gazi, Rum İli yakasına geçip buraları kâ- firlerin elinden almayı düşünüyordu. Bu esnada, Bur-

sa'ya babasını ziyarete gelen Süleyman Paşa, din ü devlete hizmet ve bu vazifeyi üzerine almak için babasından izin istedi. Himmet ve dua buyurmasını rica eyledi. Orhan Gazi, oğluna izin verip, hayır dua eyledi.

Süleyman Paşa, sancağı olan Karesi'ye döndüğünde, ümerâsı ile bu hususu müşavere eyledi. Sonra Rum İli yakasına geçilebilecek yerleri keşf için, av bahanesiyle, deniz kıyısında bulunan Aydıncığa gitti. Ece Bey ile Kadı Fazıl'ı karşı sahile gönderip, Rum İli kıyıları hakkında bilgi verebilecek birini yakalayıp getirmelerini istedi. Bunlar bir ağaç ile deryayı geçtiler ve Gelibolu sahilinde, Çimeni (21) adlı kalenin bağları içinde bir kâfiri esir edip getirdiler. Şehzade hazretleri kâfiri serbest bırakıp, ihsan ve ikramla kendilerine bağladılar. Kılavuzluk etmeyi kabul eden bu kâfir sayesinde fetih işi kolaylaştı.

Süleyman Paşa, askerlerine ağaçları kesip ok kırışlarıyla de birbirlerine bağlayarak sal yapmalarını emretti. İki sal yaptılar. Kırk yiğit seçti. Kendileri, hizmetlerinde bulunan ümerânın çocuklarından Ak Sungur, Kara Oğlan oğlu, Kara Timurtaş, Kara Hasan oğlu, Balabancık oğlu, Akça Koca oğlu ve diğer yiğitlerle salın birine, Hacı İlbeyi, Ece Bey, Kadı Fazıl, Evrenos Bey ve diğer bahadırlar da bir sala bindiler. Karanlık bir gecede, Allah'ın yardımıyla deryayı geçip Çimeni Kalesi sahiline çıktılar. Kâfirler tam bir gaflet içindeydiler. Çünkü bütün gemileri Rum İli tarafındaydı. Anadolu tarafında hiçbir gemi ve kayık yoktu. Bu yüzden müslümanların karşı sahile geçemeyeceğinden emindiler. Esir alınan kâfirin kılavuzluğuyla kalenin bir tarafına vardılar. Kale halkının döktüğü süprüntüler bi-

rikmiş ve kale duvarıyla bir olmuştu. Gaziler buradan kaleye girerek kalede bulunan kâfirleri esir aldılar. Süleyman Paşa, esir alınan kâfirleri serbest bıraktırıp, kendilerine ve çocuklarına eman verdi. Mallarına dokunmadı. Bütün kâfirler Süleyman Paşa'ya kul köle oldular.

Kale halkının gemileriyle, İslâm askeri, karşı yakadan bu yakaya nakledilmeye başlandı. Süleyman Paşa, Ece Bey'i, müslüman askerlerinin geçmelerine mani olmasınlar diye Bolayır ve Akça Liman'a, kâfirlerin gemilerini yakmaya gönderdi. Ece Bey, bu kıyıdaki gemileri yakarak döndü.

Çimeni kalesi halkının da yardımıyla Aya Şılonya kalesi feth ve ahalisi, çoluk çocuklarıyla Anadolu'ya naklolundu. Gelibolu tekfurı olup bitenleri öğrenince gelip İslâm askeriyle muharebe etti, fakat yenilerek kalesine kapandı. Süleyman Paşa, Bolayır fethiyle meşgul olup, Ece Bey'le Kadı Fazıl'ı Gelibolu fethine tayin etti. Ece Bey, Gelibolu'nun bütün yörelerini fethetti. Aldığı yerler günümüze kadar Ece Ovası adıyla anıldı. Konur Hisarı Gelibolu tekfurı Kaluboli'nin akrahasından Kalakonya adlı bir kâfirin elindeydi. Bu mel'un daima müslümanlara eza ve cefa ederdi. Sık sık baskınlar yapar esir alırdı. Birgün Süleyman Paşa bu mel'unu, baskın yapmak için kaleden çıktığında yakalayıp öldürdü ve Konur Hisar'ı fethetti. Gelibolu tekfurı bunu haber alınca çaresiz kalıp kaleyi eman isteyerek teslim etti. Kın yapmak için kaleden çıktığında yakalayıp öldürdü ve çoluk çocuğuyla bir gemiye binerek İstanbul'a gitti. Süleyman Paşa, her iki kaleden de çokca ganimet aldı.

Rivayet olunur ki Süleyman Paşa hazretleri Mevlevî şeyhlerinden bir azizin müridi olup, başlarına Mevlevî külahı giyerlerdi. O gün alınan ganimetler dağlar

gibi yığılıp, Gazi hazretleri ganimetleri başlarında olan külâh ile gazilere taksim buyurdular ve emredip külâhlarını yaldızlattılar. Ümeraya da o şekilde külâhlar giymelerini emrettiler. Bu bölgenin fethi 760 (1358/1359) da vuku buldu.

Süleyman Paşa hazretleri, etrafa asker göndermeye başladılar. Hacı İlbeyi, Malkara ve çevresini, İpsala'yı, Tekfurdağı'nı, Hayrabolu'yu, Çorlu ve civarını fethetti. Müslümanlar hadsiz hesapsız ganimet aldılar.

Kâfirlerin İstanbul kayserini tahrıkları ve Süleyman Paşanın vefatı

Bu kadar kısa bir zamanda, bu kadar geniş bir bölgenin İslâm askerleri tarafından fethedildiğini duyan Efrenc, Rus, Bulgar, Las ve Engürüs kralları İstanbul kayserine adamlar gönderip «ehl-i İslâmı ortadan kaldırmaya cehd eyle, cümlemiz sana imdad ederiz» diye tahrîk ettiler. İstanbul kayseri otuz bin asker ile altmış adet sefine hazırlayıp, müslümanların üzerine gönderdi.

Süleyman Paşa hazretleri durumdan haberdar olunca, ümerâsını, arkadaşlarını ve gazileri toplayıp «sabr ü sebat ve Allah'a tevekkül etmelerini vasiyet buyurdu. Sanki onlara artık aralarında bulunmayacağını, bu hadîşeden evvel âlem-i kuds'e göceceğini ve onlara ervâh-ı kudsiye ile yardıma geleceğini anlatmak istedi. 761 (1360) yılında, bir gün Süleyman Paşa ava çıktılar. Ellerindeki doğanı uçurup bir avı takip ederlerken atlarının ayağı sürçüp yere düştüler.

Murg-ı ruh-ı mukaddesleri cennete uçtu. Arkadaşları ve gazileri çok üzüldüler. Süleyman Paşa'yı Bolayır'da, sarayları yanında yaptırdıkları mescide defnettiler. Süleyman Paşa'nın Bursa'da, Helvayi mahallesinde de bir mescidi vardır.

Bu sırada, kâfirlerin altmış sefine ve otuz bin askerle geldikleri, bunlardan on beş bininin otuz sefine ile Seydi Kavağı'na, on beş bininin de, müslümanlara gelebilecek yardımlara mani olmak için, otuz sefine ile Gelibolu'ya çıktıkları haber alındı. Gazilerin sayısı binden az ve kâfirler de sayıca kat kat üstün olduğundan cümlesi şehadet şerbetini içmeye hazırlandılar. Düşmanı karşıladılar ve bir müddet savaştıktan sonra, etrafında şehid olmak için Süleyman Paşa'nın kabrine doğru çekildiler. Gaziler, süratle kâfirlerin önünden çekilip kabre doğru koşarlarken bir de baktılar ki kâfirler silâhlarını bırakıp kaçmaktalar. Bir saat kadar, bunun kâfirlerin bir hilesi olup olmadığını anlamak için beklediler. Sonra anladılar ki Allah onlara gayb askerlerini ve ervâh-ı kudsiye'yi yardım için göndermiştir. Kâfirleri kovalamaya başladılar, yakaladıklarını kılıçtan geçirdiler. Gemilerdeki gemicilerden başka kimse kurtulamadı. Kâfirlerin kimi öldürüldü kimi de esir edildi. Gaziler, esir alınan kâfirlere, galip gelmişken niçin kaçtıklarını sordular. Kâfirler «size, başlarında şu şekil ve şemayilde bir genç bulunan alaca atlara binmiş askerler — Süleyman Paşa'nın kabri ni işaret ederek — şu taraftan çıkarak yardıma geldiler» diye cevap verdiler. Gaziler kat'iyetle anladılar ki kendilerine Allah'ın emriyle Süleyman Paşa'nın ve diğer şehidlerin ruhları yardıma gelmişti. Allah'a,

kendilerine yardım edip muzaffer kıldığından dolayı hamdettiler ve secde-i şükre vardılar. Sonra bir miktar askeri, esirler ve öldürülenlerin başlarıyla Gelibolu'ya gönderdiler. Bunu gören Gelibolu'daki kâfirler hüsrân içinde geldikleri yere kaçtılar.

Ümerâ toplandı ve fetih haberiyle Süleyman Paşa'nın vefatı haberini — zehirle karışık tiryak gibi — Sultan Orhan Gazi'ye ulaştırdı.

Orhan Gazi'nin vefatı

Orhan Gazi, oğlunun vefatına çok üzülüp ağladılar. Üzüntülerinden dolayı ilâcı müşkil bir hastalığa tutuldular. Yaşları da oldukça ilerlemiş ve sekseni geçmişti. Oğlu Muradı çağırıp, ona padişahlar için lüzumlu olan şeyleri nasihat ettiler. Saltanatları Murad Han'a vasiyet eyleyip dar-ı cihan'a rihlet buyurdular. Vefatları, 761 (1360) de, Şehzade hazretlerinden iki ay sonra vuku bulmuştur. Allah her ikisine de rahmet eylesin.

Orhan Gazi hazretlerinin, Süleyman Paşa ve Murad Han'dan başka Kasım Çelebi adında bir oğulları daha vardı. Kasım Çelebi küçükken vefat etti.

ÜÇÜNCÜ FASIL

SULTAN GAZİ MURAD

HÜDAVENDİĞÂR DEVRİ

BEYANINDANDIR

Sultan Murad Han bin Orhan bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının üçüncüsüdür. Gazi Hüdâvendi-gâr diye şöhret bulmuştur. Valideleri Yar Hisar Tek-furunun kızı Nilüfer Hatun'dur. Nilüfer Hatun'un nice hayırları vardır. Bursa yakınındaki bir nehir üzerine bir köprü yaptırmıştır. Hâlâ o nehir, ismine nisbetle Nilüfer Suyu diye anılır.

Murad Han'ın doğumları 726 (1326) da, tahta çıkış-ları 761 (1360) de, şehadetleri ise 791 (1389) de — bir rivayete göre de 792 de — olup yaşları altmış beş, saltanat müddetleri otuz bir senedir. Saltanat merkez-leri önce Bursa, sonra Edirne olmuştur.

Murad Han orta boyluydu, Sakalı ne uzun ne kı-saydı. Değirmi yüzlü, büyük burunlu, iri dişli, uzun boyunluydu. Parmakları birbirinden ayrı ve enli idi. Cesur, gayretli, cömert, kerim, âdil ve iyi huyluydu. Mevlevi külahı üzerine yuvarlak sarık sararlardı. Kü-lahı altın yaldızlı ve kenarları sarıktan bir parmak dışarı çıkardı. Kırmızı renkle süslenmiş beyaz elbise-den hoşlanır ve çoğu zaman bu şekilde giyinirlerdi.

Murad Han'ın evlâtları, Yıldırım Bayezid Han, Savcı Bey ve Yakub Çelebi'dir. Savcı Bey'in babasına isyan ettiği aşağıda zikrolunacaktır. Yakub Çelebi ise Yıldırım Han'ın emriyle öldürülmüştür. Devlet-i Aliy-ye'de, saltanat için kardeşini ilk öldürten Yıldırım Han'dır.

Karaman seferi

Gazi Hüdavendigâr hazretleri otuz beş yaşında tahta çıktılar. Rum İli'ne geçip cihad etmek için hazırlık yapmaya başladılar. Bu esnada, Karamanoğullarının civardaki komşularıyla da anlaşış Osmanlı topraklarına hücum için fırsat kolladıkları ve Murad Han'ın Rum İli'ne geçmesini bekledikleri haber alındı. Müslümanlara karşı kâfirlerle anlaşarak büyük günaha giren Karamanoğullarıyla savaşmak ve halka zarar vermelerini önlemek için Sultan, ülemâdan fetva istedi. Ülemâ, «nifak çıkardıklarından dolayı bunlarla savaşmak, kâfirlerle cihad etmekten evlâdır» diye fetva verdi.

Murad Han, Karamanoğullarının ülkesine doğru hareket etti. Bursa kadısı Kara Halil Çandarlı'yı Kazasker — Devlet-i Aliyye'de ilk tayin olunan kazasker budur — Lala Şahin Paşa'yı da, askerin üzerine emirül'ümerâ tayin ettiler. Sonra münafıkların üzerine yürüyerek köklerini kazıdılar. Ankara'yı da Ahiler (22) denilen müteğallibenin elinden aldılar. Ahiler, Ankara kalesini eman ile teslim ettiler. Murad Han, bunların üzerine bir vali tayin ederek Bursa'ya döndü.

Bazı tarihçilere göre, kazasker tayini 763 (1361/1362) de oldu. Bundan önce askere, kâdı-yı belde hükmederdi. Emirül'ümerâ tayini de bu yıl oldu. Dedesinin zamanında bu vazifede Orhan Gazi, babasının zamanında da kardeşi Süleyman Paşa bulunuyordu. Kendilerinin bu vazifeye tayin edecekleri bir yakınları olmadığından Lala Şahin'i emirül'ümerâlığa tayin ettiler.

Lala Şahin, Osmanoğulları neslinden olmayan ilk emirül'ümerâdır.

Murad Han, önce büyük bir ordu ile Rum İli tarafına geçip, biraderleri Süleyman Paşa merhumun merkad-i mukaddeslerini ziyaret ettiler. Babalarının vasiyyeti üzerine kabr-i şerifleri yakınında bir cami-i şerif, han ve imaret yapılmasını emir buyurup, fakirlere çokca sadaka verdiler. Sonra cihad ve fetihlere başladılar.

Önce Bantor kalesi eman isteyerek teslim oldu. Sonra, Çorlu Hisarını muhasara edip şiddetli bir muhasara ve savaştan sonra kılıç zoruyla aldılar. Çorlu tekfurunu öldürdüler. Kale halkının bir kısmı esir edildi, bir kısmı da katledildi. Misilli kalesi eman isteyip teslim oldu. Bergus kalesi boş olarak bulundu ve tahrip edildi.

Orhan Gazi zamanında Hacı İlbeyi, Malkara, Evrenos Bey de İpsala tarafına tayin olunmuşlardı. Bu iki kumandan, bu bölgeleri öyle itaat altına almışlardı ki kâfirler, Orhan Gazi'nin vefatı ve yeni hükümdarın tahta çıkışı sırasında korktuklarından en ufak bir harekette bulunamadılar. 762 (1360) de, Hacı İlbeyi, Meriç kenarında Burgaz adlı kaleyi muhasara ve fethetti. Burada üslenerek civar bölgeleri yağmalamaya başladı. Bu esnada müslümanlara gece baskını yapmak için karanlık bir gecede kalesinden çıkan Dimetoka tekfuruna rasgeldi. Tekfuru esir edip askerini bozdu. Ertesi gün de esir ettiği tekfuru, kalesinin halkına gösterdi. Tekfurun oğlu, babasının esir edildiğini görüp çaresiz kalarak kaleyi teslim etti. Çok ganimet alındı.

Hacı İlbeyi, Sultan'a, Dimetoka'nın fethedildiğini bildirmek için bir müjdeci gönderdi. Bu sırada Murad Han da Çorlu, Misilli ve Bergus kalelerini almışlardı. Dimetoka'nın fethine de çok memnun oldular. Aynı anda, Evrenos Bey'in gönderdiği müjdecinin de Keşan kalesinin kafirlerden alındığını bildirmesi memnuniyetlerini daha ziyade eyledi. Müjdecilerden sonra, bu iki kumandan ganimet ve esirlerle gelip rikâb-ı hümayuna yüz sürdüler. Murad Han'ın, nice nice iltifat ve ikramına mazhar oldular.

Edirne'nin fethi

Sonra, Lala Şahin Paşa, Edirne fethine tayin ve Murad Han da, Babaeski üzerine teveccüh buyurdu. Edirne tekfurı — ki ismi Edirne (?) olup, şehir onun ismi ile meşhur olmuştur — çıkıp Sazlı Dere adlı yerde, Lala Şahin Paşa ile muharebeden sonra bozguna uğradı ve kaleye doğru kaçtı. Lala Şahin Paşa, Murad Han'a müjdeci göndererek teşriflerini rica etti. Murad Han'ın ordusunun alemleri görününce Edirne tekfurı, çoluk çocuğuyla birlikte Meriç suyu voluyla Aynoz tarafına firar etti. Şehir eman ile alındı. Fetihden sonra Sultan Murad, Dimetoka'ya giderek orada bir müddet oturdu. Bu fetihlerin hepsi 763 (1361/1362) yılında vuku buldu.

Ganimetlerden beşte bir hisse alınması

Murad Han'ın emriyle, Gazi Evrenos varıp Gülmülcine, Vardar Yenicesi ve civarını az zamanda fet-

hetti. Lala Şahin Paşa da varıp Zağra taraflarını aldı ve bol ganimetle döndü.

764 (1362/1363) tarihine gelinceye kadar, Osmanlı sultanları ganimetlerden hisse almazlardı. Bu yıl, Karaman diyarından Mevlana Kara Rüstem adlı ehl-i ilm bir kimse, Kazasker Kara Halil Efendi'ye gelerek ganimetlerden hums (beşte bir) almak, şeriatın emridir. Bu «bilin ki ganimet olarak aldığınızı her hangi bir şeyin beşte biri Allah'ın, Resulünün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunundur» (*) ayet-i kerimesiyle sabittir. Bu hususu, Hüdavendigâr hazretlerine niçin arzetmiyorsunuz diye ısrar edince, Mevlana Kara Halil bu hususu Murad Han'a arzetti. Hüdavendigâr hazretleri de bu günden sonra ganimetlerden hums (beşte bir) alınsın diye emir buyurdular. Her esire yüz yirmi beş Osmanlı kuruşu baha takdir olundu ve herbirinden hums (beşte bir) olarak yirmi beş Osmanlı kuruşu alınması kararlaştırıldı.

Filiben'in fethi

Hüdavendigâr hazretleri, Lala Şahin Paşa'yı Edirne'de bırakıp Filibe ve civarının alınmasını emir buyurdular. Kendileri, Gelibolu'dan geçip Bursa'ya vardılar. Lala Şahin Paşa, 765 (1363/1364) de, Filibe üzerine vardı. Filibe tekfurı Filisboli mel'un, önce kaleye kapanıp bir müddet inad ettikten sonra eman isteyip bütün memleketi teslim ve kendisi varıp Sırf hakimisi olan despot'a iltica eyledi. Filibe kalesi 765 (1363/

(*) *Enfal Sûresi*, 41.

1364) yılında alındı. Lala Şahin Paşa, müjdecilerle ganimetin beşte birini Sultan'a gönderdi.

Sırf Sınduğı savaşı

Filibe tekfurı, Sırf despotuna müslümanları şikâyet etti ve yardım istedi. Sırf despotu, Bosna, Eflâk ve Engürüs hakimlerinden yardım alarak azîm asker tedarik edip Edirne'de bulunan Lala Şahin Paşa'nın üzerine yürüdü. Lala Şahin Paşa, Sultan'dan yardım istedi. Ancak yardım erişmeden kâfirler Edirne'ye vassıl oldular. İslâm askeri gayet az olduğundan Lala Şahin Paşa şaşırıp kaldı. Firar etmekten de utanıp, ümerâ ile bu hususu müşavere ettikten sonra, durumlarını öğrenmek için Hacı İlbeyi, bir miktar asker ile kâfirlerin karargâhına gönderdi. Hacı İlbeyi, düşman karargâhına ulaşınca, müslümanların bunlara nispetle, beyaz bir fil üstündeki siyah noktalar kadar az olduklarını gördü. Bunlara karşı mukavemet etmenin güçlüğü anladı. Fakat bir müddet kâfirlerin durumunu tetkik edince, çokluklarına güvenerek büyük bir gaflet içinde olduklarını gördü. Allah'ın yardımına güvenerek bir gece baskını yapmaya karar verdi. Yanında bulunan askerleri dört bölüğe ayırıp, her birini düşman karargâhının bir cihetine gönderdi.

Karanlık bir gecede, kâfirlerin ekserisi de sarhoş olup sızmışken, müslümanlar dört yandan, bağırarak, tehlil ve tekbir getirerek, davullara vurarak hücum ettiler. Uyuyan kâfirlerin üzerine sanki kıyamet koptu, birbirlerine düştüler. Bazıları karanlıkta kaçarken Me-riç nehrinde boğuldu, çoğu da öldürüldü. Sabah oldu-

ğunda, karargâhlarında nefes alan kimse kalmamıştı. Çadırları, mühimmatları, ağırlıkları savaş meydanında kalmıştı. Sırfların kırıldığı bu yere o gündenberi Sırf Sınduğı denilir.

Hacı İlbeyi, Lala Şahin Paşa'ya, Allah'ın kendisine kolayca nasib ettiği bu büyük zaferi müjdeleyen bir adam gönderdi. Edirne'de bulunan müslüman askerler bu habere çok sevindiler. Fakat savaş meydanına gelinceye kadar da bu haberin doğruluğuna inanamadılar. Lala Şahin Paşa da, suretâ, buna sevindi. Fakat derunun-da hased ateşi alevlendi. Kendisine rakib olur korkusuyla Hacı İlbeyi'ni zehirlettirdi. Bu büyük zafer ve Hacı İlbeyi'nin şehadeti 766 (1364/1365) yılında vuku buldu. Bir rivayete göre Lala Şahin Paşa, Hacı İlbeyi'ni Sultan'a gammazlayıp iftirada bulunmuştur. Bunun üzerine Hacı İlbeyi, Sultan'ın emriyle gözleri oyularak öldürülmüştür. Bu rivayete itimat caiz değildir.

Murad Hüdavendigâr, Lala Şahin Paşa'nın yardım talebi ulaşınca, sefere çıktılar. Fakat düşman henüz uzakta olduğundan acele etmediler. Yol üzerindeki Biga kalesini, müslümanlara çok zararı dokunduğundan, denizden ve karadan kuşattılar ve zorla aldılar. Halkının çoğunu kılıçtan geçirip kadınları ve çocukları esir ettiler. Kiliselerini yıktırıp yerlerine mescit yaptırılmasını emir buyurdular. Bu sırada da Sırf Sınduğı savaşının müjdesi, esirler ve ganimetler geldi. Sultan, Allah'a, kendisine verdiği nimeilerden dolayı hamd edip secde-i şükre vardı.

Bir müddet sonra Bursa'ya dönüp bütün ganimetleri hayır işlerine sarfettiler. Saraylarının karşısına büyük bir cami, Bursa'nın bir tarafında kaynayan sıcak suyun

üstüne bir kubbe — ki bugün Eski Kaplıca diye meşhurdur — Yanına, gelip geçenlerin, fakirlerin yiyip içmeleri ve yatmaları için bir imaret ve han, bir mescid-i şerif ve medrese yapılmasını emir buyurdular. Gökdere mahallesinde de bir mescidle, Bilecik kasabasında bir Cami-i şerif ve Yenişehir'de Postinpüş adlı dervişe bir zaviye bina buyurdular. Bu hayrata 767 (1365/1366) yılında başlanmıştır.

Aynı yıl içinde Şehzade Sultan Yıldırım Bayezid, Yakub Çelebi ve Savcı Bey'in sünnet düğünleri yapıldı. büyük ziyafetler tertip edildi. Sünnet düğününün bitiminde Hüdavendigâr hazretleri Rum İli'ne geçip Dimetoka'da bir müddet oturdular. Sonra Edirne civarındaki Çirmen kasabasını, bir miktar asker göndererek aldılar ve Edirne'ye teşrif buyurdular.

Edirne'nin saltanat merkezi olması

Bir gece rüyalarında, nur yüzlü bir kimse «Edirne'de bir saray yaptırınız» dedi ve sarayın yerini gösterdi. Ertesi gün Gazi Hüdavendigâr, devlet ileri gelenleriyle o yeri buldular ve büyük bir saray bina ettirip, şehri de saltanat merkezi yaptılar. Devlet ileri gelenleri, ümerâ da burada saraylar yaptırdılar. Edirne kısa bir zamanda büyük bir şehir oldu. Ayrıca mescidler, camiler, medreseler, imaretler, hanlar da yaptırıldı. İstanbul alınıncaya kadar Devlet-i Aliyye'nin merkezi Edirne oldu.

Rum İli'deki yeni fetihler

768 (1366/1367) yılında, Timurtaş Bey, Sultan'ın emriyle Yanbolu ve Kızıl Ağaç Yenicesi üzerine yürüdü.

Önce Kızıl Ağaç'ı eman vererek alıp, halkının cizye vermeyi kabul etmeleri üzerine, kendi hallerine bıraktı. Sonra Yanbolu kalesini günlerce muhasara etti ve savaşarak aldı. Kalenin muhafazası için adamlar tayin edip, ganimetlerle ve esirlerle Sultan'ın yanına, Edirne'ye döndü. Lala Şahin Paşa da aynı yıl içinde Samakov ve İhtiman taraflarına varıp çokca ganimet ve esirle döndü.

769 (1367/1368) da Hüdavendigâr hazretleri, bizzat hareket buyurup Karnabad, Hayrabolu, Sûzeboli ve Aydos hisarlarını eman ile aldılar. Muhafazaları için lüzumlu tedbirleri alıp Sûzeboli'den başkasına hakim ve muhassıllar tayin ettiler. Sûzeboli halkı, cizye ve haracı kabul etti. Sultan Murad, Edirne'ye döndüler. Yeni Saray'ın inşaatı bittiğinden oraya yerleştiler. Şimdi o saraya Eski Saray derler.

770 (1368/1369) yılında Gazi Hüdavendigâr, Kırk Kilise'yi fethetmek için hareket ettiler. Mihaloğlu'nu da, bir mikdar kuvvetle Vize kalesini fethetmek için gönderdiler. Gazi Hüdavendigâr önce Pınar Hisar'ı alıp, sonra da Kırk Kilise'yi muhasara ettiler. Kırk Kilise eman ile alındı. Sonra Vize üzerine vardılar. Vize, Mihaloğlu tarafından muhasara edilmmişti. Kale halkı Sultan'dan eman istediler ve teslim oldular. İstanbul'a çok yakın olan kaleye, İstanbul kayseri hücum eder korkusuyla yiğit askerler muhafız olarak bırakıldı. Başlarına da Şirmerd adlı bir kumandan tayin edildi.

Sultan Murad Han, Edirne'ye döndüler ve 772 (1370/1371) tarihine kadar burada kaldılar. Sonra, eski merkezleri Bursa'ya gittiler. Bu defa, Rum İli'nde

beş sene kadar kalmışlardı. Lala Şahin Paşa, Filibe'de oturuyordu. Murad Han, Samakov ve İhtiman'ı fethetmesini emir buyurdular. Lala Şahin Paşa, önce, Kapulu Derbend'i aldı. Buradaki seddi yıktıktan sonra İhtiman üzerine vardı. Kale halkı eman isteyip cizyeyi kabul ettiğinden yerlerinde bırakıldı. Samakov tarafına giderken, Çamurlu adlı yerde, çok sayıda Las keferesine rast geldi. Allah'ın yardımıyla bunları büyük bir bozguna uğrattı ve çokca ganimet aldı. Sonra Samakov ve civarını fethetti. Muhafazası için adamlar tayin edip Filibe'ye döndü. Ganimet mallarıyla büyük bir ordu hazırlayıp techiz etti ve Sofya civarına varıp buraları yağmaladı. Çokca ganimet alarak Filibe'ye döndü.

773 (1371/1372) yılında, Murad Hüdavendigâr hazretleri, bizzat Rum İli tarafına geçip, Bulgar vilayetinin merkezi olan Köstendil'e azimât buyurdular. Köstendil'in hakimi, Kostantin adlı bir kâfir idi. Kostantin, malının ve askerinin çokluğuna güvenerek hükümdarlardan hiç birine baş eğmezdi. Fakat Sultan Murad'ın hareketinden haberdar olunca, çeşitli hediyelerle onu karşıladı ve cizyeyi kabul ettiğinden yerinde bırakıldı. Murad Han, Bursa'ya döndüler.

774 (1372/1373) yılında, Vize muhafızı Şirmerd Bey, İstanbul kayserinin bir mikdar asker gönderecek Vize civarını ve müslümanları tazyik ettiğini bildirdi. Sultan Murad Han buna çok kızdılar ve hemen Rum İli tarafına geçip Malkara'da konakladılar. Lala Şahin Paşa ve Evrenos Bey de Rum İli askeriyle ordugâha geldiler. Gazi Hüdavendigâr, Lala Şahin Paşa'ya, bir miktar seçme askerle Ferecik'i fethetme görevi verildi.

ler. Kendileri, kalan askerle İstanbul tarafına teveccüh ve İstanbul'a bir konak mesafede bulunan İncegüz adlı kaleyi üç gün muhasaradan sonra zorla fethettiler. Çatal Burğazı, eman vererek aldılar. Burası alındığı sırada, Ferecik'in de Lala Şahin Paşa tarafından fethedildiği müjdesi geldi. Sonra İncügez civarındaki Polunya kalesini muhasara ettiler. Lâkin, on beş gün kadar muhasara edildiği halde kale alınamayınca Murad Hüdavendigâr hazretleri mükedder olup «bu yıkılacağı meğer Tanrı yıka» buyurdular. Muhasarada bir mikdar asker bırakıp, kendileri Karadeniz sahiline indiler. Bir ağaç gölgesinde istirahat buyururlarken bir müjdeci geldi ve Polunya'nın surlarının bazılarının harici bir sebep olmadan Allah'ın yardımıyla yıkıldığını ve kalenin fethedildiğini müjdeledi. Hüdavendigâr hazretleri, bu habere ve Allah'ın kendi sözünü teyid etmesine çok sevindiler. Bu hadiseden sonra bu kaleye «Tanrı Yıkduğı», gölgesinde oturdukları ağaca da «Devletlü Kavak» denildi. Murad Hüdavendigâr hazretleri, ganimetlerle, Edirne'ye döndüler ve kış burada geçirdiler.

775 (1373/1374) yılında, önce kazasker, sonra da vezir-i azam yaptıkları ve kendisine Hayreddin lâkabını verdikleri Çandarlı Kara Halil'i, yanına bu bölgeyi ve savaşmayı bilen Evrenos Bey'i de katarak Gümüllüce taraflarına gönderdiler. Hayreddin Paşa'nın oğlu Ali bin Halil'i de Rum İli'nin batı kısmına kazasker tayin ettiler. Evrenos Bey, Hayreddin Paşa'yı Gümüllüce'de bırakarak diğer ümerâ ile ilerledi ve Burî, İskete kalelerini aldı. Siroz tekfurunun akrabasından,

Marulya adlı bir kadının kalesini muhasara etti. Marulya, Siroz tekfurundan imdad gelir diye birkaç gün mukavemet etti. Fakat yardımdan ümidini kesince, kaleyi eman isteyerek teslim etti. Bu kale, hakimi kadın olduğundan, «Avrat Hisarı» adıyla şöhrat buldu.

Bu arada Siroz kalesi de, Sultan'ın kumandanlarından Delü Balaban tarafından kuşatılmıştı. Bu yüzden Siroz tekfuru, Marulya'ya yardım edemedi. Hayreddin Paşa bu seferden ganimetlerle döndükte, Lala Şahin Paşa, Siroz'u muhasara eden Delü Balaban'ın yardımına gönderildi. Lala Şahin Paşa giderken, önce Kavala kalesini, yanındaki gümüş madeniyle birlikte aldı. Sonra, Dırama, Zihna kalelerini ve civarını fethedip muhafazaları için adamlar tayin etti. Lala Şahin Paşa, alınan kalelerin halkına adilâne muamelede bulunduğundan, Siroz civarındaki diğer kaleler de eman isteyerek teslim oldular. Siroz tekfuru da eman isteyip kaleyi teslim etmek zorunda kaldı. Lala Şahin Paşa, Kara Ferye'yi de eman vererek aldıktan sonra 776 (1374/1375) tarihinde, ganimetlerle Murad Han'ın yanına döndü.

Sırf seferi

Hüdavendigâr hazretleri, kışı Bursa'da geçirip, 777 (1375) yılında, şehzadeleri Yıldırım Bayezid'i Bursa'da yerlerine naib olarak bıraktılar ve Sırf memleketinin hakimi olan Las oğlu'nu ortadan kaldırmak için Rum İli'ne geçtiler. Murad Han'ın geldiğini haber alan Lasoğlu, mallarını ve hazinelerini muhkem bir kaleye koyup, köy ve şehirleri boşaltarak dağlara çıktı. Müslü-

man askerleri zor duruma düşürmek için de bütün yiyecekleri imha ettirdi. Murad Han, Lazoğlu'nun ülkesine girip, dört ay kadar dolaşıp kimseye rastlamadı. Asker, yiyecek sıkıntısı çektiğinden dönmek istedi. Murad Han, askerin, Semendire yakınlarındaki Niş kalesini fethettikten sonra dönmesine izin verdiler. Niş kalesi kuşatıldı. Günlerce süren çarpışmalarda iki taraftan da çok sayıda asker kırıldı. Sonunda, kale kılıç zoruyla alındı ve yağmalandı. Müslümanlar bolca ganimet aldılar.

Bu arada, Las oğlu, Murad Han'a elçiler gönderip eman istedi ve affedilmesini rica eyledi. Elçiler beraberlerinde, Sultan'a ve devlet büyüklerine çeşitli hediyeler getirmişlerdi. Las oğlu, haraç vermesi ve her sene elli okka halis gümüş göndermeyi kabul ettiğinden cürmü af buyrulup Bursa'ya döndü. Askere de memleketlerine gitmeleri için izin verildi.

778 (1376) yılında, Hüdavendigâr hazretleri, Silistre ve Niğbol'yu fethetmek için Rum İli'ne azimet buyurdular. Bu memleketlerin hakimi olan Susmanos, durumdan haberdar olunca, Murad Han'ı karşılayarak çeşitli hediyeler verdi ve itaat edeceğini bildirip, cizyeyi kabul etti. Murad Han, Susmanos'u yerinde bırakıp savaş için her çağrılışında gelmesini emir buyurdu.

Murad Han, bu kışı Edirne'de geçirdiler. Rum İli beylerbeyliğini Timurtaş Bey'e verdiler. Timurtaş Bey, beylerbeyi olunca, Devlet-i Aliyye için faydalı hizmetlerde bulundu. Sipahi oğlanı denen bir askeri birlik vücuda getirdi. Sipahiler, öldüklerinde, timar ve zea-

metleri çocukları arasında taksim ediliyordu. Bu da, halkın askerliğe rağbet etmesine sebep oldu. Sefer sırasında askere ve bineklerine hizmet için Voynuk denen kimseler vazifelendirildi. Bütün bunlar, Timurtaş Bey'in meydana getirdiği yeniliklerdir. Yukarıda da görüldüğü gibi, babası Ali Bey de, Osmanlı ümerasının ileri gelenlerindendi.

Yıldırım Bayezid'in Germiyanolu'nun

kızıyla evlenmesi

Bu yıl içinde, Bayezid Han, babasının arzusuna uyarak Germiyanolu Ali Bey'in kerimesiyle evlendi. Ali Bey, kızının çehizi olarak Sultan'a, Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı'yı verdi.

Murad Han, 783 (1381) yılında, Bursa'da bir düğün ziyafeti tertib edip, bütün müslüman hükümdarları ve civardaki komşu beyleri davet eylediler. Bunların her birinin elçileri, çeşitli hediyelerle geldiler. Rivayet edilir ki, Sultan bu ziyafete emirlerini de çağırmişti. Evrenos Bey, hediye olarak yüz köle, yüz cariye getirdi. Önde bulunan on esirin ellerinde altın tabaklar içinde halis gümüş, diğer seksen esirin ellerinde de halis gümüşten yapılmış masrapa kadeh, şamdan, ibrik ve leğenler vardı. Elçiler, Sultan'ın emirlerinden birinin bu kadar hediye getirdiğini görünce, Murad Han'ın azamet ve kudretini anladılar ve getirdikleri hediyelerden utandılar. Hüdavendigâr hazretleri, Evrenos Bey'in getirdiği hedivelerin hepsini Mısır elçisi vasıtasıyla, Mısır hükümdarına gönderdiler. Mısır hükümdarının gönderdiği hediyeleri ve cins

atları da Evrenos Bey'e verdiler. Diğer hükümdarlardan gelen hediyeleri de, ümerâya ve devlet ileri gelenlerine, fazlasını da ülemâya ve fakirlere dağıttılar. Kendileri için hiçbir şey alıkoymadılar. Sonra, harem-i muhtereminden hatunları, yanlarına bir miktar adam katıp, Ali Bey'in kızını getirmeye gönderdiler. Çehiz olarak verilen kaleleri teslim aldılar.

Bu yıl içinde Hüdavendigâr hazretleri, Hamid İli hakimi Hüseyin Bey'den Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta kalelerini, çokca mal vererek satın aldılar. Kalelerin korunması için kumandanlar ve muhafızlar tayin buyurdular.

Pirlepe, Manastır ve Karlı İli'nin fethi

784 (1382) yılında, Hüdavendigâr hazretlerinin emri üzerine Timurtaş Paşa, Rum İli askeri ile varıp önce eman ile Pirlepe'yi aldı ve bir müddet muhasaradan sonra da Manastır hisarını fethetti. Karlı İli alıp Selanik kalesini muhasara etti. Muhasara, bir müddet devam etti. Selanik'i almanın güçleştiğini gören Timurtaş Paşa, kalenin civarını yağmalayıp, ganimet ve esirlerle diğer kalelerin fethini bildiren bir müjdeciyi Sultan'a gönderdi.

Arnavud diyarına sefer

785 (1383) yılında, Hüdavendigâr hazretleri, Arnavud memleketlerini fethetmek için Edirne'ye teşrif ettiler. Timurtaş Paşa'yı, akıncı ve eskinci taifesiyle, yolları ve memleketin giriş çıkış noktalarını öğren-

meleri için önden gönderdiler. Timurtaş Paşa varıp yol üzerinde olan kaleleri feth ve uğradığı köy ve kasabaları yağmalayıp tahrib eyledi. Ganimet ve esirlerle döndü. Kış, Edirne'de geçirildi. Bahar mevsiminde Timurtaş Paşa, tekrar akıncı ve eşkinci taifesiyle Bosna ve Hersek taraflarına gönderildi. Bu bölgeleri o kadar yağmalayıp tahrib eyledi ki halkı eman istemek ve cizyeyi kabul etmek zorunda kaldı. Timurtaş Paşa yine ganimet ve esirlerle döndü. Murad Han hazretleri, Bursa'ya teşrif ve 787 (1385) tarihine kadar burada kaldılar.

Savcı Bey'in isyanı

Murad Han, 787 (1385) yılında kâfirlerle cihad için Rum İli tarafına geçtiler. Yıldırım Bayezid Han'ı Germiyan tarafına göndererek Kütahya'da bulunup, etrafı Karamanoğulları'nın hücumundan muhafaza etmesini tenbih eylediler. Karesi eyaletini de, şehzade Yakub Çelebi'ye tevcih ve kendisini o tarafa gönderdiler. Savcı Bey'i ise Bursa'da, kendi yerlerine bıraktılar. Hüdavendigâr hazretleri Rum İli'ne geçince, Savcı Bey, bazı müfsitlerin idlali ile isyan etti. Yakını olan bazı kötü kimselerin de, yardımı ile Bursa'daki hazineleri ele geçirerek dağıttı ve etrafına çok sayıda evbaş topladı. Kendi adına hutbe okuttu. Bu durumdan haberdar olan Hüdavendigâr hazretleri, tekrar Anadolu'ya geçip Bursa üzerine yürüdüler. Savcı Bey de, yanında bulunan evbaş ve erazil ile çıkıp, Kite ovasında karşılaştılar. Savcı Bey'in adamları hemen bozuldular. Kendi ve kendini bu işe teşvik edenler esir alındı. Savcı Bey'in gözlerine mil çekildi, adamları da

öldürüldü. Savcı Bey, Yıldırım Bayezid zamanında ölmüştür.

Sofya'nın fethi.

Aynı sene içinde Sofya kalesi fethedildi. Daha önce Lala Şahin Paşa, civarını ele geçirmiş, fakat kale muhkem olduğu için alamamıştı. Sonra da tekrar muhasara için hazırlık yaparken ömrü vefa etmemişti. Fakat bu yıl içinde, Sofya garip bir şekilde fethedildi; Yeni müslüman bir genç, bir fırsatını bulup Sofya kalesine girdi. Kuş avında ve kuşları terbiye etmekte mahir olduğundan, Sofya hakiminin hizmetine girdi. Çok zaman ve bilhassa av esnasında, Sofya hakimiyiyle beraber bulunuyordu. Bir gün av sırasında, Sofya hakimiyi arkadaşlarından uzak düştü. Bu genç hemen üzerine atılarak onu öldürdü ve atına yükleyerek Filibe'ye doğru hareket etti. Allah'ın yardımıyla yolda kimseye rastlamadı ve Filibe valisi Balabancık'ın huzuruna çıktı. Balabancık, bu yiğite ihsan ve ikramda bulundu ve çok sevindi. Sofya hakiminin ölüsünü, Sofya kalesi önüne götürerek kale halkına gösterdi. Kale halkı eman isteyerek teslim oldular.

Karaman seferi

788 (1386) yılında, Hüdavendigâr hazretleri, Edirne'ye geçip vezir-i azam Halil Paşa'yı Rum İli'nin batı tarafına gönderdiler. Halil Paşa, Yenice kasabasında vefat etti. Murad Hüdavendigâr, Halil Paşa'nın vefat ettiğini duyunca çok üzüldüler. Yerine, kazasker olan oğlu Ali Paşa'yı tayin ettiler. Ali Paşa'yı, hemen, ba-

basının bıraktığı şeyleri tesbit ve zaptetmesi ve askerinin başına geçmesi için Yenice'ye yolladılar. Bu sırada Karamanoğlu'nun, isyan edip, Hamidoğlu'ndan satın alınan kaleleri gasbeylediği haberi ulaştı. Hüdavendigâr hazretleri, buna çok üzüldüler. Aynı anda, çeşitli hediyelerle Mısır Elçisi geldi. Mısır hükümdarının, gönderdiği mektupta kendilerine «Sultanü'l-guzat ve'l-mücâhidin» diye hitap etmesi, Hüdavendigâr hazretlerini çok sevindirdi (*). Elçiye ikramda bulundular.

Sonra Rum İli ve Anadolu askeri ve Las hakiminden gelen iki bin nefer ile Karamanoğlu gailisini defetmek için hareket buyurup, Konya ovasında düşmanla karşılaştılar. Osmanlı ordusunun sağ cenahında Anadolu askeriyle şehzadeleri Yakub Çelebi, Saruca Paşa, Balaban Bey, İlyas ve Müstecab Bey, sol cenahında, eyalet askerleriyle diğer şehzadeleri Yıldırım

(*) Rivâyetdür ki, çünkü Sultan Murad Gazi, Bursa'ya geldi. Mısır sultanından azim belekleriyle bir ulu ilçi gelüb, Murad Han Gazi dahi gâyet itibâr idüp, âzim ziyâfetler itdi. Ve ilçi'nün haberi buydı-kim, «Sultan ul-guzat ve'l-mücâhidîn Hünkâr hazretinün duâsıyım. Beni oğullığa kabul idine. Hiç bir vecîle beni oğlu Bayezid'den fark itmeye. Eğerçi sûretâ anlardan ırağım, amma kurb-ı ma'nevi vardır. Ve anlara muhabbetüm ve iştiyakum bir haddedür ki, eğer elimden gelse, varub anlarımla gazâda, bile hazır olurdum, dimiş. Ve bunlardan gayri dahi nice tenezzülât idüb, iştiyak arz itmişdi. Murad Han Gazi envâ ı telettufât ve tevâzu'ât gösterüb, iştiyak-nâme gönderdi. Ve ilçisine dahi bi-kıyâs in'amât itdi. Ve bi'l-cümle Sultan-ı Mısır gönderdüğü beleklerin birine yüz'wez idüp, İlçi'yle gönderdi. (Neşri Tarihi, c. I, sh: 217—219)

Bayezid, Firuz Bey, Hoca Bey bulunuyorlardı. Las askeri de sol cenaha katılmıştı. Murad Hüdavendigâr hazretleri kapıkulu askeriyle, merkezi tutuyorlardı. Emirü'l-ümera Timurtaş Paşa da, Rum İli askeriyle her iki cenaha yardım ve ordugahı korumakla vazifelendirilmişti.

Şiddetli bir savaş oldu. Yıldırım Bayezid, Varsak ve Tatar taifesinin bulunduğu sağ cenahı hemen bozguna uğrattı (*). Timurtaş Paşa da, Rum İli askeriyle, merkeze hücum etti ve Karamanoğlu'na rasgeldi. Karamanoğlu, Timurtaş Paşa'nın önünden kaçtı ve bir kaleye sığındı. Karaman ordusu bozulup, Karaman ümerâsı esir düştü. Alınan ganimetlerin çoğu, savaşın kazanılmasına sebep olduğu için Yıldırım Bayezid Han'a verildi. Timurtaş Paşa'ya da Rum İli beylerbeyliğine ilâveten vezaret mansıbı ve ganimetlerin bir kısmı ihsan buyruldu. Timurtaş Paşa, Devlet-i Aliyye'de iki mansıba birden sahip olan ilk devlet adamıdır. Karamanoğlu, Hüdavendigâr hazretlerinin kızı olan

(*) Tatar ve Varsak ok yağdırmaya başladılar. Bayezid Çelebi bunu görüb inüb, Hünkâr öninde yir öpüp eytdi: «Sultanum, banâ destur virsün ki, sabrum kalmadı. Karamanilerin kanın Allah buyurursa, yire karam» didi.

Beyt:

Berâberlük çekişürmüş bizimiyle Karamânî
Hüda fırsat virürise karam yire Karaman'ı

Hünkâr dahi destür virüb, Sultan Bayezid hemen arslan gibi öğürüb, ejderha gibi gışgırub yıldırım gibi yetşüp, senki Karaman leşkeri bir mişe idi, ateş düşüp, yanmaya başladı. (Neşri Tarihi, c. I, sh: 229)

zevcesinin ricası üzerine affedildi (*). Gasbettiği kaleler elinden alınıp Bursa'ya döndü.

789 (1387) tarihinde, Las hakimi Susmanos'un isyan ve bazı İslâm memleketlerine zarar verdiği haber alınınca, Lala Şahin Paşa'nın, Susmanos üzerine gönderildiği Hoca Tarihi'nde ve ondan rivayet eden bazı kitaplarda mezkurdur. Lakin bu söz, müstensihnin yaptığı bir yanlış olmalı. Zira Lala Şahin Paşa, bu vakitten hayli zaman önce vefat etmiştir. Şüphesiz bu vazifeye tayin edilen Timurtaş Paşa'dır.

Susmanos'un, Timurtaş Paşa'yı tuzığa düşürmesi

Timurtaş Paşa, yağma için Las memleketine var-

(*) Ol vakit Murad Han Gazi'nün kızı bu Karamanoğlu Alâ üd-Din Beğ hatunı idi. Alâ üd-Din Beğ gördü ki, Sultan Murad'un gazabı var. Aman virme-yüb, kendü-yi ele getirmek ister. Sultan Hatun'a haber gönderüb, eytdi. «Eğer beni babandan dilek itmezsen, Konya'yı alur ve beni helâk eyler. Lûtf idüb, bana yarlık idüb, Hünkâr'un elin öpüb, beni dilek idesin, günahı-mı afv itdüresin» didi. Andan Sultan Hatun dahi varub, pederi Gazi Murad'un ayağına düşüb, yalvarub, Hünkâr'dan dilek idüb, «bu kerre dahi günahından geç, ayruk böyle itmeye» diyüb, hezar dürlü zâr u zâr la cürmini afv itdirüb, Hünkâr eytdi: «gel-sün, elim öpsün, tenezzül eylesün, iklimi girü kendüye vireyim» didi. Sultan Hatun dahi halâh Alâ üd-Din Beğ'e âdem gönderüb, eytdi: «sabâh gel, Hünkâr'un elin öp» didi. Karaman-oğlu işidüb, sevindi, subh olunca, canı az kaldı. Sabâh Konya'dan çıkub, geliüb, Hünkâr'ın elin öpüb, ayağında baş koyup, bin dürlü özür itdi. Gazi Murad bunun itdüği yaramazlıklara kalmayub, yine iklimini kendüye bağışlayub, Karaman-oğlu'na lûtf u kerem itdi. (Neşri Tarihi, c.I, sh: 233)

dı. Susmanos, Bosna ve Hersek hakimlerinden yardım istedi, Sultana itaat etmiş olan keferelerden birçoğunu da kandırdı ve fırsat beklemeye başladı. Arnavud İskenderiyesi hakimi olan mel'un da, Susmanos'a uydu. Lakin bunu gizledi. Timurtaş Paşa tarafına mektup göndererek «bu seferde sizler ile olmak isterim» deyip sadakatini bildirdi. Timurtaş Paşa'nın kabulü üzerine mel'un, askeriyle ordugâha geldi.

Herseğe varıldığında, müslüman askerlerinin kimi yağmaya, kimi de zahire tedarikine dağılıp, Timurtaş Paşa az bir askerle kalınca, mel'un, Bosna ve Hersek hakimlerine «fırsat vaktidir» diye haber gönderdi. Acele etmelerini istedi. Bunun üzerine, Bosna hakimi, otuz bin athyla erişip İslâm askerini bastı. Timurtaş Paşa, beş bin askerle kurtulup, on beş bin askerin kimi şehid kimi de esir oldu.

Devlet-i Aliyye'nin zuhurundan beri ilk defa vuku bulan hezimet bu olup, zahiri sebebi, keferenin sözüne güvenmek ve onlardan yardım istemektir. Bu dehşet verici haber, Sultan'a, Yenişehir ovasında, düğün ziyafeti için hazırlık yaparlarken ulaştı. Hüdavenî hazretleri, İstanbul kayserinin kızlarından birini kendilerine, birini şehzade Yakub Çelebi'ye birini de Yıldırım Bayezid'e nikâhlamışlardı. Bu düğün sırasında, Yıldırım Bayezid'in çocuklarının sünneti de yapılmıştı.

Lâs diyarına sefer

Hüdavenî hazretleri, bu kötü habere çok üzül-düler ve kâfire inanıp, itimad edip onlardan yardım istediklerinden dolayı, Allah'a tövbe ve istiğfar ettiler.

Sonra, vezir-i azam Ali Paşa'yı, Las'ların memleketlerini fethetmesi için sefere yolladılar. Ali Paşa, Edirne'ye varınca, Timurtaş Paşa'nın oğlu Yahşi bir mikdar askerle Pravadi kalesine gönderdi. Yahşi Bey, Pravadi kalesini fethedip Ali Paşa'ya müjdeci gönderdi. Ali Paşa da, ordusuyla Tırnovi kalesi üzerine yürüyerek burayı zaptetti, Şumnu kalesini de eman vererek aldı. Bu sırada, Hüdavendigâr hazretlerinin Rum İli'ne geçtiğini duyan Ali Paşa, aldığı ganimetlerle Sultan'ın katına vardı.

Hüdavendigâr hazretleri, Ali Paşa'yı, Niğbolu ve Tavuslu'yu fethetmek için gönderdiler. Muhkem bir kale olduğundan Susmanos, Niğbolu'ya sığınmıştı. Ali Paşa, Niğbolu kalesini muhasara etti. Fakat muhasara uzayınca, Hüdavendigâr hazretleri Niğbolu üzerine yürüdü. Susmanos bunu duyunca, Ali Paşa'dan kendisine Şefa'at etmesini ve Sultan'a cürmünü bağışlatmasını rica etti. Buna karşılık, birkaç sene cizye ve Silistre kalesini vereceğini bildirdi. Ali Paşa'nın şefaati üzerine cürmü af buyurulmuşken mel'un Silistre'yi vermekten imtina edince Hüdavendigâr hazretleri çok gazaplandılar ve Ali Paşa'yı, bütün Las memleketlerini alması için ikinci defa yolladılar.

Ali Paşa «uzunca kalesini» aldıktan sonra «Yaralı Toğanı» bir miktar askerle göndererek «Kosova» civarını yağmalattırıp, tahrip ettirdi ve halkın bir kısmını da esir aldırdı. Kosova tekfurı eman isteyip Cetrhez kalesini teslim etti. Ali Paşa «Hırvatıye kalesini» alıp, Susmanos'un Tuna nehri kenarındaki memleketlerini de feth ettikten sonra mel'unu Niğbolu kalesinde muhasara etti. Susmanos, kendisi ve aile-

si için eman istedi, Silistre ve Niğbolu kalelerini Ali Paşa'ya teslim etti. Ali Paşa, Susmanos'u, Tavuslu'da bulunan Sultanın huzuruna götürdü ve affetmeleri için şefaatte bulundu. Hüdavendigâr hazretleri, Susmanos'u affettiler malının bir kısmını da tekrar kendisine verdiler. Susmanos'un bütün memleketi Osmanlı ülkesine katıldı. Bu fütühatın hepsi 790 (1388) yılında vukubuldu.

Kosova Savaşı

Hüdavendigâr hazretleri 791 (1389) yılında, Las oğlundan, Bosna ve Hersek hakimlerinden intikam almak için Filibe'ye azimet ettiler ve kışı burada geçirdiler. Vesveselerle dolu Las, Sultanın hareketinden haberdar olunca, Engürüs, Leh, Çek, Bosna, Hersek, Firenk, Eflak, Arnavud ve Buğdan gibi kâfir memleketlerin kırıllarından yardım istedi. Atlı ve piyade iki yüz bin asker topladı. Hüdavendigâr hazretleri de, Kastamonu, Germiyan, Hamid İli, Aydın ve Saruhan gibi müslüman beyliklerin hakimlerinden yardım isteyip hazırlıklarını tamamladıktan sonra Yahşi Bey'i beş bin kişilik bir kuvvetle «Şehir Köyü» yağmalaması ve düşmandan haber alması için yolladılar.

Yahşi Bey vararak bu bölgeyi yağmaladı ve ganimetlerle döndü.

Hüdavendigâr hazretleri ümerâyı toplayarak harp hakkında onlarla istişarede bulundular. Ümerânın ön-

de gelenlerinden Evrenos Bey (*) «Savaş mahalline düşmandan önce varıp istediğimiz yere yerleşelim ve kâfirler saflar halinde, düzenli bir şekilde dururlarken hücum etmeyelim» dedi (**). Hüdavendigâr hazretleri bu fikri kabul ettiler. Evrenos Bey'le Paşa Yiğit'i, bir miktar askerle önden gönderdiler. Kendileride süratle, muharebe yeri olan Kosova'ya hareket buyurdular. Evrenos Bey'le Paşa Yiğit, yol üzerindeki

(*) Rivâyet iderler ki, Sultan Murad Gazi'nün Evrenoz adlı bir su-başı varidi. Gayet bahâdır ve serfirâz. Gazi kişiydi. Nice vilâyetler feth itmişdi. Varub, Ka'be-i müşerrefeyi şerrefeha'llâhü te'alâ tavâf idüb, ol esnâda yine gelüb, Hunkâr'a yitişdi. Hunkâr dahi buna gereği gibi 'iz-zet idüp, big' 'âli timar itdi. Şimdi Evrenoz oğlanları kim vardur, anun neslindendür. Evrenozlı dimeğe hikmet budur.

(Neşri Tarihi, c.I, sh. 257)

(**) Rivâyet olunur ki, Hunkâr dahi erkân-ı devleti ve a'yân-ı saltanatı bir yire cem' idüb, müşavere kıldı. Evvel kimse dahi söz söylemedin, Hacı Evrenoz'a hitap idüb, eytdi: «Evrenoz bu kâfirle nice buluşub, cenk itmek gerekdür? Asânı bu işün ne vechile olur?» didi. Evrenoz Gazi dahi du'a kılub, yir öpüb, eytdi: «ey Hüdavendigâr, ben kemine kulum. Benüm fikrüm ve re'şüm ne ola! Süleyman yanında karıncanın ne fikri ola, ve ne mikdarı ola ki söz söyleye! Leşker yasamak ve cenk ahvalin bilmek. Sultanum hakkında gelmişdür» didi. Cümle Beğler dahi ana müsa'ade itdiler. Hunkâr eytdi: «Beğler, eğerçi Hak 'inayetiyle çok çeri sıyub, cenk idüm, ammâ, bu kalon cenk gibi değildir. Müşaveret itmek sünnet-i Resûldür. İttifak idüb, gönül berkidüb, gönül berkidürmek vacibdür» dedi. Andan Evrenoz'a eytdi: «nice zamandır ki seni bu ıvda kodum. Bunların âyinin, erkânın bildün ve tecrübe itdün. Senün fikrün kalanınun fikri gibi değildir» didi. Andan Evrenoz Gazi du'a kılub, eytdi: «kemineye şöyle hoş gelür ki Hak tealâyâ tevekkül idüb, erken varub yiriün iyüsin alub, ol sonra gele. İveceklük itmeyavuz» didi. Ev-

derbendlerde bulunan kâfirlerin zararını defettiler ve yolu açtılar. Hüdavendigâr hazretleri de arkalarından Kosova'ya ulaştılar.

Sonra büyük bir orduyla kâfirler geldi. Müslümanlar onlara nisbetle siyah bir sığır üzerindeki beyaz bir nokta gibiydiler. Hüdavendigâr hazretleri düşmanın çok olduğunu görünce Allah'a tazarru ve niyaza başladılar, zafer ve yardım dilediler. (*)

vel cenge ol ikdâm ide. Zira kâfir içtima'la çoknaşub turıcak, demürden bir hisar olur. Ana zafer bulmak âsân olmaz. Ammâ cenge ikdam idüb, birbirinden ayrılacak. savaşması gayet âsândur. Kulun bildüğü, bu kadardur. Kalanını Sultanım yeğ bilür» didi. Hunkâr dahi «Bârek'aalüh fi-ke» diyüb, benüm dahi fikrüm bunun üzerinedür» didi. Andan oğlu Bayezid'e nazar kılub, eytdi: «ey cân-ı peder, senün dahi bu babda fikrün nedür?». Bayezid Han eytdi: «söz Sultanımın gönlündeki ve Evrenoz Beğ didüğüdür» didi. Andan Hunkâr Ali Paşa'ya nazar idüb, eytdi: «Sen ne dirsün?». Ali Paşa eytdi: «heman benüm dahi fikrüm ol-dur» didi. Muhassal, cemi'i ârâ ve efkâr, Gazi Evrenoz didüğüne müncer oldu. (Neşri Tarihi, c. I, sh. 271—273.)

(*) Rivâyetdür, çünkü gice oldu, leşkeri zulumât basub, gâyet karanı olub, ifrâtile tuman oldu. Ve hem yıl esüb, 'âlemi toz öyle tutdı ki âdemden at seçilmezdi. Murad Han Gazi dahi il yatınca (yadek) tahammül idüb, il yatduktan sonra, turub, arı abdest alub, iki rek'ât hâcet namâzın kılub, yüzün toprak üzerine koyub, irteyedek Hak te'alâ hazretlerine con u gönülde ol karanı gicenün içinde nâliş ve tezarru' idüb, eytdi: «İlâhî Seyyidi. Mevlâyî bunca kerre hazretünde du'amı kabul idüp beni mahrum itmedi. Yine benüm du'amı kabul eyle. Bir yağmur viriüb, bu zulumâtı ve aybârı def' idüb, 'âlemi nurânî kıl tâli kâtir leşkerini mu'âyene görüb, müvacehe ceng idevüz. Yâ İlâhî mülk ve kul senündür. Sen kime istersen, virirsin. Ben-

Bu savaşta, oğulları Yıldırım Bayezid ve Yakub Çelebi de beraberlerindeydi. Sabah olunca her iki taraf da askerlerini Harp nizamına sokmaya başladılar. Hüdavendigâr hazretleri merkezi tuttular. Sağlarında vezirleri Ali Paşa, sollarında ise emirü'l-ümerâları Timurtaş Paşa bulunuyordu. Bayezid Han, Saruca Paşa ile sağ cenahı, Yakub Çelebi de Toğuca Balaban Bey'le sol cenahı tutuyordu. Evrenos Bey sağ cenahta, Eyne Bey Subaşı da sol cenahtaydılar. Yeniçeri taifesi, Hüdâvendigâr hazretlerinin önünde duruyorlardı. Evrenos Bey, düşman saflarını karıştırmak için iki bin okçu seçti ve bunlardan birini sağ, birini de sol cenahın önüne yerleştirdi. Bunlar ok atıp kâfirlerin saflarını bozunca iki ordu birbirine girdi. Bayezid Han hazretleri, mutadî üze safların arasına büyük topuzu ile girdi, Rüstem (23) gibi savaşarak safları yardı. Diğer

dahi bir nâciz kulunam. Benüm fikrimi ve esrârımı sen bilürsin. Mülk ve mâl benüm maksudım değıldür. Bu araya kul karavaş içün gelmedüm. Hemân hâlis ve muhtlis senün rızânı isterem. Yârab, beni bu müslümanlara kurban eyle. Tek bu mü'minleri küffâr elinde mağlûb idüb helâk eyleme. Yâ İlâhî bunca nüfusun katline beni-sebeb eyleme! Bunları mansûr ve muzaffer eyle! Bunlarınçün ben canımı kurban iderem. Tek sen kabul eyle. Asâkir-i İslâm içün teslîm-i rûha râzıyam. Tek bu mü'minlerin ölümün bana gösterme. İlâhî beni civârunda mihmân idüb, mü'minler rûhına benüm rûhımı fedâ kıl! Evvel beni gazi kıldun. âhîr şehadet rûzî kıl» dedi. Çünkü Sultan Murad Gazi bu resmile baş açub, yüz yire koyub, el götürüb du'a kıldı, Hak sübhânehu te'âlâ du'âsın müstecâb kıldı. Hemân âsumanı bulud ihata idüb, yağmur rûy-i zemini rahmete gark itdi ve tuman dahi leşker-i İslâm üzerinden kolkub, kâfir üzerine çökdî.

(Neşri Tarihi, c. I. sh: 285—287)

kumandanlar da ellerinden geleni yaptılar, büyük cesaret gösterdiler. İki taraftan da çok kimse öldü. Müslümanlardan pek çok kimse şehadet rütbesini kazandıktan sonra, Allah'ın yardımıyla, İslâm ordusu muzaffer oldu. Bütün bunlara sebep olan mel'un Las, savaşta öldürüldü. Bir çok kâfir kumandanları da esir alındı. Kılıçtan geçirilen kâfirlerin hadd-ü hesabını ise Allah'tan başka kimse bilmezdi.

Murad Han'ın şehadeti

Hüdavendigâr hazretleri müslümanların muzaffer olduklarına sevinip secde-i şükr eylediler. Lâkin, kendileri için savaştan önce, dergâh-ı Hak'dan şehadet rica etmişlerdi. Dualarının kabul olmamasından dolayı da üzüldüler. Yanlarında az adam kalıp düşmanı takip eden gazilerin dönmelerini bekliyorlar, savaş meydanını dolaşıp, şüheda-yı İslâm'ı küffâr lâşelerinden ayırmaya çalışıyorlardı. Meğer yedi kraldan biri —ki ismi Miloş Kopiloşdu— yaralanmış, henüz helâk olmamıştı, ölümler arasında yatıyordu. Mel'un hemen yerinden kalktı, müslümanlığı kabul ettiğini söyledi ve sultanın üzençisini öpmek istedi. Çavuşlar mani olduklarında, «Hüdavendigâr hazretlerine gizli sözüm var, üzençisine yüz sürüp, onu söylemek isterim» diye bağırınca, Hüdavendigâr hazretleri yaklaşmalarına izin verdiler. Mel'un, Sultana yaklasınca, yeninin içine gizlediği zehirli hançeri çıkarıp Murad Han'ı göbeğinden yaraladı. Hüdavendigâr hazretleri varanın tesiriyle atından düştü. Yanında bulunan ümerâ, hücum ve mel'unu pâre pâre ettiler. Hüdavendigâr hazretleri, kardeşi Yakup Çelebi ve diğer ümerâ ile, he-

zimete uğramış düşmanı kovalayan Bayezid Han'ı çağırmaalarını istediler. Bu kederli haber Bayezid'e ulaşınca acele geri döndüyse de, geldiğinde Murad Han hazretleri Allah'ın rahmetine kavuşmuştu. Bayezid Han bir müddet ağladıktan sonra babasının şehit olduğu ve iç organlarının gömüldüğü yere bir kubbe yapılmasını emretti. Ümera ile dönen kardeşi Yakub Çelebi'yi de, boğdurarak öldürttü. Bayezid Han, saltanat için kardeşini öldüren ilk Osmanlı sultanıdır. Babasının ve kardeşinin na'şlarını Bursa'ya getirtip, Murad Han'ın hayattayken hazırlattıkları, Kaplıcalar yakınındaki camilerinin yanında bulunan kubbenin altına defnettirdi. Merkad-i mukaddesleri ziyaretgâh ve duaların kabul edildiği bir yer olmuştur.

Hüdavendigâr hazretlerinin birçok kerametleri nakl olunagelmıştır. «Tanrı Yıktağı adındaki hisarın fethinde zuhur eden kerametlerine işaret olunmuşdu. Hikâye edilen kerametlerinden biri de şudur: bir gün kapluca yanındaki cami yapılırken inşaat mahalline teşrif buyurdular. Kollarında bir doğan vardı. Doğan uçup kubelerden birinin üzerine kondu. Hüdavendigâr hazretleri doğanı defalarca çağırdıkları halde gelmedi. Bunun üzerine kızıp kuru kal diye beddua ettiler. Doğan hemen helâk olup, durduğu yerde uzun müddet taş gibi cansız olarak kaldı.

Hüdavendigâr Hazretlerinin Vüzerâ ve Ümerâsı

Hayreddin Paşa; Candarlı Kara Halil diye marufdur. Osman Gazi zamanında Bilecik kadısı, Orhan Gazi devrinde, önce Bursa kadısı, sonra kazasker oldu. 770 (1368) de. Murad Han hazretleri kendine vezâ-

ret mansıbı ihsan buyurdular. Devlet-i Aliyye'de ilk Kazasker Hayreddin Paşa'dır. Vefat edinceye kadar devletin işlerini en güzel bir şekilde yaptı. 788 (1386) de, kâfirlerle gazaya hazırlanırken Yenice kasabasında vefat etti. Hayreddin Paşa, âlim, fâzıl, müteşerri' ve takva sahibi bir kimse idi.

Alaaddin Ali Paşa bin Hayreddin Paşa; babasının yerine kazasker oldu. Babasının ölümü üzerine 788 (1386) de vezir-i azamlığa tayin edildi.

Sultan Bayezid ve oğlu Süleyman Çelebi'nin de vezir-i azamı oldu. İhtişama gösterişe, süs ve ziynete düşküncü. Osmanlı sarayına yiyip içmede, yaşamada, ihtişamı ilk soka Ali Paşa'dır. Gulam ve şaraba düşkünlükle itham edilir.

Lala Şahin Paşa; Emirü'l-ümerâ idi. Birçok yeri fethetmiştir. Orhan Gazi'nin hizmetinde bulundu. Orhan Gazi, Lala Şahin Paşa'yı, oğlu Murad Han hazretlerine lala tayin buyurmuşlardı. Murad Han tahta çıktıklarında, Lala Şahin Paşa'yı, Rum İli beylerbeyi yaptılar. Hased ederek Hacı İlbeyi öldürtmesinden başka aybı malûm değildir. Ölünceye kadar bu vazifede kaldı.

Timurtaş Paşa; Lala Şahin Paşa'dan sonra Rum İli beylerbeyi oldu. Sonra kendisine vezaret rütbesi de ihsan buyuruldu. Devlet-i Aliyye'de ilk defa vezaret ile beylerbeyilik rütbesi Timurtaş Paşa'da toplanmıştır. Babası Ali Bey de; Osmanlı devletinin ileri gelen ümerâsındandı. Timurtaş Paşa'nın Osmanlı devletine büyük faydaları olmuştur. Yahşi Bey, Umur Bey, Oruç Bey ve Ali Bey adında dört erkek evlâdı vardı. Bunlar savaşlarda ve fetihlerde cesaretleriyle ün yapmış kimselerdir.

Sarıca Paşa; bazen Anadolu'da, bazen de Rum İli'nde eyaletler zapt ederdi. Gelibolu'da cami, medrese ve imaret yaptırmıştır. Kendi de orada medfundur. Savaşlara katılmış ve birçok yerleri feth etmiştir.

Evrenos Bey; Karesi hakimi Aclan Bey ümerâsındandır. Önce Süleyman Paşa sonra da Murad Han'ın hizmetinde bulundu. Rum İli'nin batı tarafındaki yerlerin çoğunu Evrenos Bey fethetmiştir. Bir müddet Gümölcine'de oturduktan sonra, oturduğu evi imaret yapıp Siroz'a gitti. Vardar Yenicesi'ni fethettikte, Siroz'da olan evini de imaret ve han yapıp Yenice'ye nakletti. Kendisinin ve evlâdının büyük fetihleri ve birçok hayratı vardır. Nesli günümüzde de devam etmektedir ve evkafının tevliyeti onlardır.

Hacı İlbeyi; Aclan Bey'in veziri idi. Birçok yeri fethetti. Allah kendisine misli iştirilmemiş bir zafer nasib etti. Dört yüz askerle —bir rivayete göre dört askerle— yüzbin kâfiri kırdı. Lala Şahin Paşa hased ederek Hacı İlbeyini zehirletti.

Kutlu Bey, Eyne Bey, Firuz Bey, Paşa Yiğit, bunlar cümle ümerâ-yı Osmaniye evlatlarıdır. Müstecab Subaşı, Toyca Balaban, Yaralu Toğan, Kutlu Boğa ve İnce Bey namdar beylerdir.

DÖRDÜNCÜ FASIL

SULTAN YILDIRIM BAYEZİD

HAN DEVRİ

BEYANINDADIR

Yıldırım Bayezid Han bin Murad Han bin Orhan Han bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının dördüncüsüdür. Doğum tarihleri 761 (1360) bir rivayete göre de 748 (1347) dir. Tahta 791 tarihinde —bazı rivayetlere göre de 972 (1390) de— çıktılar.

805 (1403) tarihinde vefat eylediler. Kırk dört yıl yaşadılar. On dört yıl saltanat sürdüler. Saltanat merkezleri Bursa ve Edirne'dir.

Bayezid Han kırmızı ve sarıya çalan beyaz değirmi yüzlü idi. Burnu büyüktü. Cesur ve öfkeli olduğundan kendilerine Yıldırım lâkabı verilmişti. Sarıkları, babaları ve dedelerinkine gibiydi. Şimdi ümerâyaya giydirilen hilâtlarin kumaşından, Bursa'nın çiçekli kadifesinden kaftan giyerlerdi. Altı erkek evladı vardı: Ertuğrul, Süleyman Çelebi, Sultan Murad, İsa Çelebi, Musa Çelebi ve Mustafa Çelebi. Bazı tarihlerde Ertuğrul yerine Kasım Çelebi zikrolunmuştur. Ertuğrul, Yıldırım Han'ın sağlığında vefat etti. Bursa'da Tekeçük mahallesinde mescidi vardır. Mustafa Çelebi Timur vakasında kayboldu. Diğerleri aşağıda beyan olunacaktır.

Yıldırım Han, tahta çıkınca Ali Paşa'yı yerinde bıraktı. Timurtaş Paşa'ya Las memleketlerini verip bu memleketlerin sınırlarını korumasını, feth edilmeven yerlerini de fethetmesini emir buyurdu. Üsküp ve civarını Paşa Yiğit'e, Engürüs serhaddine kadar olan

Vidin eyaletini de Firuz Bey'e ihsan etti. Evrenos Bey'i de eski ıktai olan Siroz'a gönderdi. Bütün ümerâyâ bulundukları yerlerde intizamı temin ettikten sonra huzuruna gelmelerini tenbih etti. Zira Karamanoğlu'nun civarındaki beylerle anlaşarak isyan etmeye hazırlandığı haberi gelmişti. Sonra Bursa'ya teşrif buyurup medrese, imaret, han ve darüşşifa yapılmasını emretti. Ak Çağlayan adlı suyu Bursa'ya getirdi. Ebu İshak dervişleri için bir zaviye yapılmasına ferman buyurdu.

Akşehir'in fethi

Bu sırada Timurtaş Paşa, Kratova madenlerini ve Las memleketinde kalan diğer yerleri fethedip, ganimetlerle Yıldırım Han'ın huzuruna geldi. Paşa Yiğit Bosna hududunu, Firuz Bey, de Tuna'yı geçip Eflâk diyarını yağmaladı. Aldıkları ganimetler ve esirlerle Sultan'ın yanına geldiler. Yıldırım Han, bütün ganimetleri hayır işlerine sarfetti. Sonra ümerâyı yanına alıp etrafı fethedilip de kendisi küffâr elinde kalan Alaşehir'i muhasara ettiler. Birkaç gün sonra Alaşehir hakimimi eman isteyerek kaleyi teslim etti. Yıldırım Han hazretleri, Alaşehir'de mescid, medrese ve hamam yapılmasını emir buyurup bu şehri ve civarını Bursa'da olan hayırlarına vakfetteler.

Sonra Aydın ve Saruhan illerini eman ile alıp Saruhan'ı, Karesi eyaletine kattılar. Bu eyâleti ıktai olarak şehzadeleri Süleyman Çelebi'ye verdiler. Manisa'ya vardıklarında, buranın hâkimi Kastamonu'ya firar etmişti. Yıldırım Han bu bölgeyi meşakkat çekmeden aldılar ve bir vali tayin ederek Bursa'ya döndüler.

Karaman seferi

Yıldırım Han, Hamid İli yoluyla Karaman diyarına doğru azimet ettiler. Karamanoğlu, İçel tarafına firar ettiğinden Konya, Larende, Aksaray ve diğer Karaman şehirleri, halkına eman verilerek alındı. Karaman eyaletine Osmanlı ordusu harman ve hasat vaktinde geldi. Bütün hububat ovalarda idi. Yıldırım Han, ordu içinde öyle bir disiplin temin etmişlerdi ki, hiçbir asker parasız bir şey alamıyordu. Konya hisarı muhasara olundukta, asker kaleye yakın varıp, kalede muhasara edilenleri çağırırlar ve «aman bizlere çıkıp arpa ve buğday satın zahiremiz yoktur» diye rica ederlerdi. Ovalar ağzına kadar ekinle dolu olduğundan muhasara edilenler önce bu sözlerin doğruluğuna inanmayıp çıkmadılar. Sonra askerlerin gerçekten doğru söylediklerini görerek kaleden çıkıp buğday ve arpa sattılar. Yıldırım Han'ın ne kadar insafli ve adalet sahibi olduğunu görünce kaleyi teslim ettiler. Bu, civar bölgelerde de yayılınca birçok kale halkı kendiliklerinden teslim oldular. Yıldırım Han bu bölgeye, Timurtaş Paşa'yı vali olarak tayin ettiler ve alınan yerleri muhafaza etmesini emir buyurdular.

Karamanoğlu eman istedi. Sultan Yıldırım Han cürümlerini affedip Larende ve Taş İliyi kendisine geri verdiler ve Bursa'ya döndüler.

Eflâk hakimiyile Karamanoğlu'nun isyanı

793 (1391) de, Kastamonu hâkimi Kötürüm Bayezid'in tahrikiyle Eflak hâkiminin isyan ettiği haber alınınca, Yıldırım Han, Edirne'ye geçip orduyu topladı.

dı ve Eflak üzerine yürüdü, Eflak hakimi yenildi ve aldığı yerleri ve malları geri vereceğini, cizyeyi de iki misline çıkaracağını bildirerek affedilmesini rica etti. Bu sırada Karamanoğlu'nun tekrar isyan ettiği haberi alındığından Yıldırım Han, Eflak Beyini affedip süratle Karaman İli'ne hareket etti. Karamanoğlu Ali Bey'i oğlu Mehmed Bey'le birlikte esir edip Mehmed Bey'i Bursa kalesinde hapsetti. Ali Bey ise Timurtaş Paşa tarafından öldürüldü. Karaman eyaleti tamamen alınca Yıldırım Han, Bursa'ya avdet eyledi.

Kadı Burhaneddin'in katli ve memleketinin zaptı

794 (1392) yılında Kadı Burhaneddin'in elinden Tokat, Sivas ve Kayseri'ye alınmak için azimet buyruldu. Yıldırım Han henüz bu bölgeye varmadan Kara Osman Bayındırî, Kadı Burhaneddin'in işini bitirdiğinden bu şehirler savaşız alındı. Buraya bir vali bırakılarak Bursa'ya dönüldü. Bu fütuhatin 798 (1395) ve 799 (1396) da olduğuna dair de rivayetler vardır.

Kastamonu, Canik ve Sinop'un fethi

795 (1393) de, Yıldırım Han, zaman zaman isyan eden ve Devlet-i Aliyye'nin düşmanlarını tahrik eden Kötürüm Bayezid'in memleketini elinden almak için hareket etti. Kastamonu diyarını, Canik'i, Samsun'u aldı. Sinop, Kötürüm Bayezid'in oğlu İsfendiyar'a bırakılarak Bursa'ya dönüldü.

Yıldırım Han'ın Vilkoğlu'nun kızkardeşiyle izzivacı ve memlekette nizam ve intizamın bozulması

Bu yıl içinde Yıldırım Han, Las hakimi Vilkoğlu'nun kızkardeşiyle evlendi. Vilkoğlu'nun kızkardeşi hüsn ve cemal sahibi, fitne-i cihan ve âşub-ı devran olduğundan Yıldırım Han'ın gönlü aşk ve muhabbetine öyle bağlandı ki, memleket işlerini, cihad ve gazayı ihmal etti. Bu hilekârın yoldan çıkarmasıyla şarap içti, eğlence meclisleri tertip eyledi. Böylece cedlerinden kimsenin yapmadığı kötülüğü yaptı. Bütün bu kötü işlerde Ali Paşa da, Sultan'a yardım etti. Zulüm ve kul hakkından başka her günahın tevbe edilince affolunacağını söyleyerek padişahı içki ve eğlence âlemlerine teşvik etti. Rüşvet ve fesad kapıları aralına kadar açıldı, zulüm yapıldı. Bilhassa kadılar rüşvet almakta, zulümde ve memleketi tahrib etmede haddi aşılar.

Sultan, Gaflet uykusundan uyanınca, Anadolu kadılarından seksen kadarını huzuruna getirerek gasb ettikleri kul hakkını geri aldı ve hepsini ateşte yakmaya karar verdi. Bu kadılar vezir-i azam Ali Paşa'ya müntesibdiler. Fakat Ali Paşa, Yıldırım Han'ın çok kızdığını görünce, kadıların affedilmesini isteyemedi. Padişahın müsahiblerinden bir habesi vardı. Ali Paşa ona, eğer kadıları yakılmaktan kurtarırsa yirmi bin dirhem vermeyi va'detti. Habeti yolculuk elbiselerini giyerek sultanın huzuruna çıktı. Yıldırım Han niçin yolculuk elbisesini giydiğini sorunca, habesi; «hün-

kârim, İstanbula' varıp bu yakılacak kadıların yerlerine tayin edilmek için seksen papaz getirsem gerek» dedi. Yıldırım Han, «benim kullarım arasında onların yerini tutacak kimse yok mu diye buyurdukda», «efendim kadılık vazifesi ulemâdan başkasına tevcih olunmaz» dedi. Bayezid Han «bunlar eğer ülemâdan olsalar ilimleriyle âmil olurlardı» diye buyurdu ve söz uzayınca kızgınlığı geçti, kadıları affetti. (*)

Ali Paşa tedbir olarak, kadıların, hüccet için yirmi beş akçe, sicil için yedi akçe, nikâh için on iki akçe ve resm-i kısmet için binde yirmi akçe almalarını tayin buyurdu.

Selâniğ'n fethi

Bu esnada Venedik, Efreñçe, Ceneviz, Pölya ve İspanya krallarını anlaşıp İslâm memleketlerine taar-

(*) Lâtiçe: Bu âl-i Osman bir sadık soydur. Nâ-meşru' hareket itmezlerdi. 'Ulemâ yasakdur didüğinden ictinab iderlerdi. Osman ve Orhan zamanında olan 'ulemâ tezvirât, mefâsidden müberrâ idiler. Çünkü Kara Rüstem Karamandan geldi, hiyle ve bid'at hâlis ola başladı. Ve kadılar dahi azub. ilimleriyle 'amel itmeyüb 'rüşvet almağa başladılar. Çünkü suç baştan aştı. Bayezid Han kadıları teftiş itdüb, her birinde bir dürlül fesad bulub hükm idüb, ne kadar kadı varsa, bunları cem' idüb Yini-Şehir'de cümlesin bir eve toldurub buyurdı-ki, tolayına odun yığub od ura, tâki bu zâlim kadılar cümlesi yanalar. Hayreddin Paşa oğlu Ali Paşa ol vakit vezir-i âzam idi. Mütehayyir olub bir tarik bulmadı-ki halâs ide. Meğer Hunkâr'un bir mashara arabı varidi. Ali Paşa anı okuyub, eytdi: «Arab, eğer bu kadıları halâs idersen, sana tamam bin filori vireyin» didi. Andan mashara arabı varub, bir çapûk fistan giyüb

ruz için Selânik limanında toplandıkları haber alındı. Yıldırım Han Hazretleri askerlerini toplayıp Selânik üzerine yürüdü ve 796 (1394) yılının cemaziyü'l ahirinin yirmi dokuzunda Selânik kalesini fethetti. Civarındaki kalelerle Yenişehir'i de aldıktan sonra Bursa'ya döndü. Bu yerlerin fethi 796 (1394) da vuku buldu.

İstanbul'un muhasara edilmesi

797 (1395) yılında, Engürüs üzerine sefer kaydıyla Edirne'ye hareket edildi. Yolda İstanbul kayserinin, Engürüs kralına, «Sultanın üzerine geldiği» haberini

ve bir çapûk babuc giyüb, kendüyi çeküb, çevirüb beğ-vâr sürüb Hunkâr'a varup, eytdi: «Ey-Han, beni İstanbul'a ilçilikle gönder». Hunkâr eytdi: «Anda neylersin?» didi. Arab eytdi: «Varayın, Tekvur'dan rühbanlar dileyeyin». Bayezid Han eytdi: «Bire devletsüz, rühbanları neylersin?» Arab eytdi: «Kadıları kiralum, rühbanları kadı idelüm» didi. Bayezid Han eytdi: «Kadılığı rühbanlara virinceye dek) kullaruma virsemne» didi. Arab, eytdi: «Kulların okumuş değildir, câhildür. Bu rühbanlar hod nice yıllar 'ilim tarikinde çalışub, tahsil itmişlerdür. Sen kadıları kirub, Kur'an'un ahkâmın giderürsün. İncil dahi hakdur. Bâri bu rühbanlar İncil ahkâmın ifa etsünler» didi. Hunkâr'a arabun bu sözi tesir idüb eytdi: «Ya bire arab, hal nice olur, nice idelüm?» didi. Arab eytdi: «Ben kethüdâ değilim. Anı paşalar bilür» didi. Hunkâr, tiz Ali Paşa'yı okudub, getürtdi, eytdi: «Ali, bu kadılar hod okumuşlardır. Niçin okudukların tutmazlar, rüşvet alırlar?» didi. Ali Paşa eytdi: «Sultanım, düşelikleri azdur» didi. Hunkâr dahi anları azad idüb, resim akçesin anlara ta'yin itdi. Ve şimdi-kim kadılar binde yirmi akçe resim alırlar, Ali Paşa himmetidür.

götüren bir casusu ele geçirildi. Yıldırım Han buna çok kızıp Engürüs seferini, tehir ederek İstanbul'a yürüdü. Kayser, İstanbul Osmanlılar tarafından kuşatılınca Engürüs kralından yardım istedi. Engürüs kralının yüz otuz bin askerle İslâm ülkelerine taarruz için Tuna'yı geçtiği haberi ulaşınca, Yıldırım Han, muhasarayı kaldırıp bir rivayete göre Alacahisar, bir rivayete göre de Niğbolu civarındaki Engürüs askerinin üstüne yürüdü. Şiddetli bir savaş oldu. Allah'ın yardımıyla İslâm askerleri Engürüs askerini bozdular. Nicesini kırıp, nicesini esir ve kalanını da Tuna köprüsüne kadar takip ettiler. Ganimet ve esirlerle Bursa'ya döndü. İdris der ki, muharebe Niğbolu'da oldu. Bayezid Han gelmeden önce küffâr, Niğbolu'yu muhasara etmişti. Zikrolunan fütihat bundan sonra olmuştur.

Bayezid Han ve Emir Sultan

798 (1396) yılında, Yıldırım Han hazretleri, dince yasak edilmiş olan işleri yapmaya, içki içmeye tevbe ettiler. Bu büyük fethi kendilerine ihsan ettiğinden dolayı Allah'a şükretmek için, bir cami—ki bugün Ulucami diye maruftur—yapılmasını emir buyurdular.

Hikâye olunur ki cami-i şerif bina olunurken, Şehriyar hazretleri, yanlarında Emir Sultan diye maruf olan Şemseddin Mehmed el-Buhari (24) ile caminin içinde dolaşıyorlarmış. Bir ara Yıldırım Han, Emir Sultan'a, binanın bu şekli sizin zevkinize uyuyor mu diye sual eylediklerinde, Emir Sultan, «binanın güzel.

liği ve sağlamlığı son derece iyi. Ancak her şeyinin tam olması için dört köşesine birer meyhane yapsanız münasip olurdu» diye cevap verince, Şehriyar hazretleri şaşırıp «burası Allah'ın evidir. Buraya nasıl meyhane yapılır» buyurmuştur. Bunun üzerine Emir Sultan, «ey sultanım, aslında Allah'ın evi müminin kalbidir. Niçin siz şarap içerek, günah işleyerek onu kirletiyorsunuz» deyince Yıldırım Han gaflet uykusundan uyanıp yaptıklarına pişman olmuş ve Emir Sultan'ın huzurunda bir daha içki içmeye tevbe etmişler. O saat-ten sonra içki içmemişler, eğlence meclisleri tertip etmemişler ve kötülük işlememişler.

Bu esnada ülemâ ve sülehâ zümresinden Şeyh Ramazan'ı Kazasker tayin ettiler. Kadıları tefiş ederek içlerinde olan cahil ve zalimleri vazifelerinden atmasını emir buyurdular.

İstanbul'un tekrar muhasara edilmesi

Timurtaş oğlu Yahşi Bey, bir mikdar askerle, Karadeniz sahilinde olan memleketleri fethetmesi için gönderildi. Yahşi Bey varıp Şili hisarını aldı. Şehriyar hazretleri de Koca İli üzerinden İstanbul fethine azimet ettiler. İskender Boğazı adlı yere vasil olduklarında burada bir kale yaptırdılar ve içine küffâr gemilerinin Boğaz'dan girip çıkmalarını önlemek için toplar ve muhafızlar koydular. Bu hisara bugün Güzelce Hisar denilmektedir. Sonra İstanbul tekfuruna adam gönderip kaleyi istediler. Tekfur mecburen eman istedi ve acele olarak on bin altın, vezirlere de, derecelerine göre çeşitli hediyeler gönderdi. Kendisine doku-

nulmamasını rica etti. Hikâye edilir ki vezir-i azam Ali Paşa'ya içleri altın ile dolu on tane büyük balık gönderdi. Ali Paşa'nın gayretleriyle Yıldırım Han hazretleri, İstanbul'da müslümanlar için bir mahalle kurulumasını bir cami yapılmasını, imam, hatip ve kadı tayin edilmesini kabul eden İstanbul tekfuruyla anlaşarak muhasarayı kaldırdılar. İstanbul'da kurulan müslüman mahallesine Göynük ve Taraklı Yenicesi'nden müslüman getirilerek iskân olundu.

Timur vak'asına kadar, İstanbul'daki müslüman mahallesi kaldı. Sonra tekfur müslümanları şehirden çıkarıp, cami-i şerif'i de tahrip etmiştir. Yıldırım Han hazretleri anlaşmadan sonra Bursa'ya döndüler.

798 (1396) de, Mora'nın fethi niyetiyle Rum Eli'ne geçtiler. Kendileri Kara Ferye'de kalıp, etrafa küçük birlikler gönderdiler. Her biri çokca ganimetle döndü. Şehriyar hazretleri, Kara Ferye'de fakirler için bir imaret yaptırdıktan sonra Edirne'ye teşrif ettiler. Burada da bir cami-i şerif, imaret ve daha başka hayır eserleri yaptırdılar. Bazı ümerâ ile, asker gönderip, Tırhalayı ve civarını aldılar. Kendileri Engürüs ülkesine hücum edip, nice memleketleri yağmalayıp, tahrip ettikten sonra esir ve ganimetlerle döndüler. Timurtaş Paşa'yı bir mikdar asker ile göndererek Kağırı ve çevresini aldılar.

Atina'nın fethi

800 (1398) yılında, medinetü'l-hükemâ olan Atina ve çevresi fethedildi. Türkmenlerin elinden Behisni ve Malatya, Kürtlerin elinden de Dıvriği alındı. Darende

ve Kemah kaleleri ile bunların civarında Türkmen ve Kürtlere ait olan bölgeler de fethedildi.

Timur'la ilk münasebet

802 (1400) yılında Bağdad padişahı Ahmet Celâyirî ve Azerbeycan hakimi Kara Yusuf bin Kara Mehmed bin Karakoyunlu, Yıldırım Han'a iltica edip Timur'u şikâyet ettiler. Yıldırım Han, ikisine de ikramda bulundu ve zafer vadetti.

Timur'dan, kendisine iltica edenleri iade etmesini isteyen bir mektup gelince Şehriyar hazretleri çok kızdılar ve sert bir mektupla cevap verdiler.

Bunun üzerine Timur gelip Sivas ve civarını tahrip etti, halkını kılıçtan geçirdi, Şam'ı da tahrip ettikten sonra Karabağ'a döndü.

Yıldırım Han, yanlarına Kara Yusuf ve Ahmed Celâyirî'ni alarak Erzincan üzerine yürüdü. Kemah ve Erzincan kalelerini Timur'un mütteliklerinden Mutaharten'in elinden aldı. Fakat Erzincan'ı yine kendisine verip çoluk çocuğunu rehin olarak Bursa'ya gönderdi.

Kara Yusuf, Şehriyar hazretlerine veda edip buradan Azerbeycan'a döndü. Yıldırım Han Bursa'ya dönerlerken, Kayseri'de, Timur'un Karabağ'a gittiğini duyan Ahmet Celâyirî'ni de izin alarak Bağdad'a gitti.

804 (1402) yılında, Timur, Karabağ'dan Rum diyarına gelip Kemah kalesini aldı ve muhafızlarını katletti.

Timur, Yıldırım Han'a defalarca elçi göndererek dost olmak ve kendileriyle anlaşmak istediklerini bildirdiyse de, Yıldırım Han, her defasında sert ve şiddetli cevaplar verdi.

Ankara muharebesi

Sonunda Kaza-yı İlâhi cereyan eyledi. Timur, Rum diyarına girip Engürüye yakınındaki Çubuk ovasına ulaştı. Bayezid Han hazretleri, Timur ile burada 804 (1402) Zilhiccesinin on dokuzuncu Cuma günü karşılaştılar. Şiddetli bir savaş oldu. Kara Tatar taifesi, Germiyan, Karaman, Aydın ve Saruhan askerleri, beyleri Timur tarafında olduğundan, Yıldırım Han'ı Kapıkulu ve Las askerleriyle bırakarak Timur tarafına geçtiler.

Bir müddet savaştıktan sonra, Las askeri de perişan olup kaçtılar. Sultan Bayezid, oğlu Musa Çelebi ile esir edildi.

Vezir-i azam Ali Paşa, Murad Paşa, Eyne Bey Subaşı, Yeniçeri ağası Hasan Ağa, Şehriyar hazretleri Timur tarafından esir edilmeden, büyük şehzade Süleyman Çelebi'yi tahta geçirdiler.

Diğer taraftan bir bölük ümerâ da şehzade Çelebi Mehmed ile Amasya'ya geldiler. Asker dağılıp Sultan Bayezid az bir askerle kalınca, Minnet Bey, Şehriyar hazretlerine, muharebe meydanından ayrılmalarnı rica etti (*). Fakat Yıldırım Han bunu kabul etme-

(*) Heman Bayezid Han kendü kapısı halkıyla, kulları, Yeniçeri ve solaklarıyla kaldı. Hâl böyle olunca, Solak Karaca dirlerdi, Sultan Bayezid'ün bir kulu vardı, eytdi: «Hay Bayezid Han, ol güvendiğin oğlanların seni böyle görüb, beğlik belâsına düşüb, kaçtılar. ya ol sancağın beğleri dahi kani? Ne gökçek yoldaşluk itdiler? Akçeyi harc itmeye kıyamazdun, hazineye koyub, oğlanlarım rızıkıdur, dirdün» didi. Bayezid bu sözlere incinüb, «yani ba-

yip kılıcını sıyrarak düşmanların üzerine atıldılar. Yanlarında bulunanların çoğu katledilene, bazıları da esir düşene kadar çarpıştılar. Yahşi Bey, maktul düşmüştü. Emirü-l ümerâ Firuz Bey, Minnet Bey, Mustafa Bey, Timurtaş Paşa, oğlu Ali Bey ve Sultan'ın hizmetinden ayrılmayan diğer ümerâ esir olduktan sonra Timur, Mahmud Han Cengiz'i bir bölük ümerâ ile gönderip Yıldırım Han'ı huzuruna getirtti. Yıldırım Han'ı çadırının kapısında karşıladı, ikram ve tazimde mübâiağa eyledi. Sultan Bayezid'in atı tökezleyip düşmüştü. Yıldırım Han gece vakti esir edildi.

Gerçek ve doğruyu nakledenlerin rivayetlerine göre Yıldırım Han'ın inkisârının en önemli sebebi, ecdâd-ı kirâmının yolundan ayrılmasıdır. Kendilerinden önce gelen Osmanlı padişahları, âdil ve insaflıydılar. Kötülükten kaçınır, halkın malına tamah etmez, süfehâ, münâfık ve müfsidler meclislerinden uzaklaştırırlardı. Acele ve öfke ile hareket etmez, kötü kimse-lerin sözlerini dinlemez, mal ve askerinin çokluğuyla öğünmez ve kâfirlere, nifak sahiplerine güvenmezlerdi. Bütün bu iyi huylarının aksinin bir araya toplanması tam bir hezimetin en mühim sebebidir.

na minnet mi idersiz» didi. Hemân atını depüb, kul arasından taşra çıkdı. Bilesince birkaç yaya oğlanıle, bir nice solaklarla, bile çıkdılar. Çağatay'un alayın birini urmağa başladılar. Bir 'azim ceng itdiler ki az kaldı ki Çağatay'un leşkerine inhizam düşeydi. Bu böyle iken Germiyan oğlu, Sultan Bayezid'i görüb bildi. Heman çağırub eytdi: «Hay işbu ceng iden Bayezid Han kendüdür. Ne turursız» didi. Fîl-hâl irişüp atının dört yanından sarmaşub, tutub, Timur'e götürdiler.

(Neşri Tarihi, c. I. sh:353)

Yıldırım Han'ın esir olarak Timur'un çadırına gelişi 804 (1402) zilhiccesinin yirminci Cumartesi gecesi yatsı vaktinde vuku bulmuştur.

Timur, kendisine verdiği haşin ve sert cevaplarından ötürü Yıldırım Han'a ufak bir tarizde bulunduktan sonra onunla sohbet etti. Yıldırım Han, geçmiş şeylerden dolayı özür dileyip, harpte bulunan şehzadelerin araştırılmasını istediler. Timur'un emri üzerine, şehzadeler arandıysa da iki gün sonra, sadece Musa Çelebi bulunabildi. Mustafa Çelebi'nin ölü veya diri olduğuna dair hiçbir haber alınamadı. İsa Çelebi, Süleyman Çelebi ve Mehmed Çelebi adamlarıyla kaçtığından, bulunamadılar.

Musa Çelebi bulununca, Timur ona ikramda bulundu, oğlu gibi muamele etti. Babasının yanına kendisi için de bir çadır kurdurdu. Lüzumlu olan herşeyi —giyecek, yiyeyecek, içecek ve binecek— padişahlara yakışır bir şekilde, bol bol verdi.

Timur'un Anadolu'da yaptığı tahribat

Timur, Şehriyar hazretlerini arasına davet eder, gönlünü alıp, teselli etmeye çalışırdı. Bir ara Kütahya'da, hükümdarlara yaraşır bir ziyafet tertip edip Yıldırım Han'ı da çağırdı. Bu ziyafet esnasında, kendilerini tekrar saltanatlarını iade etmeyi vaad ve kızlarından birini, oğlu Mirza Ebi Bekr bin Miran Şah'a nikâh etmekle gönüllerini hoş eyledi. Tazim ve tekrim de bulundu.

Fakat bu ziyafetten sonra, Timur, askerini Rum diyarına sürüp, adet-i kabiheleri üzre, uğradıkları yer-

leri yağmalayıp, tahrip ettirdi. Babasının veziri Ali Paşa ve bazı ümerâ ile Bursa'da bulunan Süleyman Çelebi, Timur'un, oğlu Muhammed Sultan bin Cihangir'i, kalabalık bir orduyla Bursa'yı yağmaya gönderdiğini duyunca, babasının hazinesinden taşıyabileceği kadarını ve babasının haremmini yanına alıp adamlarıyla Rum İli'ne geçti. Edirne'de tahta çıktı.

Timur'un oğlu Muhammed Sultan, Timur'un ile gelen emirlerinden Şeyh Nureddin ile Bursa'ya belâ-yı âsümânî gibi indi. Küffârın itmediği mel'anet ve hiyanetleri edip, şehri yağmalayıp tahrip eyledi (*). Mevlâna Şemseddin Fenari ve Şeyh Muhammed Cezeri'yi esir aldı. Şeyh Nureddin onları serbest bırakıp ister burada kalın, isterseniz benimle gelin dedi. İkisi de Bursa'da kalmak istediklerini bildirdiler.

(*) Andan sonra Timur-i gaddâr, Rûm'da çok dürlü zulümler idüp, ol kışı Aydın İli'nde kışladı. Ve çerisi Rum vilâyetini yağma idüp, yakub, yıkub müslümanların ehlin, 'ayâlin elden geçürüb, ey nice atalar oğlını yavı-kıub, ve nice analar kızından ayrı düşüb, âlem gayet kızluk olub, taş taşı yiyüb çoklık halk açlıktan helâk olmuşdı. Andan Timur-leng oğlını Bursa'ya gönderüb, «Var, Bayezid Han'un anda olan hazinesini getir» didi. Oğl dahi gelüb, Bursa şehrini talan idüp, yıkub yakub, sarayda olan hazineyi aldı. Bu dahi zâlim ve bi'dîndi. Hattâ Cami-i Kebîr'ün içine âdemler konub, ahur idüb tavile ile atlar bağlayub odalar yakub, yimek bişirürlerdi. Ol vakit ehl-i İslâm'ın üzerine bir hal geldi-kim, haftanın günlerini umudub, Cum'ayı yavı-kıldılar. Sonra müslümanlara refâhiyet olıcak cum'ayı gayri yirden getürdiler. Ve bi'l-cümle ol zâlimün leşkери ayağı basduğı yirler haraba vardı.

(Neşri Tarihi, c. I, sh: 357)

Timur, Sultan Hüseyin'i kalabalık bir orduyla Teke üzerine, ileri gelen emirlerinden Harezmi Şah Meliki de Aydın üzerine gönderip buraları yağmalattı ve tahrip ettirdi. Kendisi, yaz mevsimi geçinceye kadar Kütahya'da ikamet etti. Kütahya kalesinde Timurtaş Paşa'nın hazinesini buldu. Hazine kıymetli mücevherler, değerli eşyalar ve parayla doluydu. Hikâye olunur ki, hazineden çıkan paralar Kütahya batmanı ile yirmi batman geliyordu.

Timur gördü ki böyle bir hazineye bir padişah mâlik değil, Devlet-i Aliyye'nin bir paşasının böyle hazineye mâlik olduğundan hayrete düştü ve kendisini huzuruna getirip azarlayarak «Sen bu kadar parayı biriktireceğine niçin asker toplamaya sarfedip de velinimetinden bu gaileyi defetmedin» deyince Timurtaş Paşa «bizim padişahımız çocuk değildir ki vasiye muhtac olsun. Devletine yeni nail olmuş değildir ki, yeni devlete erişenler gibi başkasının malına tama eyleye» diye cevap verdi. Bu cevabı duyan Timur'un yüzünün rengi değişti ve «Seni, evlâdınla serbest bırakmaya karar vermiştim. Fakat bu tarizin edeb dairesinden dışarı çıktık» deyip Timurtaş Paşa'yı tekrar hapsedtirdi.

Timur, kış yaklaşınca Kütahya'dan kalkıp Aydın iline vardı. Kendisi Tire'de kışlayıp, askerini bölük bölük etrafa kışlağa gönderdi.

Yıldırım Han'ın vefatı

Yıldırım Han hazretleri hunnak veya dîk-i sadr—bir rivayete göre humma-yı muhrike ve hafakan—hastalığına tutuluncaya kadar Timur'la beraber diler.

805 (1403) yılının Recebinin ortalarında, Yıldırım Han, mülkünden, teb'asından, çoluk çocuğundan ayrı kaldığından, Allah'tan canını almasını istiyordu. Hastalığı şiddetlenince Timur, Yıldırım Han'ı Akşehir'e gönderip tedavisi için, kendi tabiblerinden Celâleddin Arabî ve Mesud Şirvanî'yi tayin eyledi. Her iki tabibin gayretlerine rağmen hastalıkları iyileşmedi ve günden güne arttı. 805 (1403) Şabanının ondördüncü Perşembe günü, Akşehir kasabasında, veda-ı âlem-i fânî buyurdular. (25)

Bu sırada Timur, Eğridir kasabasını almış Akşehir'e dönüyordu. Akşehir'e yaklaştığında Yıldırım Han'ın vefatı haberini alınca çok üzüldü ve ağladı. Naaşlarının Akşehir'de Şeyh Mamudu'l Hayran'ın merkadine konulmasını emretti. Musa Çelebi'ye taziyette bulundu ve çeşitli vaadlerle gönlünü hoş ederek teselli etti. Sonra babasının naşını kendisine teslim ederek, vasiyetleri üzere Bursa'da yaptırdıkları Cami-i Şerife defnetmelerini tavsiye etti. Bursa hükûmetini de Musa Çelebi'ye verdi.

Bu sırada Mehmed Çelebi'nin elçisi Sofu Bayezid geldi. Timur, elçiye ikramlarda bulundu ve elçiye çeşitli hediyelerle geri gönderdi. Süleyman Çelebi'ye de taziyetname ve hediyeler yolladı.

Timur'un Anadolu'dan ayrılıp memleketine dönmesi.

Bu günlerde Timur'un oğlu ve veliahtı Muhammed Sultan vefat eyledi. Timur, oğlunun ölümüne çok üzüldü ve bunu bir uğursuzluk alâmeti kabul ederek

hemen Rum diyarından ayrıldı. Yıldırım Han'ın vasiyetini yerine getirmek için Kara Tatar taifesini de götürdü.

Bazı rivayetlere göre, bu Kara Tatar taifesi, Hü-lâgü ve Hülâgü'nün evlâdı zamanında Rum Selçuklu-larını tazyik için, Rum hududuna yerleştirilmişti. Ebu Said'in ölümü ile İlhanlı hükûmeti yıkılınca bu taife elli iki fırkaya ayrılıp, bunlardan her yüz hane kendi üzerlerine aralarından bir kimseyi emir tayin ettiler. Bunlar Rum hududunda, ovalarda, yazlar ve kışarlardı. Yıldırım Han hazretleri, Kadı Burhaneddin'in memleketini feth edince, bu taifeyi Kayseri, Sivas, Malatya ve Azerbeycan bölgelerine yerleştirip tekâliften muaf tutmuşlardı. Bu defa Timur, bunları zorla Maverâünnehir diyarına götürdü. Timur'un vefatından sonra Kara Tatarlar Harezm diyarına dönerek bu bölgeyi tahrip ettiler. Sonra yine Rum diyarına gelerek diğer milletler arasında eriyip kayboldular.

Yıldırım Han'ın evlâd-ı kirâmı arasında

saltanat mücadelesinin başlaması.

Yıldırım Han'ın vefatından sonra, çocukları birbirine düşüp, Sultan Mehmed hariç hepsi fevtoldular. Musa Çelebi, İsa Çelebi, Süleyman Çelebi birbirleriyle yaptıkları savaşlarda öldüler.

Efdalü'l-müverrihin Hoca Efendi, Yıldırım Han'ın çocukları hakkındaki rivayetlerden ikisini tercih ederek tarihine almıştır.

Birinci rivayet; Yıldırım Han hazretleri vefat edip Timur da Rum diyarından ayrılınca, kardeşler ara-

sında savaş başladı. Süleyman Çelebi, zikrolunduğu üzere Rum İli'ne geçip Edirne'de tahta çıkmıştı. Babasının veziri Ali Paşa bin Hayreddin Paşa ve Rum İli beyleri hizmetinde bulunuyorlardı. İsa Çelebi ise, Bursa civarında saklanmıştı. Timur gittikten sonra çıkıp Bursa'yı istilâ etti.

Musa Çelebi, Bursa üzerine yürüyüp İsa Çelebi ile Karesi civarında karşılaştı. Sayısız muharebelerden sonra Musa Çelebi, İsa Çelebi'ye galebe edip adını varlık âleminde sildi ve Bursa'da tahta çıktı.

Süleyman Çelebi, büyük bir ordu ile Gelibolu boğazından geçerek Bursa üzerine yürüdü. Musa Çelebi kaçarak Karamanoğlu'na sığındı. Süleyman Çelebi, küçük kardeşi Kasım Çelebi'yi rehin olarak İstanbul tekfuruna gönderdi ve onunla anlaşarak İstanbul boğazından geçip Edirne'ye gitti.

Sultan Memed Çelebi, Süleyman Çelebi'ye, babalarının vefatını taziyet ve hükümdarlıklarını tebrik eden bir mektup gönderip eskiden hasları olan Amasya ve Tokat'ı yine kendisine bırakmalarını rica etti. Süleyman Çelebi bunu kabul etti.

Süleyman Çelebi, Karamanoğlu'na, Musa Çelebi'yi istemek için bir tehdidnâme gönderdi. Musa Çelebi, bundan kuşkulunarak kaçıp Kastamonu hakimi İsfendiyar Bey'e iltica eyledi. Süleyman Çelebi, Bursa'ya geçip oradan Göynük kasabasına vardı. Mu'tadı üze ays u nûş'a meşgul olup kışı burada geçirdi. Sonra İznik'e varıp, burada da, ardı arkası kesilmeyen işret meclisleri tertip etti.

Devletin ileri gelenleri, Süleyman Çelebi'nin saltanatına lââyık olmadığını gördüler. Vezir-i Azam Ali Paşa, diğer ümerâ ile de anlaşıp İsfendiyar Bey'e haber göndererek Musa Çelebi'yi istedi. İsfendiyar Bey, Musa Çelebi'yi, derya tarafından Eflâk diyarına gönderdi. Eflâk beyi olan Mirça Bey, Süleyman Çelebi'nin adamlarından bîzar olduğundan Musa Çelebi'ye ikramda bulundu ve yardım etti. Musa Çelebi, Silistre'ye gelince, Rum İli beyleri yanına gelerek hizmetine girdiler. Musa Çelebi Edirne üzerine yürüdü.

Süleyman Çelebi, bu durumu İznik'te öğrendi ve süratle gelerek Musa Çelebi'den önce Edirne'ye girdi. Süleyman Çelebi, Edirne'de de işret âlemlerini devam ettirdi. Gece gündüz sarhoş geziyordu. Vaktinin büyük bir kısmını, hamamlarda, sefih kimselerle içki içerek geçiriyordu. Hamamda sarhoş bir vaziyette iken, Musa Çelebi'nin Edirne'yi muhasara ettiği haberini getiren adamını «Musa gibi bir çocukla beni korkutmak mı istiyorsun» diyerek öldürmek istedi. Fakat bu haberin doğru olduğu ortaya, çıkınca birkaç adamıyla İstanbul'a doğru kaçmaya başladı. Dügüncüler adlı köye vardıklarında, köy halkı Süleyman Çelebi ve adamlarını yakalayarak bunları takip etmekte olan Musa Çelebi'nin adamlarına teslim etti. Bunlar da Süleyman Çelebi'yi öldürdüler.

Bir rivayete göre de, köy halkı, Süleyman Çelebi'yi öldürdüler. Bu yüzden Musa Çelebi, intikam almak için köyü yaktı.

Musa Çelebi 813 (1410) yılında Edirne'de tahta çıktı. Süleyman Çelebi'nin na'sını Bursa'ya gönderip Gazi Hüdevendigâr'ın yanına defnettirdi.

İkinci rivayet; bunu Hoca Efendi müverrih Neşri'den nakleder. Yıldırım Han vefat eylediğinde Timur,

na'sı mübareklerini, oğlu Musa Çelebi ile Germiyan Beyi Yakub Bey'e teslim edip «Sultan Mehmed senden istedikte veresin» diye ısmarladı. Sultan Mehmed kardeşi İsa Çelebi'yle aralarında meydana gelen uzun mücadeleden sonra tahta çıkınca Yakub Bey'den babasının na'sıyla, kardeşini istedi. O da her ikisini gönderdi.

İkinci rivayete göre, Sultan Mehmed Çelebi'yle, İsa Çelebi arasında vukubulan mücadele şöyledir; İsa Çelebi, Bursa'da tahta çıkınca, Mehmed Çelebi onun üzerine yürüdü. İsa Çelebi, derbendleri kapattırdı. Mehmed Çelebi önce, Ermeni derbendine geldi. Asker tarafından tutulmuş olduğunu görünce, dönüp Tomalıç derbendine vardı. Burası da tutulmuştu. Hücum ederek İsa Çelebi'nin derbendi tutan askerlerini bozdu ve buradan geçti. Öncü kuvvetlerinin kumandanı Firuz Paşa'nın oğlu Yakup Bey'i, Balıkesir Valisi olan dayısı Eyne Bey Subaşı'ya gönderdi ve huzuruna davet etti. Eyne Bey gelerek Sultan Mehmed'in hizmetine girdi. Balıkesir'e doğru yürüyen Sultan Mehmed, Eyne Bey'in talebi üzerine, İsa Çelebi ile anlaşmak üzere elçi gönderdi. İsa Çelebi, Mehmed Çelebi'nin «Anadolu'yu aramızda yarı yarıya paylaşalım» şeklindeki teklifini kabul etmediği gibi, yaşça büyük olduğunu ileri sürüp elçiye ağır sözler söyledi.

İki kardeşin orduları Ulubat nehrinin kenarında karşılaştılar. Eyne Bey, İsa Çelebi tarafından şehid edildi. Mehmed Çelebi'nin ordusu, önce bozulma alâmetleri gösterdiyse de, sonradan toparlanarak İsa Çelebi'nin ordusunu bozguna uğrattı (26). İsa Çelebi, yakın birkaç adamıyla Yalak Aba'da, oradan da İstanbul'a kaçtı.

Devletin ileri gelenleri, Süleyman Çelebi'nin saltanata lââyık olmadığını gördüler. Vezir-i Azam Ali Paşa, diğer ümerâ ile de anlaşp İsfendiyar Bey'e haber göndererek Musa Çelebi'yi istedi. İsfendiyar Bey, Musa Çelebi'yi, derya tarafından Eflâk diyarına gönderdi. Eflâk beyi olan Mirça Bey, Süleyman Çelebi'nin adamlarından bîzar olduğundan Musa Çelebi'ye ikramda bulundu ve yardım etti. Musa Çelebi, Silistre'ye gelince, Rum İli beyleri yanına gelerek hizmetine girdiler. Musa Çelebi Edirne üzerine yürüdü.

Süleyman Çelebi, bu durumu İznik'te öğrendi ve süratle gelerek Musa Çelebi'den önce Edirne'ye girdi. Süleyman Çelebi, Edirne'de de işret âlemlerini devam ettirdi. Gece gündüz sarhoş geziyordu. Vaktinin büyük bir kısmını, hamamlarda, sefih kimselerle içki içerek geçiriyordu. Hamamda sarhoş bir vaziyette iken, Musa Çelebi'nin Edirne'yi muhasara ettiği haberini getiren adamını «Musa gibi bir çocukla beni korkutmak mı istiyorsun» diyerek öldürmek istedi. Fakat bu haberin doğru olduğu ortaya, çıkınca birkaç adamıyla İstanbul'a doğru kaçmaya başladı. Düğüncüler adlı köye vardıklarında, köy halkı Süleyman Çelebi ve adamlarını yakalayarak bunları takip etmekte olan Musa Çelebi'nin adamlarına teslim etti. Bunlar da Süleyman Çelebi'yi öldürdüler.

Bir rivayete göre de, köy halkı, Süleyman Çelebi'yi öldürdüler. Bu yüzden Musa Çelebi, intikam almak için köyü yaktı.

Musa Çelebi 813 (1410) yılında Edirne'de tahta çıktı. Süleyman Çelebi'nin na'sını Bursa'ya gönderip Gazi Hüdavendigâr'ın yanına defnettirdi.

İkinci rivayet; bunu Hoca Efendi müverrih Neşri'den nakleder. Yıldırım Han vefat eylediğinde Timur,

na'sı mübareklerini, oğlu Musa Çelebi ile Germiyan Beyi Yakub Bey'e teslim edip «Sultan Mehmed senden istedikte veresin» diye ısmarladı. Sultan Mehmed kardeşi İsa Çelebi'yle aralarında meydana gelen uzun mücadeleden sonra tahta çıkınca Yakub Bey'den babasının na'sıyla, kardeşini istedi. O da her ikisini gönderdi.

İkinci rivayete göre, Sultan Mehmed Çelebi'yle, İsa Çelebi arasında vukubulan mücadele şöyledir; İsa Çelebi, Bursa'da tahta çıkınca, Mehmed Çelebi onun üzerine yürüdü. İsa Çelebi, derbendleri kapattırdı. Mehmed Çelebi önce, Ermeni derbendine geldi. Asker tarafından tutulmuş olduğunu görünce, dönüp Tomaliç derbendine vardı. Burası da tutulmuştu. Hücum ederek İsa Çelebi'nin derbendi tutan askerlerini bozdu ve buradan geçti. Öncü kuvvetlerinin kumandanı Firuz Paşa'nın oğlu Yakup Bey'i, Balıkesir Valisi olan dayısı Eyne Bey Subaşı'ya gönderdi ve huzuruna davet etti. Eyne Bey gelerek Sultan Mehmed'in hizmetine girdi. Balıkesir'e doğru yürüyen Sultan Mehmed, Eyne Bey'in talebi üzerine, İsa Çelebi ile anlaşmak üzere elçi gönderdi. İsa Çelebi, Mehmed Çelebi'nin «Anadolu'yu aramızda yarı yarıya paylaşalım» şeklindeki teklifini kabul etmediği gibi, yaşça büyük olduğunu ileri sürüp elçiye ağır sözler söyledi.

İki kardeşin orduları Ulubat nehrinin kenarında karşılaştılar. Eyne Bey, İsa Çelebi tarafından şehid edildi. Mehmed Çelebi'nin ordusu, önce bozulma ââmetleri gösterdiyse de, sonradan toparlanarak İsa Çelebi'nin ordusunu bozguna uğrattı (26). İsa Çelebi, yakın birkaç adamıyla Yalak Aba'da, oradan da İstanbul'a kaçtı.

Timurtaş Paşa, İsa Çelebi tarafındaydı. Hezimetten sonra kaçarken yanında bir hizmetkârı (rikâbdârı) kalmıştı. Hizmetkârının atı ölüp de yaya kalınca, Paşa acıyıp atının arkasına aldı. Hain-i bî-insaf, hançer ile Paşa'yı iki omuzunun arasından yaralayarak yere düşürdü. Sonra Sultan Mehmet'in askerlerinden birkaçı, onu, canının çıkmasına ramak kalmışken buldular. Alıp getirirlerken yolda canını teslim eyledi. Başı kesilip Şehzade Süleyman'a gönderildi.

Sultan Mehmed Çelebi Bursa'ya geldiğinde, şehir halkı karşılayıp itaat ettiklerini bildirdiler. Bursa'da tahta çıkan Sultan Mehmed, İznik'i eman vererek aldı. Yenişehir'de birkaç gün kaldıktan sonra tekrar Bursa'ya döndü.

Babasının na'sı ile kardeşi Musa Çelebi'yi Germiyan hâkimi Yakub Bey'den istedi. Yakub Bey, onları, i'zaz ve ikrâm ile gönderdi. Mehmed Çelebi babasının na'sını karşıladı ve merkadine defnettirdi.

Sultan Mehmed'in adı her tarafta duyulup şöhreti yayılınca, Süleyman Çelebi önce kardeşine hased etti. Sonra da, İsa Çelebi yenilip İstanbul'a kaçınca ve Timurtaş Paşa'nın da kesik başı gelince korkmaya başladı. Mehmed Çelebi'nin üzerine yürümek istediye'de de tecrübeli ümerası «Mehmed hazretlerinin bahtları kutludur. Onunla muharebe münasib değildir. Lâkin izâlesi için İsa Çelebi'nin İstanbul'dan getirip Sultan Mehmed üzerine havale edersiniz. Eğer galip gelirse ne âlâ. Yenilirse siz suretâ isyan ve muhalefet etmemiş olursunuz» diyerek mani oldular. Bunun üzerine Süleyman Çelebi tekfura adam gönde-

rip İsa Çelebi'yi istedi. Tekfur da, İsa Çelebi'yi gönderdi. Süleyman Çelebi, İsa Çelebi'ye asker ve para yardımı yapıp Gelibolu boğazından Anadolu'ya geçirdi.

Sultan Mehmed bu esnada Amasya ve Tokat civarında çıkan bazı karışıklıkları bastırmak için bu bölgede bulunuyordu. İsa Çelebi, Gelibolu'dan geçip, önce Karesi eyaletini aldı. Sonra, Bursa üzerine yürüdü. Şehir halkı, İsa Çelebi'ye «eğer Sultan Mehmed'e galebe edersen sana şehri teslim ederiz» deyince o da Beypazarı'na gitti. Oradan, Sultan Mehmed Çelebi'yi, «kendisine itaat üzere olduğunu» bildiren mektuplar göndererek kandırdı. Sultan Mehmed, kardeşinin sözlerine inanıp, o tarafta olan beylerine «İsa Çelebi'ye zahire hususunda zahmet çekirtmeyiniz» diye emir buyurdu. İsa Çelebi, ihtiyacı olan şeyleri temin ettikten sonra hile ile civarda bulunan bazı kaleleri alıp Bursa üzerine yürüdü. Bursa'yı da almak istediye de, Bursa halkını kandıramadı. Bunun üzerine şehir haricini yağmaladı.

Bunu duyan Mehmed Çelebi üçbin atıyla Amasya'dan ayrıldı ve süratle yol alarak on günde Bursa'ya ulaştı. İsa Çelebi'nin yanında onbin asker bulunuyordu. Savaş uzadı ve ikinci vaktine kadar sürdü. Bu defa da yine İsa Çelebi yenildi ve kaçarak Kastamonu hakimi İsfendiyar Bey'e sığındı. İsfendiyar Bey, İsa Çelebi'ye ikramda bulundu ve zafer vadeyledi. Askerini toplayarak İsa Çelebi'yle birlikte Selasil kalesini kuşattı, Engürye üzerine yürüdü. Sultan Memed bunları ansızın basıp bozdu ve Bursa'ya döndü.

Sonra Sultân Mehmed, Tokad'a gitti. Bu sırada Karamanoğlu, dostluğunu bildiren bir elçi yolladı. Maraş hakimî Dulkadiroğlu da, sadakatini bildiren bir mektup gönderdi ve kızını zevceliğe kabul etmesini rica etti. Sultan Mehmed, Dulkadiroğlu'nun kızıyla evlenmeyi kabul etti.

Üçüncü defa yenildikten sonra kaçan İsa Bey, İzmirli Cüneyd Bey'e iltica etti. Cüneyd Bey'in yardımıyla etrafına bir miktar evbaş toplayarak Bursa civarını yağmaladı. Bunu duyan Sultan Mehmed, Tokat'tan süratle ayrıldı ve Mihaliç'de bulunan İsa Çelebi'nin üzerine yürüdü. İsa Çelebi, yine İzmirli Cüneyd Bey'e iltica etti. Cüneyd Bey, Menteşe, Aydın, Saruhan hakimlerinden yardım alıp yirmi bin kişilik bir ordu hazırladı. Sultan Mehmed, onbin athyla, Cüneyd Beyin ordusunu karşılayarak bozdu. İsa Çelebi, ümitsizliğe düşüp Karaman ülkesine doğru kaçtı. Sultan Mehmed, Aydın, Menteşe ve Saruhan beyliklerini ülkesine kattı. Cüneyd Bey, birçok hediye ve mal vererek affedilmesini istedi. Sultan Mehmed, Cüneyd Bey'i affetti. Germiyan'ı da Yakub Bey'den eman vererek aldıktan sonra Bursa'ya döndü.

Karamanoğlu, kendisine iltica eyleyen İsa Çelebi'yi, Sultan Mehmed'den korkarak kabul etmedi. Bunun üzerine İsa Çelebi, Karaman ülkesinden çıkarak dağlarda, ovalarda dolaşmaya başladı. Bir müddet sonra da ölü veya diri olduğuna dair bir haber alınamadı. Bazıları derler ki bir müddet Eskişehir'de saklanan İsa Çelebi'yi Sultan'ın askerleri bir hamamda yakaladılar ve boğdular. Na'şı Bursa'ya getirilip defnedildi.

Sultan Mehmedin, İsa Çelebi gâilesini defedip bütün Anadolu'yu emri altına alması, Süleyman Çelebi'nin

nin hasedini arttırdı. Ordusunu toplayarak Bursa üzerine yürüdü. Sultan Mehmed, ümerâsı ile istişare ettikten sonra, onların görüşüne uyup Engürye civarına çekilerek Süleyman Çelebi'nin ordusunu sıkıştırmayı ve gece baskını yapmayı münasib buldu. Süleyman Çelebi'nin ordusunun geçmesine mani olmak için yolları tuttuktan sonra Sultan Mehmed, Engürye tarafına yürüdü. Anadolu'da Sultan Mehmed'in hizmetine girdi.

Bu sırada Süleyman Çelebi'nin Engürye tarafına gelmekte olduğu haberi ulaştı. Sultan Mehmed karşılamak istediye de Bayezid Paşa ve Mukbil Subaşı mani oldular. Sultan Mehmed, Selasil kalesinin muhafazasını Firuz Paşa'nın oğlu Yakub Bey'e bırakarak Tokat tarafına çekildiği sırada Toyuran Bey isyan etti, bazı memleketleri yağmalayarak kaçtı. Sultan Mehmed çok kızıp Toyuran Bey'in peşine düştü. Müslümanlardan bütün gasbettiklerini geri aldı, çoluk çocuğunu ve adamlarını esir etti. Toyuran Bey, başını kurtardı. Sultan Mehmed esirleri Selasil kalesine hapsetti.

Süleyman Çelebi, Engürye üzerine yürüdü ve burayı aldıktan sonra Selasil kalesini kuşatıp, Yakub Bey'den teslim olmasını istedi. Yakub Bey, Süleyman Çelebi'ye cevap vermedi. Süleyman Çelebi'nin askerleri kaleye hücum ettiler ve almak için büyük gayret gösterdiler. Yakub Bey, Sultan Mehmed'den yardım istedi. Sultan Mehmed, Yakub Bey'e, sebat etmesini, iki gün içinde yardımına geleceğini bildiren bir mektup gönderdi.

Süleyman Çelebi'nin veziri Ali Paşa, Yakub Bey'in Sultan Mehmed'e haberci göndererek yardım istediği-

ni öğrendi. Habercinin dönüş yolu üzerine pusu kurarak Sultan Mehmed'in mektubunu ele geçirdi. Mektubu, «Yardım etmemiz mümkün değildir. Bizim görüşümüze göre kaleyi teslim etmen en münasibidir. Bahtımız yardım ederse onu tekrar geri almak zor bir şey değildir» şeklinde değiştirerek Yakub Bey'e gönderdi.

Yakub Bey, müzevir Ali Paşa'nın tahrif ettiği mektubu alınca kaleyi eman isteyerek teslim etti ve Süleyman Çelebi'nin ordugâhında kaldı.

Sultan Mehmed Yardım için geldiğinde, kalenin vezir Ali Paşa'nın tezviri ile alındığını öğrendi ve Beypazarına, oradan da Tokat ve Amasya'ya çekildi. Süleyman Çelebi de Bursa'ya dönüp Kaplıcalarda vaktini ayş u nûş ile geçirmeye başladı. Etrafındaki ler, ellerini halkın mallarına uzatmaya başladılar.

Bütün olup bitenler Sultan Mehmed'e ulaşınca fırsat kollamaya başladı. Bir müddet sonra, sekiz bin kadar atıyla Bursa tarafına yürüdü. Fakat bu günlerde Sakarya nehri kabarmış olduğundan öteye geçemedi ve kıyısında günlerce bekledi.

Süleyman Çelebi'nin, bu bölgede, Süleyman Su-başı adında bir emiri vardı. Askerleri görüp de niyetlerini öğrenince, alelacele Bursa'ya gitti. Süleyman Çelebi'yi, Tahıl Pazarı hamamında, ayş u nûş ederken buldu ve durumu bildirdi. Süleyman Çelebi bu haberle ayılıp hemen Edirne tarafına kaçmak istediye de, Ali Paşa mani oldu ve Yenişehir'e gidip orada geçit vermeyen, Kâfir Pınarı adlı kalede müdafaa vaziyetine geçmenin uygun olacağını bildirdi. Süleyman Çe-

lebi bunu uygun bulup, yanında bulunan askerleriyle Kâfir Pınarı kalesine kapandı. Sultan Mehmed de onu takip ederek kaleyi muhasara etti.

İki taraf günlerce birbirlerine ot attılar. Ali Paşa, Sultan Mehmed'i uzaklaştırmak için yine bir hile tertip etti. Sultan Mehmed'e, gizlice, «ümeranız size gadretmek isterler, gafil olmayınız» meâlinde bir mektup gönderdi. Sultan Mehmed, Ali Paşa'nın, evvelce Selasil kalesinin alınmasında yaptığı hileyi bildiğinden bu defa aldanmadı. Ancak içinde bir şüphe belirdi. Fakat bunu kimseye açmadı (*). Tam bu sırada, yakın adamlarından Şarabdar İlyas'ın kaçarak Süleyman Çelebi'nin tarafına geçmesi, şüphesini arttırdı. Bunun üzerine içindeki şüpheyi akıllı ve tecrübeli emirlerinden Bayezid Paşa'ya açtı. Bayezid Paşa, Ali Paşa'nın hilelerini sayıp dökerek akıllıca sözlerle Sultan Mehmed'in şüphesini giderdi, Amasya ve Tokat'a dönmenin münasib olacağını, çünkü askerın yağmurlardan ve kıtlıktan bezdiğini bildirdi. Sultan Mehmed, Bunu münasib görerek Tokat'a döndü.

Süleyman Çelebi de Bursa'ya döndü. Sultan Mehmed'in memleketini yağmalayıp intikam almak için

(*) Ali Paşa hile birle Sultan Mehmed Han'a bir nâme yazıp «Ey Sultan'ı âlem bilmiş olasın kim, katında olan kamu beylerin sana haindirler. Kasdları yavuzdur. Bizimle ittifak edip anlaşır dururlar ki seni ele vereler. Bir dürtü dahi değildir. Sözüm sahihtir. Atanın çok tuzunu, ekmeğini yiyip dururum. Seni dahi severim. Sana acıdığımındır. Bilmiş olasın, şimdi ben sana dedim. Sonra bir nesne olacak, bana nesne demiyeyin, demiş. (Neşri Tarihi, c. II, sh: 467)

asker toplayıp Sivri Hisar'ı muhasara etti. Askerlerini yağmaya gönderip az bir kuvvetle kalınca Karamanoğlu'nun, kendini basmak istediğini haber aldı. Yanında bulunan askerleri, emirlerin en kıdemlisi olan Evrenos Bey kumandasında Karamanoğlu'nun üstüne gönderdi. Evrenos Bey, Aksaray tarafına doğru kaçan Karamanoğlu'nu takip etti. Karamanoğlu Sultan Mehmed'e iltica etmeye mecbur kaldı ve yardımlarını isteyip, mülkünün yarısını vereceğini bildirdi.

Sultan Mehmed, Karamanoğlu'nun bu teklifini kabul ederek yardımına koştu. Karamanoğlu Kırşehir'e gelerek, Cemale kalesinde, Sultan Mehmed'in huzuruna çıktı.

Bu durumdan haberdar olan Evrenos Bey, zaferden ümidini keserek Süleyman Çelebi'nin yanına döndü. Karamanoğlu'nun Sultan Mehmed'le ittifak ettiklerini bildirerek Engürye'ye gitmenin münasib olacağını söyledi. Süleyman Çelebi, Engürye'ye gitti.

Sultan Mehmed'e Allah, düşmanına galebe etmesi ve cemiyetini dağıtması için güzel bir fikir ilhâm etti. Babasının na'sıyla birlikte Yakub Bey'den teslim aldığı küçük kardeşi Musa Çelebi'yi huzuruna çağırttı. Kendisine muhalefet etmeyeceğine, itaat'a devam edeceğine dair söz aldı. Sonra, ihtiyaçlarını karşıladı ve bir miktar askerle, Rum iline geçip kardeşi Süleyman Çelebi'ye dağdağa vermesi için, Kastamonu'ya gönderdi.

Musa Çelebi, Kastamonu hakimi İsfendiyar Bey'den şüphelenip Karaman eyaletine gitti. Karamanoğlu-

lu, Musa Çelebi'ye izzet ve ikramda bulunup, onu, Rum ili tarafına geçirmek için sahil bölgelerinde hazırlık yapmaya başladı. Bu sırada Eflâk hakimi, İsfendiyar Bey'e mektup göndererek «Musa Çelebi'nin yanında olduğunu duyduğunu, gayesine erişmesi için kendisine asker ve para yardımı yapacağını, hemen kendi tarafına yollanmasını» istedi.

İsfendiyar Bey, Eflâk hâkiminin mektubunu Karaman'da bulunan Musa Çelebi'ye yolladı. Karamanoğlu, Musa Çelebi'yi bir miktar askerle İsfendiyar Bey'e gönderdi. İsfendiyar Bey, Musa Çelebi'ye izzet ve ikramda bulundu ve onu Sinop yoluyla Eflâk diyarına yolladı.

Musa Çelebi kısa zamanda Eflâk diyarına vardı. Eflâk hakimi, kendisine aşırı derece hürmet ve tazimde bulunup, kızıyla da evlendirdi. Sonra, asker ve para yardımı yaparak İslâm ülkesine gönderdi.

Rum İli ümerâsının çoğu, Musa Çelebi'yi karşılayarak, kendisine itaat ettiklerini bildirdiler. Musa Çelebi'nin ordusu, yeni katılanlarla büyüdü. Süleyman Çelebi'nin bu durumdan haberi olunca, Sultan Mehmed'in Karamanoğlu'yla ittifakından ve devletini idare eden veziri Ali Paşa'nın ölümünden doğan hayret ve ızdırabı daha da arttı. Firuz Paşa'nın oğlu Yakub Bey'i Anadolu beylerbeyliğine tayin edip, Engürye'nin muhafazasını ona bıraktı. Kendisi hemen Rum İline geçti.

Süleyman Çelebi bu meselede de tedbirsiz davrandı. Çünkü Yakub Bey, kendisine, arzusuyla değil de, mecbur kaldığı için itaat etmişti.

Süleyman Çelebi, Rum İli'ne geçince, Musa Çelebi'nin üstüne yürüdü. İki ordu karşılaştığı zaman Rum İli ümerâsı, Musa Çelebi'yi yalnız bırakarak Süleyman Çelebi'nin tarafına geçtiler. Musa Çelebi de yakın adamlarından bir kısmıyla kaçarak dağlara sığındı. Zaman zaman, fırsat kollayarak, dağdan inip Süleyman Çelebi'nin ülkesini yağmalıyor ve tekrar dağa çıkıyordu. Süleyman Çelebi de âdeti olduğu üzere yine içki âlemlerine başlamıştı.

Süleyman Çelebi, Anadolu'dan Rum İli'ne geçince Yakub Bey, Sultan Mehmed'e bir elçi göndererek geçen hadiselerden dolayı özür diledi, kendisine boyun eğip itaat edeceğini bildirdi ve memleketini teslim için davet etti. Sultan Mehmed, Yakub Bey'in aldığı tedbirler sayesinde Süleyman Çelebi'nin ümerâsından, bütün eski memleketlerini savaşmadan geri aldı. Aydın, Saruhan ve Mentеше beyliklerini zaptettikten sonra Bursa'ya geldi. Sultan Mehmed'i şehir halkı memnurlukla karşıladı. Çünkü, halka karşı çok adaletli davranıyordu. Sultan Mehmed, Bursa'da, ceddad-ı kirâmının tahtına ikinci defa çıktı.

Bu sırada fırsat kollayan Musa Çelebi, Süleyman Çelebi'nin yine tam bir gaffet içinde olduğunu, vakitini hamamlarda içki ve eğlence âlemleriyle geçirdiğini öğrenince hemen Edirne üzerine yürüdü. Mihaloğlu, Musa Çelebi'nin Edirne'ye yürüdüğünü Süleyman Çelebi'ye bildirmek için bir adam gönderdi. Süleyman Çelebi, Hamamda sarhoş bir vaziyetteyken, huzuruna çıkan Mihaloğlu'nun adamını, «Musa Çelebi dedikleri çocuk kimdir ki beni onunla korkutursunuz» diyerek dövdürdü. Bu sırada Musa Çelebi'nin askeri gelip Edirne bağlarına girmişti.

Süleyman Çelebi'nin ümerâsı, en kıdemlileri olan Evrenos Bey'e varıp, padişahı ikaz etmesi için ısrar ettiler. Evrenos Bey, Süleyman Çelebi'yi ays u işret yaptığı bir hamamda bulup huzuruna çıktı. «Gafflete daldığından, memleketin işlerini ihmal ettiğinden dolayı işin bu raddeye geldiğini ve düşmanlar tarafından muhasara edildiklerini» itab edici bir şekilde bildirdi. Süleyman Çelebi Evrenos Bey'e «Ey Hacı Lalam! Beni zevk ve safadan ayırmak ve Padişahlar huzurunda bu güne sözler söylemek sana düşer mi? Musa kimdir ve ne oğlandır ki üzerime gele ve beni onunla korkutasınız. Şüphem kalmadı, bunamışsın; (*) şeklinde karşılık verdi. Evrenos Bey, Süleyman Çelebi'nin ağzından bu delicesine sözleri duyunca artık işin bitiğini anladı ve ağlayarak huzurundan çıktı. Yolda rastladığı yeniçeri ağası Hasan Ağa'ya, Süleyman Çelebi'yle arasında geçenleri anlatınca Hasan Ağa, Süleyman Çelebi'nin huzuruna girerek şiddetli sözler söyledi. Süleyman Çelebi, Hasan Ağa'nın sakallını tıraş ettirdi.

Hasan Ağa üzüntülü bir şekilde Süleyman Çelebi'nin huzurundan çıkıp, ağlayarak atına bindi. Ümerâyaya durum anlatıp, kendisinin Musa Çelebi'nin hizmetine gittiğini bildirerek, onları da kendisiyle gelmeye teşvik etti. Ümerânın çoğu onunla birlikte Musa Çelebi'nin hizmetine girdiler.

Ümerânın ileri gelenleri, büyük bir kalabalıkla Musa Çelebi'nin huzuruna varıp onu Edirne'ye getir

(*) Süleyman Çelebi'nin sözleri Arapça nüshada da Türkçe olarak nakledilmiştir.

diler. Süleyman Çelebi'nin yanında Karaca Bey, Kara Mukbil ve Oruç Bey'den başkası kalmamıştı. Bunlarla birlikte Edirne'den çıkarak İstanbul tarafına doğru kaçmaya başladı. Yukarıda zikredildiği gibi, Düğün-cüler adlı köye geldiğinde, buranın halkı Süleyman Çelebi'yi tutarak, kendisini takip etmekte olan Musa Çelebi'nin ümerâsından Koyun Musası'na teslim ettiler. O da Süleyman Çelebi'yi boğdurdu. Bir rivayete göre köy halkı Süleyman Çelebi'yi öldürdüler. Bu yüzden Musa Çelebi de köyü intikam almak için yaktırmıştır.

Emir Süleyman, cesur, kerem sahibi ve cömertti. Güzel yüzlü idi. Şair Ahmedî (27), İskendernâme adlı eserini onun adına yazmış ve ihsanına nâil olmuştur. Fukara'ya çok sadaka vermesi ve hergün bir köle azâd etmesi güzel huylarındandı. Edirne'de Eski Camii yaptırmaya başlamış, fakat ömür vefâ etmediğinden tamamlayamamıştır. Musa Çelebi tamamlamak istemişse de, onun da ömrü yetmemiştir. Sonra Sultan Murad tarafından tamamlanmıştır.

Süleyman Çelebi'nin saltanat müddeti sekiz sene iki ay ve on gündür. Şehadeti 814 (1411) yılının başlarındadır. Na'sı Bursa'ya gönderilerek, ceddi Hüda-vendigâr'ın yanına defnedilmiştir.

Süleyman Çelebi'nin ölümünden sonra Musa Çelebi, Sultan Mehmede verdiği sözde durmayıp, yeminini bozdu ve Edirne'de tahta çıktı. Adına hutbe okutup, para bastırdı. Ümerânın çoğunu da, kendine ihanet edip Süleyman Çelebi'ye tabi oldular diye katletti. Kendisine hiyanet edeceklerinden kuşkulananarak

civar bölgelerde oturan ümerâyı çağırıp öldürttü. Hatta akdemül-ümerâ olan Evrenos Bey'i bile, eyaleti olan Siroz ve Yenice'den «memleket işlerinde tecrübenize ve istişarenize muhtacız» diyerek çağırdı. Evrenos Bey, Musa Çelebi'nin maksadını anladığından «yaşlandığını, felç olup gözlerinin de görmediğini, bundan sonra devlete ancak dua ederek hizmet edebileceğini bildirdi. Çeşitli hediyeler de göndererek affını ıstırham etti.

Fakat, Musa Çelebi özrünü kabul etmeyip, yanına gelmesinde ısrar edince, Evrenos Bey ölümü peşinen kabul edip Musa Çelebi'nin huzuruna geldi. Kendisini âmâ gibi gösterdiyse de Musa Çelebi inanmadı. Evrenos Gazi'nin âmâ olup olmadığını anlamak için bir ziyafet tertip etti ve Evrenos Gazi'yi adamlarıyla davet etti. Çarşığırine, sofraya kurulduğu zaman Evrenos Gazi'nin önüne, kurbağalardan yapılmış bir kap kavurma koymasını emretti. Evrenos Gazi, yemek esnasında gözleri görmüyormuş gibi hareket ederek ellerini yemek kaplarını üzerinde dolaştırıyordu. Musa Çelebi, «bu sahandan buyurun» diyerek, Evrenos Gazi'ye kurbağa kavurması ile dolu sahanı uzattı. O da canını helâk olmaktan kurtarmak için birkaç kurbağa yemek mecburiyetinde kaldı. Musa Çelebi, gözlerinin görmediğine inanıp eyaleti olan Siroz ve Yenice'ye dönmesine izin verdi. Evrenos Gazi, Sultan Mehmed tahta çıkıncaya kadar gözlerini bir bezle bağladı.

Musa Çelebi, Rum İli ümerâsından kimini intikam almak için öldürdü, kimini de, ağır vergiler yükleyerek kendisinden nefret ettirdi. Ali Paşa'nın oğlu

İbrahim Paşa'yı vezir-i azam tayin etmişti. İbrahim Paşa'yı, Osmanlı padişahlarına ver geldiği vergiyi ödemesi için İstanbul tekfuruna gönderdi. İbrahim Paşa, Musa Çelebi'nin tavrı ve hareketlerinden memnun olmadığından, İstanbul tekfuruna, Sultan Mehmed'e yazdığı bir mektubu ulaştırmasını rica etti. İstanbul tekfuru, babası Ali Paşa ile aralarında olan dostluktan dolayı İbrahim Paşa'yı seviyordu. İbrahim Paşa'nın ricasını kabul etti. İbrahim Paşa mektubunda, Sultan Mehmed'den huzuruna gelip hizmetinde bulunması için kendisine izin vermesini rica ediyordu. Sultan Mehmed, İbrahim Paşa'nın bu isteğini hoş karşılayınca İbrahim Paşa, İstanbul boğazından geçerek Bursa'ya gitti ve Sultan Mehmed'in hizmetine girdi. Sultan Mehmed de onu kendisine vezir-i azam yaptı.

Sultan Mehmed, Rum İli'ni, Musa Çelebi'nin elinden almak için hazırlığa başladı. Gebze kadısı Mevlâna Fazlullah'ı, İstanbul tekfuruna gönderip İstanbul boğazından Rum İli'ne geçmek için izin ve gemi tedarik etmesini istedi. İstanbul tekfurunun temin ettiği gemilerle, Rum İli'ne onbeş bin savaşçı geçirdi. Sultan Mehmed'in ordusu, Musa Çelebi'nin askerleriyle İstanbul yakınlarındaki İncügez adlı yerde karşılaştı. Şiddetli bir savaş oldu. Mihalıoğlu Mehmed Bey ve ümerânın ileri gelenlerinin çoğu Musa Çelebiyi bırakarak Sultan Mehmed'in tarafına geçtiler. Musa Çelebi'nin ordusu bozuldu. Sultanın askerleri kaçanları takibe koyuldular. Bu sırada kaçmak isteyen Musa Çelebi'ye Yeniçeri ve Kapıkulları mâni oldular ve merkezde sadece 200 askerle kalan Sultan Mehmed'in üzerine hücum ettiler. Musa Çelebi'nin yanında yedi bin

asker vardı. Sultan Mehmed, bu kalabalık orduyla, yanında bulunan ikiyüz askerinin çoğu şehid düşene kadar çarpıştı. Kendisi de yaralanınca İstanbul'a kaçmaya mecbur oldu. İstanbul tekfurunun tedarik ettiği gemilerle Anadolu'ya geçip Bursa'ya gitti.

Takip ve yağmada olan askerler dönünce, işin tersine döndüğünü görüp çaresiz eman istediler. Musa Çelebi, askerlere eman verip onları kendi yanında kalmak yahut Sultan Mehmed'in yanına dönmek hususunda muhayyer bıraktı. Askerlerin bir kısmı geri dönüp, bir kısmı da Musa Çelebi'nin yanında kaldı.

Bu sırada, İzmirli Cüneyd Bey'in isyan edip Ayasuluğ kalesini kuşattığını haber alan Sultan Mehmed, bu gaileyi ortadan kaldırmak için İzmir üzerine vardı. Engürye valisi Yakub Bey'i de yardıma çağırdı. Yakub Bey «Karamanoğlu'ndan korkarım, memleketi boş bırakamam» diyerek itizar etti. Sultan Mehmed bu meselenin üzerinde pek durmayarak İzmir'e gitti. Cüneyd Bey af dileyip eman isteyince, affolundu.

Sultan Mehmed, Engürye'ye dönünce Yakub Bey aralarında geçen hadiseden dolayı affedilmesini istedi. Sultan Mehmed özrünü kabul etmeyip onu öldürmeye kati olarak karar vermişken, ümerânın araya girmesiyle bundan vazgeçti. Beraberinde Bursa'ya götürüp, oradan Baltaoğlu ile Tokat'a gönderdi ve Bidevî Çardak adlı hapisanede hapsedtirdi. Bütün bu hadiseler 814 (1412) yılının sonunda vuku buldu.

Sultan Mehmed, Amasya ve Tokat taraflarına azimet etti. Dulkadiroğlu Hama Süleyman Bey'den kardeşi Musa Çelebi'ye karşı yapacağı sefere katılmasını istedi.

Süleyman Bey, Türkmen askerleriyle gelip Engürye ovasında Sultan Mehmed'in hizmetine girdi. Sultan Mehmed, büyük bir ordu toplayıp İstanbul Boğazından geçerek Rum İli'ne geldi. Mihaloğlu Yahşi Bey'i öncü kuvvetlerine kumandan tayin etti. Vize'ye gelindikte Evrenos Bey'in mektubu geldi. Evrenos Bey mektubunda, «kendisinin, Sultan Mehmed'in hizmetine gireceğini vaadediyor, Musa Çelebi ile muharebe de acele edilmemesini, Las memleketine doğru gidilmesini bu memleketlerin ümerâsı olan Burak Bey, Paşa Yiğit ve Sinan Bey'in Musa Çelebi'den yüz çevirdiklerini, hizmetine girmek için Sultan Mehmed'in gelmesini beklediklerini» bildiriyordu.

Sultan Mehmed, bu büyük emîrin tavsiyelerine uyup Las ülkesine vardı. Bu sırada Sultan'ın öncü kuvvetleri, Musa Çelebi'nin Kara Halil kumandasındaki öncü kuvvetlerine rastlayıp bozdular. Bu hadise Musa Çelebi'nin ümerâsına karşı duyduğu şüpheyi ve sû-i zannı arttırdı. Yenilgiyi, adamlarının ihmaline ve tembelliğine hamletti. Edirne'den ayrılarak Filibe ve Sofya tarafına doğru gitti. Sultan Mehmed bunu duyunca Edirne üzerine yürüdü. Şehir halkı, özür dileyerek, kaleyi, kardeşini yendikten sonra teslim edeceklerini bildirdiler. Sultan Mehmed özürlerini kabul edip kardeşinin ardına düşerek Zağra'ya geldi. Sonra Filibe'ye giderek Değirmen Deresi'nde konakladı. Bu sırada, Musa Çelebi'nin İzmiroğlu Cüneyd Bey'in oğlu Hamza Bey'i ve Paşa Yiğit'i, bir miktar askerle derbentleri kapamaya gönderdiği haberi gelince, Sultan Mehmed, Mihaloğlu Yahşi Bey ve Bayezid Paşa'yı iki bin askerle göndererek buna mani olmalarını istedi. Yahşi Bey ve Bayezid Paşa, Musa Çelebi'nin askerlerini kırıp derbentleri

açarak Sultan Mehmed'in askerlerinin kolayca geçmesini temin ettiler.

Şehir Köyü derbendini de geçen Sultan Mehmed, Şehir Köyü ovasında ordugâhını kurdu. Bu sırada Tırhala valisi Sinan Bey, Üsküp emiri Paşa Yiğit, Burak Bey gibi namlı ümerâ haber göndererek Sultan Mehmed'e itaat ettiklerini bildirdiler.

Sultan Mehmed, buradan Niş bölgesine geçti. Bayezid Paşa'yı, Las hakimine göndererek, kardeşine karşı kendi tarafında savaşa katılmasını istedi. Bu esnada Paşa Yiğit, Sinan Bey ve diğer emirler gelerek Sultan'ın hizmetine girdiler. Las hakimi de itaat etti. Evrenos Bey de büyük bir orduyla geldi. Sultan Mehmed hürmet ve tazim için onu çadırının kapısında karşıladı. Evrenos Bey'in vasıtasıyla Kör Tekfuroğlu da itaat etti.

Sultan Mehmed, kalabalık ordusuyla Vilkoğlu'nun memleketine yaklaşıncı Vilkoğlu onu karşılayarak çeşitli hediyeler verdi. Sultan da ona ikrâmda bulundu. Sultan Mehmed, Kosova'da, dedesinin meşhedini ziyaret ettikten sonra Kör Tekfuroğlu'nun memleketine girdi. Bu esnada Musa Çelebi'nin hizmetinden ayrılan Cüneyd Bey oğlu Hamza Bey beşyüz atlı ile gelip, Musa Çelebi'nin yanında bin adam ile, Mihaloğlu Mehmed Bey ve Timurtaş oğlu Umur Bey'den başka kimse kalmadığını haber verdi. Sultan Mehmed Hamza Bey'e ihsan ve ikrâmda bulundu.

Sultan Mehmed, ümerânın sözüne uyarak, Karasu volundan Musa Çelebi'nin üzerine yürüdü. Sofya

civarındaki İbni Alaaddin ovasında birkaç gün konakladı. Burada, Musa Çelebi'nin adamlarından büyük bir kısmı Sultan'ın ordusuna katıldılar.

Buradan Çamurlu'ya geçildi. Bu sırada İhtiman ovasında ordugâh kuran Musa Çelebi, yakın adamlarından Yamacioğlu'nu «Sen kaçmak istiyorsun» diyerek zincire vurdurmuş, yanında bulunan diğer emirlerin de kendisinden nefret etmelerine sebep olmuştu.

Musa Çelebi, başka çare kalmadığını görünce ölümlü göze alıp «ya saltanata nail olurum, yahut helâk olurum» diyerek Sofya yakınındaki Çamurlu ovasında, Sultan Mehmed'in askerlerinin üzerine hücum etti. Askerlerinin çoğu ölünceye kadar savaştı. Etrafı Sultan Mehmed'in askerleri tarafından kuşatılınca kaçıp kurtulmak istediye de bir bataklığa saplandı. Kendisini takip eden Bayezid Paşa, Mihaloğlu Yahşi Bey ve Burak Bey tarafından yakalandı. Sultan'ın huzuruna getirildi. Sultan Mehmed'in emriyle âdet olduğu üzere yayının kirişi ile boğuldu. Sultan Mehmed kardeşinin ölümüne ağladı ve na'sını Bursa'ya göndererek dedesi Hüdavendigâr'ın yanına defnettirdi. Bu hadisec 816 (1413) yılında vuku buldu.

Musa Çelebi'nin saltanatı iki sene yedi ay yirmi gün sürmüştür.

Yıldırım Han'ın vüzerâsı

Ali Paşa bin Hayreddin Paşa; bazı ahvali yukarıda zikrolundu. 810 (1407) hududunda Süleyman Çelebi'nin hizmetinde iken öldü.

İbrahim Paşa bin Ali Paşa; babasının yerine vezir-i azam oldu. İleride zikrolunacaktır.

Timurtaş Paşa, yukarıda zikredildi. Mehmed Çelebi 808 (1405) tarihinde İsa Çelebi'yi Ulubat ovasında bozduğunda hizmetkârlarından biri tarafından öldürüldü.

Yıldırım Han'ın ümerâsı

Timurtaş Paşa'nın oğulları Yahşi Bey, Ali Bey, Umur Bey ve Oruç Bey. Yahşi Bey, Timurla yapılan savaşta öldü. Mihal Bey'in Mehmed Bey ve Yahşi Bey adındaki oğulları. Malkoç Bey, Evrenos Bey, Abdi Bey, Firuz Bey ve oğlu Yakub Bey. Firuz Bey, Rum İli beylerbeyi idi. Timur'la yapılan savaşta esir düştü ve bir daha kendisinden haber alınamadı. İsa Bey, Hasan Paşa, Halil Paşa, Murad Paşa, Şahin Bey, Yakub Bey, Balaban Bey, Davut Bey, Alagöz Ahmed, Şarabdar, Tahir Bey, Mehmed Bey, Mukbil Bey, Paşacık, Paşa Yiğit ve kölesi İshak Bey. Paşa Yiğit, İshak Bey'i evlâd edinmişti. İshak Bey sonradan sancak beyi oldu ve memlekete büyük hizmetlerde bulundu. Mukbil Bey, Sinan Bey, Burak Bey ve Minnet Bey.

Yukarıda adlarını saydığımız ümerâdan bir kısmı Timur'la yapılan savaşta, bir kısmı da kardeşler arasında meydana gelen muharebelerde öldürüldüler. Yukarıda zikirleri geçmişti.

BEŞİNCİ FASIL,

ÇELEBİ SULTAN MEHMED
HAN DEVRİ BEYANINDADIR

Sultan Mehmed Han bin Yıldırım Han bin Hüdavendigâr Murad Han bin Orhan bin Osman, Osmanlı sultanlarının beş veya yedincisidir. Osmanlı devletinin müceddididir. Çelebi Sultan Mehmed diye meşhurdur.

Doğum tarihleri en doğru rivayete göre babalarının tahta çıktıkları 791 (1389) yılıdır. Tarihçilerin ekserisine göre doğum tarihi 781 (1379) dir. Tarihçiler Timur vakasında ondört yaşında olduğunda ittifak etmişlerdir. Buna göre, doğum tarihinin ilk zikrettiğimiz tarih olması gerekir. Zira, babalarının en sahih rivayete göre, doğumları 761 (1360) yılında olup 781 (1379) senesinde yirmi yaşında idiler. Mehmed Çelebi, kardeşleri İsa, Süleyman ve Mustafa Çelebi'den çok küçüktü. İkinci zikrettiğimiz tarihin doğru olması uzak bir ihtimaldir. Birinci zikrettiğimiz tarihle, babalarının doğum tarihi arasında bir muvafakat vardır. Bu meselede düşünmek gerekir.

Mehmed Çelebi'nin tahta çıkışları 816 (1413) ve fatları 824 (1421) yılında vuku bulmuştur. Yaşları, sahih olan rivayete göre otuz üç, ikinci bir rivayete göre ise kırk üçtür. Saltanat müddetleri sekiz yıldır.

Sultan Mehmed Çelebi'nin tahta çıkışından

önce meydana gelen bazı hadiseler

Sultan Mehmed Çelebi, Timur'la yapılan muharede sonra, eyaletleri olan Amasya ve Tokat tarafına

azimet etiklerinde Kastamonu hakimi İsfendiyar Bey, Hanedân-ı Âli Osman'dan intikâm almak için fırsat kollamaktaydı. Kız kardeşinin oğlu Kara Yahya'yı bin atlı ile Sultan Mehmed'in yolunu kesmeye gönderdi. Sultan Mehmed, yaşları henüz küçük olmasına ve yanlarında da az adam bulunmasına rağmen tereddüd etmeden Kara Yahya'nın üzerine hücum etti. Allah'ın lütfu ile Kara Yahya'nın ordusu bozuldu, Kara Yahya da kaçarak Tosya kalesine sığındı. Adamları dağıldı, birçoğu da ya öldürüldü ya da esir edildi. Ağırıkları ganimet olarak alındı. Bu, muhalifleri ile Sultan Mehmed arasında cereyan eden ilk savaştır.

Bu muharebeden sonra Sultan Mehmed, Bolu tarafına yürüdü. Etrafa casuslar gönderdi. Bursa'ya gitmek istiyordu. Fakat yanlarında bulunan tecrübeli beyler Sultan'ın Bursa'ya gitmesine mani oldular. İhtiyaç anında sığınabilecek yüksek dağların bulunduğu Amasya ve Tokat tarafına gitmenin daha doğru olacağını söylediler. Sultan da bunların fikrini doğru bularak Amasya ve Tokat taraflarına gitti.

Kara Devletşah vakası

Devletşah, Anadolu'da bulunan Türkmen beylerindendi. Timur, Anadolu'ya gelince hizmetine girmiş ve ondan Osmanlı ülkesine taarruz ve tecavüz izni veren bir menşur almıştı. Sultan Bayezid'in mağlûbiyetinden sonra etrafına Türkmen evbaslarından on bin kişilik bir ordu toplayıp Osmanlıların elinde olan topraklara tecavüze başladı.

Sultan Mehmed, Devletşahın hakkından gelmek için fırsat kolluyordu. Durumundan haberdar olmak için de casuslar göndermişti. Bir gün, casuslardan biri, Devletşah'ın adamlarını yağma için etrafa gönderdiğini, kendisinin bin kadar askerle kaldığını bildirdi. Sultan Mehmed, hemen Devletşah'ın üzerine hücum etti. Devletşah, üzerine gelenin Sultan Mehmed olduğunu görünce, yaşının küçük olmasından dolayı onunla alay etmeye ve daha tıfıl olduğunu belirten adice sözler söylemeye başladı (*). Tam bu sözleri söylerken gözüne saplanan bir ok Devletşah'ı yere düşürdü. Sultan'ın adamları üzerine atılarak başını bedeninden ayırdılar. Adamları dağıldı. Sultan Mehmed ganimetlerle eyaletine döndü. Bu hadise 805 (1403) yılında vuku buldu.

(*) *Yakın varıcak, Kara Devletşah'a Sultan'un geldiği haberin virdiler. Hiç vechile ihtiyat itmeyüb, atınâ süvâr olub. heman Sultan'a mukabil oldu. Ve büllend-âvâz-ile çağırır kim, «Sen henüz bir tıfl oğlansın. Anan südi dahi ağzunda kokar. Ne liyâkad ve ne isti'datla adını Sultan ko-yub, memleket taleb idersin» dedi. «Yüri, bu sevdadân fâriğ ol, kendü mesâlihüne git-ki sana evlâ budur. Zira atan ve karândaşların bi'l-fîil mahbuslardur. Sen memleket dâ'vasın itmek be-gâyet ba'iddür. Eğer bu sevdadan fâriğ olmayub, zarb ü harba şüru' idersen, şimdi sana ne ideceğüm ma'lumdur» dedi. Çün Sultan bunu işitti, kakıyub Devletşah'ı yanına okuyub, eytdi: «Ey piri haref bunca hay huy idüb, kendüni bir âdem mi sanursın? Benzer ki sakalun değirmende ağardub, kimsenün zarbın ve harbini görmemişsin. Eenüm babam mahbus ise, Allah halâs ide. Amma ni'me'l-halef benüm-ki, şimdi seni sana gösterüb, nice ideceğüm göresin» diyüb, tekbir idüb, Allah ü teâlâya sığınub, kalın çıkarub, kılıç yalın idüb düşmana hamle itdi.*

(Neşri Tarihi, c. I, sh: 377)

Kubadoğlu hadisesi

Kubadoğlu, Canik Türklerinin ileri gelenlerinden-
di. Timur Anadolu'ya gelince hizmetine girmiş, sonra
Osmanlı ülkesini ele geçirmek için ondan izin almıştı.

Kubadoğlu bir miktar askerle Niksar kalesini
muhasara edince, Sultan Mehmed onu basıp, perişan
eyledi. Kubadoğlu, Taşanoğlu'na iltica etti. Sultan
Mehmed varıp Kubadoğlu'nun kalelerinden Filenbel
kalesini bir müddet muhasara edip, sağlam ve muh-
kem olmasına rağmen zorla aldı. Halkına eman verip,
kaleye muhafızlar koydu. Bu sultan Mehmed'in fet-
hettiği ilk kaledir. Mansur ve muzaffer olarak eyaleti-
ne döndü.

İnaloğlu vakası

İnaloğlu, Türkmen taifesi arasında müteber bir
kimse idi. Timur fitnesinden sonra Osmanlı ülkesinin
içine düştüğü kötü durumdan faydalanarak mülk ve
saltanatı ele geçirmek istedi. Etrafına yirmi bin ka-
dar Türkmen toplayıp, Tokat'ı almak gayesiyle Kaza-
ba'da geldi. Sultan Mehmed önce memleketlerinden
çıkması için haber gönderdi. Fakat habisi herif Sul-
tan'ın bu teklifine kâhkahalarla güldü ve Sultanla alay
etti. Hatta, gönderdiği adamları da öldürmek istedi-
yse de bazı akrabaları mani oldular.

Sultan Mehmed, Allah'a tevekkül edip O'ndan
yardım isteyerek İnaloğlu'nun üzerine yürüdü. Kaza-
ba'da sabahdan akşama kadara savaşıldı. «Nice az bir

topluluk daha çok bir topluluğa Allah'ın izniyle gale-
be etmiştir (*)» sırrı meydana çıkıp Allah, Sultanı man-
sur ve muzaffer eyledi. İnaloğlu'nun ordusu bozulup
kendisi de kaçtı. Sultan'ın uğurundan ve bahtlılığın-
dan, düşman leşleri tepeler gibi yığıldığı halde, kendi
askerinden bir ferde ziyan erişmedi. Sultan Meh-
med, bu feth-i mübini ihsan ettiğinden dolayı Allah'a
hamd ve secede etti.

İnaloğlu kaçarken, Sultan'ın adamlarından Çil-
oğlu ve Zağarcı Yakub'u da esir alarak götürmüştü.
Bir müddet sonra, her ikisi de kurtulup tekrar Sultan
Mehmed'in hizmetine girdiler.

Gözleroğlu vakası

Sultan Mehmed, İnanoğlu'nu hezimete uğratıp
döndükten sonra Türkmen beylerinden Gözleroğlu'-
nun, Karahisar-ı Şarki'yi muhasara ettiğini haber aldı.
Hisar'da bulunanlar zor duruma düşmüşlerdi. Sul-
tan, hemen Gözleroğlunun üstüne yürüyüp askerini
bozdu. Adamlarının evlerinin yağmalayıp, bol gani-
metle Tokat'a döndü.

Köpekoğlu vakası

Sultan Mehmed, Gözleroğlu galesini de defedip
Tokat'a döndükte, Türkmen beylerinden Köpekoğlu'-
nun Kazabad köylerini yağmaladığını haber aldı. He-
men Köpekoğlu'nun üzerine varıp, askerini kırdı.

(*) Bakara Sûresi, 249.

Adamlarının evlerini de yağmalayıp hayvanlarını da alarak geri döndü.

Mezid Haramî vakası

Etrafına şerir ve müfsit kimseleri toplayan Mezid Haramî, eşkiyalık yapıyordu. Yol kesip soygun ve yağma yaptığı haberi Sultan'a ulaşınca, Bayezid Paşa'yı, hakkından gelmesi için bir miktar askerle üzerine yolladı. Mezid Haramî, Sivas'daki Sultan Camii'ne kapanarak müdafaa vaziyeti almıştı. Bayezid Paşa camii muhasara edip, önce nasihat ederek teslim olmasını istedi. Teslim olmayınca savaşılmaya başladı. Caminin iki duvarı yıkılınca, Mezid Haramî, adamlarıyla minareye sığındı ve oradan çarpışmaya devam etti. Bayezid Paşa, minareyi oda vurdurunca, eman isteyip teslim olmaya mecbur oldu. Bayezid Paşa, Mezid Haramî ile adamlarını bağlayarak Sultan'ın huzuruna gönderdi. Sultan, Mezid'in babayiğit bir kimse olduğunu gördü. Cesaret ve secatini de duymuştu. Onu affedip tövbe etmesini istedi. Mezid Haramî, yaptıklarına tövbe edip Sultan'ın muhlis bir kulu oldu. Sultan, Mezid Haramî'ye ikrâm ve ihsanda bulunup Sivas'ı tamire gönderdi. Mezid Haramî kısa zamanda şehri gereği gibi tamir edip, evvelce olduğu gibi de iskân etti.

Timurun Sultan Mehmed Çelebi'yi daveti

805 (1403) yılının sonunda, Timur, Sultan Mehmed'i huzuruna çağırdı. Sultan, Timur'un yanına git-

meye niyet ettiyse de buna ümerâsı razı olmadı. Fakat yine de gitmekten vazgeçmedi. Çünkü Timur, biri kendisinden biri de babaları Bayezid Han'dan olmak üzere iki mektup göndermişti. Kendi mektubunda, yeminlerle, kendisini çocuklarına tercih edeceğini ve kızlarından biriyle evlendireceğini yazıyordu. Timur'un, Hoca Mehmed adındaki elçisi de Sultan'a, «eğer haşın davranır ve gitmemekte inad ederseniz Timur bu meselenin üzerine düşer ve işiniz zorlaşır. Münasib olan mülayim davranıp ona doğru teveccüh etmeniz, sonra da ya yolda güzel bir bahane bulup gitmemeniz, ya da Allah'a tevekkül ederek huzuruna gitmenizdir» dedi. Sultan, bunu muvafık bulup Tokat'tan Amasya'ya, oradan da Osmancığa geldi. Burada, İsfendiyar Bey'in kızkardeşinin oğlu Kara Yahya, tekrar bir miktar askerle Sultanın yolunu kesti. Sultan, onunla muharebe edip bozguna uğrattı. Kara Yahya kaçtı. Sultan Mehmed buradan Mürted ovasına indi. Burada da bir bölük Türkmen ile Savcıoğlu Ali Bey yollarına çıktı. Allah'ın yardımıyla Savcıoğlu'nu da bozdu. Savcıoğlu kaçarak Selasil kalesine sığındı. Timur'un huzuruna varmadan, yolda bu şekilde hoş gitmeyecek hadiselerin meydana gelmesi, Sultan Mehmed'in azmini kırdı. Bolu civarına varmıştı. Dönmeye karar verdi. Timur'un elçisi için bir ziyâfet tertipleyip, çeşitli hediyeler de verdikten sonra «yolda muhaliflerin çokluğunu, müfsitlerin bolluğunu gördüğünden memleketini bırakıp Timur'un katına gidemeyeceğini bildirdi.» Ve kendisinin, Timur'a, huzuruna varamayışının sebeplerini anlatmasını rica etti. Elçiyle hocası Sofu Bayezid'i de, çeşitli hediyelerle Timur'a

gönderdi. Kendisi, Bolu civarında Sofu Bayezid'in dönüşünü bekledi.

Sofu Bayezid, Timurun huzuruna vardığında, Bayezid Han vefat etmişti. Timur, Sofu Bayezid'e ihsan ve ikrâmda bulunup, Sultan Mehmed'in mazeretini kabul etti. Sofu Bayezid'i çeşitli hediyeler ve Sultan'a yazdığı bir taziyetnâme ile geri gönderdi. Osmanlı ülkesinin elinde olan yerlerini de kendisine bıraktığını bildirdi.

Sultan, babasının ölüm haberini alınca çok üzüldü ve ağladı. İhtiyaten, Timur, Rum diyarının hududundan çıkıncaya kadar dağlık bölgelerde beklemeyi uygun buldu. Bir müddet sonra da eyaleti olan Amasya ve Tokat'a döndü. Bundan sonra, kardeşleri Süleyman, İsa ve Musa ile, kendi aralarında yukarıda zikredilen hadiseler meydana geldi. 816 yılında tahta çıkıncaya kadar, muhalifleriyle kırk muharebe yaptı. —Bunların bazıları yabancılarla, bazıları da kardeşleriyle— hepsini de kazandı.

Sultan Mehmed Çelebi'nin tahta çıkışından sonra meydana gelen hadiseler

Sultan Mehmed, kardeşi Musa Çelebi'yi Sofya yakınlığında öldürttüktan sonra Edirne'ye geldi. Bir müddet sonra, Karamanoğlu'nun isyan ederek Bursa civarını tahrip ve yağmaladığı, Bursa hisarını da kırk gün kadar muhasara ettiği haberi geldi. Aradan vakit geçmeden, Karamanoğlu'nun Bursa dışındaki imaretleri de yakıp tahrip ettiği, Musa Çelebi'nin na'sı

geldiğinde defninde hazır bulunduğu, na'sa bakıp bakıp ağladığı, sonra da yapacağını yaparak kaçıp gittiği öğrenildi.

Bu sırada Sultana, kardeşi Süleyman Çelebi'nin oğlunun, başına akıncılar taifesini toplayarak Yanbolu civarına hücum ettiği bildirildi. Süleyman Çelebi'nin bu oğlu, babasının sağlığında İstanbul tekfurunun yanında rehin olarak bulunuyordu. Babası öldürülüp Sultan da İstanbul tekfuruyla anlaşma yapınca, tekfur babasıyla arasında olan hukuka ve sultanla yaptığı anlaşmaya riayet ederek, İstanbul'dan çıkıp gitmesini istedi. O da Karnâbad'a gelip, buradan Eflak'a geçmek istedi. Fakat etrafına toplanan evbaş taifesi, babasından kendisine miras kalan devleti ele geçirmesi için onu tahrik ettiler. O da bunlara uyup Yanbolu'ya hücum etti. Fakat bu sırada Sultan Mehmed'in üzerlerine geldiği haberi duyulunca hepsi dağıldı. Şehzadenin atabeki olan Derzibaşı Zağanos, onu Sultan'ın huzuruna götürdü, Sultan, şehzadeyi gözlerine mil çektirerek Bursa'ya gönderdi.

Karaman seferi

Sonra, kendisi de ardından, Karamanoğlu'ndan intikam almak için Bursa'ya gitti. Bursa'ya gelince Süleyman Çelebi'nin oğluna ikrâm ve ihsanda bulunup Bursa yakınındaki bir büyük köyü de ona mülk olarak verdi. Kız kardeşini de ileri gelen beylerinden biriyle evlendirdi. Sultan Mehmed, Bursa'ya her uğra-

diğında kardeşinin oğluna in'am ve ihsanda bulundu. (*)

Bu sefer esnasında, Kastamonu hakimi İsfendiyar Bey'le anlaşma yapıldı ve oğlu Kasım Bey rehin olarak alındı.

Sultan Mehmed Çelebi, Seydi Gazi yoluyla Akşehir'e vardı. Burayı geldikleri gün alıp sonra da Beyşehir, Seydişehir, Okluk Hisarı ve Said İli'ni fethetti. Konya'yı muhasara etti. Fakat Karamanoğlu'nun ricası üzerine sulh yaparak Canik tarafına geçti ve bu bölgeyi de Osmanlı Devletinin topraklarına kattı.

Fakat Karamanoğlu tekrar isyan edince geri dönen Sultan, Engürye'de hastalandı. Germiyanoglu, Şeyhî (28) adıyla maruf olan, Türkçe Ferhad u Şirin adlı bir eser nazm eden tabibi Mevlâna Sinanî, Sultan'ı tedavi için gönderdi. Sultan iyileşince Şeyhî'ye ikrâm ve ihsanlarda bulunup onu reisül etibba mevkiine tayin etti. Devlet-i Aliyye'de, bu mevkîe ilk tayin edilen kimse Şeyhî'dir. Sultan Mehmed, Şeyhî'yi, hüsn-ü edebinden, hekimlikteki maharetinden ve latif bir kimse olmasından dolayı yanından ayırmazdı.

Karamanoğulları seferinin neticesi yerinde zikredilmişti. Sefere gönderilen Bayezid Paşa, Karamanoğ-

(*) Emir Süleyman'ın Bursa'da bir kızı var idi. Ol kızı bir sancak beyine verdi. Oğlana dahi eyi timar edip, Geyve yöresinde, Akhisar derler bir kâfir köyünü verdi. Her vakit kim Sultan'a Bursa'ya gelse. Emir Süleyman'ın oğlunu getirip, hayli nesneler ata ederdi. «Karındaşım oğludur» deyip, hoşça tutup, gönülcüğünü alırdı. (Neşri Tarihi, c. II. sh: 525)

lu Mehmed Beyle, oğlu Mustafa Bey'i esir ederek huzur-u hümayuna getirince Sultan'ın hastalığı, ferah ve neşatından dolayı tamamen geçti. Bayezid Paşa'ya vezaretinin yanında Rum İli Beylerbeyliği payesini de verdi. Karamaoğlu'yla, oğlu Mustafa'yı da affederek serbest bıraktı. Bu hadiseler 818 (1415) yılında vuku buldu.

Eflak ve Engürüs seferi

Sultan Mehmed, Bursa'ya döndü. Bir müddet sonra Eflak hâkiminin isyan ettiği haberi gelince 819 (1416) yılında, Rum İli'ne geçti ve asker toplayana kadar Edirne'de ikamet buyurdu. Sonra ilerleyip, Tuna nehri kenarında Yergöğü kalesini yaptırdı. İsakçı ve Yeni Sala kalelerini de tamir ettirdi. Asker arasındaki akıncı taifesini düşman topraklarına akına gönderdi. Akıncılar gittikleri yerleri yağmalayıp ganimet ve esirlerle döndüler.

Eflak hakimi, eman isteyerek üç yıllık haracını verdi. Musa Çelebi'nin adamlarından, Eflak'a iltica etmiş olan İzzet Bey de gelerek, her sene cizye ve haracın ödenmesini tekeffül etti.

Sonra Sultan Mehmed, Engürye üzerine varıp Sevarin kalesini fethetti. Engürüs kralı eman dileyip anlaşma yapılmasını rica etti. Sultan bunu kabul ederek Edirne'ye döndü. Bu yıl Sultan Mehmed atından düştü ve hayli eziyet çekti.

İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'in Sultan'a iltica etmesi

Yine bu yıl içinde, Kastamonu hakimi İsfendiyar

oğlu Kasım Bey, Sultana iltica edip hizmetine girdi. Sultan, Kasım Bey'e izzet ü ikramda bulunup haslar tayin etti. Babasına da haber göndererek Tosya, Kangırı, Kalecik, Kastamonu ve Bakır Küresini oğluna vermesini istedi. İsfendiyar Bey, Sultan'dan Kastamonu ve Bakır Küresi'ni kendisine bırakmasını, diğer yerleri kendilerinin kabul etmesini, âsi olan oğluna vermemesini rica etti. Sultan, İsfendiyar Bey'in bu ricasını kabul etti. Ancak Kangırı'yı, has olarak tayin ettiği yerlere ilâve olarak Kasım Bey'e verdi. Kasım Bey, ölünceye kadar Sultan'ın hizmetinde bulundu.

Anadolu harekâtı

Sultan Mehmed Çelebi, Amasya vilayetini oğlu Sultan Murad'a ikta olarak verip, onu bir miktar askerle ve yanına da Hamza Bey'i katarak o tarafa göndermişti. 821 (1418) yılında, Erzincan ve Bayburd'da, Akkoyunlu ve Karakoyunlu'lar arasında cereyan eden muharebelerden dolayı, bu bölgede fitne ve fesat zuhur etti. Erzincan ve Bayburd'u alan Kara Yusuf, bu şehirleri, yakın adamlarından Pir Ömer Bey'e ikta olarak verdi. Pir Ömer, Osmanlılara bağlı Şarki Karahisar'ı da almak isteyince, buranın valisi olan Hasan Bey bin Melik Ahmed, Sultan Murad'dan yardım talep etti.

Bu arada Hasan Bey bin Alp Arslan da Canik valisi Cüneyd Bey'i yenerek öldürmüş ve mülkünü elinden almıştı. İsfendiyar Bey de Samsun ve Bafra'yı alarak oğlu Hızır Bey'e ikta olarak vermişti.

Bunlardan haberdar olan Sultag, Anadolu'ya geçerek askerini topladı ve Rumiyyetü's suğra, yani Amasya ve Tokat tarafına yürüdü. Sultanın geldiğini duyan kâfir Samsun ahalisi şehri terkederek kaçtılar. Sultan, Biçeroğlu Hamza Bey'i burayı zaptetmesi için gönderip kendisi müslüman Samsun'un üzerine yürüdü. Şehrin valisi İsfendiyaroğlu Hızır Bey, Sultanı karşılayarak itaat ettiğini bildirdi ve şehrin anahtarını teslim etti. Sultan, Hızır Bey'e ikram ve ihsanlarda bulunup kardeşi Kasım Bey gibi, hizmetine girmesini teklif etti. Hızır Bey, kardeşi ile kendi arasında anlaşmazlık olduğunu ve onunla birlikte çalışamayacağını arzetti. Sultan özrünü kabul ederek babasının yanına dönmesine izin verdi.

Bu arada, Sultan Mehmed'in kumandanları da Canik vilayetinin büyük bir kısmını zaptetmişlerdi. Sultan Rumiyyetü's suğra ve Ermeniyyetü'l-kübrâyı itaat altına aldıktan sonra Bursaya azimet etti. İskilip vilayetine gelince, burada birkaç bin Tatar obası görüp, bunların kim olduğunu sordu. Tatar emirlerinden Minnet Bey'in kavim ve kabilesidir dediler. Minnet Bey bu sırada Samagaroglu'nun ziyafetine gitmiş ve Sultanı karşılamaya gelmemişti. Sultan «bizim memâlik-i mahrusemizde huzur ve sükûn içinde müreffeh olarak yaşayıp, seferlerimize katılmadıklarından mâdâ, biz buraya gelmişken beylerinin de huzurumuza gelmeyip ziyafete gitmesi, istiklâl dâvâsında olduklarına delildir» deyip kızdı. Bunları Osmanlı ülkesinden çıkarmak istedilerse de, ümerâ ve vüzerânın şefatiyle af buyurup Rum İli'nde, Filibe taraflarında, bugün Konuş diye maruf olan bölgede iskân edilme-

lerine izin verdiler. Minnet Bey'in oğlu Mehmed Bey, burada imaretler, hanlar, hayır eserleri yaptırdı.

Bu yıl içinde Sultan, Bursa'nın yüksek bir yerinde, büyük bir cami-i şerif, yüce bir imaret ve medrese yapılmasını emir buyurdular. Yeni müderris tayin edildiğinde, ulemâya medresede ziyafet verilmesini şart koştular. Camiin kible tarafına da kendileri için bir türbe yaptırdılar.

822 (1419) yılında Sultan, Timurtaşoğlu Umur Bey'i, evvelce Sultan Orhan zamanında alınıp sonra Timur fitnesi zuhur edince tekrar İstanbul tekfuru tarafından geri alınan bölgeleri fethetmek üzere Umur Bey varıp önce Hereke'yi, sonra Eski Gebze, Darıca, Pendik, Kartal ve civarını aldı. Ganimetlerle Sultanın yanına döndü. Sultan fethedilen bu yerleri, yaptırdığı hayır eserlerine vakfetti.

Simavna Kadısı oğlu Şeyh Bedreddin vakası

Bu yıl içinde, Şeyh Bedreddin Mahmud bin Kadı Simavna fitnesi zuhur etti. Sultan Mehmed, kardeşi Musa Çelebi'yi mağlûp edip de öldürtünce, emirü'l ümerâsı Mihaloğlu Mehmed Bey'i esir alıp Tokat'ta Bidevî Çardak adlı hapishaneye koydurmuştu. Kazaskeri Şeyh Bedreddini ise, ilim ve fazlına hürmeten İznik kalesine gönderip, bin Osmanlı dirhemi aylık tayin etmiş ve burada oturmasını ferman buyurmuştu.

Şeyh Bedreddin, zâhiri ve batınî ilimlerde mütebahir bir kimse idi. Müridleri ve talebeleri her tarafa dağılmıştı.

Mürid ve halifelerinden Börklüce Mustafa, Şeyh Bedreddin'in kazaskerliğinde kethüdası idi. Şeyh Bed-

reddin onu, Musa Çelebi vakasından sonra halife olarak Aydın iline göndermişti. Börklüce bu havalideki kısa akıllıların füsun ve fesane ile kendine bağlamış, etrafına büyük bir cemaat toplayarak, zındıklık ve ilhadını açığa vurmuştu. Sayısı üç bine yaklaşan süfephâ ve cühelâ güruhu ardından gidiyordu.

Şeyh Bedreddin bunları duyunca, Sultan'dan korkarak önce İsfendiyar Bey'in memleketine, oradan da Eflaka firar eyledi. Eflak hakimi, Musa Çelebi mü-nasebetiyle onu tanıyor ve seviyordu. Şeyhe izzet ve ikramda bulundu.

Bu sırada Sultan Mehmed, Selasil kalesinin fethiyle meşguldü. Börklüce Mustafanın hurucunu duyunca, Amasya'daki oğlu Sultan Murad'a haber göndererek, bu gaileyi ortadan kaldırmasını istedi. Vezirlerinden Bayezid Paşa'ya da Sultan Murad'a yardım etmesini emretti.

Bazı müverihlerin rivayetine göre Börklüce Mustafa, etrafına atlı ve yaya olmak üzere on bin kişi toplamıştı. Halifesi Torlak Hud Kemâl'in de üç bin adamı vardı. Bir rivayete göre ise her ikisinin etrafında beş bin kişi vardı.

Sultan Murad, Börklüce'nin askerleriyle Aydın'a bağlı Kara Burun mevkiinde karşıladı. Şiddetli bir çarpışmadan sonra Börklüce'nin adamları bozuldu. Çoğu öldürüldü (*). Bayezid Paşa da Manisa'da bulundu.

(*) *Ve bu Simavna kadısı oğlunun bir kethüdası var idi. adına Börklüce Mustafa derlerdi. Ol Karaburun'a varıp, ol vilâyette hayli mürailek edip, Aydın vilâyetinin ekserisini kendine döndürüp, ol yerde velâyet da'vâsını edip, halkı ibahat mezhebine davet etti. Hatta illerde meşhur oldu.*

(Neşri Tarihi c. II, sh: 545)

nan Torlak Hud Kemâl'in üzerine yürüyüp mağlûp etti. Torlak'ı adamlarıyla âstırdı.

Bu sırada Sultan'a, Şeyh Bedreddin'in Eflak'dan Silistre'ye, oradan da Dobruca havalisindeki Deli Ormana geçip, etrafına çok sayıda adam topladığı haberi verildi. Bunun üzerine Sultan Mehmed, Selânik'in fethini tehir ederek Siroz'a gitti. Kendileri burada kalarak çasnigirbaşı Elvan Bey'i Şeyh'in üzerine gönderdi. Elvan Bey, Şeyh Bedreddin'i mağlûp etti. Şeyh kaçıp Deli Orman'da kayboldu. Bu sırada Börklüce ve Torlağ'ın mağlûbiyet haberleri gelince, Şeyh'in müridleri canlarını kurtarmak için Şeyh'i tutup Sultan'ın huzuruna getirdiler. Bir rivayete göre de Elvan Bey Şeyh'i Zağra'da tutup getirdi, (*)

Müverrih İdris'in rivayetine göre ise, Bayezid Paşa, Şeyh'i mağlûp edince ele geçirmek için bir hile düzenledi. Bayezid Paşa'nın adamları, Şeyh'e tabi ol-

(*) Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin, İznik'de oturmayup İsfendiyaroğlu'na vardı. Anda dururken bir gece gemiye bindi, Eflak ilinden geçti. Eflak ilinden gelip Ağaç denizine girdi. Dahi Ağaç denizinden çıkup birkaç bedbaht sofileri gönderdi kim Zağra ovasında halkı davet ediler. «Şimden sonra beylik benimdir, taht bana verildi» diye ol sofiler Zağra ovasına gelip halkı davet idüp, nicesi uyup hayli hadem ü haşem, sofiler yanına cemoldular. Ve Musa Çelebi yanında kazaskerden kendüye nice nâibler ve muhibler var idj, cümlesi yanına cem olup geldiler. Sonra gördüler ki işinden hayır yok, dağılıp schl kimse yanında kalmı. Sultan Mehmed, Selânik'e düşüp anırdıyorken bı haberi işidecek hayli adam gönderip Zağra tarafında bulup tuttular. Dahi, Sultan Mehmed'e ilettiler. (Lütfi Tarihi, sh: 73, İstanbul, 1341)

mak, biat etmek istediklerini bildirerek Şeyh'in yanına vardılar ve yakalayarak Siroz'da bulunan Sultan'a getirdiler.

Sultan, ulemâdan, Şeyh'e ne yapılmak gerekir diye fetva istedi (*). Sadreddin-i Teftâzânî'nin talebelerinden Burhaneddin-i Acemi diye maruf olan Mevlâna Haydaru'l-Herevî ki bütün ulemânın ulusu idi— şâir ulemâ ile müzâkere ve münakaşadan sonra delillerini göstererek katline fetva verdi. Şeyh de getirilen deliller karşısında bir şey diyemedi ve fetvayı kabul edip «meşayihimizin yolu böyledir» diyerek katline rıza gösterdi.

Sultan'ın emriyle Şeyh Bedreddin, Siroz çarşısında asıldı. Merkadi buradadır. Ziyâretgâh olmuştur.

Şeyh'in, «Camîü'l-Fusuleyn» ve «Teshil» adlı fetva kitapları vardır (29). Asrının ve zamanının feridi bir aziz olup, Sultan'a karşı huruc etmiş olması uzak bir ihtimaldir. Fakat müridlerinin yaptıklarından korkup kaçtığından kendi de huruc ile itham edilmiş olmalıdır.

Sultan Mehmed Çelebi'nin vefatı

Edirne'ye dönen Sultan Mehmed Çelebi, 824 (1421)

(*) Sultan Mehmed sordu kim «bunu nice idelim. Bunca fesad etti, aceb bunu öldürmek günahı var mı?» dedi. Ol zamanın padisahları şöyle müslüman idiler ki, şuncılayın fesad idüp âsi olanları öldürmeye kıyamazlardı. Meğer ol zamanda Halil dirler bir ulu danışmend var idi. Ol fetva virdi kim, «kamı helâl, malı haram». Ann söziyle Siroz'da ber-dâr iddiler. (Lütfi Tarihi, sh: 74, İstanbul, 1341)

yılıının Cemazi'yü'l-evvelinin başlarında bir hastalığa yakalandılar. Hastalıkları şiddetlenip birkaç gün sonra riyaz-ı adne irtihal buyurdular.

Sultan Murad'ın Bursa'da tahta çıktığı haberi gelinceye kadar vüzerâ ve ümerâ Sultan'ın vefat ettiğini askere bildirmediler. Toplu halde bulunan askeri dağıtmak istedilerse de muvaffak olamadılar. Silâhdar taifesi «elbette ve elbette padişahımızı görmek isteriz» diye ısrar edince, bunlara mani olmak kabil olmadı. Padişahın Gürüzan (30) adlı bir tabib ve nedimi vardı. Onun reyine uyularak padişahın ölüsüne esvablar giydirilip ardına da, bazen arkadan ellerini oynatması için, güvenilir bir adam koydular. Odayı karanlık edip, padişahı canlıymış gibi bir köşeye oturttular. Sonra askerin ileri gelenlerine içeri girmesi için izin verdiler. Bunlar uzaktan padişahı gördüklerinde, Gürüzan hemen gelip feryad u figân ile «bire ne adamlarsınız, şüphesiz padişahın düşmanlarısınız. Biz bunca zahmet ile ilâçlar edip mizac-ı hümayunları azıcık sıhhatte yüz tutmuş iken siz böyle taciz edip hasta etmek istersiniz» diyerek sarığını yere vurup şamata ile gözlerini korkuttu. İçeriye girenler Padişahın oturduğunu görünce utanıp, ettiklerine pişman oldular. Padişahın sıhhatte olduğuna şükrederek dönüp gittiler.

Önceden, ümerâ, şehzade Murad Han tarafına Çaşnigirbaşı Elvan Bey'i göndermişlerdi. Kırk gün sonra Murad Han'ın Bursa'ya gelip tahta çıktığı haberi gelince ayan-ı devlet, Padişahın cenazesini alıp Bursaya götürdüler. Sultan Murad, babasının cenazesini bir günlük yoldan karşılayıp tazim ile camiinin

yanındaki türbe-i mübareklerine defneylediler. Sultan'ın vefatından defnedilmesine kadar kırk iki gün geçti.

Sultan Mehmed'in saltanat müddetleri sekiz yıldan beş gün eksiktir. Merhum, fukaraya çok sadaka verirdi. Bilhassa Haremeyni-ş-şerifeyn halkına karşı çok cömert davranırlardı. Fakirlere her Cuma günü yemek verdirir, çıplakları giydire ve talebe-i uluma ihsan-ı da bulunurlardı.

Sultan Mehmed Çelebi'nin vüzerâsı

Bayezid Paşa; Sultan Mehmed sancağa çıktığından beri hizmetinde olup önce vezir, sonra da Karamanoğlunu esir edince Rum İli beylerbeyi oldu. Müdebir ve cesur bir vezirdi. İlerde görüleceği üzere Dümece Mustafa tarafından katledilene kadar Sultan Murad'ın hizmetinde bulundu.

İbrahim Paşa bin Ali Paşa bin Hayreddin Kara Halil Paşa; asrının faziletliyelerinden, zamanın akıl ve zekâ sahiplerindendi. Edirne'de, 831 (1428) tarihinde, vefat edinceye kadar vezarette kaldı.

Hacı İvaz Paşa; eskidenberi Bursa'da subaşı idi. Karamanoğlu Bursa'yı muhasara ettiğinde kaleyi muhafaza ve düşmanı defetti. Sultan Mehmed, İvaz Paşa'ya vezirlik vererek mükâfatlandırdı. Ölünceye kadar bu vazifede kaldı.

ALTINCI FASIL

SULTAN MURAD HAN-I SANİ
DEVRI

BEYANINDADIR

Sultan Murad Han bin Sultan Mehmed bin Bayezid bin Murad bin Orhan bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının altıncısıdır. Doğumları 806 (1403), cülusları 824 (1421) yılında, on sekiz yaşlarında iken vuku buldu. 846 (1442) yılında saltanatı, kendi arzularıyla şehzadeleri Sultan Mehmed'e bıraktılar.

848 (1444) yılında ikinci defa tahta çıktılar. 855 (1451) yılının muharreminin üçüncü Cuma'sı, suda' hastalığından (başağrısı) vefat ettiler. Otuz sene saltanat sürdüler. Vefat ettiklerinde yaşları kırk dokuzdu. Saltanat merkezleri Edirne ve Bursa şehirleri idi.

Sultan Murad, orta boylu ve yuvarlak yüzlüydü, göğsü ve omuzlarının arası genişti. Saçlarının rengi kırmızıya çalan bir beyazlıktaydı. Şehlâ gözlüydü. Sakallarının rengi kırmızı ve sarıya çalıyordu. Güler yüzlü, güzel huylu cesur ve cömert bir padişahı. Esvapları ecdâd-ı kirâmlarının esvapları gibiydi.

Evlâd-ı kirâmları bunlardır; Sultan Mehmed, Sultan Orhan, Sultan Alaaddin, Sultan Hasan ve Sultan Ahmed. Sultan Alaaddin ile Sultan Ahmed babalarının sağlığında vefat edip, Amasya'da amcalarının yanına, Sultan Hasan ile Sultan Orhan da Edirne'de vefat edip, Tunca nehrinin kenarına defnolundular.

Düzmece Mustafa vakası

Sultan Murad zamanında meydana gelen hadiselerin en önemlisi Düzmece Mustafa vakasıdır. Selânik

havalisinde bir şahıs, «ben Timur vakasında kaybolan şehzade Mustafa Çelebi bin Bayezid'im» diyerek ortaya çıktı. Karnının üzerindeki iyileşmiş bir yaranın izini de gösterip, «bu yara, Timur cenginde olmuştur» dedi.

Rum İli ümerasının ileri gelenlerinden Evrenos Bey Turhan ve Gümlü Beyin oğulları inanıp, ona tabi oldular. Düzmece Mustafa büyük bir ordu topladı. Siroz üzerine yürüyüp önce burayı sonra da Edirne'yi ele geçirdi. Bütün Rum İli askerleri ona tabi oldular. Günden güne iş ciddiyet kazandı.

Sultan Murad, olup bitenleri işittiğinde Karaman, Aydın, Saruhan, İzmir ve Menteşe beylikleriyle uğraşıyordu. Hayrete düştü. Allah'ı tealâ'nın ilhâmı ile, Bursa'da Emir Sultan cenablarına varıp, hayır dualarını rica eyledi. Aziz hazretleri hayır duada bulunup kılıçlarını mübarek elleri ile Sultan Murad'ın beline taktılar. Nakledilir ki Emir Sultan hazretleri, rüyalarında devletin Düzmece Mustafa'ya geçtiğini görmüşler. Resulullah Sallallahü aleyhi vesellem'den tekrar Murad Han'a verilmesini rica etmişler. Ricaları üçüncü defada kabul olunarak saltanat tekrar Murad Han'a verilmiş.

Beyit

Evliya-ra hest kudret ez ilah

Tir-i ceste baz-kerdanend zi-râh (*)

(*) Allah, veli kullarına öyle bir kudret vermiştir ki, onlar, atılan oku yolundan geri çevirirler.

Sultan, vüzerâ ve ümerâ ile istişâreden sonra, onların görüşüne uyarak sekiz yıldanberi Tokat'ta, Bidevî Çardak'da mahbus olan Mihaloğlu Mehmed Bey'i serbest bıraktırdı. İkrâm ve ihsanda bulunup gönlünü aldı. Zira, Mehmed Bey, Rum İli'nde bulunan ümerâ'nın ileri gelenlerinden ve eskilerindendi. Rum İli beyleri onu severler ve itaat ederledi. Şimdi de onları Sultan Murad'ın tarafına çekebilirdi.

İbrahim Paşa ve Hacı İvaz Paşa, Sultan Murad'dan, Bayezid Paşa'yı bir miktar askerle, Düzmece Mustafa Anadolu'ya geçmeden üzerine gönderip bu gailciyi ortadan kaldırmasını istediler. «Rum İli beyleri Bayezid Paşa'yı sever ve itaat ederler» diyerek, Padişahı bu işe razı ettiler. Fakat esas maksatları, Bayezid Paşa'nın helâkine sebep olmaktı. Çünkü Bayezid Paşa celâdet, muhâkeme ve devlet işlerini tedvirde her ikisinden de üstündü. Bu yüzden ona hased ediyorlardı.

Sultan Murad, Bayezid Paşa'nın Rum İli'ne geçmesine karar verdi. Timurtaş Paşa'nın oğulları Oruç ve Umur Bey bunu tasvib etmediler. Bayezid Paşa'da «Padişahım, askerimiz iki yüzlüdür. Benim yanımda ber-karar olmazlar. Benim bu askerle Rum İli tarafına gitmem münasib değildir» dediyse de bir faydası olmadı ve mecburen biraderi Hamza ve bir miktar asker ile Güzelce Hisar, bir rivayete göre de Gelibolu boğazından Rum İli'ne geçti. Zira Düzmece Mustafa, İstanbul tekfuruyla, eğer Sultan Murad' mağlûp ederse Gelibolu ve civarını vermek üzere anlaşma yapmıştı.

Bayezid Paşa'nın şehadeti.

Bayezid Paşa, Rum İli'ne geçtiğinde, Düzmece Mustafa da, İzmiroğlu Cüneyd Bey'in de katıldığı büyük bir orduyla Edirne'den çıkmıştı. Bayezid Paşa'yla Sazlı Dere adlı yerde karşılaştı. Bayezid Paşa'nın yanında biraderi Hamza Bey ve ikisinin yakın adamlarından başka bir ferd kalmayıp, hepsi Düzmece tarafına geçtiler. Bayezid Paşa da, bizzarure emân isteyerek teslim oldu ve itaat ettiğini bildirdi.

Düzmece Mustafa, Bayezid Paşa'ya izzet ve ikramda bulunup onu, kendisine veziri âzam yaptı. Fakat bir müddet sonra, bazı münafıkların, gerek mektupla, gerek sözlü olarak yaptıkları tezvirat neticesinde şüphelenip, Paşa'yı Sazlı Dere'de katletti. Bayezid Paşa'nın mezarı buradadır ve ziyaret yeri olmuştur. Paşa'nın birçok hayrı ve büyük fütühatı vardır. Bursa'da cami, medrese, imaret ve han yaptırmıştır. Kendisinden sonra İsa Bey adında bir oğlu kalmıştır.

Düzmece Mustafa, Bayezid Paşa'yı öldürttükten sonra Gelibolu boğazından Anadolu'ya geçti. Sultan Murad onu, Ulubat nehrinin kenarında karşıladı. İki ordu, nehri aralarına alarak karşı karşıya karargâh kurdular. Düzmece Mustafa'nın yanında elli bin atlı, yirmi bin yaya askeri vardı. Düzmece Mustafa, Bayezid Paşa'yı öldürttükten sonra İzmiroğlu Cüneyd Bey'i vezir yapmıştı. Harçlıkçı denen asker taifesini Cüneyd Bey ihdas etmiştir. Sultan Murad'ın askerleri, Düzmece'nin askerinin onda biri kadardı. Sultan hayrete düşüp, mukavemetin müşkül olduğunu anladı.

Bu sırada Mihaloğlu Mehmed Bey, Tokat'tan gelerek Sultan'ın hizmetine girmişti. Evrenos Bey'le Turhan Bey'in evlâtlarına ve diğer Rum İli beylerine mektup yazarak «nesebi meçhul bir herife itaat edip padişahımıza asi olmak size düşer mi? Ar ve gayretiniz yok mudur?» diye haberler gönderdikte Rum İli beyleri Mehmed Beyin hayatta olduğuna inanmayıp bu mektupları vüzerânın bir hilesi sandılar. Bir gece Mehmed Bey, nehir kenarına varıp karşı yakadaki Rum İli beylerini isim ve resimleriyle çağırıp kendisini tanıttı. Her birine «eğer Sultan Murad'a itaat ederlerse cürümlerinin affedileceğine» dair söz verip, onları kendi tarafına çekmeye çalıştı. Bevlerden çoğu Sultan'ın tarafına meylettiler.

Bu arada Hacı İvaz Paşa da bir hile düzdü. Düzmece Mustafa'ya bir mektup gönderip, kendisinin de ona tâbi olduğunu, fakat Rum İli beylerinin aleyhinde anlaşıklarını, gafil olmamasını bildirdi. Mihaloğlu Mehmed Bey'e de, Cüneyd Bey'e aynı meâlde bir mektup gönderilmesini emretti. Çünkü Mihaloğlu ile Cüneyd Bey eskidenberi dosttular.

Mektuplar yerlerine vasil oldukça, her ikisinin de aynı şeylerden bahsetmesi Düzmece'yi büyük bir korkuya düşürdü ve ümerâsına karşı şüphe duymaya başladı. Bu esnada Düzmece, askerinden atlı ve yaya beşbin asker seçmiş ve padişahın ordugâhına baskın yapmaya göndermişti. Askerler Ulubat köprüsünün üstünde bulunan geçitten geçmek için ilerlediklerinde, geçidi tutan beş yüz yeniçeri, gelen beş bin adamı bezup o kadar esir eylediler ki bir koyuna iki azab

askerini serbest bırakırlardı. Yeniçeri ile azab arasındaki düşmanlık bu hadiseden sonra başladı. Bu bozgun ve ümerâya karşı duyduğu şüphe, Düzmece'yi hiçbir şeye karar veremez hale getirdi. Zirâ Hacı İvaz Paşa mektubuna, ümerânın padişah ile anlaşmalarını, filân gece onu tutup padişaha teslim edeceklerini de ilâve etmişti.

Tayin edilen gece olduğunda, Düzmece Mustafa bakalım ne olacak diye beklerken, Hacı İvaz Paşa bir bölük yiğit ile nehri geçip, yüksek sesle tekbir getirerek Düzmece'nin ordusuna doğru yürüdü. Düzmece Mustafa korkuya kapılarak yanına aldığı az sayıda adamla Biga tarafına firar eyledi. Buradan Biga kedisinin yardımıyla nehri geçip Gelibolu'ya vardı. Bu yakada bulunan bütün gemileri Rum İli tarafına alarak Sultan ve askerlerinin kendisini takip etmesini zorlaştırdı.

Hacı İvaz Paşa, Düzmece'nin firar ettiği müjdesini padişaha ulaştırınca, Sultan Murad nehri geçip Düzmece'nin ordugâhına vardı. Rum İli beyleri, padişahı başları önlerinde, mahçup bir şekilde karşıladılar. İbrahim Paşa katlolunmalarını arzyledi. Murad Han bunu kabul etmediler. İvaz Paşa ve Mehmed Bey'in şefaati ile cürümlerini affedip hepsini sancak ve eyaletlerindeki vazifelerinde bıraktılar.

Sultan Murad, hemen Düzmece Mustafa'yı takibe koyuldu. Biga'ya gelindikte, kadısını, Düzmece'ye nehri geçmekte yardımcı olduğundan astırdı. Lapseki'ye vardıklarında Düzmece'nin bütün gemileri karşıya aldırıp geçmeye imkân bırakmadığını gördüler. Gelibo-

lu zabiti Taharetsiz Hatib, İbrahim Paşa'nın adamlarındanı. İbrahim Paşa ona mektup yazıp gemi tedarik etmesini istedi.

Taharetsiz Hatib, İbrahim Paşa'nın mektubunu alınca kollarını sıvayıp gemi aramaya başladı. Tam o sırada eşya ile yüklü büyük bir Ceneviz gemisi Gelibolu sahiline gelmişti. Taharetsiz Hatib, mal almak istiyormuş gibi yaparak gemiye girdi, kaptanı ile anlaşarak gemiyi beş bin dinara kiralayıp bir gece Sultan Murad'a gönderdi.

Sultan, bu gemiye bir miktar bahadır er doldurarak karşı sahile gönderdi. Bunlar, bu kıyıda buldukları gemileri alarak Sultan Murad'a getirdiler. Sultan asker ve ümerâsı ile bu gemilere binerek karşı sahile geçip Ece ovasına ulaştı.

Düzmece, Sultan Murad'ın geldiğini duyunca Bolayır yoluyla firar eyledi. Sultan Murad, onu takip ederek Edirne'ye geldi. Ardından bir miktar adam gönderdi. Bunlar, Düzmece Mustafa'ya, Kızıl Ağaç Yenicesi denilen yerde eriştiler. Düzmece'nin adamları, onu, padişahın adamları gelmeden yakalayıp bağlamışlardı. Düzmece'yi takipçilere teslim ettiler. Sultan Murad, huzuruna getirilen Düzmece'yi Edirne sur'larının üstünde astırdı (31). Bu vaka 825 (1422) yılında vukubuldu.

Bir rivayete göre, Mihaloğlu Mehmed Bey, Düzmece'yi Sofya yakınlarındaki Çamurlu'da yakalayıp yayının kirişi ile boğdurmuş, başını da Sultan'a getirmiş tir. Bu rivayet doğruluktan uzaktır. Üzerinde düşünülmemelidir.

Şehzade Mustafa Çelebi hadisesi

Sultan Murad devrinde vuku bulan hadiselerden biri de Mustafa Çelebi vakasıdır. Mustafa Çelebi, Mehmed Çelebi'nin oğlu ve Sultan Murad'ın da kardeşi idi. Mustafa Çelebi'ye babası Mehmed Çelebi, Hamid İli vilayetini has olarak tayin etmiş, yanına da Kâfir Pınarı denilen yerde hizmetinden kaçıp Süleyman Çelebi'ye iltica eden, sonra tekrar geri dönerek cürmü affedilen Şarabdar İlyas Bey'i katmıştı.

İlyas Bey, Sultan Murad'ın Düzmece Mustafa ile uğraştığı haberini alınca Mustafa Çelebi'yi isyana ve saltanatı ele geçirmeye teşvik etti. Mustafa Çelebi'yi oğulluk edinen ve çok seven Germiyan hakimi Yakub Bey de saltanatı ele geçirmesi için teşvik ve tahriklerde bulundu. Karamanoğlu da, yeni bir fitne çıkarmak ve Osmanlı devletine ihanet için Mustafa Çelebi'yi destekledi.

Mustafa Çelebi, Karaman'dan, Germiyan ve Hamid ilinden topladığı evbaşların başına geçerek Bursa'ya doğru yürüdü. Bursa'nın nahiyelerinden Fidyecizü'na gelen Mustafa Çelebi'ye, Bursa halkı, Yakub Beyi elçi olarak göndererek Bursa'ya hücum etmemesini, başka tarafa azimet etmesini istediler.

Mustafa Çelebi de Bursa'yı almaktan ümidini keserek İznik tarafına teveccüh etti. İznik valisi Firuz Bey oğlu Ali Bey'di. Kaleyi müstahkem bir hale getirmiş ve savaşa hazırlanmıştı.

Sultan Murad, bu sırada Düzmece'nin işini bitirmiş ve Düzmeceyle anlaşılan İstanbul tekfurundan

intikam almak için İstanbul yakınlarına gelmişti. Kardeşinin isyan ettiğini öğrenince, Şarabdar İlyas Bey'e «eğer kardeşimi ben gelinceye kadar meşgul edersen sana Rum İli beylerbeyliğini veririm» diye gizlice haber gönderdi. İznik valisi Ali Bey'e de, Mustafa Çelebi'nin orada oturması için kaleyi teslim etmesini bildirdi. Her ikisi de Sultan Murad'ın isteklerini yerine getirdiler.

Hain Şarabdar, çeşitli meşgalelerle saf ve temiz şehzadeyi oyaladı. Germiyan ve Karaman Beyleri dürruma muttali olunca Mustafa Çelebi'yi alıp başka tarafa götürmek istediler. Fakat Mustafa Çelebi, hilekâr İlyas'a itimad ettiğinden onların teklifini kabul etmedi. İlyas, şehzadeyi İznik'teki İbrahim Paşa sarayına kondurup, padişah dıvanı gibi dıvan tertip ederek şehzadenin şüphelenmesine mani oldu.

Sultan Murad, Rum İli serhadlerinin batı tarafının muhafazasını Evrenosoğlu Ali Bey'e, kuzey tarafının muhafazasını da Firuz Bey'e bıraktıktan sonra, kalan askerle, acele İznik tarafına yürüdü. Öncü olarak gönderdiği Mihaloğlu Mehmed Bey yolda, Mustafa Çelebi'nin adamı Taceddinoğlu'na rastladı. Aralarında yapılan savaşta Mihaloğlu Mehmed Bey şehid düştü. Sonra Sultan, İznik önlerine vardı. Mustafa Çelebi'nin adamlarının ekserisi dağılıp kaleye kaçtı. Sultan Murad, kalenin önüne ulaşınca, Şarabdar İlyas, Mustafa Çelebi'yi yanına alarak huzura geldi. Mustafa Çelebi'nin adamlarından kurtulanlar kaçtı.

Padişahın emri ile İmrahor Mezid Bey, Mustafa Çelebi'yi İznik dışında bir incir ağacının altında boğdurdu. Na'sı Bursa'ya götürülerek babasının yanına

defnedildi. Bir rivayete göre de gözlerine çekilen mil yüzünden öldü.

Padişah'ın emri ile, Mihaloğlu'nu öldüren Taced-dinoğlu aranılıp, bir köyde bulundu. Mihaloğulları onu işkencelerle öldürdüler. Bu vaka 826 (1423) yılında vuku buldu.

Bu yıl içinde Sultan Murad, Timurtaş Umur Bey'i, Germiyanoglu'na İlçi olarak gönderdi. Kardeşi Oruç Bey'e beylerbeyilik, diğer kardeşi Ali Bey'e de Saruhan sancağını verdi. Lala-yı kâdimi Börklüce'ye —bir rivayete göre Yörgüç— Amasya sancağını verdi. Vezaret, Ali Paşa oğlu İbrahim Paşa ile Hacı İvaz Paşa'da kaldı.

Sultan Murad bir müddet Bursa'da oturdular. Sonra İsfendiyaroğlu'nun memaliki mahrusaya taarruz ettiği haberi gelince üzerine vardılar. Borlu denilen yerde yapılan savaşta İsfendiyaroğlu yenilerek eman istedi. Eman verilip ricası üzerine de Sultan kızını tezevvüc eyledi. Sinop ve civarından başka İsfendiyaroğlu'nun elinde mülk kalmadı.

Bursa'ya dönülünce bazı hased kimselerin iftira ve fitneleriyle İvaz Paşanın gözlerine mil çektirildi. İvaz Paşa âmâ olarak bir müddet yaşayıp, sonra eceli ile öldü. Bursa'da defnolundu.

Eflâk ve Arnavudluk diyarının yağmalanması

Bu sırada, Eflâk hakimi Drakula'nın, Silistre'ye geçip Osmanlı ülkesine taarruz ettiği haberi geldi. Bu

bölgenin muhafızı Firuz Bey'e bütün askerleri toplayıp Eflâk üzerine yürümesi bildirildi. Firuz Bey, Eflâk'a varıp bu bölgeyi yağmaladı. Kadın ve çocukları esir alıp, savaşmaya gücü yetenleri katletti.

Drakula yaptıklarına pişman olup, kıymetli hediyelerle yanına iki oğlunu da alarak Edirne'ye, Sultan Murad'ın huzuruna geldi. Af ve oman isteyip iki yıllık haracını da ödedi. Sultan Murad, Drakula'yı affederek yerinde bıraktı. O da iki oğlunu Sultan'ın yanına rehin olarak koyup, Sultan'dan aldığı menşurla memleketine döndü. Bu hadise 827 (1424) yılında vuku buldu.

Yine bu yıl içinde Sultan, Evrenosoğlu İsa Bey'i Arnavud diyarını yağmalamaya memur etti.

Murad Han'ın İsfendiyaroğlu'nun kızıyla evlenmesi

828 (1425) yılında Sultan Murad, Bursa'ya geçerek İsfendiyaroğlu'nun kızıyla evlenmesi dolayısıyla büyük bir ziyafet tertip etti. Çarşınırbaşı Elvan Bey'i, tavaşilerden Şerefüddin ve Reyhan Paşa'yı, kadınlar-
dan Halil Paşa'nın zevcesi ve Murad'ı evvelin dâyesi Dadı Hatun'u, Şah Ana diye hitap ettiği Germiyanoglu'nun zevcesini, Meriç Bolayı ve diğer kadınları, yanlarına bir miktar da kapıkulu askeri katarak İsfendiyar diyarına gelin almaya gönderdi. Bunlar misli duyulmamış cehiz ve mücevheratla gelini getirdiler. Sultan Murad'la uğurlu bir saatte zifafa girdiler. Bu ziyafet sırasında, Sultan Murad, üç kız kardeşini emir-

ileri gelen emirlerinden üçüyle evlendirdi. Birini İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'e, birini Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa'ya —Varna muharebesinde şehid olmuştur. İlerde gelecektir— birini de veziri İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Çelebi'ye —bir müddet sonra, Mekke'de hac farızasını yerine getirdikten sonra vefat etti— verdiler.

Menteşe Beyliği'nin zaptı

829 (1425) yılının başlarında Sultan Murad, Mentese diyarını, Menteseoğullarının elinden aldı. İlyas Bey'in oğulları Üveys ve Ahmed Bey'i de Tokat'taki Bidevî Çardak adlı hapishanede hapseyledi. Mentese diyarını, en kıdemli emirlerinden Balaban Paşa'ya verdi.

İzmir'in Kara Cüneyd Bey'in elinden alınması.

Yine bu yıl içinde, Sultan Murad, devamlı olarak isyan ettiğinden, İzmir vilâyetini Kara Cüneyd Bey'in elinden aldı. Kara Cüneyd Bey'i, oğlu Kurd Hasan Bey'le birlikte öldürttü. Kara Cüneyd Bey'in üzerine önce Timurtaş Paşa oğlu Oruç Bey tayin edilmişti. Oruç Bey, İzmir vilâyetine varıp yağmaladı ve döndü. Oruç Bey vefat edince, Anadolu Beylerbeyliği Hamza Bey'e tevcih olundu. Hamza Bey zevk ü safaya düşkün olan Oruç Bey'in hilafına, gayretli bir kimse idi. Kardeşi —Sinan Bey— Kara Cüneyd tarafından öldürülen Aydın valisi Yahşi Bey'le anlaşarak mücadeleye girişti. Sonunda çocukları ve adamlarıyla birlikte Kara

Cüneyd'i esir etti. Yahşi Bey, Kara Cüneyd'i ve Kurd Hasan'ı, kardeşine karşılık öldürdü ve İzmir eyaletini de Sultan adına ümerâya dağıttı.

Las diyarının fethi

Bu sene içinde Vılkoğlu, ahdini bozdu ve Delü Paşa diye maruf olan İshak Bey oğlu Ali Paşa'yı esir alarak hapsedti. Bunu duyan Sultan Murad Han, 830 (1426) yılının başlarında Edirne'ye gelip, buradan da Las diyarına yürüdüler. Filibe'ye varınca Karamanoğlu'nun Tekeoğlu Osman Çelebi ile ittifak edip Antalya hisarını kuşattığı haberi geldi.

Sultan Murad, Filibe'de kalıp, Rum İli beylerbeyi Sinan Paşa'yı bir mikdar askerle Las diyarı içlerine gönderdi. Sinan Paşa, Las diyarının büyük bir kısmıyla, merkezi Alaca Hisar'ı fethetti. Kiliselerini yıktırarak yerlerine mabedler, mescidler yaptırdı. Sultan Murad fethedilen yerlere İmrahor Mezid Bey'i hâkim olarak tayin etti. Mezid Bey de fethedilmeyen yerlerin alınmasında büyük bir cesaret ve yiğitlik gösterdi.

Karamanoğlu'nun ölümü

Karamanoğlu ile Tekeoğlu'na gelince; her ikisinin de Firuz Bey oğlu Hamza Bey tarafından nasıl helâk edildiğinden bahsedilmmişti. Firuz Bey Antalya, oğlu Hamza Bey de Sahib Karahisar valisi idi. Muhasara esnasında Firuz Bey öldü. Antalya halkı Hamza Bey'e, babasının vefatını ve düşmanın kaleyi muhasara ettiğini bildirdiler. Hamza Bey bahsinde zikredildi.

gi gibi kale üzerine yürüyüp Karaman ve Teke ordusunu dağıttı.

Hamza Bey, ganimet ve esirleri gönderince Sultan çok memnun oldu. Hamza Bey'e Teke sancağını verip, süslü bir topuz, hil'at ve kılıç gönderdi.

Sultan Murad, Karamanoğullarının elinde olan bazı şehirleri aldı. Hamid İli vilayetini Şarabdar İlyas Bey'e ikta olarak verdi.

Karamanoğlunun helâki, bazı tarihçilere göre Sultan Murad'ın tahta çıktığı yıl vukubuldu. Sultan Murad, bu sırada Düzmece Mustafa ve kardeşi Mustafa Çelebi'yle uğraşıyordu.

Türkmen eşkiyasından Kızıl Koca'nın oğullarının katli

Aynı yıl içinde, Amasya valisi Yörgüç Paşa, Türkmen eşkiyasından Kızıl Koca'nın oğullarını ve adamlarını ortadan kaldırdı.

Kızıl Koca'nın oğulları, etrafına topladıkları eşkiya ve evbaş tairesi ile devamlı olarak Amasya ve Tokat havalisini yağmalıyor, yol kesiyor ve fesad çıkarıyorlardı. Yörgüç Paşa, Amasya ve Tokat valisi idi. Bunları ortadan kaldırmak için fırsat kolluyordu. Eşkiyayı hile ile ele geçirmenin daha uygun olacağını düşündü. Kızıl Koca'nın oğullarına, Sultan Murad'ın ağzından bir mektup yazıp, hil'atlar göndererek hem Yörgüç Paşa'ya katılıp Canik vilayetini ele geçirmekde ona yardımcı olmalarını, büyük toprakların

kendilerine ikta olarak verileceğini bildirdi. Kendisi de aynı meâlde bir mektup gönderdi.

Kızıl Koca'nın dört oğlu da bu mektuplara çok sevindiler ve Yörgüç Paşa'nın yanına varır-varmaz onu öldürüp, elinde bulunan toprakları almayı kararlaştırdılar. Yörgüç Paşa'nın, onların arasında bir casusu vardı. Bu durumu Paşa'ya bildirdi.

Yörgüç Paşa, hastalandığını bildirerek eşkiya tairesini karşılamaya oğlu Hızır Bey'i gönderdi. Hızır Bey onları, Merzifon'da karşılayıp babası adına özür diledi ve alıp Amasya'ya getirdi. Kızıl Koca'nın oğullarını büyük bir sarayda, adamlarını da a'yanın evlerinde misafir etti. Bunlara o kadar izzet ü ikramda bulundu ki cahil Türkmenler bundan büyük bir gurur duyup kendilerini tamamen emniyette hissettiler.

Hızır Bey, bir gece baskın yaptırıp hepsini yakalattırdı. Eşkiya tairesinin hepsi sarhoştı. Hemen, Çorum havalisindeki aşiretlerini de bu durumdan haberdar olmadan basıp, savaşılabilenlerini kılıçtan geçirtti. Kadınlarına dokunmayıp, hayvanlarını da sürüp götürdü.

Yörgüç Paşa, yakalanan eşkiyayı ve reislerini yer altındaki bir mahzene kapatıp, dumanla boğarak öldürttü. Böylece bu bölgeyi Türkmen eşkiyasından temizledi. Uzun müddet bu bölgede fesad çıkmadı.

Bu hadiseyle ilgili olarak garip bir hikâye anlatılır: Eşkiyanın helâkenden bir hafta kadar bir zaman geçmişti ki, ihtiyar bir kadın gelip Yörgüç Paşa'ya bir arzual verdi ve «bir oğlum vardı, terzilik ederdi.

Eşkiyalar gelip zorla yanlarına aldılar. Onlardan de-ğildir. Lütfedip bağışlayın» diye ricada bulundu. Paşa da «hatun ona çare yok cümlesi duman içinde boğul- dular. Allah sana sabırlar vere» dedi. Kadın «bari ölüsünü ihsan edin, defnedeyim deyince, Paşa cesedin çıkarılıp verilmesini emretti. Mahzene girdiler, ölüler ara- sında bir genç gördüler. Ölmesine ramak kalmıştı. Kadın bu genci görünce, benim oğlum dedi ve sevin- cinden bayıldı. Genci tedavi ederek kurtardılar. Her şeye kadir olan Allah'ı tesbih ederim.

Koca Kayası Hisarı'nın fethi

Yine bu yıl içinde Yörgüç Paşa, Osmanlık yakını- naki Zeytun nahiyesinde bulunan Koca Kayası adlı hisarı fethetti. Burası, bu bölgenin en müstahkem kale- lerinden biriydi. Hâkimi Haydar Bey adında yaşlı bir kimse idi. Haydar Bey nice zamandan beri kalesini koru- muş bütün eksiklerini tamamlayarak sağlam bir hale getirmişti. Etrafta bulunan hükümdarlardan hiç biri- ne baş eğmemişti. Kasım Bey adında bir oğlu vardı. Arasına onu, hediyelerle bazı hükümdarlara gönderir, fakat oğlu olduğunu gizlerdi. Zira oğlunu esir alıp kaleyi fethetmek için vesile kılmalarından korkardı.

Bir gün oğlu, babasına, «artık yaşlandınız. Korku ile ömür geçirmektense, Osmanlılara arz-ı itaat edip rahat yaşasanız, korkudan emin olsanız» dedi. Haydar Bey oğluna «ey oğlum, yaşım ilerledi, birkaç günlük ömrüm kaldı, Ben nice zamandanberi bu zahmeti çe- kip kimseye baş eğmedim. Boyun eğmek zilletine kat- lanmadım. Şimdi beş-on günlük ömür için bunu ya-

pamam. Nevbet sana geldikte, nasıl bilersen öyle ya- parsın» diye cevap verdi. Kasım Bey de sükût edip bu hal üzerine kaldılar.

Haydar Bey, kaleyi halkına yıllarca yetecek ka- dar çok erzakla doldurmuştu. Yörgüç Paşa bu kaleyi fethetmeyi düşünüyordu. Bu arzusunu da gerçekleştirmek için hileye başvurmak zorunda kaldı; Haydar Bey'in Tayfur adında, mahrem-i esrarı olan yakın bir adamı vardı. Yörgüç Paşa, mektuplar ve hediyeler göndererek onunla dostluk ve âşinalık peyda etmiş- ti. Ona haber göndererek «eğer kalede bulunan zahireyi yakarsa kendisine mal ve mevki vereceğini bildirdi. Tayfur da bu teklifi kabul edip, mal ve mevki için küfran-ı nimette bulunarak kaledeki zahireyi yaktı.

Durumdan haberdar olan Yörgüç Paşa, kale. üze- rine varıp muhasara etti. Haydar Bey, erzak olmadan mukavemet edemeyeceğini anlayınca eman isteyerek kaleyi teslim etti. Yörgüç Paşa, kaleyi teslim alıp, Haydar Bey'le oğlunu Sultan'ın huzuruna gönderdi. Sultan her ikisine de ikrâm ve ihsanda bulunup ti- marlar tayin etti. Ölünceye kadar Sultan'ın hizmetin- de bulundular.

Canik eyaletinin alınması

831 (1428) yılında, Yörgüç Paşa, Canik vilayetini aldı. Uzun zamandanberi bu diyarı almak fikrinde idi. Canik hakimi Hüseyin Bey, Yörgüç Paşa'nın hi- lekâr ve kurnaz bir kimse olduğunu bildiğinden, dai- ma korku içinde bulunuyordu. Zikredilen tarihte,

Yörgüç Paşa bir düğün ziyafeti tertip ve Hüseyin Bey'i de davet eyledi. Maksudı ziyafete geldiğinde esir etmektir. Hüseyin Bey, bunu anlayıp «bizi davetten mu-
radınız vilayetimizi elimizden almak ise ne hacet. Memleket padişahımızın. Biz kaymakamları mesabe-
sindeyiz. Her ne vakit murad edilirse teslim ederiz» diye cevap gönderdi. Yörgüç Paşa bu söze aldırmayıp asker toplamaya başladı. Hüseyin Bey bundan haberdar olunca yine adam gönderip «askere hacet yok. Ben kendim vilayeti veririm» dedi ve kendi kalkıp geldi.

Yörgüç Paşa, Hüseyin Bey'e gadredip esir etti. Çoluk—çocuğunu Amasya'da alıkoyup kendisini Padişah'ın huzuruna gönderdi. Hüseyin Bey, Bursa'da hapsedildi. Yörgüç Paşa bütün Canik vilâyetini aldı.

Hüseyin Bey'in adamlarından biri bir at getirdi. Hüseyin Bey de kaledeki bendinden kendini kurtarıp zindancıyı bağlayarak, bir ip ile kaleden aşağıya indi ve ata binip firar etti. İki sene kadar gurbette gezip sonra padişaha iltica eyledi. İkrâm ve ihsanına mazhar olup, kendisine yeteri kadar toprak has olarak tayin edildi. Hüseyin Bey vefat edinceye kadar rahat bir ömür sürdü.

Ergene köprüsünün inşası

Bu yıl içinde Sultan Murad, yüz yetmiş dört tak üzerine Ergene Köprüsü'nü inşa ettirdiler. Köprü'nün iki tarafına büyük iki köy kurdurup —bunlardan birinin adı Ergenedir— bu köylerin ahalisini tekâliften muaf tuttular. Burada, cami, han, fakirler ve yolcular

için yemek pişirilen bir imarethane yaptırdılar. Köprü ve diğer hayır eserleri tamamlanınca bütün ülemâ ve fukaraya mübarek elleriyle bir ziyafet tertipleyip ih-sanlarda bulundular

Köprü'nün yapıldığı yer, yol kesicilerinin, hırsızların barınağı haline gelmiş bir bataklıkta. Böylece bunların memlekete ve halka zarar vermelerine mani olundu.

Germiyan Beyliği'nin Osmanlı ülkesine katılması

Yine bu yıl içinde oldukça yaşlanmış olan Germiyanoglu, Sultan Murad'ı ziyarete geldi. Sultan, Germiyanoglu'na iltifat ve ikrâmda bulundu. Germiyanoglu, memleketini Sultan'a vasiyet eyledi. Memleketine döndükde vefat etti. Germiyan ülkesi de Osmanlı topraklarına katıldı.

Las diyarına sefer

Sultan Murad, bu sene içinde, Rum iline geçip Edirne'ye azimet ettiler. Kendileri Edirne'de kalıp Las diyarı hâkimi İshak Bey'e «henüz müslümanların eline geçmeyen topraklara akın yapıp yağmalamalarını emir buyurdular. İshak Bey, Sultan'a «biz her ne vakit akın etmek istesek Vıkoğlu küffara haber gönderir. Onlar da tedâriklerin görürler. Akına giden gaziler hiçbir şey elde edemedi dönerler» diyerek Vıkoğlu'nu şikâyet etti. Sultan Murad Vıkoğlu'na çok kızıp Rum İli ümerâsına, İshak Bey'e katılıp Las ülkesi-

ne yürümelerini ve Vılkoğlu'nun elindeki toprakları almalarını emir buyurdu.

İshak Bey, Rum İli ümerâsıyla Las ülkesine varıp yağmaladı, önce Can ovasını, sonra da Güğercinlik ve diğer kaleleri aldı. Vılkoğlu, Sultan Murad'a kıymetli mallar ve hediyeler gönderip affını istedi. Kızlarından birini de tezevvüc buyurmasını rica etti. Ayrıca vüzerâya ve ümerâya da hediyeler gönderdi. Bunların da şefaatiyle Vılkoğlu'nun cürmü affedilip yerinde bırakıldı. Sultan Murad da kızıyla evlendiler, bundan sonra her sene ülkesine âmiller gönderilip cizye tahsil olundu. Sultan Murad, İshak Bey'e, yanındaki akıncı taifesiyle bundan böyle Las ülkesini değil de Engürüs diyarını, yağmalamasını emir buyurdular.

İbrahim Paşa'nın vefatı

Vezir-i azam İbrahim Paşa, bu yıl içinde vefat etti. Sultan Murad, yerine kazasker olan oğlu Halil Paşa'yı vezir-i azam tayin ettiler.

Selâniğin fethi

832 (1429) yılında, Murad Han, Selânik'i fethetti. Selânik, daha önce, Yıldırım Bayezid tarafından alınmış, fakat Timur vakasından sonra tekrar kâfirlerin eline geçmişti. İstanbul tekfurı, Sultan Murad'dan korkuyor ve çekiniyordu. Kendisiyle uğraşmasın diye diğer kâfir hükümdarlarını Sultan'a taarruz ve tecavüze teşvik ediyordu. Bu cümleden olmak üzere,

Selânik tekfuruyla da Sultan Murad tarafından gelecek bir saldırıda, birbirlerine yardım etmek üzere anlaşmışlar, ayrıca Frenk krallarına haber gönderip yardım istemişlerdi.

Çok sayıda gemilerle gelen Firenk askerleri Selânik'te karaya çıktılar. Müslüman memleketlerine akınlar yapıp tahribatta bulundular, halkını esir edip, mallarını yağmaladılar.

Sultan Murad, bundan haberdar olunca askerini toplayıp Selânik üzerine vardılar ve kaleyi muhasara ettiler. Osmanlı donanması Gelibolu boğazını tuttuğundan, İstanbul tekfuru yardıma gelemedi. Fakat Venediklilerden deniz yoluyla yardım gören Selânik tekfuru, kırk gün dayandı. Sultan Murad, muhasaranın uzamasından dolayı mükedder olup bir çare bulması için ümerâsı ile istişarede bulundular. Evrenos Bey'in oğlu Ali Bey, kaledeki ganimetlerin hepsinin gazilere verileceğinin ordugâhta ilân edilmesinin faydalı olacağına işaret etti. Muvafık görülerek böyle yapıldı.

Bunu duyan askerler ganimet şevki ile merdivenler dayayıp kale bedenlerine tırmandılar. Aynı gün kaleyi zorla aldılar. Mukavemet edenleri öldürüp kadın ve çocukları esir ettiler Hadd ü hesaba gelmez ganimet aldılar.

Selânik kalesi önce Rumların elindeydi. Sultan Bayezid onlardan aldı. Timur vakasından sonra Venedik Frenk'in eline geçti. Sultan Murad da kaleyi bunların elinden zorla aldı. Kaleyi müstahkem bir ha-

le getirip, etraftan getirttiği ahaliyi buraya yerleştirdi. Mabedler ve mescidler de yaptırıp hükümet merkezi olan Edirne'ye avdet buyurdu.

Vebe salgını ve bu yıl içinde vefat edenler

Bu yıl içinde Lasoğlu helâk olup yerine Vilkoğlu geçti. Bursa şehrinde büyük bir vebe salgını başgösterip, çok sayıda insan öldü. Emir Sultan (32) ve Şemseddin Fenari de (33) —kuddise sirruhuma— bu hastalığa yakalanıp vefat eylediler. Sultan Murad'ın kardeşinin oğlu Orhan Bey de — gözlerine mil çektilmişti— bu yıl vefat etti. Hoca Efendi'ye (34) göre, Sultan Murad'ın kardeşleri Yusuf ve Mahmud Çelebi de —ikisinin gözlerine de daha önce mil çekilmişti— bu yıl içinde vefat eylediler. Birçok hayratı bulunan Hacı İvaz Paşa da —onun gözlerine de mil çekilmişti— bu yıl Bursa'da vefat etti.

Hoca Efendi'nin bir rivayetine göre, vezir-i azam İbrahim Paşa da bu yıl içinde vefat etti ve yerine oğlu Halil Paşa tayin edildi. Hoca Efendi, bu meselede iki rivayet nakleder; İdris Bidlisi'den naklettiğine göre, İbrahim Paşa, Hayreddin Paşa oğlu Ali Paşa'nın oğludur —meşhur olan rivayet de budur— Aşık Paşa'dan naklettiği rivayete göre de Hayreddin Paşa vefat edince geriye Ali Paşa, İlyas Paşa ve İbrahim Paşa adlarında üç oğlu kalmıştır. O halde Halil Paşa, İbrahim Paşa'nın kardeşidir. Hoca Efendi bu iki rivayeti mukayase edip İdris'in rivayetini tercih etmiştir. Fakat bu husustaki şüphesinin tamamen zail olmadığını da zikretmiştir.

Yine bu yıl içinde, Şeyh Fahreddin evlâdından Çerağ Bey vefat etti. Çerağ Bey'in Bursa kalesinde mescidi ve bazı hayratı vardır.

Fatih Sultan Mehmed'in doğumu

833 (1430) Recebinin yedinci Cumartesi gecesi, Ebu'l Feth Sultan Mehmed, dâri dünyaya teşrif buyurdular. Bir rivayete göre de dünyaya 834 (1431) Recebinin yedinci Cumartesi teşrif buyurmuşlardır.

İskender Mirza'nın Murad Han'a iltica etmesi

834 (1431) yılında, Kara Yusuf'un oğlu İskender Mirza, Timur'un oğlu Şahruh Mirza'dan kaçıp Sultan Murad'a iltica etti. Adamlarıyla birlikte Tokat civarında kışı geçirdi. Yörgüç Paşa, Sultan'ın emriyle kışlık ihtiyaçlarını temin etti. Bahar gelince, İskender Mirza'nın adamları yağmaya ve reayanın ehl ü iyaliyle mallarına taarruza başladılar. Yörgüç Paşa, bu durumu Sultana arz edince Sultan çok kızıp Anadolu Beylerbeyi Timurtaş Paşanın oğlu Umur Bey'e bunların üzerine varmasını ve hepsini Osmanlı ülkesinden çıkarmasını emir buyurdu.

Umur Bey, akıllı ve tecrübeli bir kimse idi. Bu meseleyi güzel bir şekilde, savaşı ve döğüşsüz halletti. İskender Mirza'ya bir mektup göndererek «Şahruh Mirza'nın Horasan tarafına gittiğini, kendisine de münasib olanın âbâ ve ecdadının mülkü olan Azerbeycan tarafına gitmek olduğunu, bu tarafta, padişahımızdan bunca lûtfu kerem görmüş iken, memleket-

lerine taarruz ve halkına tecavüz cümeleriyle onu kızdırmalarının münasib olmadığını» bildirdi. İskender Mirza, Umur Beyin tavsiyesine uyup Anadolu'dan çıkarak Azerbeycan'a gitti. Umur Bey de vilayetine döndü.

Arnavudluğun yağmalanması ve Engürüs seferi

835 (1432) yılında Sultan Murad, Rum İli beylerbeyi Sinan Beyi akıncı taifesiyle Arnavud diyarına gönderdiler. Sinan Bey, Arnavudluğu yağmalayıp esir ve ganimetlerle Edirne'de bulunan Sultan'ın huzuruna geldi.

Sultan Murad, ümerâsını toplayarak, Engürüs'e yapılacak sefer hakkında istişarede bulundular. Ümerâdan birinin, önce bir miktar kuvvetle gönderilerek, bu ülkenin yollarını, giriş ve çıkışlarını öğrenmesinin gerekli olduğu kanaatine varıldı. Bu vazife, Evrenos Bey'in oğlu Ali Bey'e verildi.

Ali Bey, Rum İli askeriyle 836 (1433) yılında Engürüs diyarına girdi. Engürüs kralı karşısına çıkmadı. İslâm askerleri, bunu kralın korkusuna ve zayıflığına vererek hile olacağını düşünmeyip gaflete düştüler. Ganimet için etrafa dağılıp, Ali Bey'i az bir askerle bıraktılar. Engürüs kralı olan mel'un, kalabalık bir askerle aniden Ali Bey'in üzerine geldi. Ali Bey, bir saat kadar savaştıktan sonra, askerinde bozulma emaresi görünce, kaçmaya mecbur oldu. Çok az İslâm askeri kurtuldu. Yağma için dağılanlar da esir edildi.

Sultan Murad, kışı Edirne'de geçirip, Engürüs Kralından intikam almak için asker toplamaya başladılar. Bu sırada, garip bir hadise meydana geldi. Dulkadiroğlu Süleyman Bey, Sultan Murad'a hediye etmek için güzel ve safkan bir at besliyordu. Karamanoğlu bu atı istedi. Dulkadiroğlu, «Şehriyar Hazretlerine hediye edeceğim» diyerek itizar edip vermeyince, Karamanoğlu birkaç usta hırsız gönderip atı çaldırdı. Dulkadiroğlu bunu Karamanoğlu'nun yaptığını anlayınca durumu Sultan'a arzetti. Sultan Murad, bir adam gönderip atı Karamanoğlundan talep eylediler. Karamanoğlu atı vermeyip galiz sözler söyledi ve isyan etti. Ayrıca küffâr hükümdarlarına da «siz bilâd-ı İslâmiyye'ye hücum edin. Ben bu tarafta onları meşgul edip üzerinize varmağa koymam» diye haberler gönderdi. Hamid İli üzerine yürüyüp Şarabdar İlyas'ı esir etti.

Sultan Murad, bundan haberdar olduğunda, kâfirlerle cihada ve Engürüs kralından intikam almaya hazırlanıyordu. Bu sırada Engürüs kralının Las hakimî Vılkoğlu'yla ittifak edip Osmanlı ülkesini tahrip ve yağmalamak için yürüyüp, Güğercinlik kalesini muhasara etmek üzere olduğu haber alındı.

Sultan Murad, kendileri Edirne'de kalıp, Rum İli beylerbeyi Sinan Bey'i, Rum İli askeri ile küffârın üzerine gönderdiler. Sinan Bey'le bütün Rum İli ümerâsını, akıncı taifesini, timar ve zeâmet sahiplerini de yolladılar.

Sinan Bey, Güğercinlik kalesi muhasara olunmadan önce erişmek için acele etti. Fakat buna muvaf-

fak olamadı. Küffâr kaleyi muhasara ederek kaledekileri sıkıştırmaya başladı. Sinan Paşa, küffâra yaklaşıp kondu ve yanında bulunan ümerâ ile istişarede bulundu. Vidin valisi olan Vidin Sinan'ı diye maruf bulunan Sinan Bey «Allah'a tevekkül ederek kâfirlerin üzerine hücum edelim. Durmak veya geri dönmek ehl-i İslâm için hezimet, ehl-i küfür için de tam bir takviyedir» dedi. Serdar-ı asker olan Sinan Bey buna muhalefet etti. Söz uzadı ve aralarında niza' meydana geldi. (*)

Vidin Sinan'ı dışarı çıkıp, atına bindi ve askeri cihada teşvik etti. Kendi adamlarıyla küffârın üzerine yürüdü. Diğer gaziler de onu takip edince, Serdar Sinan Bey de atına binip kalan askerle düşmanın üzerine yürümeye mecbur oldu. Şiddetli bir savaştan sonra, Allah'ın yardımıyla müslümanlar kâfirleri kır-

(*) *Vidin Sinan'ı derlerdi bir bahadır var idi. Vidin sancağı beyiydi. Ol dahi andaydı. Çağırıp «Bire beyler, biz hünkârın hainleriyiz» dedi. Beylerbeyi Sinan bunu işidip, gazaba gelip eytdi: «Bu ne sözdür ki, söylersin» dedi. Vidin Sinan'ı eytdi: «Eğer biz hain olmasak, orada Hünkârın düşmanı, kalesini topla döğe durırken, biz burada ebsem oturamazdık. Hususâ kim, gelen dahi kâfir ola bu nice, gayret-i İslâm olur» dedi. Andan Beylerbeyi eytdi: «Bu uc senindür. Var, bir dil getir, görelimde andan varalım» dedi. Vidin Sinan'ı eytdi: «Bu kadar şere dahi ne dil gerek. Top âvâzından, atlarımız tavlasını kırar. Bizim hod kulağumuz top âvâzını öğrenip durur. Sağır olup, auru için işitmez olduk» deyip, hemen Vidin Sinan'ı at arkasına gelip, çağırıp eytdi: «Hay gaziler hay, içinde gayret-i İslâm olup, yüreğinde erlik olanlar! Bunda oturmak avrete yarasın» dedi.*

(Nesri Tarihî, c. II, sh: 615)

dılar. Kâfirlerin çoğu Tuna nehrinde boğuldu. Engürüs kralı olan mel'un binbir güçlükle Tuna'yı geçip kaçtı. Gaziler bolca ganimet aldılar. Bu zafer 837 (1434) yılında vuku buldu.

Karaman seferi

838 (1435) yılında, Sultan Murad, Anadolu'ya geçip intikam almak için Karamanoğlu İbrahim Bey'in üzerine yürüdüler. Bütün Karaman ülkesini fethettiler. İbrahim Bey kaçıp, Taş İli'ne sığındı. Sultan, Konya'da konaklayıp Taş İli'nin yollarını tamir için bir miktar adam gönderdi. Bunu duyan İbrahim Bey korkup Mevlânâ Celâleddin Rumînin torunu Ulu Arif Efendi'yi, Sultan'ın huzuruna şefaatçi olarak gönderdi. Sultan Murad, İbrahim Bey'i affedip, Hamid İli vilayetinden aldıklarını geri aldı ve memleketini yine kendine bıraktı. Bir rivayete göre de, Sultanın huzuruna şefaatçi olarak Karamanoğlu'nun müftüsü Mevlânâ Hamza Karamanî geldi.

Sultan Murad anlaşma ve emânâmevi yazmak için kendi taraflarından Karamanoğlu'na elçi olarak Behçetü't-Tevarih adlı eserin müellifi Mevlânâ Şükrullah'ı gönderdiler. (35)

Bu seferde, Karamanoğlu İbrahim Bey'in kardeşi İsa Bey, Dulkadiroğlu Süleyman Bey ve Kadı Burhaneddin oğlu Zeynelabidin, Sultan'ın yanında bulunuyorlardı.

Sultan Murad, sulh anlaşmasını yaptıktan sonra Bursa'ya döndüler. Şarabdar Hvas Bey'i, tekrar Ha-

mid İli'ne vali tayin buyurdular. Bu sırada, Evrenos-oğlu Ali Beyin Arnavud diyarını yağmalayıp çokca ganimet ve esir aldığını bildiren müjdeciler geldi. Bu hadiseler 839 (1435) yılında vukubuldu.

Engürüs seferi

Sultan Murad, ahdini bozup, muhalifleriyle ittifak eden Vilkoğlu'ndan intikam almak için hazırlıklara başladı. Bunu duyan Vilkoğlu affedilmesi için, önce değerli eşyalar ve hediyeler, sonra da paha biçilmez çehiziyle kızını gönderdi. Sultan Murad, Vilkoğlu'nun kızına iltifat etmeyip, çehiziyle birlikte Bursa'ya gönderdiler ve İsfendiyar Bey'in kızını, Bursa'dan Edirne'ye, yanlarına getirttiler.

Sultan Murad, Karamanoğluyla uğraşırken, Engürüs kralı gelip Alaca Hisar'ın etrafını yağmalayıp tahrip etmişti. Sultan, haddini bildirmek için Evrenos-oğlu Ali Bey'i, önce Rum İli Askeriyle Engürüs diyarına gönderdiler.

Ali Bey, 840 (1436) yılında, Tuna nehrini geçerek Tımaşvar'a vardı. Kırk gün kadar Engürüs diyarını yağmaladı, yaktı yaktı savaşa kadir olanları öldürüp kadınları ve çocukları esir aldı. Sonra ganimetlerle Sultan'ın yanına dönüp, bu diyarın fethinin çok kolay olduğunu arzetti.

Sultan Murad, askerin toplanması için emir buyurup, 841 (1437) yılının rebiülevvel ayında, Engürüs kralıyla cihada azimet eyledi. Bu gazaya Las hakimi

Vilkoğlu ile Eflak hakimi Drakula ordularıyla katıldılar. Sultan muazzam bir orduyla Zimin'e vardı. Engürüs diyarından altı kale fethedildi. Engürüs kralı olan menhus, çıkıp da mukavemet etmeye cesaret edemedi. Sultan Murad, Eflak yoluyla Edirne'ye döndüler. Eflak hakimi Sultan'a, memleketinde bulundukları sırada, kıymetli hediyeier takdim etti.

Arnavud hakimi İskender Bey'in isyanı

842 (1438) yılında, Murad Han, Evrenos Bey'in oğlu İsa Bey'i, diğer bir rivayete göre de İshak Bey'in oğlunu— bir mikdar askerle, isyan eden Arnavud valisi İskender Bey'in üzerine gönderdiler. İskender Bey, babasının sağlığında Osmanlı Sarayı'na, Sultan'ın yanına terbiye edilip yetiştirilmek için gönderilmişti. Hüsn ü cemâl sahibi bir gençti. Sultan Murad onu terbiye edip yetiştirmiş, babası ölünce de onun yerine Arnavud diyarına vali olarak göndermişti. Fakat sonradan hıyanet edip isyana kalkıştı. Civarındaki bazı Osmanlı topraklarını yağmaladı.

İskender Bey'in üzerine varan İsa Bey'in askerleri, Arnavudluk diyarına girip yağma ve esir almak için etrafa dağıldılar. İskender Bey, derbend ve geçitleri kapatarak İsa Bey'in askerlerinin çıkış yollarını kapadı. Bunun üzerine askerler, önce esir aldıkları kimseleri öldürüp, şiddetli bir savaşa giriştiler. Her iki taraftan da çok sayıda adam kırıldı. Sonunda Allah'ın yardımıyla İsa Bey'in askerleri muzaffer oldu.

Novaberde Kalesinin fethi

843 (1439) yılında, Sultan Murad, Engürüs seferine çıktı. Belgrad'a geldiklerinde, bu kalenin alınmasının uzun zaman isteyeceğini görerek muhasara etmediler. Sava nehrinin karşı tarafına asker gönderek bu bölgeyi yağmalattırdılar. Gaziler bir müddet sonra ganimet ve esirlerle döndüler. O kadar çok esir alınmıştı ki dilber bir cariye bir çizmeye, güzel bir köle de yüz dirheme satıldı. Sefer dönüşünde, etrafında gümüş madenleri bulunan Novaberde Kalesi fetholundu. Sultan Murad, geri kalan bölgelerin fethini İshak Bay ve Bursada birçok hayratı bulunan Şihabeddin Paşa'ya bırakıp, Edirne'ye avdet eyledi.

Bu seferde gazilerin eline geçen ganimet hiç bir seferde geçmemişti.

Sultan Murad bu sefere çıkarken Edirne'de Muradiye Camii ile büyük bir imaretin ve yanında da mevlevî dervişleri için bir zaviyenin yapılmasını emir buyurmuştu. Ganimetten kendilerine düşen hisseyi bunların yapılmasına sarfettiler.

Bu yıl Edirne'de kışı geçirip, bahar gelince bir ziyafet tertipleyerek Şehzade Sultan Mehmed ve Sultan Alaaddin'i sünnet ettirdiler. Kerimelerini de bu ziyafet esnasında, İsfendiyar Bey'in oğluna nikâhladılar.

Semendire'nin fethi

844 (1440) yılında Semendire kalesi, meşhur olan rivayete göre Vilkoğlu'ndan, bir rivayete göre de Despot'un elinden alındı. Bu kalenin alınmasına İshak Bey se-

bep oldu. Serhadlerin muhafızı olan İshak Bey daima elinden alındı. Bu kalenin alınmasına İshak Bey sebep oldu. Serhadlerin muhafızı olan İshak Bey daima Sultan Murad'a «Semendire Kalesi feth ve fesat menbaı olan Vilkoğlu ile Drakula katledilmedikçe, Engürüs diyarının fethinin mümkün olmayacağını» arzederdi.

Zikredilen senede, Sultan Murad, Semendire'nin fethi için hazırlığa başlayıp, Drakula ve Vilkoğlu'nu da hizmet için davet eyledi. Drakula iki oğlunu yanına alarak geldi. Sultan onu, Gelibolu Kalesine, oğullarını da Germiyan eyaletindeki Eğrigöz Hisarına hapsedtirdi. Vilkoğlu gelmeyip, iki oğlunu gönderdi. Onlar da Tokat kalesine hapsedildiler. Vilkoğlu, kalesini müstahkem bir hale getirip yiyeceklerle doldurduktan sonra, kaçıp Engürüs kralına iltica eyledi ve Sultan'a karşı yardım istedi.

Sultan Murad, Semendire'yi iki ay kadar bir zaman muhasara ve şiddetli çarpışmalardan sonra eman vererek aldı. Padişah'tan izin alarak Hac'ca gitmiş olan İshak Bey kalenin fethinden önce döndü. Sultan Murad, onu, Niköbri Kalesini almaya memur eyledi. Yanına da Germiyan hakimi Timurtaş Paşa oğlu Umur Bey oğlu Osman Çelebi'yi verdi. İshak Bey, varıp kaleyi muhasara etti. Kaleyi tam almak üzere iken büyük bir küffâr ordusunun gelmekte olduğunu haber aldı ve muhasarayı kaldırarak savaşa hazırlandı. Küffâr ordusunu karşıladı. Çok şiddetli bir savaş oldu. Müslümanlar, Allah'ın yardımıyla kâfirleri perişan ettiler. Müslümanlar önce çok kâfir kırdılar. Sonra İshak Bey'in emriyle kırmaktan vazgeçip sayılamaya-

cak kadar çok esir aldılar. Aşıkî tarihinde der ki; «ben de bu gazada İshak Bey'in yanında bulunuyordum. Öldürdüğümünden başka küffârdan beşini de esir aldım. Dönüşte hepsini Üsküp'te dokuzyüz dirheme sattım». (36)

Bu savaştan sonra, Las diyarının geri kalan kısmı zahmetsizce alındı. Bu diyara naibler, kadılar tayin edildi. Mescidler yaptırıldı.

Müverrih Neşri der ki; Semendire kalesi Vilkoğlu'ndan alındı. Ancak, kendisi kaleyi iki oğluna bırakıp, Engürüs Kralına iltica eylemişti. Fetihten sonra çocukları esir edilip gözlerine mil çekildi ve Çakır Balaban Paşa ile Tokat'a gönderilerek hapsedildi. Sultan Semendire Hükümetini Turhan Bey'e verdi.

Fakat İdris Bitlisi'ye göre, Vilkoğlu, Sultan'ın davetine icabet etmeyip, iki oğlunu gönderdi. Sultan ikisini de hapsedtirdi. Vilkoğlu da kaçıp Engürüs Kralına iltica etti. Müverrihler arasındaki ihtilâf bu noktadadır. Neşri'ye göre, Semendire'nin fethi 842 (1438) yılındadır. Bundan sonra Belgrad ve Novaberde feth olunmuştur. Fakat meşhur olan ilk zikrettiğimiz rivayettir. Buna göre Semendire 844 (1440) yılında alınmıştır.

İslâm askerinin Eflak diyarında kırılması

Bu yıl, fetihten sonra, Eflak diyarında İslâm askeri birkaç defa inkisâra uğradı. Eflak hâkimi Drakula, iki oğluyla birlikte hapsedilip vilayeti başsız kalınca, bu bölgenin ahalisi Engürüs Kralına itaat eyledi-

ler. O da Eflak hakimlerinden birinin oğlunu, kendi tarafından bu bölgeye hakim tayin etti.

Sultan Murad, Edirne'ye dönünce Mezid Bey'i, akıncı taifesiyle Eflak diyarına gönderdi. Mezid Bey, küffârı kırıp askerini dağıttı. Fakat ihtiyatsız hareket edip, askerini ganimet ve esir almaları için etrafa gönderdi. Kendisi de az bir askerle kalıp ayş u nûş ile vakit geçirmeye başladı. Engürüs Kralı'nın tayin ettiği Eflak hakimi, dağlara çekilmiş, hücum etmek için fırsat kolluyordu. Bu sırada Engürüs Kralından yarıdım ve Mezid Bey'in gaflet içinde zevk ü safa sürmekte olduğu haberi geldi. Fırsatı kaçırmayıp Mezid Bey'in üzerine vardı. Mezid Bey, etrafı kuşatılana kadar küffâr'ın varlığından haberdar olmadı. Küffâr, Mezid Bey ve İslâm askerini kolayca kırdı. İslâm diyarına yakın olanların dışında, ganimet için etrafa dağılanlardan da hiç kurtulan olmadı. Kırılmaktan kurtulanlar Edirne'de bulunan Padişahın huzuruna gelip bu kederli haberi arzettiler.

Sultan Murad, ümerâyı toplayarak bu meseleyi müşâvere eylediler. Rum İli beylerbeyi Kula Şahin Paşa, Sultandan, Eflak diyarına varıp intikam için izin talep etti. Sultan Murad, Kula Şahin Paşa'yı, yanına Rum İli ve Anadolu'daki altı sancak askerini de katarak Eflak diyarına gönderdi. Şahin Paşa Eflak diyarına girince, Eflak hakimi yine dağlara çekildi. Şahin Paşa da ayş u nûş, zevk ü safa ile vakit geçirmeye başladı. Yanında bulunan tecrübeli ümerâ, nasihat edip Mezid Bey'in başına gelenleri hatırlattılsa da Şahin Paşa onların sözlerine pek kıymet vermedi. Yi-

ne zevk ü safa ile vakit geçirdi. Üstelik nasihat edenlere de «siz beni Mezid'le mukayese etmeyi». Küffâr beni tanır. İsmimden ve gölgemden bile kaçır» şeklinde cevap veriyordu. Fakat bu cahil herif bu şekilde övünürken, Engürüs'ten küffâr askerinin geldiğini haber alınca kaçmaya kalkıştı. Ümerâ, «eğer kaçarsan askerın hepsi kırılır, sebat etmek gerektir» diyerek kaçmasına mani oldular. Şahin Paşa, akşama kadar bekleyip gece olunca adamlarıyla Tuna'yı geçerek firar eyledi. Asker bunu haber alınca büyük bir korkuya düştü. Büyük bir kısmı Şahin Paşa'nın ardından kaçtı.

Ümerâdan, Umur Bey'in oğlu Osman Çelebi, geri kalan askeri ve ümerâyı etrafına topladı. Şehid olunca kadar çarpıştılar. İlerde görüleceği gibi Neşri, Osman Çelebi'nin Varna savaşında şehid olduğunu söyler. Bazı tarihlerde de Kula Şahin Paşa yerine Şehabettin Paşa —Tavaşi— zikredilir. Firuz Bey, Yakub Bey bin Durmazık (?), Hızır Bey ve Ömer Bey de bu savaşta şehit düştüler. Bazı müverrihlere göre Sultan Murad bu sırada Sofya'da bulunuyordu. Bu hadise 845 (1441) yılında vuku buldu.

Karamanoğlu'nun isyanı

Osmanlı askerinin Eflak'da kırıldığı haberi yayılınca, Karaman Oğlu İbrahim Bey yine isyan etti. Yakınlarından Hasan Bey Turgud'u, bir miktar askerle memâlik-i mahrusadan Bolvadin, Cebel-i Ömer, Beypazarı ve diğer bazı vilayetleri yağmalamaya gön-

derdi (*). Sultan Murad bunu duyunca, 846 (1442) yılında, Anadolu'ya geçip Karaman diyarına azimet etti. Karamanoğlu'na o kadar kızmışlardı ki askere bu diyarı yağmalamalarını emir buyurdular. Bu zamana kadar Osmanogullarından hiçbiri müslüman diyarını yağmalattırmıştı. Karamanoğlu'nun uğursuzluğu yüzünden Karaman diyarı harab oldu. (**)

Sultan Murad Konya'ya gelince, Karamanoğlu âdeti üzere Taş İli'ne kaçtı. Yaptıklarından pişmanlık duyarak veziri Server Bey'i, müftüsü Saru Yakub'u —bir rivayete göre Mevlâna'nın torunlarından Arif Çelebiyi— ve Sultan'ın kızkardeşi olan zevcesini, kendine şefa'at etmeleri ve af dilemeleri için Sultan'ın huzuruna gönderdi. Sultan, şefa'atlarını kabul edip bu defa da Karamanoğlu'nu affetti ve Bursa'ya evdet eyledi. (***)

(*) ...Beypazarı'nın halkına işler ettiler kim, kâfir dahi kâfirliğince ol işi etmezdi. (Neşri Tarihi, c. II, sh: 637)

(**) Şöyle urdular vilayet-i Karaman'ı kim şehirlerini ve köylerini elek elek ettiler. Ve harab eylediler. (Aşıkpaşazâde Tarihi, sh: 182)

(***) Bunca mezalime sebep Karamanoğlu İbrahim Bey oldu. Ve bi'l-cümle Karamanoğlu'nun hatunu ki, Sultan Murad'ın kızkardeşiydi. Anınla dahi veziri Kara Serveri, Sultan Murad'a vir'idi eytti: «Beni devletlü Sultanumdan dilek edin. Ayırık, tevbe-i rabbenâ bunun gibi bir iş etmiyeyim» dedi. Bunlar gelip Hünkâr'ın ayağına düşüp, tazarru ettiler. Hemşiresi Hünkâr'a eyitti: «Çün gelip benim evimi böyle harap edecek idin, beni buna verip nîderdiniz?» deyip tazarru edip ağladı. (Neşri Tarihi, c. II, sh: 643)

Sultan'ın Amasya valisi olan oğlu Alaaddin Çelebi de Karaman seferine katılmıştı. Bursaya dönüşte babasının izni ile Amasya'ya avdet etti. Kısa bir zaman sonra vefat ettiği haberi geldi. Sultan Murad, oğlunun ölümüne çok üzüldü. Sivas hakimi Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynelabidin'le Fenârizade Mevlâna Yusuf Bali de bu yıl içinde vefat ettiler.

Engürüs Kralı'nın Osmanlı ülkesine tecavüzü

Sultan Murad, küffâr hükümdarlarının Osmanlı topraklarını ele geçirmek için aralarında anlaştıklarını ve büyük bir ordu topladıklarını duyup Edirne'ye geldi. Küffâr hükümdarlarını bu işe teşvik eden, bir rivayete göre Vilkoğlu, bir rivayete göre de Despot'du. Münafık Karamanoğlu da, Engürüs Kralı'nı Osmanlılara karşı tahrik ediyor ve ona «sen o taraftan, ben bu taraftan hücum edersek Osmanlıları ortadan kaldırırız. Rum İli'nin hepsi senin olsun, bize de Anadolu yeter» şeklinde haberler gönderiyordu.

Engürüs kralı olan menhus herif, kendi ülkesinden ve komşularından büyük bir ordu toplayıp oğlu ve başkumandanı olan Niko ile Osmanlı topraklarına gönderdi. Vilkoğlu'nu veya Despot'u da delil olarak vazifelendirdi. Kâfirler, önce Alaca Hisar civarını, Niş'i, Şehir Köyünü ele geçirerek tahrip, halkını da esir ettiler. Sonra, Sofya üzerine yürüyerek İzadi Derbendinden geçip Filibe'ye, oradan da Edirne'ye varmak ve bütün Osmanlı ülkesini fethetmek istediler.

Sultan Murad, bundan haberdar olunca yanında bulunan gazilerle hemen Sofya'ya varıp küffâr gelmeden İzadi Derbendi'ne ulaştı. Vakit kıştı. Küffârın askeri de sayılamayacak kadar çoktu. Sultan derbendi geçmeci muhafazasına meşgul oldu. Yolları su altında bıraktı. Sular donarak buz tuttuğundan yollar kapandı ve kâfir askerleri ileri geçemediler. Yiyecek sıkıntısı çektiklerinden dönmeye mecbur oldular.

Sultan Murad, kâfirleri takip için arkalarından Rum İli beylerbeyi Kasım Paşa'yı, Bolu Bey'i Mahmud Çelebi bin İbrahim Paşa'yı gönderdi. Kâfirlerin kumandanı Niko birçok yerde tuzak kurmuştu. Müslüman askerleri gafil davranıp süratle düşmanın ardından ilerlediler. Niş derbendine ulaşınca, tuzak kurmuş olan kâfir askerleri müslümanları kuşattılar. Müslümanlardan çok azı kurtulabildi. Çoğu şehid bir kısmı da esir oldu. Veziri azam Halil Paşanın kardeşi ve Sultan Murad'ın kızkardeşinin de zevci olan Mahmud Bey de esir düştü.

Bir rivayete göre hezimete sebep olan Semendire valisi Turhan Bey'di. Ahmak bir adam olan Turhan Bey serhadlerin muhafazasına memur edilmişti. Daima Rum İli askerinden akıncı ve toğuca taifelerine «küffârın bizimle muharebe edecek halleri kalmadı. Sizler, şimdiden sonra savaşlarda kâfirlere yumuşak davranınız. Zirâ küffârın kökünü kurutursanız size ihtiyaç kalmayıp reâyâ olursunuz» dermiş. Bu sözler cahil ve avamdan olan bazı askerleri cihad ve gazadan soğutmuştu. Kasım Paşa'ya iltihak etmeleri emredilince işi ağırdan aldılar ve ona ulaşmadan

olan oldu. Sultan Murad, bundan haberdar olunca Turhan Bey'i uzun zaman hapsettirdi.

Gaziler kırılıp, Mahmud Bey de esir olunca, Sultan, vezir-i âzâminın ve hemşirelerinin hatırlarını tatıyib için Semendire Kalesi'ni Vılkoğlu'na yahut Despot'a verdi ve Vılkoğlunun iki oğlunu da hapisten çıkarıp Mahmud Bey'i kurtardı.

Hoca Efendi'nin bazı tarih kitaplarından naklettiğine göre, Saruca Paşa nice zamandanberi ma'zulen Gelibolu'da bulunuyordu. Küffârın hücumundan haberdar olunca, yanına bin kadar dilâver alıp İzladı derbendinde bulunan Sultan Murad'ın yanına geldi. Dərbend'in muhafazası için güzel tedbirler aldığından, padişah hazretleri kendisine ikrâm ve ihsanda bulundular.

Sultan Murad'ın tahtı oğluna bırakması

Bu sene içinde, bir rivayete göre de 847 (1443) yılında —ki bu bana göre daha sahihtir— Sultan Murad, tahttan kendi arzularıyla feragat edip, saltanatı en büyük oğulları Sultan Mehmed'e bıraktılar. Manisa'da vali olan Sultan Mehmed'i, bir mektup yazarak davet eylediler. Sultan Mehmed, babasının huzuruna gelip saltanatı teslim aldı. Sultan Murad da İshak Paşa'yı ve yakın adamlarını yanlarına alarak Manisa'ya varıp ibadet ü taatla meşgul olmaya başladılar.

Yeni Sultanın yanında ise Halil Paşa, Şihabeddin Paşa, Saruca Paşa —vezirlik makamında— bazı tarihçilerin rivayetine göre Mevlâna Hüsrev —kazaskerlik

makamında— kaldılar. Bu hadise 847 (1443) yılında vuku buldu

Münafıkların reisi Karamanoğlu İbrahim Bey, bundan haberdar olunca, Engürüs Kralına «fırsat vaktidir» diye haber gönderip onu Osmanlı ülkesine tecavüze teşvik etti. Engürüs kralı olan melun, Alman, Bosna, Hersek, Kara Boğdan ve Eflak gibi Frenk kralarından da yardım alıp, sağlam bir rivayete göre seksen bin atlı ve yaya asker toplayıp İslâm diyarına hücum etti. Las oğlu Despot'u da öncü kuvvetlerine kumandan yaptı. Bu büyük kâfir ordusu Tuna nehrini Belgrad geçidinden geçti ve önce Niğbolu civarını yağmalayıp tahrip eyledi. Niğbolu valisi cesur ve bahadır bir kimse olan Firuz Beyzade Mehmed Bey'di. Küffârı bir miktar akıncı ile takip ettirerek birçok esir aldı ve bunları, küffârın Osmanlı ülkesine kastettiğini bildirmek için yeni padişahın huzuruna gönderdi.

Murad Han'ın ordunun başına geçmek için davet edilmesi

Sultan Mehmed durumdan haberdar olunca, devlet adamlarıyla istişarede bulundular. Vüzerâ ve ümerâ, Manisa'da bulunan babalarını çağırımlarının lüzumlu olduğunu bildirdiler. Sultan Mehmed bir mektup yazarak küffârın büyük bir orduyla hücum ettiğini bildirdi ve babasını davet eyledi.

Sultan Murad bu davete icabet etmedi. Bunun üzerine Sultan Mehmed «Eğer sizler padişah iseniz memleketi ve tebaanızı kâfir hücumundan muhafaza için gelmeniz vacibdir. Eğer biz padişah isek Sultan'a itaat ve emrini yerine getirmek sizin üzerinize yine

vacibdir» şeklinde ikinci bir mektup gönderince, Sultan Murad çaresiz kalıp azimet buyurdular. Lâkin Frenk gemilerinden sekseni Gelibolu boğazını tuttuğundan buradan geçemeyip, Karadeniz'de İskender Boğazı denilen yerden geçmek için o tarafa teveccüh eylediler. Bu sırada Sultan Murad'ın geçmesine mani olan firenkleri def' için bir miktar askerle gelen Halil Paşa da Sultan'ın ordusuna iltihak etti ve karşı kıyıya geçildi.

Varna savaşı

İslâm askerleri, Sultan Murad'ın gelişine çok sevindiler. Sultan Murad, oğlu Sultan Mehmed'i Edirne'nin muhafazası için bırakıp küffârın üzerine yürüdü. Bu sırada küffâr ordusu Eflak'ı geçip Varna'ya gelmişti. Buradan İstanbul'a geçmeyi Edirneyi ve Osmanlı ülkesinin diğer topraklarını almayı düşünüyorlardı. İki ordu Varna dışında karşılaştı. Şiddetli bir muharebe başladı. Kâfirlere daima yeni yardım geliyordu. İlk anda, kâfirlerin çokluğundan müslümanlar bozulmaya yüz tuttu. Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa da şehid olunca, Osmanlı askeri bozularak dağıldı. Sultan Muradın yanında birkaç eski beyi ile kapıkulu askerinden başka kimse kalmadı. Kaçan Osmanlı askeri, savaş meydanından üç konaklık mesafedeki Kamçı Suyu'na varmıştı.

Bu hali gören Sultan Murad ağlayarak Cenab-ı Hak'ka tazarru ve niyazda bulundu. Mucibüssailin olan Allah duasını kabul etti. Engürüs Kralı olan mel'un, Osmanlı askerinin bozulup Sultan Murad'ın az sayıda askerle kaldığını görünce, başkumandanı Yanko'nun

da teşviki ile muharebeye girdi ve kılıcını sıyırarak Sultan'ın üzerine yürüdü. Sultana karşı gelince, saçma sapan sözler söyleyerek ilerledi (*) Sultan Murad yanında bulunan mücahidlere «acele etmeyip yerinizde durunuz. Kral' üzerimize hücum ederse açılıp, tam ortaya geldikte birden hücum ediniz» diye tenbih eyledi. Sarhoş olan melun, kendisinin hücum ettiği halde Sultanın askerlerinin yerlerinden kılmadamamalarını, onların zayıflıklarına verip galibiyetten emin olarak tuğ-u hümayun ve sancakların bulunduğu yere atını sürdü. Kapıkulu askerleri, Sultan'ın emri üzerine ikiye ayrılıp melunu aralarına aldılar. Koca Hızır adlı bir yeniçeri üzerine atılıp önce atını yere yıktı, sonra da melunu yere düşürdü ve başını gövdesinden ayırdı. Melunun başını alıp Sultanın huzuruna getirdi. Beraberindeki kâfirler de Kapıkulu askeri tarafından kırıldı.

Sultan Murad, Engürüs Kralı olan melunun başının bir mızrağa takılıp zafer sancaklarının yükseltilmesini, galibiyet davulunun vurulmasını emir buyurdu. Kâfirler bozulmaya yüz tuttular. Yanko, bozgunu önlemeye gayret ettiyse de muvaffak olamadı. Osmanlı askeri, kâfirleri kırarak firara mecbur eylediler. Sultan Murad, Davud Paşa'yı, kaçan kâfiri takibe me-mur eyledi. Davut Paşa bunların ardına düşüp Tuna nehrini geçinceye kadar iki gün iki gece büyük bir

(*) Bu halde ceng olı dururken, Yanko yürüyüp; Krala gelip eyitti: İşte Türk'ü sıdık. Ne durursun? Sultan Murad üzerine sen var ki, «Bey'e yine Bey gerektir» dedi. Bu Yanko, kralın beylerbeyiydi. Bir hilebaz melundu. Muradı, Ungurus'a bey olmaktı. Ol sebepten ol diyarda kendine itaat etmeyen kâfir beylerinden herhangi biri olursa «Vara.

kısmını kırdırdı. Kâfirlerden çok azı kurtulabildi. Çok ganimet alındı. Alınan değerli mallar, gümüş ve altın kaplar iki yüz elli hayvan yükü tutuyordu.

Hikâye edilir ki, Sultan Murad, yanında Bursa'da hayratı bulunan nedimlerinden Azeb Bey'le savaş me-danını gezip kâfir ölümlerini temâşâ ediyorlardı. Sul-tan, Azeb Bey'e «bu kâfir ölümleri arasında hiç olgun ve yaşlı kimselerin bulunmamasının sebebi ve hikmeti acaba nedir? Hepsi de genç çocuklar» deyince Azeb Bey, «eğer aralarında yaşlı ve tecrübeli kimseler olsaydı gördüğünüz hale gelmezlerdi» diye cevap verdi.

İş tamam olup takipçiler ve Osmanlı ordusundan kaçanlar geri dönünce Sultan kaçanların bir kıs-mının öldürülmesini bir kısmının da kadın kılığına sokularak teşhir edilmesini emir buyurdular. Fakat ümerâ ve vüzerânın şefaati üzerine, Sultan bunları, Allah'ın kendisine nasib ettiği zafer ve galibiyete karşı bir şükran nişanesi olarak affeyledi. Sultan'ın bu se-vinçli halinden istifade eden vüzerâ, Turhan Beyin de hapisten çıkarılıp eski vazifesine iade edilmesini te-min ettiler.

Engürüs Kralı'nın kesik başı müjdecilerle Bursa'ya gönderildi ve şehrin de donatılması emredildi. Bu sırada Bursa subaşı Cebe Ali Bey'di. Müjdecileri Ni-

ım Türk'e şöyle edelim, böyle edelim» deyip, aldatıp gö-türüp, Türk'ün bahadırlarına tutturur, kendi kaçardı. Krala varıp «bu kere bizim rast gelmedin» derdi. Bu suretle Ungurus'un yarar beylerinden kırdıra kırdıra az komuştu. Pes Kral dahi mestti. Yanko'nun sözüne itimad edip, eli-ne bir gönder alıp, hemen Hünkâr'ın alayına at tepti. (Neşri Tarihi, c. II, sh: 651—653)

İüfer Suyu'nun başında karşıladı. Kokmasın diye bal dolu bir kaba konmuş olan Kralın başını çıkararak yıkadı ve bir mızrağın ucuna takarak sevinç ve neşe içinde Bursa'ya getirdi.

Sultan Murad, İslâm hükümdarlarına, müjdeci-lerle birlikte esir düşen kâfir askerlerini zırh ve si-lâhlarıyla gönderip, İslâmın ve müslümanların aza-met ve heybetini göstermek istedi. Mısır'a müjdecî olarak Sultan'ın yakın adamlarından Azeb Bey, yirmi beş kâfir esiri ile gönderildi.

Bu savaş 848 (1444) recebinin dokuzunda, Salı gü-nü vuku buldu.

Murad Han'ın tekrar tahta çıkması

Sultan Murad, Edirne'ye avdet buyurduklarında oğlu Sultan Mehmed tarafından karşılandı. Veziri azam Halil Paşa, Sultan Murad'ın tekrar saltanat ma-kamına geçmesini arzu ediyordu. Sultan Murad'a da bunu benimsettikten sonra arzusunu gerçekleştirmek için bir hile tertip etti. Sultan Mehmed'le yalnızca bulunurken ona «Pederinize saltanatı arzetseniz iyi olur. Gönlünü hoş etmiş olursunuz. O teklifinizi kabul edip tekrar saltanata dönmez. Sadece size karşı olan muhabbeti artar ve sizden hoşnud olur» dedi. Sultan Mehmed, Halil Paşa'nın bu sözlerini yerinde bulup vükelâyı, vüzerâyı ve ümerâyı davet eylediği bir ziya-fet tertip etti. Ziyafet sırasında babasının elini öpüp, tekrar tahta çıkıp saltanat makamına geçmelerini, kendisini de eski ıktai olan Manisa'ya göndermele-rini rica eyledi. Sultan Mehmed bunları söylerken ba-basının bu teklifi kabul etmeyip, tahta geçmekten is-tinkâf edeceğini sanıyordu. Fakat Sultan Murad, hiç

tereddüd etmeden tahta geçip oğluna hayır duada bulundu ve onu, yanına Saruca Paşa'yı da katarak Manisa'ya gönderdi.

Sultan Mehmed, babasının emrine uyarak Manisa'ya gitti. Fakat Halil Paşa'nın yaptığını da unutmayıp, ilerde görüleceği gibi, İstanbul'un fethini müteakip onu katletti. Sultan Mehmed babasıyla vedalaşıp da Manisa'ya gitmek için yola çıkınca, Molla Hüsrev (37) onu uğurlamak için gelerek bir konaklık mesafeyi beraberce katetti ve «az bir müddet sonra tekrar saltanata dönersiniz» diyerek teselli etti. Tekrar saltanata döneceğine dair bir rüya gördüğünü anlattı. Sultan Mehmed memnun olup Molla Hüsrev'e güzel şeyler vadeyledi. Molla Hüsrev tekrar Sultan Murad'ın hizmetine döndü.

Bütün vüzerâ, ümerâ ve a'yan, Sultan Murad'a ettikleri biatı yenilediler. Bu anlatılan hadiseler meşhur olan rivayete göredir.

Bazı müverrihlerin rivayetlerine göre ise, Sultan Murad, Varna zaferinden sonra Manisa'ya avdet eyledi. Edirne'de bulunan Sultan Mehmed tahtta kaldı ve adına yeni sikke bastırdı. Bu sırada, Edirne'de büyük bir yangın çıktı ve bunun ardından yeniçerî fitnesi meydana geldi. Yeniçeriler, Hadım Şihabeddin Paşa'nın sarayına hücum edip, yağmaladılar. Şihabeddin Paşa, binbir güçlükle kaçıp Sultan Murad'ın sarayına sığındı ve canını kurtardı. Yeniçerler Buçuk Tepe'de toplanarak tarakki talep ettiler. Herbirine yarımşar Osmanlı dirhemi ihsan edilip fitneleri yatıştırıldı. Bu yüzden toplandıkları tepeye Buçuk Tepe adı verilmiştir. Bu hadiseden sonra Halil Paşa ve emirî'l-ümerâ

Özgüroğlu, aralarında anlaşarak Sultan Murad'a meydana gelen hadiseleri bildirdiler ve tekrar saltanat mevkiine geçmelerini rica eylediler. Sultan Murad, 849 (1445) yılında Edirne'ye gelip Buçuk Tepe'ye indiler ve etrafına toplanan yeniçeri taifesi onu tekrar tahta çıkardılar. Sultan Mehmed de Manisa'ya gönderildi.

Germe Hisarı'nın fethi

Zağnos Paşa vezirlikten azledilerek Balıkesir'de oturması emrolundu. Sultan, kışı Edirne'de geçirip 850 (1446) yılının baharında, Mora vilayetindeki Germe Kalesi'nin fethine azimet buyurdu. Germe Kalesi, Mora boğazının üzerindeki bir sed üzerine yapılmış müstahkem birkaç kaleden biriydi. Mora'nın fethi, bu kalenin fethine bağlıydı. Sultan Murad bu kaleyi fethetmek isteyince uzun zamandanberi bu bölgede bulunan ve buraların durumunu gayet iyi bilen Turhan Bey'i çağırdı. Bazı müverrihlere göre Turhan Bey bu sırada hapisten çıkarıldı.

Turhan Bey bu memleketin giriş ve çıkış yerlerini, yollarını gayet iyi biliyordu. Sultan Murad, onu, bir miktar askerle öncü olarak gönderdi. Kendileri de geri kalan askeri alıp Siroz yoluyla Germe üzerine vardılar. Bir müddet muhasara ve muharebeden sonra kale zorla fethedildi. O kadar çok ganimet alındı ki askerler altın para ve gümüş kaplardan başkasına itibar etmediler. Sonra Ballu Badracık da fethedilip Edirne'ye dönüldü.

851 (1447) yılında, Sultan Murad'a, torunu Bayezid bin Mehmed Han'ın doğumunu bildiren müjdeciler geldi.

Arnavudluk seferi

Bu yıl içinde Sultan Murad, isyan edip haddi tecavüz eden Arnavudluk hâkimi hayin İskender'in üzerine yürüdü. Bu seferde, Sultan Murad'ın yanında oğlu Sultan Mehmed de bulunuyordu. Arnavudluğun merkezi olan Akça Hisar iki ay muhasara edildi. Şiddetli çarpışmalar oldu. Sonunda suları kesilince teslim olmaya mecbur oldular. Sultan Murad, eman vererek kaleyi teslim aldı. Askerler bolca ganimet aldılar.

Kös-Ova (Kosova) zaferi

Sultan Murad Edirne'ye dönünce, Engürüs askerinin başkumandanı olan Yanko'nun diğer kâfir hükümdarlarını da tahrik ederek büyük bir ordu topladığını ve Osmanlı topraklarına tecavüze hazırlandığını haber aldı. Yanko'nun yanında, yedi kâfir ülkesinin kralının vekilleri ve askerleri vardı. Bu ordu, Varna'daki kâfir ordusu kadar, belki de ondan daha kalabalık ve tehlikeliydi. Çünkü çoğu yaralı domuz gibiydi. Sultan Murad, Sofya tarafına azimet buyurup Rum İli'nden asker topladı. Anadolu beylerine de taraflarından harçlıkcı göndermeleri için emir buyurdu. Bu sıralarda Eflak, Engürüs'e bağlıydı ve Eflak hakimi Engürüs Kralı tarafından tayin edilirdi. Yanko, Eflak hâkimini, bir miktar askerle Niğbolu civarını yağmalayıp tahrib etmesi için gönderdi. Niğbolu valisi olan Firuz Beyzâde Mehmed Bey, Hasan Beyzâde Mustafa Bey ve Özgüroğlu İsa Bey'le anlaştı ve geceyarısı Ef-

lak askerini bastılar. Çoğunu kılıçtan geçirdiler ve esir ettiler. Kurtulanlar da perişan halde dağıldılar. Mehmed Bey, öldürülenlerin başlarını ve esirleri Sultan'ın huzuruna gönderdi. Sultan Murad bunu bir zafer müjdesi kabul edip çok memnun oldu.

Sultan Murad Sofya'dan ayrılarak düşmanın bulunduğu yere doğru yürümeye başladı 853 (1449) şabanının dördüncü Cuması, Kös-Ova denilen yerde düşmanla karşılaştı. Bu savaşta Sultan Murad'ın yanında eski ümerâdan ve çocuklarından İshak Beyoğlu, İsa Bey, Mihaloğlu Hızır Bey ve Turhan Bey bulunuyorlardı. Sultan, Varna savaşında askerın arkasının boş kalmasının hezimete sebep olduğunu görerek bu defa bütün ağırlığı askerın arkasına koydurdu. Bunların muhafazasına da Kara kullukçuları, seyisleri, at oğlanlarını memur eyledi. Başlarına da bir miktar askerle Saruca Paşa'nın kardeşi Sinan Bey'i kumandan olarak tayin eyledi.

Sabah başlayan savaş, akşam da kesilmeyip, ertesi günün öğle vaktine kadar devam etti. Kâfirler anlaşılarak merkeze hücum edince, Osmanlı askeri ikiye ayrıldı. Kâfir askerleri aralarına girince, arkalarından kuşatıp üzerine hücum ettiler. Ön taraf da Sultan Murad'ın koydurduğu ağırlıklarla kapalı olduğundan kâfir askerleri kaçamadı, hepsi kılıçtan geçirildi. Küffâr beylerinden Lök ve Siküet hakimleri muharebe sırasında öldürüldü. Leh hakimi esir edilmişti. Fakat tanınmadığından bir müddet sonra kurtuldu. Çeh hakimi de esir edilmişti. İtaat edip, on kale, de-

ğerli eşyalar ve haraç vermeye razı oldu. Fakat Sultan bu teklifini kabul etmeyip boynunu vurdurdu. (*)

Engürüs ordusunun başkumandanı Yanko ise mukavemet edemeyeceğini anlayınca, tahkimatlar kurdu ve Cumartesi akşamına kadar savaştıktan sonra geceleyin, askerlerini, «siz tahkimatları muhafaza edin, ben varıp İslâm askerini arkadan basayım» diyerek aldattı. Bir miktar askerle vilayetine kaçtı. Sabah olunca kâfir askerleri aldatıldıklarını anladılar ve başsız kaldıklarından kaçmaya mecbur oldular. İslâm askeri de kaçanları takip ederek çoğunu öldürdü.

(*) *Ve Çeh banın esir etmişler, alıp Hünkâr'a getirdiler. Hünkâr tercüman getirdip, Çek banına eyitti: «biz hod seninle düşmanlık etmedik. Siz bizim vilâyetimize neden geldiniz? «Bu kâfir eyitti: «Gözümûze bunun gibi esirlik görünecekmiş.» Andan yine Çeh banı eyitti: «Amma padişah'a birkaç sözüm var, eğer icazet verirse söyleyeyim» dedi. Hünkâr «söylesin» dedi. Çeh banı eyitti: «Evvel sözüm budur kim, her yıl beş bin erle Hünkâr'ın kulluğuna geleyim. Ve dahi on pâre hisar vereyim, vilâyetimle bile. Ve dahi haraccın gelsin. Cemi iklimimden harac devşirsin. Ve cemi vilâyetimde senin kanunun yürüsün» dedi. Hünkâr eyitti: «Bu söylediğin nesnelere hiç benim ihtiyacım yoktur.» Ol kâfir eyitti: «Senin gibi gani padişahın üzerine gelene her ne belâlar etseler erzanidir» dedi. Andan hünkâr kendi kılıcını çıkarıp, celladın eline verip «aman verme boynunu vur» dedi. Ol kâfir eyitti: «Devletli Sultanım ne ola, ben senin elinden ölsem.» Hünkâr sordu: «Benim elimden ölmekten muradın nedir?» dedi. Kâfir eyitti: «Ben yerimde ulu padişahım. Dilerim ki ben padişah öldüre. kem kişi öldürmeye» dedi. Hünkâr güllüp, cellâda çal dedi. Cellad çalıp, başını önüne düşürdü. (Nesri Tarihi, c. II. sh: 673)*

Bir kısmını da esir ederek döndü. Çünkü iki gün iki gece savaştıklarından yorulmuşlardı. Müslümanlar yazıyla ve sözle ifade edilemeyecek kadar çok ganimet aldılar. Sultan Murad mansur ve muzaffer olarak Edirne'ye avdet eyledi.

Sultan Mehmedin Dulkadroğlu'nun kızıyla evlenmesi

Sultan Murad, oğlu Sultan Mehmed'i Dulkadir oğlu Süleyman Bey'in kızlarından biriyle evlendirdi. Süleyman Bey'in beş kızı vardı. Sultan Murad nişan için, Amasya valisi Hızır Ağa'nın hanımını Elbistan'a gönderdi. Süleyman Bey, buna çok sevinip, nişan için gelenlere ikramda bulundu. Gelini çehizi ile gönderdi. 853 (1449) yılında, Edirne'de tertip edilen büyük bir ziyafetten sonra, Sultan Mehmed, Dulkadroğlu'nun kızıyla evlendi.

Sultan Murad, bazı rivayetlere göre Edirne'deki üç şerefeli camii Kös-Ova savaşından sonra, bazı rivayetlere göre de önce yaptırmıştır.

Murad Han'ın vefatı

Sultan Murad bir müddet Edirne'de oturdular. Bir gün, gezinti için kırlarda dolaşıp, dönerlerken Ada Köyü köprüsü üzerinde, derviş kılıklı, nûranî yüzlü bir ihtiyarla karşılaştılar. İhtiyar, Sultan Murad'a, yüzüne bakıp, «dünya maslahatı tamam oldu. Şimdiden sonra ahiret maslahatını görüp tövbe ve istiğfar etseniz münasip olurdu» dedi. Bu sözler Sultan'a

çok tesir edip hemen ağlayarak tövbe istiğfar ettiler. Beraberce geziye çıktıkları İshak Paşa ile Saruca Paşayı da buna şahit tuttular. İhtiyarın kim olduğunu sorduklarında, İshak Paşa, Emir Sultan hazretlerinin derişlerinden biridir dedi.

Sultan sarayına döndüğünde, kendilerine bir başağrısı arız oldu. Oğlu Sultan Mehmed'e vasiyetini bildiren bir mektup yazdı. Vüzerâyı ve ümerâyı toplayarak oğluna itaat etmelerini vasiyet etti. Sonra yolda rastladığı ihtiyarı bulmalarını emir buyurdu. Fakat ihtiyarın ne kendine, ne de izine rastlanabildi. Hastalıkları şiddetlenip üç gün sonra, 855 (1451) Muharreminin üçüncü Cuma günü, rahmet-i Rahman'a vasil oldu.

Vüzerâ, Sultan Murad'ın vefatını askerden saklayıp, Sultan Mehmed'e acele gelmesi için haber gönderdiler. Sultan Mehmed, Muharrem'in on altısında —Perşembe günü— Edirne'ye teşrif ve taht-ı saltanata ikinci defa cülus buyurdu. Babasının cenazesini Bursa'ya gönderip, camiinin yanında yaptırdığı türbesine defnettirdi. Sultan Murad'ın, İsfendiyaroğlu'nun kızından Ahmed adlı küçük bir oğlu daha vardı. Sultan Mehmed onu da boğdurarak babasının yanına defnettirdi.

Sultan Murad'ın diğer çocukları babaları sağken vefat etmişlerdi. En büyük oğlu Sultan Ahmed, Amasya'da vefat etti ve orada defnolundu. Sultan Alaaddin de Amasya'da vefat edip na'sı Bursa'ya nakledilerek Gazi Hüdavendigâr civarına defnedildi. Sultan Hasan ve Orhan Çelebi, Edirne'de vefat ettiler ve Tunca nehri yakınındaki Darü'l-Hadise defnolundular.

Sultan Murad Han-ı Sanî'nin saltanat müddeti, otuz sene, altı ay ve yedi gündür.

Murad Han'ın vezirleri

Halil Paşa bin İbrahim Paşa bin Ali Paşa bin Hayreddin Çandarlı Kara Halil Paşa; babası İbrahim Paşa'dan sonra vezaret mevkiine geçti. İstanbul'un fethinden sonra, 857 (1453) yılında, Sultan Mehmed'in emriyle katledilinceye kadar bu vazifede kaldı.

Umur Paşa bin Timurtaş Paşa; Gazi Umur Bey diye meşhurdur. Vüzerâ arasında yiğitliği ve cesareti ile ün yapmıştı. Divan vezareti mevkiinde iken vefat etti.

Oruç Paşa bin Timurtaş Paşa; Umur Paşa'nın kardeşidir. Hem vezir hem de Anadolu Beylerbeyi idi. Cesur ve cömertti.

Saruca Paşa; birkaç defa vezaretle Rum İli beylerbeyi oldu. Uzun bir ömür sürdü. Gelibolu ve diğer şehirlerde çok hayratı vardır. Sultan Mehmed devrinde vefat edinceye kadar, ikbal içinde yaşadı.

Hadım Şahabeddin Paşa; Bursa'da camii ve medresesi vardır. Sultan Mehmed Han zamanında vefat etti.

Davut Paşa; Rum İli beylerbeyi idi. Varna savaşında büyük hizmetlerde bulunduğundan vezaret rütbesi ile taltif olundu.

Karaca Paşa; Sultan Murad'ın kızkardeşinin zevcidir. Büyük bir cesaret ve celadet gösterdiği Varna savaşında şehid oldu. Gelibolu'da bir zaviyesi vardır.

Gazi İshak Paşa; Paşa Yiğit'in kölesi idi. Necib ve celadet sahibi olduğundan rüşdüne erişince, Paşa Yiğit onu evlat edindi. Önce sancak beyi, sonra beylerbeyi, daha sonra da vezir oldu. Muharebelerde büyük yararlıklar gösterdi. Sultan Murad, her meselede İshak Paşa'nın fikrini alır ve ona çok güvenirdi. Saltanatı oğluna bırakıp Manisa'ya gittiğinde, İshak Paşa'yı da beraberinde götürdü. Tekrar tahta çıktığında İshak Paşa da eski vazifesine döndü. İshak Paşa, Sultan Mehmed zamanında da vezaret mevkiinde kaldı. Yaşı ilerleyip de ata binmeye kudreti kalmayınca, vazifeden affedilip Selânik sancağında oturmasına izin buyurulmasını istedi. Ricası kabul edildi ve ölene kadar Selânik sancağında yaşadı.

Zağnos Paşa; Murad Hanın ikinci cülusunda vezaretten azledilip Karesi sancağı kendisine arpalık olarak verildi. Vefat edinceye kadar Balıkesir'de kaldı.

Kasım Paşa; Şehabeddin Paşa'nın yerine Rum İli Beylerbeyi oldu.

Yörgüç Paşa; Sultan Murad'ın lalası idi. Sultan Murad, tahta çıkınca, onu Amasya ve Tokat valiliğine tayin ve vezaret payesi ihsan etti. Devlet-i Aliyye'ye büyük hizmetleri dokunmuştur.

Balaban Paşa; Gelibolu'da bir medresesi vardır. Cesaret ve şecaati ile maruf bir vezirdi.

Sinan Paşa; Rum İli beylerbeyi oldu. Tedbir ve şecaati ile meşhurdur.

Fazlullah Paşa; Gebze kadısı idi. Sonra Sultan Murad'ın tabibi oldu. Umur-u devletde güzel tedbirlerle muvaffak olduğundan vezaretle taltif olundu.

Murad Han'ın emirleri

Turhan Bey, Firuz Bey, Doğan Bey, Mezid Bey, Mahmud Bey, Ali Bey, İsa Bey v.d... bu devrin ümerâsındandır. Bunların her biri, zamanımızın vüzerâsından şevketlü ve haşmetlü beylerdi.

YEDİNCİ FASIL,

**EBUL'FETH VE'L-MEĞAZİ SULTAN
MEHMED HAN EL-GAZİ DEVRİ**

BEYANINDADIR

Ebu'l-Feth ve'l-meğazi Sultan Mehmed Han el-Gazi bin Murad Han bin Mehmed Han bin Bayezid Han bin Murad Han bin Orhan el-Gazi bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının yedincisidir. 833 (1430) recebinin Cumartesi günü —bir rivayete göre de 834 yılında— Edirne'de dünyaya geldiler. Tahta ilk çıkışları 847 (1443) de. Tahtı babasına bırakmaları 848 (1444) de —bir rivayete göre de 849 (1445) da— ikinci çıkışları ise 855 (1451) muharreminin onaltısında, perşembe günü vuku buldu. 886 (1481) rebiülevvelinin dördüncü günü, Gebze yakınındaki Tekfur çayırı adlı yerde, âlem-i kudse irtihal eylediler. Ömr-ü şerifleri elli üç sene yedi ay yirmi yedi gündür. Saltanat müddetleri otuz bir sene ve birkaç aydır Hükûmet merkezleri önce Edirne sonra da Kostanti-niyye olmuştur.

Sultan Mehmed Han, orta boylu, iri gövdeliydiler. Tenlerinin rengi kırmızıya çalan bir beyazlıkta idi. Uzun boyunlu idiler. Saçlarının ve sakallarının rengi siyah-tı. Burunları küçük değildi. Ecdad-ı kirâmının giydiği elbiseleri terkedip ülemâya mahsus olan elbiseleri giyen ilk Osmanlı padişahıdılar. Alimleri çok sever ve vakitlerinin çoğunu onlarla sohbet ederek geçirirlerdi. Saltanatları müddetince, sarayları âlimlerin ve fazıl kimselerin barınağı olmuştur. Evlâdları Sultan Cem, Sultan Mustafa ve Sultan Bayezid'dir. Sultan Mustafa Babalarının sağlığında, Karaman Eyaletinde yedi se-

Ebu'l-Feth ve'l-meğazi Sultan Mehmed Han el-Gazi bin Murad Han bin Mehmed Han bin Bayezid Han bin Murad Han bin Orhan el-Gazi bin Osman Gazi, Osmanlı sultanlarının yedincisidir. 833 (1430) recebinin Cumartesi günü —bir rivayete göre de 834 yılında— Edirne'de dünyaya geldiler. Tahta ilk çıkışları 847 (1443) de. Tahtı babasına bırakmaları 848 (1444) de —bir rivayete göre de 849 (1445) da— ikinci çıkışları ise 855 (1451) muharreminin onaltısında, perşembe günü vuku buldu. 886 (1481) rebiülevvelinin dördüncü günü, Gebze yakınındaki Tekfur çayırı adlı yerde, âlem-i kudse irtihal eylediler. Ömr-ü şerifleri elli üç sene yedi ay yirmi yedi gündür. Saltanat müddetleri otuz bir sene ve birkaç aydır Hükûmet merkezleri önce Edirne sonra da Kostantiniyye olmuştur.

Sultan Mehmed Han, orta boylu, iri gövdeliydiler. Tenlerinin rengi kırmızıya çalan bir beyazlıkta idi. Uzun boyunlu idiler. Saçlarının ve sakallarının rengi siyah-tı. Burunları küçük değildi. Ecdad-ı kirâmının giydiği elbiseleri terkedip ülemâya mahsus olan elbiseleri giyen ilk Osmanlı padişahıdır. Alimleri çok sever ve vakitlerinin çoğunu onlarla sohbet ederek geçirirlerdi. Saltanatları müddetince, sarayları âlimlerin ve fazıl kimselerin barınağı olmuştur. Evlâdları Sultan Cem, Sultan Mustafa ve Sultan Bayezid'dir. Sultan Mustafa Babalarının sağlığında, Karaman Eyaletinde yedi se-

ne kadar valilik ettikten sonra vefat etmiştir. Sultan Cem, kardeşi Bayezid Han'la saltanat için mücadele edip yenilince Frengistan'a firar etmiş ve bir müddet sonra da vefat etmiştir. Bu hadiseler, Allah izin verirse, yerinde anlatılacaktır.

Sultan Mehmed Han devrinde meydana gelen hadiseler: Karamanoğlu İbrahim Bey'in isyanı

Karamanoğlu İbrahim Bey, Sultan Muradın vefat ettiğini duyunca isyan etti. Aydın ümerâsının evlatlarından birini, yanına bir miktar asker katıp Aydın iline Germiyanogullarından birini bir miktar askerle Saruhan'a, Menteşeoğullarından bazılarını da Menteşe diyarına gönderdi. Kendisi de ordusuyla Antalya üzerine yürüdü.

Bu sırada Anadolu Beylerbeyi Özgüroğlu İsa Bey'di. Durumu merkeze arzedip, Karamanoğlu'yla savaşmak için izin istedi. Lâkin izin verilmeyip, azl ve Gazi İshak Paşa Anadolu Beylerbeyi tayin olunup bir miktar askerle, Karamanoğlu gâilesini def için gönderildi. İshak Paşa'nın hareketinden sonra Sultan Mehmed Han da Anadolu'ya geçti. Karamanoğlu, atalarının yaptığı gibi Taş İli'ne kaçtı. Tayin ettiği kumandanların her biri bir semte firar eylediler. Sultan, bütün Karaman eyaletini fethedip, Konya dışında konaklayarak Taş İli'ni de ele geçirmek için hazırlanmaya başladılar. Karamanoğlu, korkup Sultan'a elçiler göndererek affedilmesini, vüzerâya da haber gönderip kendisine şefaet etmelerini, kızını da, Sultan'ın zevceliğe kabul etmesi için ricada bulunmalarını istedi. Sultan,

ricasını kabul ederek Karamanoğlu'nu affettiler ve Bursa'ya avdet eylediler.

İshak Paşa'yı Menteşe diyarını ele geçiren İlyas Bey'in üzerine gönderdiler. İshak Paşa varıp Menteşe diyarını yeniden aldı. İlyas Bey de kaçarak Rodos kâfirlerine sığındı. İshak Paşa, Menteşe diyarının işini tamam edip döndükte, Sultan Mehmed Han, Kütahya'da oturmasını emir buyurdu. Bu zamana kadar Anadolu Beylerbeyi Engürüye'de otururdu. İshak Paşadan sonra, Kütahya'da oturmaya başladılar.

Sultan Mehmed Han, Karamanoğlu ile sulh yapıp Bursa'ya avdet ederlerken, bir gün yeniçeri taifesi yol üzerine saf çekip bahşiş istediler. Turhan Bey ve Şehabeddin Paşa'nın araya girip, rica etmeleri üzerine on keşe Osmanlı dirhemi, bahşiş olarak ihsan olundu. Yeniçeriler bahşişi alınca yolu açtılar. Sultan bu harekete çok kızdı ve Yeniçeri Ağası Kazancı Doğan'ı azledip, deynek vurulmasını emir buyurdular. Yaya-başlarına da deynek vurulmasını emir buyurdular. Bu hadiseler 856 (1452) yılında vuku buldu.

İstanbul'un fethi

Sultan Mehmed Han zamanında vukua gelen en önemli hadise, İstanbul'un fethidir. Sultan Mehmed Han, Karaman diyarından döndükde, bir müddet Bursa'da oturdular. Sonra, Rum İli'ne geçmek istedilerse de, Gelibolu boğazını Firenk gemilerinin kapadığı haberi gelince, Koca İli üzerinden Karadeniz kıyısındaki Güzelce Hisar'a geldiler. İstanbul'u fethetmeyi düşünüyordular. Babalarının vasiyeti de bu arzularını

kuvvetlendirmişti. Güzelce Hisar Boğazı'ndan geçince, İstanbul tekfuruna haber gönderip, Rum İli yakasındaki Boğazkesen kalesinin yapımı için izin istediler. İstanbul tekfuru, o taraflar Ceneviz keferesinin hükümdedir, benim alâkam yoktur. Ceneviz'den izin talep etsinler» diye haber gönderdi. Şehriyar hazretleri «mademki tekfurun alâkası yoktur, biz Cenevizlilerden izin istemeye muhtaç değiliz» diyerek orduda bulunan dört yüz ustaya, kaleyi yapmaya başlamalarını emreylediler. Askerler de ustalara yardım etti. İdrisin rivayetine göre kırk günde, diğer müverrihlerin rivayetine göre de dört ayda, üç burçlu bir kale yapıldı. Muhafazası için de muhafız ve büyük toplar kondu. Yıldırım Bayezid zamanında, Anadolu yakasında yapılan kale de tamir edilip muhkem bir hale getirildi. Bunun da içine toplar ve askerler kondu.

İstanbul tekfuru, bunları görünce, eski âdeti üzere, Halil Paşa'ya, içi altınla dolu balıklar gönderip himayesini ve Şehriyar hazretleriyle aralarını bulmasını rica etti. Bunun üzerine Halil Paşa, padişaha tekfur ile sulh yapmanın ve İstanbul'a taarruz etmemenin hayırlı olacağını çeşitli delillerle arzetti. Şehriyar hazretleri, Halil Paşa'nın sözlerine kıymet vermeyip «hele kış geçsin bakalım o zaman iş neye varır» buyurdular. Sonra Edirne'ye varıp, Akçayoğlu Mehmed Bey'i, bir miktar askerle İstanbul civarını yağmalamaya gönderdiler. Mehmed Bey, İstanbul'un etrafını yağmalayınca tekfur, Şehriyar hazretleri arasında olan ihtilâf ve anlaşmazlık su yüzüne çıktı. Sultan Mehmed Han muhasara ve muharebe için hazırlıklara başladılar. Birçok büyük ve küçük top döktürdüler. Bu fende

mahareti olan Saruca adlı bir usta, üç yüz kantar bakırdan, o zamana kadar misli görülmemiş büyük bir top döktü.

857 (1453) yılının baharı eriştikte, İstanbul'un fethi için hareket buyruldu. Bu seferde, ülemâ ve meşâyihden çok kimseler padişahın yanında bulunuyorlardı: Hacı Bayram Veli'nin halifelerinden Akşemseddin hazretleri (38), Bayramî meşayihinden Akbıyık Dede (39), Mevlanâ Guranî (40), Mevlanâ Hüseyin (41) ve diğerleri...

Muhasaraya Edirnekapısı tarafından başlandı. Gaziler büyük bir gayretle muharebeye giriştiler. Surlarda birçok gedik açtılar. Tam bu gediklerden şehre girecekleri sırada, deniz tarafından Frenk krallarının yolladığı yardım erişti. Bunlar, hemen gedikleri tamir edip İstanbul'u müdafaaya başladılar. İş zorlaştı. Şehriyar Hazretleri bu duruma çok üzüldüler. Bu arada Halil Paşa, fırsatı kaçırmayıp, kendisine taraftar olan vüzerâ ve ümerâ ile huzura girip Şehriyar Hazretlerini muhasaradan vazgeçirmek ve sulh yapmak için iknaya çalıştılar. Sultan Mehmed Han, tereddüde düşüp diğer ümerâ ve ülemâ ile istişarede bulundular. Ülemâ ve meşâyihin çoğu ve vüzerâdan da Zağnos ve İshak Paşa'lar «Padişahım sabit-kadem olalım. İnşallah nusret bizimdir» dediler. Akşemseddin hazretleri de «fetih ve zafer müjdesi» verince Sultan Mehmed Hanın hatırı hümayunları sükûn ve karar buldu. Halil

Paşa'nın teklifini red ve muhasaraya devamla işaret buyurdular. (*)

Sultan Mehmed Han, İstanbul'un deniz tarafından da muhasara edilmesini emir buyurdular. Fakat küfâr, Sarayburnu denilen yerden Galata'ya kalın bir zincir çekip düşman gemilerinin girmemesi için, burayı kapatmıştı. Allah'u Taâla, bu meselede padişah hazretlerine bir tedbir ilham eyledi: muhasara için tedarik olunan gemileri boğazkesen kalesinden Kasımpaşa'ya kadar döşenmiş yağlı tahtalar üzerinden kaydırarak Haliç'e indirtti. Fakat sahih olan rivayete

(*) *Merhum Mehmed Sultan Han yirmi bir yaşında padişah oldu. Bir yıldan sonra Edirne'ye ülemâ ve ümerâyı cem eyledi. Kostantiniyye fethin müşavere eyledi. Hiç birisi mübâserete razı olmadı, «Feth-i Kostantiniyye Mehdi-nündür» didiler. Padişahı gazadan men eylediler. Akşemseddin bunların men'ini ıstıd. Cevap verdi ki evvelâ Kostantiniyyeyi Sultan Mehmed Han fetheyler, sonra beni asfer alur. beni asfer elinden Mehdi yine fetheyler dedi. Mevâlî ile mübahese eyledi. Akibet Sultan Mehmed Şeyhün sözine itibar ve itikâd eyleyip yarak gördi (hazırlık yaptı). Kostantiniyye üzerine vardı. Elli dört gün cenk eyledi. Ahir Firengistan'dan İstanbul'a büyük gemiler geldi. Çok asker ve erzak geldi. Kâfirler şenlik eylediler. Pes ülemâ ve ümerâ cem oldu. Padişaha geldiler. «Bir sofinün söziyle bu kadar asker helâk itdürdün ve düketü hazine (bütün hazinayı) telef eyledün, Firengistan'dan kâfire yardım geldi. Fetholmak ümidi kalmadı» dediler. Sultan Mehmed Han, veziri Velîyüddin oğlu Ali Paşa'yı Şeyhe gönderdi. «Kal'a feth olmak ve aduya zafer bulmak ümidi var mıdır?» dedi. Şeyh cevap virüp «ümme-i Muhammed'den bu kadar müslümanlar ve gaziler, bir kâfir kal'asına müteveccih olalar, inşallah fetholur» dedi. Padişah bu kadar işarete kanaat eylemedi. Vezir-i mezburi yine gönderdi.*

göre, gemiler Okmeydanı'nda hazırlanmış ve buradan dineze indirilmiştir. Bu gemiler Haliç'te, Kasımpaşa ve İstanbul arasında, Cebe Ali Kapısı hizasında bir köprü gibi birbirine bağlanıp toparla donatıldı. İstanbul surlarını deniz tarafından dövmeye başladılar. Tekfur kaleyi müdafaâ için ne yapacağını şaşırdı.

Bu sırada Rum keferesi ile, imdada gelen Firenklere arasında ihtilâf başgöstermişti. Çünkü tekfur, kalenin en önemli yerlerinin müdafaasını Firenklere bırakmıştı. Rumlar, tekfurun Firenklere bu derece itimad etmesine içerleyip muharebe sırasında işi ağırdan almaya başladılar. Şehriyar hazretleri, kalenin fethedildiği günün gecesi askerlere meşaleler yakıp sabaha kadar savaşmalarını emir buyurdu. Çünkü küf-

«Ta'yin-i vakt eylesün» dedi. Akşemseddin murakâbeye vardı. Mübarek yüzü dirildi. Başın kaldırup «bu senenin rebülevvel ayının yirminci gün seher vaktinde sıdku himmetle filan canibden yürüyüş eylesünler. Ol gün feth ola, Kostantiniyye içi sada-yı ezanla dola. Pes o gün ol saat. oldu. Asker-i İslâm'a yürüyüş buyuruldu. Asker hisara hücum eyledi. Sultan Mehmed Şeyhi da'vet eyledi. Meğer Şeyh sofilere ısmarlamışdı ki «benüm üzerime hiç kimse komayasız.» Padişah, Şeyh gelmeyecek, gazap eyledi. Kalkıldı Şeyhün çadırına geldi. Çadır berkinmiş (sıkı sıkıya örtülmüş). Hançerin çıkarup çadırı bir miktar şak eyledi. İçerü baktı. Gördi çadırın içinde döşenmiş (yaygı) yok, safi toprak. Ol toprak üzre Şeyh namaza turup secdeye varmış. Tacı, mübarek başından düşmüş. Başının ak saçınur gibi şa'saa virmiş. Mübarek saçın, sakalın ve yüzün toprağa bulamış Gözinden yaş akar, Sofra kadar yir yaş olmuş, münacat eyler. Şeyhün bu halini ve bu nalişini görüp dehşetnak oldu. Döndi makamına geldi. Kal'aya nazar

fâr kale bedenlerinde gündüz açılan gedikleri, geceleyin kapıyordu. Rumların aksine Firenkler kaleyi müdafaa için bütün güçlerini ortaya koyuyorlardı.

Ertesi gün, Firenk keferesinin başı olan kâfir, burc üzerine çıkıp Firenklerle gayret vermeye başlayınca, geceden surun dibine saklanmış bir azab askeri, hemen sura tırmanıp, kılıcını çekerek Firenk kumangoğu, kaçan Frenkler tarafından öldürüldüler. Frenkler, kumandanlarının öldüğünü görünce, savaşı bırakıp kaçmaya başladılar. Tekfur kaçanları durdurmaya çalıştıysa da muvaffak olamadı. Üstelik adamlarından çoğu, kaçan Frenkler tarafından öldürüldüler. Frenkler hemen gemilerine binip geldikleri yere döndüler.

eyledi. Gördi asker-i İslâm'ın önince ak abalar giyinmiş bir tayife hisara koyuldular (Hücum ettiler). Hemen ol saat kala feth oldu.

Kostantiniyye feth olduktan sonra Akşemseddin nâbedid olup Sultan Mehmed Han aradı, bulnamadı. Üç günden sonra Edirne kapısı kurbında bir viranede, ibadet ider buldular. Ol zamandan berü ol mahalleye Ak Şeyh mahallesi diyi ad koydılar.

Ol feth-i Hakani, «beldetün tayyibe» hurufı işaret muktezasınca, sekiz yüz elli yidi tarihinde vaki oldu. Ol hinde Sultan Mehmed gayetle şâd oldu. Hiç bir zamanda dahi böyle sevinmemişti. Pes Padişah eyitti (söyledi): «bu ferah ki bende görürsüz, bu kal'anun fethine sevinür sanman. Akşemseddin benim zamanımda olduğına sevinürin» dedi. Hikâyet olunur ki Sultan Mehmed Şeyh'e dürlü atâlar eyledi. Kabul kılmadı.

(Hüseyin Erşisi, Menakıb-ı Akşemseddin, v. 9a—10b, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Bölümü, nu. 4666)

Muhafaza ettikleri burçlar müdafisiz kalınca, gaziler burçlara çıkıp tekbir ve tehlil getirerek fetih ve zafer sancaklarını diktiler.

Bu burçlar, Topkapı yakınında idi. İslâm askeri şehre, kara tarafından zorla, deniz tarafından ise eman ile girdi. Tekfur, bu hali görünce, Edirnekapı yakınındaki sarayından bir ata binip kaçmak istedi. Yolda ganimet arayan bir bölük azab askerine rast geldi. Tekfurun yanında bulunan melunlar, o gazilerin cümlesini şehid ettiler. Fakat içlerinden biri yaralanmış henüz ölmemişti. Tekfur, onun da işini bitirmek için atını üzerine sürünce, bu yığıt yerinden fırlayarak tekfurun üzerine atıldı ve atından aşağı edip eman vermeden başını gövdesinden ayırdı. Kendisi de hemen düşüp, hem gazi hem şehit oldu. Tekfurun lâşesi o yerde ölümler arasında bir müddet kaldı. Sonra, yakınlarından biri ölüsünü, kayserlere mahsus olan âlâmetleri görerek tanıdı.

Padişah'ın emriyle dellallar İslâm askerine şehri yağmalamak için üç gün izin verildiğini duyurdular. Üç gün içinde İslâm askerinin aldığı ganimetin misli İslâm'ın zuhurundan beri ne görülmüş ne de duyulmuştu.

Üç gün sonra yağma yasaklanıp şehir halkına eman verildi. İslâm hükümdarlarından hiç birine nasib olmayan bu büyük fetih 857 (1453) senesi cemazi-ülahirinin yirmi birinde, Salı günü vuku buldu. Muhasara elli bir gün sürdü. Neşri der ki, muhasara bu senenin rebiülevvel ayının ortalarında başladı. Buna göre muhasara müddeti zikredildiğinden fazladır.

Çünkü Neşrî'ye göre de İstanbul'un fethi yukarıda belirttiğimiz tarihte vuku bulmuştur. «Beldetün Tayyibetün» ve «âherün» lafızları şehrin fethine tarih düşürmüştür.

Tekfurun veziri Gizluka (?), çoluk-cocuğu ve adamlarıyla birlikte esir edildi. Osmanlı Hânedanına mensub olduğunu iddia eden bir kimse de yakalanıp öldürüldü.

Sultan Mehmed Han, fetih gününün ertesi, vezirleri ve yakın adamlarıyla şehre girdiler. Allah'a, kendisine, aslında bir ülke gibi olan bu şehri fethetmeyi nasip eylediği için şükrettiler. Sonra şehirden çıkıp ordugâha avdet eylediler.

AÇIKLAMALAR

(1) Muhyiddin İbnü'l-Arabî: İslâm mutasavvıfı (1165—1240). Şeyh-i Ekber lakabıyla anılır. Vahdet-i vücud nazariyesini sistemli bir hale getirmiş ve eserlerinde izah etmiştir. Tasavvuf, hadis ve fıkıh sahâlarında eserler vermiştir.

Müneccimbaşı'nın bahsettiği «Daire-i Nu'maniyye fi'd-Devleti'l-Osmaniyye» adındaki eseri rumuzlu dairelerden meydana gelir. Bu esere şerh yazan birçok müellif, bu dairelerden geleceğe dair haberler çıkarmışlardır. (Fazla bilgi için bk. Nihat Keklik, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Hayatı ve Çevresi, İstanbul, 1966; İslâm Ansiklopedisi Muhyiddin İbnü'l-Arabî maddesi.

(2) Kalenderî. Kalender yahut Kalenderî adında biri tarafından kurulduğu rivayet edilen Kalenderiye tarikatına mensup kimse.

XIII. Asırda yaşadığı sanılan Şeyh Cemaleddin-i Savî, bu tarikatın esaslarını tesbit etmiş ve Kalenderilik İslâm dünyasında daha çok bu şekilde tanınmıştır.

Kalenderîler, saç, sakal, bıyık ve kaşlarını traş ederler (Çârdarb). Başlarında kıldan örülmüş bir külah, arkalarında da şaldan elbiseler diyar diyar dolaşırlar.

İslâm inançlarına ve yaşayışına uygun bir şekilde hareket etmeyen bu zümre, zaman zaman takiba-

ta maruz kalmış ve tarikatlara dair yazılan eserlerde de yerilmiştir.

Anadolu'ya Doğu Türkistan'dan geldiği sanılan Kalenderî dervişleri tarikatlarını yaymak için Bektaşilerle sıkı bir irtibat kurmuşlardır. Anadolu ve Rumeli'de meydana gelen bazı ayaklanmalara katıldıklarından, zaman zaman İmparatorluğun dışına çıkarılmak istenmişlerdir. Müneccimbaşı, bir kalenderî dervişinin II. Bayezid'i öldürmek istediğini, bu yüzden bütün kalenderîlerin Memâlik-i Mahrusadan çıkarıldığını rivayet eder.

Hammer, Fatih zamanında İstanbul'da, kalenderîlere ait bir cami, bir tekke ve medrese bulunduğunu nakleder. Evliya Çelebi'ye göre Kâğıthane'de de bir kalenderî tekkesi vardı.

Kalenderîler, Mevlî tarikatına da nüfuz etmek istemişlerse de buna muvaffak olamamışlardır. Ancak Divâne Mehmed Çelebi'den itibaren bazı Mevlî büyükleri saç, sakal, bıyık ve kaşlarını traş ettirerek kalenderî şiarını benimsemişlerdir. (Daha fazla bilgi için bk. J. Spencer Trimingham, *The Sufi Orders in Islâm*, sh. 264—269, Oxford, 1971; Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlâna'dan sonra Mevlevîlik*, İstanbul, 1953; Tahsin Yazıcı, *Menakıb-ı Cemal al-Din-i Savî*, Ankara, 1972).

Müneccimbaşı'nın Mevlâna ile ilgili menkıbede bahsettiği Kalenderî babası, Eflakî'ye göre Şeyh Baba-yı Merendî'dir. Tahsin Yazıcı'ya göre Şeyh Baba-yı Merendî, Baybars tarihinde kendisinden bahsedilen Baba Halil ibni Yakub ibni Taylun el-Buzai'dir.

(3) Eflakî, *Menakibü'l-Ârifin* (Ariflerin Menkıbeleri) adlı eserinde bu hadiseyi şöyle nakleder:

Hikâye: Yine arkadaşlarının en gözdeleleri rivayet ettiler ki: Selçuk oğulları devletinin yıkılmasının ve yok olmasının sebebi şu idi: Sultan Rükneddin, Mevlâna hazretlerine mürid olup onu kendine baba yaptıktan bir zaman sonra eşi benzeri olmayan büyük bir toplantı yaptırdı. Derler ki o zamanda Şeyh Baba-yı Merendî denilen ihtiyar bir adam var idi. Riyâzet sahibi, zahid ve bilgin bir adamdı. İnsan yüzlü bir takım şeytanlar bu şehyle arkadaş olmuşlardı. Bunlar, Sultanın yanında bu şeyhi o kadar övdüler ki Sultan onun sohbetini büyük bir arzu ile istedi. Nihayet emretti, sarayın holünde bir semâ terdip edip tam bir ikramla Şeyh Baba-yı Merendî'yi getirdiler. Bütün büyükler onu karşılayarak i'zaz ve ikramla başköşeye oturtular. Sultan da bir kürsü koyarak kendi tahtının yanında oturdu. O sırada Mevlânâ içeri girdi, selâm verip bir köşeye çekildi. Kur'an-ı Mecid'in okumasından sonra muarripler fasıllar okudular. İslâm Sultanı, Mevlâna hazretlerine bakarak: Hüdavendigâr'ın, ulu şeyh ve bilginlerin malûmu olsun: Bu halis kul, Şeyh Baba hazretlerini baba edindi, o da beni oğulluğa kabul etti dedi. Orada bulunanların hepsi «Aferin mübarek olsun» dediler. Hüdavendigâr hazretleri, kıskançlığından «Gerçekten Sa'd çok kıskançtır, ben Sa'd'dan daha kıskancım. Tanrı da benden daha kıskançtır. Eğer Sultan onu baba edindi ise, biz de kendimize başka birini oğul ediniriz» dedi ve nara atarak yalınayak çıkıp gitti. (Şams al-Din Ahmad Al-Aflakî Al-Arifî, *Manakıb Al-Ârifin*, c. I, sh. 146, yayınlayan. Tahsin Yazıcı, Ankara 1959; tercümesi; Ariflerin Menkıbeleri, c. I, sh. 140, çeviren Tahsin Yazıcı, İstanbul 1964)

(4) İdris Bidlisî: I. Selim devrinde yaşamış devlet adamı ve Osmanlı tarih yazarı (ölümü: 1520). Doğunun fethinde ve Kürt beylerinin itaat altına alınmasında büyük hizmetleri oldu. Mısır fethinde de bulundu.

Müneccimbaşı, I. Selim devrinde bu bölgede meydana gelen hadiseleri ve fütuhâtı naklederken İdris Bidlisiden de sık sık söz eder.

İdris Bidlisî, ilk sekiz Osmanlı padişahından bahseden «Heşt Bihişt» adlı Farsça bir Osmanlı tarihi yazmıştır. Münecimbaşı, İdris'in eserinden sık sık nakiller yapar.

(5) Ruhî: XVI. asır başlarında yaşamış Türk tarihçisi. Hayatı hakkında kat'i bir bilgimiz yoktur. Tevarih-i Âli Osman adlı eseri dolayısıyla bilinmektedir.

Ruhî, eserinin mukaddimesinde, bu eserini Sultan II. Bayezid devrinde ve onun bir Osmanlı tarihi yazılmasını daima arzu ve bunu da ülemânın teşvik etmesi üzerine, kaleme almaya karar verdiğini bildiriyor.

Bu eser 1925 yılına kadar müellifi meçhul bir eser diye biliniyordu. J.H. Mordtman, Âli ve Münecimbaşı'nın bu eserden yaptığı nakillere dayanarak eserin müellifinin Ruhî olduğunu ortaya koymuştur. (J. H. Mordtman, Ruhî Edrenevi, Mitteilungen Zur Osmanischen Geschinchte, band II, heft, 1--2 sh. 129--136 Hannover, 1925).

Mordtman, bu incelemesinde, Münecimbaşı tarihinin matbu tercümesini kullanmış, bu yüzden de

Müneccimbaşının Ruhî'den yaptığı rivayetlerde bazı farklılıklar olduğu kanaatine varmıştır. Halbuki bu değişiklikler tercümede bazı yer ve şahıs isimlerinin yanlış nakledilmesinden ileri gelmektedir. Matbu tercümede Saruk, Öbük, Serancene, şeklinde nakledilen isimler eserin Arapça aslında Ruhî'de olduğu gibi Sarkuk, Kara Öyük ve Şarabhane şeklinde geçer. (Ruhî hakkında fazla bilgi için bk. İslâm Ansiklopedisi Ruhî maddesi.)

(6) İsrail bin Selçuk bin Yukak: Selçuk'un beş oğlundan biri. Türkçe adı Aslan Yabgu'dur. Türkiye Selçuklularının atasıdır. Kutalmış ve Resul Tegin adlarında iki oğlu vardır.

Gazneli Mahmud kendisinden çekindiği için Arslan Yabgu'yu hile ile yakalamış ve Hindistan'da Multan yakınındaki Kalincan kalesine hapsedmiştir. Arslan Yabgu hayatının sonuna kadar bu kalede kalmıştır. (Daha fazla bilgi için bk. Faruk Sümer, Oğuzlar, sh. 67--69, Ankara, 1972).

(7) Mahmud bin Sebüktegin: Gazneli Mahmud (970--1030). Türk hükümdarı.

(8) Hoca Sa'deddin Efendi: Osmanlı şeyhülislâmı ve tarihçisi (1537--1599). Hoca Tarihi diye anılan Tacu't-Tevarih adlı eseriyle ün kazanmıştır. Tacu't-Tevarih 1521 yılına kadar meydana gelen hadiseleri içine alır. 1864'de İstanbul'da iki cild halinde basılmıştır. (Fazla bilgi için bk. İslâm Ansiklopedisi Hoca Sa'deddin maddesi).

(9) Neşri: Türk tarihçisi (XV. Yüzyıl). Hayatı hakkında fazla bilgimiz yoktur. Cihannüma adlı tarihi

Osmanlı tarihinin ilk devirleri için çok önemlidir. Altı bölüm olan eserin ancak altıncı bölümü elimize geçmiştir.

Cihannüma, İdris Bidlisi, Rüstem Paşa, Hoca Sa'deddin, Ali Solakzade ve Müneccimbaşı gibi tarihçilerin eserleri için bir kaynak olmuştur.

Cihannümâ, Faik Reşit Unat ve Mehmed A. Köymen tarafından neşredilmiştir (Ankara, 1949—1957, 2 c.). Taeschner tarafından da eserin Menzel ve Manisa nüshalarının tıpkıbasımı yapılmıştır (Frans Taeschner, Gihannümâ, Die Altosmanische Chronik des Mevlana Mehmed Neşri 2c. Leipzig, (1951—1955)

(10) Nişanî. Karamanlı Nisanî Mehmed Paşa, Fatih devrinde yaşamış devlet adamı ve tarih yazarı (ölümü 1481).

Mehmed Paşa'nın eseri 1479 yılına kadar meydana gelen hadiseleri içine alır. Mükrimin Halil Yinanc ve İbrahim Hakkı Konyalı tarafından tercüme edilerek neşredilmiştir. (Mükrimin Halil Yinanc, Milli Tarihimize Dair Eski Bir Vesika, T.T.E.M. c. XIV sh. 79—80, İstanbul 1340), (Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, Osmanlı Sultanları Tarihi Arapça'dan çeviren, Konyalı İbrahim Hakkı İstanbul, 1949). Bu neşrin başında eserin değerini belirten ve müellifi hakkında faydalı bilgiler veren uzunca bir giriş kısmı vardır.

(11) Ali Çelebi Gelibolulu Mustafa Âli: Türk şairi ve tarihçisi (1541—1549). Edebiyat ve tarih sahasında eserler vermiştir. En önemli eseri Künhü'l-Ahbâr adlı tarihidir.

Künhü'l-Ahbâr 1597 yılına kadar meydana gelen hadiseleri içine alır. Fatih devrine kadar olan kısmı 1277—1285 yıllarında İstanbul'da beş cilt halinde basılmıştır. Eserin Osmanlı tarihi için en değerli olan son kısmı maalesef henüz neşredilmemiştir.

(12) Şerefüddin bin el-Hatîr: Anadolu Selçuklu devletinin yıkılış yıllarında ortaya çıkan Hatiroğulları ailesine mensuptur. Hatiroğulları, Moğollara karşı cihad bayrağını açmışlar ve Sultan Baybars'a, Hatiroğlu Ziyaeddin ile Toruntay'ın oğlu Sinaneddin'i gönderip onu Anadolu'ya davet etmişlerdir. Hatiroğlu Şerefeddin Anadolu'daki beyleri de Moğollara karşı mücadele için birleştirmeye çalışmıştır. Bütün Anadolu vilayetlerine gönderdiği fetihnamelerde Baybars'ı, İslâmiyetin o asırlardaki müceddidi olarak takdim etmiş ve pek yakında Anadolu'ya gelerek müslümanları mel'un Moğollardan kurtaracağını bildirmiştir.

Hatiroğlu'nun başlattığı ayaklanma hareketi kısa bir süre sonra bastırılmış ve kendisi de esir edilmiştir. Selçuklu ve Moğol beyleri tarafından muhakeme edilen Hatiroğlu, İlhan Abaga'nın emriyle öldürülmüştür. (Fazla bilgi için bk. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, sh: 537—543, İstanbul, 1971).

(13) Gazan Han: İlhanlı hükümdarı (ölümü 1304). Anadolu'nun Moğolların hakimiyeti altında kalmasında önemli bir rol oynamıştır. (Fazla bilgi için bk. Bertold Spuler, İran Moğolları, çeviren Cemal Köprülü, s. 104—108, Ankara, 1957).

(14) Şekâikü'n-Nu'maniyye fi Ülemâi Devleti'l-Osmaniyye: Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin Osman Ga-

zi'den itibaren 1558 yılına gelinceye kadar Osmanlı ülkesinde yaşayan ülemâ ve meşâyihiin hayatlarından bahseden eseri.

Taşköprizâde bu eseri Arapça olarak yazmıştır. Fakat sonradan Türkçe'ye birçok tercümeleri yapılmıştır. Edirneli Mecdi Efendi bu eseri Şekâyik zeyillerinden ve teracim-i ahvâle ait diğer kitaplardan da faydalanarak Türkçeye çevirmiştir. Bu tercüme 1269 yılında İstanbul'da basılmıştır.

Şekâyik'e birçok zeyiller de yapılmıştır. Nev'izâde Atayi, Taşköprizâde'nin bıraktığı yerden başlayıp kendi zamanına kadar geçen devrede (1557—1635) yaşayan ülemâ ve meşâyihiin hayatını içine alan bir zeyil yazmıştır. Hadaikü'l-Hakayik fi Tekmileti's-Şekaik adını taşıyan bu zeyil 1268 de İstanbul'da basılmıştır.

Uşşakizâde İbrahim Hasib Efendi, Ataiye. 1633-1695 yılları arasında yaşayan ülemâ ve meşâyihten bahseden bir zeyl yapmıştır. Bu zeyl de tıpkıbasım halinde neşredilmiştir. (H. J. Kissling, Uşakizade's Lebensbeschreibung Berühmter Gelehrter und Gottesmänner des Osmanischen Reiches im 17. Jarhundert, Wiesbaden, 1965).

XVIII. asır ülemasından Şeyhî. Uşşakizade'nin zeylini beğenmemiş ve Atai'ye 1730 yılına kadar gelen bir zeyl yapmıştır.

Fındıklılı İsmet Efendi, Şekaik'a, Seyhi'nin kaldığı yerden başlayarak 1896'ya kadar gelen bir zeyl yazmıştır. Maalesef bu zeyl Fındıklı yangınında yanmıştır. Eserin, Yıldız evrakı arasında bulunan ilk iki cildi.

nin bir kısmı İbnülemin Mahmud Kemal Bey tarafından neşredilmiştir. (T.T.E.M. s. 89—92, İstanbul, 1925—1926).

Şekâyik'a daha birçok zeyl yapılmıştır. Yabancı dillere çevrilmiştir. (Şekâyik'ın tercüme, zeyil ve telhisleri için bk. Behçet Gönül, İstanbul Kütüphanelerinde Al-Şakaik al-Nu'maniyye Tercüme ve Zeyilleri, Türkiye Mecmuası, c. VII—VIII, sh. 136—168, İstanbul, 1945).

(15) Tursun Fakih: Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yaşamıştır. Aşıkpaşazade ve Neşri gibi en eski Osmanlı tarihlerinde Tursun Fakih'den bahsedilir.

Tursun Fakih, Şeyh Edebali'nin talebesi ve damadı olmuştur. Tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerini Edebali'den öğrenmiş ve hocasının vefatı üzerine fetva işlerinde onun yerini tutmuştur. 699 (1299) da, Karacahisar'da Osman Gazi adına ilk hutbeyi okumuş ve bu şehrin kadılığını yapmıştır. Tursun Fakih'e ait olduğu sanılan bir Gazavatname mevcuttur. (bk. Şâdeddin Buluç, Tursun Fakih'in Gazavatnamesi, X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, sh. 11—22, Ankara, 1964).

(16) Bu vak'ayı Neşri daha tafsilâtli anlatır:

Eydürlü ki, Bilecik tekvurı Yar-Hisar tekvurunun kızını alsa gerekdi. Cümle tekvurları düğüne okıyup esbab-ı arusu tehiyye edip ittifak ettiler ki Osman Gazi'yi dahi düğüne okıyalar. Heman geldüğünleyn tutup helâk ideler. Andan Köse Mihal'i okıdıp tanışuk

idüp esbabın müheyya idüp dilediler Osman'a yörücü-
lige göndereler. Osman, Bilecük tekvurunun düğün
ideceğin işidüp okıyıcı varmadın süriyle koyunlar
gönderip eyitti: «Tekvur biraderüm bu koyunları dü-
ğüne hizmete gelenlere yidürsün. İnşallah ben dahi
vardığım vakit saçuyı iledem. Anlara layık hod nemüz
ola. Amma dervişane varavuz hizmet idevüz» didi. An-
dan sonra Bilecik tekvuru koyunları alup Köşe Mi-
hal'i, Osman'a okıyıcılığa gönderip hayli altın ve gü-
müş avadanlık bile gönderdi. Köşe Mihal dahi gelüp
Osman Gazi'yi düğüne okıyup ve hem mahfice kâfir-
lerin ittifakların i'lâm idüp «hazerünle olmak gerek-
sün» didi. Andan Osman Gazi, Mihal'e okıyıcılık çok
nesne virdi. Halk içinde eyitti: «Mihal Beğ karındaşum,
tekvur'a benden selâm idüp eyit; her yıl zahmetümüzü
çekegelmişlerdir. Germiyanogluyula adavetümüz ken-
dülere malumdur. Bu yıl dahi zahmetimizi çeksün-
ler. Anamun ve benüm rahtçögüzlerimizi yine kaleye
gönderelüm. Yakında yaylağa gitmelüyüz. Hemişe hâ-
fızımız anlardur. Yine esbabımız anların harimi ema-
netinde olsun, tâki biz dahi bu tarafta düşmandan
emin olup düğüne hizmet idevüz. Ve hem kayınanam
ve hatunum tekvurun anasıyla buluşmak ve bilişmek
isterler. Eğer buyururlarsa anları dahi düğüne bile
iledelüm» didi. Pes Köşe Mihal bu sözleri gelüp Bile-
cük tekvurına i'lâm idicek, vay-ki sevindi, gayet fe-
rahnâk oldu. Eyitti: «Türk cemi avreti, oğlanı, malı,
rızkıyla gelüp kabzuma gireyürür. Heman bunun ve bu
işin ardunca olmak gerekdür» diyüp hemen Köşe Mi-
hal'i Osman'a gönderüp «fülan vakitte düğündür, lutf
idüp buyurasız» diyü düğün vaktin ve Osman'ın gö-
çüyle geleceğin i'lâm itdiler. Andan Osman Gazi, Köşe

Mihal'e eyitti: «Bizüm halkumuz sahraya öğrenmişler-
dür. Bilecük dar yirdür. Düğünü anda itmesünler, bir
gince yirde itsünler» didi. Tekvur bu sözleri hep ka-
bul idüp düğünü Çakır Pınarı dirlerdi, anda itdi.
Mev'id vaktında dahi Osman Gazi bir nice öküzlere
keçelerle mehareler idüp içlerine raht diyü ademler
koyup sürdiler. Ve hem adeti idi ki rahtı daim öküz-
lere yükledüp hatunlar kaleye koyarlardı. Yine ol mi-
hal üzre bu mehhareleri öküz katarlarıyla gice karan-
luğında hisara givürdiler. Bir yirde kodılar. Çünkü
bunlar bu hile ile kaleye girdiler, fi'l-kal ol gice yük-
lerinden yalın kılıç ellerinde, cümle müsellaah yire dö-
külüp kapuya seğirdişüp derbanları depelediler. Hi-
sarda hod adem az kalmışdı. Cümle düğüne gitmişler-
di. Bunlar hisarı fethettiler. Bu taraftan Osman Gazi
dahi bir nice dilaverleri avret tonına koyup tekvura
gönderüp eyitti: «Lutf u kerem idüp biraderüm tek-
vur bu hatunları bir iyice yirde kondura, ta ki andağı
tekvurları görüp utanmayalar». Bilecik tekvuru ferân
olup eyitti: «Türkün eri ve avreti insanı ve esbabı
asanlığıla iyü elüme girdi» didi «ve cümlesini kendi
eliyle gönderdi» didi. Çün Osman Gazi bu hatun su-
retine girenlerle ahşam vaktinde geldi. zira kaleye gi-
renlerle şöyle kavl olunmuştu ki, anlar kaleye var-
duktan sonra kendü dahi tekvurla buluşa, çün akşam
yahın oldu, tekvura haber oldu ki, Osman Gazi hatunla-
rı ile geleyörür. Tekvur eyitti, ahşam geldiğinde sır;
yani avretleri kimse görmesün deyü sandı. Bir iyice
yir ihzar idüp karşılayıp ta'zimle kondurdu. Henüz
dahi tekvur odasına varmadın, Osman Gazi at üzerine
geldi. Köşe Mihal dahi bile bindi. Osman Gazi kaçır
gibi olup gitti. Tekvura haber oldu ki Osman Gazi

kaçtı. Tekvur bir pare şarhoştı. Hemandem at arkasına gelüp Türkün ardına düştü. Kaldırayuk dirler, Bileciğe yakın yirde bir dere vardır, anda Osman Gazi'ye yitişüp Osman Gazi dahi tekvurun geleceğün bilüp, tekvur gelince anda tevakkuf gösterdi. Çünkü tekvur yitişti, Osman Gazi'yle buluşdı. Ve bu avret sureti ne giren erler, dilaverler dahi ardın kestiler. Andan tekvur boğazı Osman Gazinün eline virdi. Hemandem başını kesüp ol gice Yar-Hisar'a inüp ale's-sabah tekvurunı tutup ve düğüne gelen kâfirleri bile tutup hal-kun ekserini esir idüp andan Turgud Alp'i tizcek İnegöl'e saldılar. Turgud Alp dahi İnegöl tekvuru Aya-Nikola işidüp kaça diyü tiz yıldırım gibi yitişüp İnegöli muhasara itdi. Osman Gazi dahi cümle alduklarını Bilecük hisarına getürüp hisar mesalihini görüp İnegöl'e gelüp fi'l-hal yağma buyurdu. Gaziler dahi tarfetü'l-ayn içinde hisara girüp tekvurunı pârê pârê edüp erkeğini kırup dışısını esir itdiler. Zira bunların ucından çok müslüman şehid olmuşlardı.

Rivayet iderler ki ol gelin ki Yar Hisar tekvurunun kızıydı, adı Lülüfer hatundu. Osman Gazi, anı oğlu Orhan'a virdi. Ol vakit Orhan yiğit olmuşdı. (Neşri Tarihi, c. I, s. 97—105)

Bu hadise çocuklar için romanlaştırılmıştır:

(Kadir Mısıroğlu, Kanlı Düğün, İstanbul, 1973)

(17) Ömer Neseî. Devrinin büyük alimlerinden. Kitabü'l-Akaid adlı eseri birçok defalar şerhedilmiştir. 1142 yılında Semerkand'da vefat etmiştir.

(18) Davud-ı Kayserî: Din bilgini (ölümü, 1350). Mısır'da tahsil etti. Akli ve nakli ilimlerde mütahassıs

bir âlimdir. Orhan Gazi, İznik'i fethettikten sonra burada büyük bir medrese yaptırmış ve Davud-ı Kayserî'yi otuz akçe yevmiye ile bu medrese'nin müderrisliğine getirmiştir.

Davud-ı Kayserî, Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn-i Arabî'nin Füsusu'l-hikem adlı eserine Matlau Hususî'l-kilem fi Şerhi Füsusu'l-Hikem adlı bir şerh yazmıştır. Adnan Adıvar'a göre bu şerh sayesinde tasavvuf Osmanlı ülkesinde kolaylıkla yayılabilmiştir.

(19) Kadı Urmevî: Metaliü'l-Envâr adlı mantık kitabının yazarı (ölümü. 1283). Metâli'ye birçok şerh yapılmıştır. Bu eser ve şerhleri uzun zaman Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.

(20) Şeyh Sadreddin Konevî: Din bilgini (1209/10 — 1274). Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin yanında yetişmiş ve onun fikirlerini benimsemiştir. Hadis, tefsir ve tasavvuf sahalarında eser vermiştir. (Daha fazla bilgi için bk. Nihat Keklik, Sadreddin Konevî'nin Felsefesinde Allah — Kâinât ve İnsan İstanbul, 1967)

(21) Osmanlı kaynaklarında bu kalenin ismi farklı şekillerde geçer. Bu kaleden Aşıkpaşazade'nin Âli Bey neşrinde Çin Hisarı, Giese neşrinde Cimbi, Neşri'de Cembini, Heşt Bihişt'de Cimni, Tacu't-Tevârihde Çimni, Oruç tarihinde Çimnik şeklinde bahsedilir. (Bk. M. Münir Aktepe, Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası, İ.Ü. Ed. Fak. Tarih Dergisi, s.2, İstanbul, 1950). (Çimeni kalesinin fethi ve Rumeli'deki fetihler çocuklar için romanlaştırılmıştır, Kadir Mısıroğlu, Uzunca Sevindik, İstanbul 1973).

(22) Ahiler: Abbasi halifesi Nâsır li-Dini'llah'ın bir meslek ve meşreb haline getirdiği fütüvvet teşkilâtına girenler. Selçuklular zamanında Anadolu'da da yayılan ahiliğin Rum Abdalları, Alp Erenler gibi teşekküller olduğu anlaşılmaktadır.

İbni Batuta seyahatnâmesinde Anadolu'nun hemen her şehir ve kasabasında ahilere ait cemaatlara rastlandığını yazar. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ehemmiyetli bir rol oynayan ahiler sonraları askerî ve siyâsî bakımdan önemlerini kaybetmişler, sadece hayırsever esnaf kuruluşları halinde devam etmişlerdir. (Daha fazla bilgi için bk. İlhan Tarus, Ahiler, Ankara, 1947; M. Fuad Köprülü, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, sh. 153—159; Ahmed Tevhid Ulusoy, Ankara'da Ahiler Hükûmeti, T.O.E.M. c. IV, sh. 19 İstanbul, 1329).

(23) Rüstem: Şehnâmede geçen destanî kahramanlardan biri. Birçok efsanevî maceraları ve kahramanlıkları anlatılır. Divan şiirinde ve nesrinde cesur ve kahraman kimseler Rüstem'e benzetilir.

(24) Emir Sultan, Seyyid Şemseddin Muhammed bin Ali el-Hüseyni el-Buhârî: Evliyaullahtan bir zat olup XIV. asrın sonlarında Buhara'dan Bursa'ya hicret etmiştir. Halk arasında Emir Sultan, Emîr Seyyid diye anılır. Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad devirlerinde yaşamıştır.

Emir Sultan, Nurbahşiyye veya Kübreviyye tarikatına mensuptu. Bursa'ya gelince Yıldırım Bayezid'in kızı Hundî Hatun'la evlenmiş ve burada yerleşerek va'z u irşada başlamıştır.

Bütün kaynaklar Osmanlı padişahlarının Emir Sultan'a büyük bir hürmet gösterdiklerini, savaşa giderken onun eliyle kılıç kuşanıp duasını aldıklarını zikrederler. (Müneccimbaşı, II. Murad'ın Düzmece Mustafa vak'asında Emir Sultan'dan yardım istediğini ve dua buyurmasını rica ettiğini nakleder.)

Emir Sultan, II. Murad tarafından 1422 tarihinde yapılan İstanbul muhasarasına beş yüz dervişle katılmıştır.

1429 tarihinde Bursada vefat eden Emir Sultan, kendi adıyla anılan camiinin karşısındaki türbesine defnedilmiştir. (Daha fazla bilgi için bk. M. Cavid Baysun, Emir Sultan, Hayatı ve Şahsiyeti, İ.Ü.Ed.Fak. Tarih Dergisi, s. 1, İstanbul 1949).

(25) Yıldırım Bayezid'in eceliyle mi öldüğü yoksa intihar mı ettiği meselesi ihtilâfıdır. Bu konuda fazla bilgi için bk. M. Fuad Köprülü. Yıldırım Bayezid'in Esareti ve İntiharı Hakkında: I. Demir Kafes Rivayeti, II. İntihar Mes'elesi (Belleten, c. I, sh. 2, Ankara, 1937); yine aynı müellif, Yıldırım Bayezid'in İntiharı Mes'elesi (Belleten, c. VII, sh. 27, Ankara 1943).

(26) Münecimbaşı bu savaşı anlatırken «Neredeyse Muhammediyyun (Mehmed Çelebi'nin adamları) bozguna uğrayacak ve İsevîler (İsa Çelebi'nin adamları) galip geleceklerdi. Fakat isminin mübarekliği yüzünden iş tirsine döndü ve Muhammediyyun galip geldi» der.

Müslümanlara Muhammedî (Hz. Muhammed'e mensup olanlar), Hıristiyanlara da İsevîler (Hz. İsa'ya mensup olanlar) denildiğinden bu hadiseyi anlatırken san'at yapmıştır.

(27) Ahmedî: XIV. asırda yaşamış ünlü bir Türk şairi (1334—1413). Asıl adı Taceddin İbrahim bin Hızır'dır. İlk Tahsilini Anadolu'da yaptıktan sonra büyük âlimlerden ders almak için Mısır'a gitmiştir. Anadolu'ya dönünce Kütahya'ya yerleşmiş ve Germiyan beylerinin hizmetine girmiştir. Germiyan beyi Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Osmanlı sarayına intisab etmiştir. Yıldırım'ın şehzadelerinden Emir Süleyman Ahmedî'yi himayesine almıştır. Ahmedî, eserlerinin çoğunu Emir Süleyman'a ithaf etmiştir.

Emir Süleyman'ın vefatından sonra sıkıntılı bir hayat sürmüş ve 1413 yılı sonlarında, divan kâtipliği göreviyle gittiği Amasya'da ölmüştür. Eserleri: İskendernâme, Cemşid ü Hurşid, Dîvan, Tervihü'l-Ervâh, Mirkatü'l-Edeb. Ahmedî, İskendernâme'nin sonuna Osmanlı tarihine dair bir kısım ilâve etmiştir.

(Bu konuda fazla bilgi için bk. Nihad Sami Banarlı, Ahmedî ve Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osman Türkiyat Mecmuası, c. VI, İstanbul, 1939).

(28) Şeyhî: XV. asırda yaşamış bir Türk şairi. Asıl adı Yusuf Sinan'dır. Şairliğinin yanında tabibliği de olduğundan Hekim Sinan adıyla da şöhret kazanmıştır.

Germiyanlı bir aileye mensup olan Şeyhî ilk tahsilini Kütahya'da yaptıktan sonra ilmini arttırmak için İran'a gitmiş ve orada Tıp, tasavuf ve dinî ilimler tahsil etmiştir.

İran'dan dönünce Hacı Bayram Veli'ye intisab etmiş ve tabiblik yapmaya başlamıştır. Bir müddet son-

ra Germiyan beyi Yakub Beyin hususî tabibi ve muşahibi olmuştur.

Çelebi Sultan Mehmed, Karaman seferi sırasında hastalanınca Şeyhî, Yakub Bey tarafından Ankara'ya, Osmanlı hükümdarının yanına gönderilmiştir (1415). Bu tarihten sonra Osmanlı sarayına intisab eden Şeyhî, şehzadelerden Emir Süleyman'ın himayesini görmüştür. İlim ve san'at adamlarına büyük kıymet veren bu şehzadenin sarayında, devrinin ünlü şairleriyle bir müddet beraber olmuştur. Emir Süleyman ve Çelebi Mehmed'in vefatlarından sonra da Sultan II. Murad'ın himayesini görmüştür. Hüsrev ü Şirin adlı mesnevisini II. Murad'ın emriyle tercüme etmeğe başlamıştır.

Şeyhî'nin hayatının son yılları ve ölüm tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Mezarı, Kütahya yakınındaki Erenlerbaşı'ndadır. Eserleri: Hüsrev ü Şirin, Dîvan, Hârnâme. (Daha fazla bilgi için bk. Faruk K. Timurtaş, Şeyhî, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1972).

(29) Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin'in eserlerinden «Camiü'l-Fusuleyn», Sergis'e göre muamelâta ait mühim bir kitaptır ve müftilerin, hakimlerin ellerinden düşmemektedir. 1300 yılında Mısır'da basılmıştır. (Yusuf İlyas Sergis, Mu'cemü'l-Matbuatî'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe, c. 1. sh: 210, Mısır, 1928) «Teshil» ise fıkha dair bir eserdir. Basılmamıştır. Şeyh Bedreddinin bunlardan başka «Letâifu'l-İşârât» ve «Varidât» adlarında iki eseri daha vardır.

(30) Çelebi Mehmed'in tabibinin adı Müneccimbaşı'nda. Gürüzan şeklinde geçmektedir. İlk devir Os-

manlı tarihlerinde ise değişik şekillerde geçer: Gerd-
ran (Neşri, c. II, sh. 553), Kürd Ozan (Tacu't-Tevarih,
c. I, sh. 303), Kerdüzen (Aşıkpaşazade Atsız Neşri, sh.
156).

(31) Murad Han, Düzmece Mustafa'yı astırarak
öldürtmekle onun Osmanlı hanedânından olmadığını
göstermek istemiştir. Zira Osmanlı Devleti'nde, kuru-
luşundan itibaren katledilen bütün hânedân üyeleri
«kanları akıtılmadan» yani boğularak idam edilmiş-
lerdir. (Bu konuda daha fazla bilgi için bk. Ahmet
Mumcu, Osmanlı Devleti'nde Siyaseten Katl, sh. 202—
204, Ankara, 1963).

(32) Emir Sultan, Bk. açıklama 24.

(33) Şemseddin Mehmed Fenarî bin Hamza: İne-
göl taraflarındaki Fenar kasabasından olduğundan
Molla Fenarî diye anılır. İlk tahsilini memleketinde
yaptıktan sonra, ilmini arttırmak için Mısır'a gitmiş,
zahiri ilimlerin yanında tasavvuf sahasında da çalış-
mıştır.

Yüzden fazla eseri vardır. Tefsir, fıkıh, tasavvuf,
mantık, kelâm ve belâgat ilimlerinde zamanının en
kudretli alimiydi.

Osmanlı İmparatorluğunda en üstün ilmi mertbe
olan şeyhülislâmlığa kadar yükselmiş bulunan Mol-
la Fenarî 1431 yılında Bursa'da vefat etmiştir. (Fazla
bilgi için bk. Hüseyin Hüsameddin, Molla Fenarî,
Türk Tarih Encümeni Mecmuası, s. 95—96, İstan-
bul, 1926—1928)

(35) Mevlânâ Şükrullah: Osmanlı tarihçisi (1388
—1464'ten sonra). Yirmi iki yaşında Osmanlıların hiz-

metine girdi. II. Murad'ın itimadını kazandığından
kendisine birçok siyasi vazifeler verildi: Karamanoğlu
na ve Karakoyunlular beyi Cihanşâh'a elçi olarak gön-
derildi.

Şükrullah, 1456'da yazmaya başladığı «Behcetü't-
Tevârih» adlı eserini 1459'da bitirdi. Bir umumî tarih
olan bu eserin Osmanlılar kısmı çok mühimdir.

Theodor Seif, Behcetü't-Tevârih'in Osmanlılara
ait kısmının Farsça metnini ve Almanca tercümesini
neşretmiştir. (Theodor Seif, Der Abschnitt über die
Osmanen in Şükrullah's Persischer Universalgeschich-
te, Mitteilungen zur Osmanische Geschichte, Band, II,
Heft 1—2, Hannover 1925.) Çiftçioğlu N. Atsız da bu
eseri yazma nüshalarından da faydalanarak Türkçe'-
ye çevirmiş ve notlarla neşretmiştir. (İstanbul, 1939
ve 1949).

Şükrullah'ın tarihi dışında başka eserleri de var-
dır. (Bk. Çiftçioğlu N. Atsız, Şükrullah'ın Hayatı ve
Eserleri, Osmanlı Tarihleri, sh: 39—42. İstanbul 1949).

(36) Aşikî Tarihi: Aşıkpaşazade Ahmed Aşikî'nin
(1393—1481) Tevârih-i Âli Osman adlı eseri. Osmanlı-
ların zuhurundan 1494 yılına kadarki devreyi içine
alır. Eserin bazı nüshaları 1502 yılına kadar meydana
gelen vekayii ihtiva eder.

Aşıkpaşazade Tarihi'nin muhtelif neşirleri var-
dır: Âli Bey neşri (İstanbul, 1914), Giese neşri (Leip-
zig, 1929), Atsız neşri (İstanbul, 1949). Aşıkpaşazade'-
nin en iyi neşri Atsız neşridir.

(37) Molla Hüsrev: Fatih devri şeyhülislâmların-
dandır. Asırlarca Osmanlı medreselerinde okutulan

Dürer ve Gurer (Dürer'in şerhidir) adlı eseriyle ün kazanmıştır. Fatih Sultan Mehmed «Zamanımızın Ebu Hanifesi» diye kendisiyle iftihar ederdi. 1480 yılında vefat etmiştir. Usul-ı fıkıhtan da Mirkat ve bunun şerhi olan Mir'at adlarında iki eseri daha vardır.

(38) Akşemseddin Mehmed bin Hamza: Büyük Türk mutasavvıfı (1390—1459). Şam'da doğdu. Babası Şeyh Hamza ile gelip Amasya'nın Kavak ilçesine yerleşti. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i hıfzyletti. Tahsilini tamamladıktan sonra Oscancık Medresesine müderris oldu. Fakat bir müddet sonra tasavvufa karşı büyük bir meyli olduğundan Zeynüddin Hafî'ye intisab etmek için Haleb'e gitti. Fakat manevî bir işaretle uyarılınca, geri dönerek Hacı Bayram Veli'ye intisab etti. Hacı Bayram'ın manevî terbiyesiyle makam-ı irşada yükseldikten sonra Beypazarı'na verleşti ve va'z u irşada başladı. Bir müddet sonra İskilip'te Evelek'e, oradan da Göynüğe gitti.

Akbıyık, Molla Fenarî, Molla Gürani ve Şeyh Sınan gibi devrinin meşayih ve ülemâsıyla İstanbul'un fethinde bulundu ve şehrin alınmasında manevî yardımları oldu. Fetihten sonra tekrar Göynüğe döndü ve burada vefat etti. Eserleri: Risaletü'n-Nuriye, Def'ü Metain, Risale-i Zikrullah, Makamât-ı Evliya.

Ali İhsan Yurt Bey, Akşemseddin hakkında değerli bir tedkik hazırlamıştır. (Fazla bilgi için bk. Ali İhsan Yurt, Fatih'in Hocası Akşemseddin, Hayatı ve Eserleri, İstanbul, 1972).

(39) Akbıyık Dede: Hacı Bayram Veli'nin halifelerindendir. İstanbul'un fethinde bulunmuştur. Kabri Bursa'dadır. İstanbul'da adına izafe edilen bir mahalle vardır.

(40) Mevlâna Ahmed Gürani: II. Bayezid devri şeyhülislâmlarındandır (1416—1488). Tahsilini Mısır ve diğer Arap ülkelerinde tamamladıktan sonra Anadolu'ya geldi ve Bursa'da Kaplıca ve Yıldırım medreselerinde müderrislik yaptı. Bir müddet sonra Şehzade Mehmed'e (Fatih) hoca tayin edildi. Kadılık ve kazaskerlik görevlerinde de bulunduktan sonra, 1480'de, Molla Hüsrev'in vefatı üzerine şeyhülislâm oldu. 1488 yılında şeyhülislâmlıktan azledildi ve aynı yıl içinde vefat etti. Tefsir, hadis ve fıkıh sahalarında eserleri vardır.

(41) Mevlâna Hüsrev: Bk. açıklama 37.

LÜGATÇE

A

- Akdemü'l-ümerâ* : Emirlerin, beylerin en eskisi, en kıdemlisi.
- Akıncı* : Serhadlerde bulunan ve küffâr diyarına akınlar yapan hafif süvari kuvvetlerine verilen ad. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında büyük hizmet görmüşlerdir. Sulh zamanlarında düşman ülkelerini yağmalayan akıncılar, savaş zamanlarında da orduda keşif kolu olarak hizmet görürlerdi. Rumeli'nin muhtelif bölgelerinde dağınık bir şekilde bulunan akıncılar, kumandanlarının aile isimleriyle anılırlardı: Malkoçoğlu akıncıları, Turhanlı akıncıları, Mihallı akıncıları gibi. Akıncı ocakları XVI. asrın sonlarına doğru zayıflamış ve yerini Serhad Kulu teşkilatına bırakmıştır.
- Âmil* : Vergi tahsiline me'mur edilen kimse-
lere verilen ad.
- Atabeg* : Selçuklu vezirlerine verilen ad. Osmanlılarda âla anlamında kullanılmıştır.
- At oğlanı* : Saray seyislerine verilen ad. Sefer sırasında, padişah ve devlet ileri gelenlerinin atlarının bakımıyla meşgul olurlardı.
- Ayş u nûş* : Yiyip içip zevk ü safa sürmek, eğlenmek.

Azab Askeri

: Osmanlı ordusunda bulunan bir çeşit hafif piyade. Bu sınıf, harp sırasında Türk asıllı ailelerin bekâr çocukları toplanarak teşkil edilirdi. İlk devirlerde yaya azabları ve deniz azabları olmak üzere ikiye ayrılırlardı. Sonraları maaşlı kale azabları adıyla bir azab sınıfı daha kurulmuştur. Azablar kırmızı börk giyerler, ok yay, kalkan ve paia taşırlardı.

: Büyük, ulu.

Azım**B****Ban**

: Macar beylerine Osmanlıların verdikleri ad.

Bela-yı âsümani

: Gökten inen belâ, ansızın gelen musibet.

Biat

: Bir hükümdarın, hükümdarlığını kabul ve tasdik anlamına gelir. Osmanlılarda, padişahların tahta çıkışlarında biat merasimi yapılırdı. Biat merasimine devletin ileri gelenleriyle şeyhülisiâm katılırdı.

Bilâd

: Memleketler, ülkeler, şehirler, kasabalar.

Bi'zzarure

: Çaresiz, mecburen, ister — istemez.

C Ç**Cifr**

: İstikbalde meydana gelecek hadiselerden haber verdiği söylenen ilim.

Cihad

: Müslümanlık ve müslümanlığı yaymak için yapılan savaş.

Cizye

: Osmanlılarda, hristiyan tebaadan alınan vergi.

Cühelâ

: Bilgisizler, cahiller.

Cülûs

: Hükümdarların tahta çıkması.

Çaşnigir

: Osmanlı Devletinde, sarayda sofrâ hizmetlerini görenlere verilen ad. Bunların reislerine çaşnigirbaşı denilirdi.

D**Danışmend**

: Kadı olmaya namzed kimse, şahın medreselerinde oda sahibi talebe.

Derfendar

: Osmanlı Devleti'nde mali işlere bakan en yüksek me'mur.

Debus

: Topuz.

Derbend

: Dağlar üzerindeki geçitlerde ve boğazlarda bulunan karakol. Osmanlı Devleti'nde genellikle üç çeşit derbend görülürdü: 1. Derbend görevi yapan kaleler, 2. Büyük vakıf şeklindeki derbend tesisleri, 3. Köprü ve geçit derbendleri. Derbendlerde bulunan kimselere derbendci denilirdi. Derbendciler ticari ve askeri yolların emniyetini temin ederler ve gördükleri bu hizmet karşılığında her türlü vergiden muaf tutulurlardı.

Derviş

: Tarikat mensubu, bir tarikata giren kimse.

Dil

: Düşmanın durumundan haberdar olmak için düşmandan alınan esir.

Diyyar-ı Rum

: Anadolu bk. Rum.

Dizdar

: Kaleleri muhafazaya me'mur olan askerin kumandanı.

E**Efdalü'l-müverrihin**

: Tarihçilerin en büyüğü, en üstünü.

Eman-nâme

: Emniyet altında olduğuna, malına ve canına dokunulmayacağına dair düşmana yazılı olarak verilen teminat. Bu teminatın yazılı olduğu kâğıt.

Eman vermek

: Düşmana, emniyet altında olduğuna, canına ve malına dokunulmayacağına dair söz vermek.

- Emirü'l-ümera* : Eyâlet valileri olan beylerbeyinin lakabı. Beylerbeyi.
- Engürüs* : Genellikle Macar, nadiren de Macaristan anlamına gelir. Bu kelimeyi Engürtis, Ungurus, Engürüz ve Ün-gürüs şekillerinde okuyanlar da vardır. Kelimenin kökü, lâtince Macar anlamına gelen Hungarisdir.
- Erazil* : Reziller, namussuzlar, ahlâksızlar.
- Eşkinci* : Yeniçeri ocağından ayrılmış bir askeri sınıf.
- Evbaş* : Eşkiya.
- Ev ısı* : Ev sahibi
- Evlâd-ı kirâm* : Temiz, şerefli çocuklar.
- Evlîyâ* : Veli kelimesinin çoğuludur. Tekü anlamında kullanılır. Ermiş, kerâmet sahibi kimseler, Allah'ın dostları.
- Eyitmek* : Söylemek.

F

- Fûsun ve efsane* : Aslı esaslı olmayan şey.

G

- Galebe çalmak* : Galip gelmek.
- Galiz* : Kâba, nezaket dışı. Galiz söz: Küfür, hakaret.
- Güzelcehisar* : Anadolu Hisarı'nın diğer ismi.

H

- Haraç* : Müslüman olmayan tebaadan alınan vergi.

- Harçlıkçı* : Osmanlı ordusunda, savaş sırasında peraları kalmayan askelere harçlık getirmek için izinle memleketine gönderilen kimselere verilen ad. Ordu içinde harçlıkçı denen sınıf. Düzmece Mustafa hadîsesinde Cüneydoğlu Hamza Bey tarafından ihdas edilmiştir.
- Havale* : Alınmasında güçlük çekilen bir kalenin çevresinde yapılan kale veya istihkâm. Hâvalede bulunan askerler, muhasara edilen kaleye dışarıdan yardım gelmesine mani olurlar ve kaledekileri teslimine mecbur ederlerdi.
- Havali* : Etraf, civar, çevre.
- Hı'at* : Padişahların devlet erkânına giydirdiği elbise, kaftan.
- Himmet* : Gayret, çalışma.
- Hitab etmek* : Söylemek.
- Huruc* : İsyan, başkaldırma.
- Hüsn ü edeb* : Güzellik ve terbiye.

I

- İbahet* : Mübah kılma, bir işin yapılmasını veya yapılmamasını serbest kılma.
- İdlâl* : Yoldan çıkarma, saptırma.
- İkta'* : Hükümdarların bir toprağı birine mülk olarak veya gelirinden yararlanması için vermeleri.
- İlhad* : Dinsizlik, Allah'ı tanımamak.
- İnkisâr* : Gücenme, kırılma, hayal kırıklığı.
- İnzal etmek* : İndirmek.
- İskân* : Vatani ve evi olmayan kimseleri vatan veya ev sahibi yapma. Boş bir bölgeye, başka bir bölgeden getirilen kimseleri yerleştirme. Osmanlı Devle-

- İstihraç* : Herhangi bir şeyden anlam çıkarmak, istidlal.
- İstinkâf* : Çekimser kalma. Kabul etmeme, vazgeçme.
- İşret* : İçki, içki içme, içki âlemi.
- İ'tizar etmek* : Öziir diiemek.
- İznikmid* : İzmit.

K

- Kadırga* : Osmanlı donanmasında çekdiri nev'indeki gemilerin en büyüğü. Yirmi beş oturaklı olup her küreğini 4—5 kürekçi çekerti. İnce, uzun ve süratli idiler. On üç topu vardı.
- Kadim* : Eski, başlangıcı olmayan.
- Karakullukçu* : Yeniçeri ocağı bölük ve ortalarındaki küçük çavuşlara verilen ad. Acemi oğlanlarından yeniçeri ocağına yeni kaydedilenlerden oda hizmetlerinde istihdam olunanlara da bu ad verilirdi.
- Kejere* : Kâfirler.
- Küffâr* : Kâfirler.
- Küfran-ı ni'met* : Nankörlük.

L

- Lala* : Şehzadeilerin talim ve terbiyeleriyle meşgul olan kimselere verilen ad. Pa-dışahlar da vezirlerine lala diye hitap ederlerdi.

Las

- : Osmanlı tarihlerinde Laz, Lazoğu, Laş şeklinde geçen bu kelime, Sırp, Sırp Kralı, Sırbistan anlamlarına gelir. Sırp yerine bazen Sırf da kullanılır.

M

Mansıb
MarufMaslahat
Mazanne
Ma'zulen
Medinetü'l-Hükemâ
Mehib
MenkıbeMerkad
Mesabesinde
MuaşMücibü's-sâilîn
MuhassılMu'teber
Muttakî olmak
Mü'sid
Münâferet
Münâfık
Mütebahhir

- : Mevki, memuriyet.
- : Meşhur, ünlü, herkesçe tanınan ve bilinen.
- : İş, önemli iş, barış, dirlik, düzen.
- : Ermiş olduğu sanılan kimse, evliyâ.
- : Azledilmiş, işinden çıkarılmış olarak.
- : Biginler, bilge kişiler şehri.
- : Azametli, korkunç, heybetli.
- : D'n büyüklerinin, velilerin, tarihe geçmiş kişilerin iyi ve yüce taraflarını, kerâmetlerini anlatan hikâye.
- : Kabir, mezar.
- : Derecesinde, rütbesinde, yerinde.
- : Tekâlif denilen vergilerin bir kısmından ya da hepsinden affedilme. Osmanlı Devleti'nde, umumiyetle askerler, âlimler, sanatkârlar, sakat ve ihtiyarlar, derbendciler vergiden muâf tutulurlardı.
- : İsteyenlere, istediklerini veren, Allah.
- : Osmanlı Devleti'nde vilâyet, kaza ve sancaklardaki vergi tahsildarlarına verilen ad.
- : İtibarlı, hatırı sayılır.
- : Öğrenmek, haberi olmak.
- : Fesad çıkaran, bozguncu.
- : Nefret etme, soğukluk.
- : İkiyüzlü, nifak çıkaran.
- : Allâme, bilgisi deniz gibi geniş ve derin olan.

Mütesellim

: Bulunduğu yeri hükümdar veya bey adına idare eden, topladığı vergiyi onlara gönderen kimse.

Müteşerri'
Müverrih

: Şeriata uygun hareket eden kimse.
: Tarihçi.

N**Nâib**

: Vekil.

Nakkare

: İki değnekle vurularak çalınan bir çeşit küçük davul.

Namdar

: Ünlü, namlı, meşhur.

Nedim

: Padişahların meclislerinde bulunan onları eğlendirici şeyler anlatarak eğlendiren kimse.

Nesib

: Nesil, soy.

Niyaz

: Yalvarma, yakarma, dua.

Niza'

: Çekişme, kavga.

R**Reâyâ**

: Raiyyetin çoğuludur. Osmanlıların ilk devirlerinde, bütün tebaaya reâyâ denilirdi. Sonraları sadece müslüman olmayan tebaaya reâyâ adı verilmiş tir.

Rivayet etmek

: Nakletmek, olmuş bir hadiseyi anlatmak, hikâye etmek.

Riyaz-ı adn

: Cennet bahçeleri.

Rum

: Osmanlıların ilk devirlerinde Amasya, Tokat ve Sivas bölgelerine verilen ad. Bir müddet sonra, Anadolu'nun bütünü için Rum tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Bu yüzden Amasya, Tokat ve Sivas bölgelerine de küçük Rum anlamına gelen Rumiye-i Suğra adı verilmiştir.

Rumiye-i Suğra

: Bk. Rum.

S Ş**Sahabe**

: Hazreti Peygamber'in arkadaşlarına verilen ad. Hadis bilginleri sahabeyi «Hazret-i Peygamberi gören ve onunla görüşen müslüman kimseler» şeklinde tarif ederler.

Sahih

: Gerçek, doğru, kusursuz.

Secde-i şükür

: Allah'a, verdiği herhangi bir ni'metten yahut muvaffakiyetten ötürü yapılan secde.

Serhad

: Sınır, hudut boyu.

Seyis

: Atların tımarına, beslenmesine bakan kimselere verilen ad. Sarayın has ahır hademelerindendir.

Sımak

: Kırmak. Sıdık: Kırdık.

Sınmak

: Kırılmak, Sırp sındığı savaşı ki Sırp'ın kırıldığı savaş.

Sikke

: Madeni para.

Süretâ

: Görünüşte, görünüşe göre, zahiren.

Süfehâ

: Sefihier, zevk ü sâfaya düşkün, parasını pulunu akılsızca sarfeden ahmak kimseler.

Sülehâ

: Salihler, dinin emrettiği şekilde güzel bir hayat süren kimseler.

Şamata

: Gürültü, patırdı.

Şemâyil

: Huylar, tabiatlar, ahlâk ve yaradılışlar.

T**Tabiin**

: Sahabeyi gören ve sahabeyle görüşen müslümanlara verilen ad.

Tabl

: Davul, büyüğüne kös denir.

Ta'ciz etmek

: Rahatsız etmek, sıkıntı vermek, canını sıkmak.

- Tâife* : Bölük, topluluk, grup.
- Takva* : Allah'tan korkma, dinin yasakladığı şeylerden kaçınma.
- Tama'* : Ağgözlülük, doymazlık.
- Tatyib* : Gönlünü hoş etme.
- Tazarru'* : Yalvarıp yakarma.
- Tehlil* : Allah'tan başka ilâh yoktur anlamına gelen la ilâhe illâllah lafzını söylemek.
- Tekâlif* : Vergiler.
- Tekbîr* : Allah büyüktür anlamına gelen Allahu ekber lafzını söylemek. «Allahu ekber, Allahu ekber, lâ ilâhe illâllahu vallahu ekber, Allahu ekber ve illahil-hamd» demek.
- Tekfûr* : Bizans imparatoruna bağlı bir çeşit vali.
- Terakki* : Osmanlı Devleti'nde, askerlerin maaşlarına muhtelif vesilelerle yapılan ilâve.
- Tevcih eylemek* : Vermek, bir memuriyete tayin etmek.
- Tezevvüc* : Evlenme.
- Toğucâ* : Osmanlı tarihlerinde Tovcı, Tovacı, Tavica, Duvica, Toyca şekillerinde geçen bu kelime Rumeli'deki bir asker sınıfını ifade etmek için kullanılır. İ.H. Uzunçarşılı'ya göre «akıncılar arasında tımarlı veya muafiyetli tavacılar vardı. Bunlar kıdemli ve fedâkâr akıncılardı, Tavacılar, akıncıların kazalarda bulunan çeribaşları idiler. Akıncı beyine akın için emir geldiği vakit, bu çeribaşılar vasıtasıyla akıncılar haberdar edilirdi.
- Redhouse bu kelimeyi Tofuca şeklinde veriyor ve Rumeli'de bulunan bir akıncı sınıfı olduğunu belirtiyor.

Tuğ

- : At kılından süpürge şeklinde yapılan ve bir sırığa asılan alâmet ve nişan. Osmanlılarda, sancakbeyleri bir, beylerbeyleri iki, vezirler üç tuğ taşırlardı. Padişahların tuğları altı tane olur ve bunlara Tuğ-u hümayun veya Tuğ-u şahî denilirdi. Yeniçeri ağalarının, şeyhülislâmların, kazaskerlerin ve voyvodaların da tuğları vardı.

U U

Ulûfe

- : Kapıkulu askerine ve sarayda vazife gören kimselere üç ayda bir verilen maaş. Ulûfe, divân-ı hümayunda, sadrazamın huzurunda ve mutlaka Salı günleri tevzi olunurdu.
- : Osmanlı ordusunda kullanılan başlıklardan biri. Sonraları yeniçerilere mahsus bir başlık olmuştur.

Üsküf

V

Vakiyye

Vakur

Vech-i şer'i üzere

Voynuk

- : Okka, dört yüz dirhemlik tartı.
- : Temkinli, ağırbaşlı.
- : Şeriata uygun bir şekilde.
- : Savaş sırasında askerlerin ve devlet adamlarının atlarına bakmak için kurulmuş bir askeri sınıf. Voynuklar müslüman olmayanlardan, bilhassa Bulgarlardan seçilirdi. Voynuk sınıfı sonraları ikiye ayrılmış ve seferde hizmet görenlere amme, İstabl-ı âmirede hizmet görenlere de hassa voynuğu denilmiştir. Voynuk sınıfı Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa'nın teklifi üzerine II. Murad tarafından kurulmuştur.
- : Eflak ve Boğdan prenslerine verilen ünvan.

Voyvoda

Y

- Yayabaşı* : Yaya adı verilen piyade askerinin başlarına verilen ad. Yaya başları yüz yayaya kumanda ederlerdi.
- Yürüyüş* : Hücum, taarruz.

Z

- Zaim* : Zeamet sahibi.
- Zeamet* : Geliri en az 20 bin, en 99999 akçe olan dirlik.
- Zındıklık* : Allah'a ve ahirete inanmak.
- Zuhur* : Ortaya çıkma, görünme, başgösterme.

İÇİNDEKİLER

Birkaç söz	9
Müneccimbaşı Derviş Ahmed Dede bin Lütfullah	13
Eserin hazırlanışında takip edilen usul	17
Bibliyografya	19
Osmanlı Devleti beyanındadır	39
Osmanlı Devletinin faziletleri ve üstünlükleri	43
Osmanlı Devleti'nin ortaya çıkışını ve devamlılığını müjdeleyen doğru haberler ve sadık rüyalar	44
Kayı Hanlı kabilesinin Türkistan'dan çıkışı	51
Ertuğrul Gazi'nin nesebi	52
Ertuğrul Gazi'nin Rum diyarına Geişi	54
BİRİNCİ FASIL, OSMAN GAZİ'NİN DEVRİ	
BEYANINDADIR	57
Osman Gazi'nin beylik devri	59
Kulaca Hisar'ın fethi	61
Karaca Hisar'ın fethi	63
Sorkun, Mudurnu ve Göynük'ün fethi	65
Bilecik tekfurunun tuzağı	66
İnegöl'ün fethi	68
Osman Gazi'nin saltanat mevkîine geçmesi	68
Osman Gazi'nin padişahlık devri	69
Civardaki tekfurlarla savaş ve yeni fetihler	71
Aydos Hisarı'nın fethi	72
Bursa'nın muhasara edilmesi	73
Köse Mihai'in müslüman olması ve yeni fetihler	75
Bursa'nın fethi ve Osman Gazi'nin vefatı	77
Osman Gazi'nin evlâd-ı kirâmı	78
Osman Gazi'nin ümerâsı	79
Osman Gazi devrindeki meşâyih ve ülemâ	79
İKİNCİ FASIL, MELİKÜL-MÜCAHİD SULTAN	
ORHAN GAZİ DEVRİ BEYANINDADIR	83
Samandıra'nın fethi	85
Koyun Hisar ve İznik'mid'in fethi	86
Sikke bastırılması ve düzenli bir ordu teşkili	88
İznik'in fethi	90
Gemliğin fethi	91
Karesi eyaleti'nin zaptı	92
Rum İli'ne geçiş	93
Kâfirlerin İstanbul kayserini tahrîkleri ve Süleyman Paşa'nın vefatı	96

Orhan Gazi'nin vefatı	98
ÜÇÜNCÜ FASIL, SULTAN MURAD HÜDAVENDİĞÂR	
DEVİRİ BEYANINDADIR	99—131
Karaman seferi	102
Edirne'nin fethi	104
Ganimetlerden beşte bir hisse alınması	104
Filibe'nin fethi	105
Sırf Sındığı savaşı	106
Edirne'nin saltanat merkezi olması	108
Rum İli'deki yeni fetihler	108
Sırf seferi	112
Yıldırım Bayezid'in, Germiyanoglu'nun kızıyla evlenmesi	114
Pirlepe, Manastır ve Karlı İli'nin fethi	115
Arnavud diyarına sefer	115
Savcı Bey'in isyanı	116
Sofya'nın fethi	117
Karaman seferi	117
Susmanos'un Timurtaş Paşa'yı tuzaga düşürmesi	120
Las diyarına sefer	120
Kosova savaşı	123
Mırad Han'ın şehadeti	127
Hüdavendigâr Hazretlerinin vüzerâ ve ümerâsı	128
DÖRDÜNCÜ FASIL, SULTAN YILDIRIM BAYEZİD	
HAN DEVİRİ BEYANINDADIR	131—173
Akşehir'in fethi	134
Karaman seferi	135
Eflak hâkimiyle Karamanoglu'nun isyanı	135
Kadı Burhaneddin'in katli ve memleketinin zaptı	136
Kastamonu, Sinop ve Canık'ın fethi	136
Yıldırım Han'ın, Vilkoglu'nun kızkardeşiyle izdivacı ve memlekette nizam ve intizamın bozulması	
Selâniğin fethi	138
İstanbul'un muhasara edilmesi	139
Bayezid Han ve Emir Sultan	140
İstanbul'un tekrar muhasara edilmesi	141
Atina'nın fethi	142
Timur'la ilk münasebet	143
Ankara muharebesi	144

Timur'un Anadolu'da yaptığı tahribat	146
Yıldırım Han'ın vefatı	148
Timur'un Anadolu'dan ayrılıp memleketine dönmesi	149
Yıldırım Han'ın evlâd-ı kirâmı arasında saltanat mücadelesinin başlaması	150
Yıldırım Han'ın vüzerâsı	170
Yıldırım Han'ın ümerâsı	171
BEŞİNCİ FASIL, ÇELEBİ SULTAN MEHMED HAN	
DEVİRİ BEYANINDADIR	173—193
Sultan Mehmed Çelebi'nin tahta çıkışından önce meydana gelen bazı hadiseler	175
Kara Devletşah vak'ası	176
Kubadoğlu hadisesi	178
İnalıoğlu vak'ası	178
Gözleroğlu vak'ası	179
Köpekoğlu vak'ası	179
Mezid Harami vak'ası	180
Timur'un Sultan Mehmed Çelebi'yi daveti	180
Sultan Mehmed Çelebi'nin tahta çıkışından sonra meydana gelen hadiseler	182
Karaman seferi	183
Eflak ve Engürüs seferi	185
İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'in Sultan'a iltica etmesi	185
Anadolu harekâtı	186
Simavna kadısı oğlu Şeyh Bedreddin vak'ası	188
Sultan Mehmed Çelebi'nin vefatı	191
Sultan Mehmet Çelebi'nin vüzerâsı	193
ALTINCI FASIL, SULTAN MURAD HAN-I SANİ	
DEVİRİ BEYANINDADIR	195—249
Düzmece Mustafa vak'ası	197
Bayezid Paşa'nın şehadeti	200
Şehzade Mustafa Çelebi hadisesi	204
Eflak ve Arnavudluk diyarının yağmalanması	206
Murad Han'ın İsfendiyaroglu'nun kızıyla evlenmesi	207
Menteşe Beyliği'nin zaptı	208
İzmir'in Kara Cüneyd Bey'in elinden alınması	209
Las diyarının fethi	209
Karamanoglu'nun ölümü	209

Türkmen eşkiyasından Kızıl Koca'nın oğullarının katli	210
Koca Kayası hisarının fethi	212
Canik eyaletinin alınması	213
Ergene köprüsünün inşası	214
Germiyan Beyliği'nin Osmanlı ülkesine katılması	215
Las diyarına sefer	215
İbrahim Paşa'nın vefatı	216
Selânik'in fethi	216
Veça salgını ve bu yıl içinde vefat edenler	218
Fatih Sultan Mehmed'in doğumu	219
İskender Mirza'nın Murad Han'a iltica etmesi	219
Arnavudluğun yağmalanması ve Engürüs seferi	220
Karaman seferi	223
Engürüs seferi	224
Arnavud hâkimi İskender Bey'in isyanı	225
Novaberde kalesinin fethi	226
Semendire'nin fethi	226
İslâm askerinin Eflak diyarında kırılması	228
Karamanoğlu'nun isyanı	230
Engürüs kralının Osmanlı ülkesine tecavüzü	232
Sultan Murad'ın tahtı oğluna bırakması	234
Murad Han'ın ordunun başına geçmek için davet edilmesi	235
Varna savaşı	236
Murad Han'ın tekrar tahta çıkması	239
Germe Hisarı'nın fethi	241
Kös—ova Kosova) zaferi	242
Sultan Mehmed'in Dulkadiroğlu'nun kızıyla evlenmesi	245
Murad Han'ın vefatı	245
Murad Han'ın vezirleri	247
Murad Han'ın emirleri	249

**YEDİNCİ FASIL, EBU'L-FETH VE'L-MEĞAZİ
SULTAN MEHMED HAN EL-GAZİ DEVRİ
BEYANINDADIR**

251

Sultan Mehmed Han devrinde meydana gelen hadiseler:	
Karamanoğlu İbrahim Bey'in isyanı	254
İstanbul'un fethi	255
AÇIKLAMALAR — 263,	
LÜGATÇE — 287	